

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

DR. JAGUSZTIN TAMÁS

DEBRECEN

2022

MARTON GÉZA
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

**Közérdekű igényérvényesítés a fogyasztóvédelmi
magánjogban**

Készítette:

Dr. Jagusztin Tamás

Témavezető:

Dr. habil. Hajnal Zsolt PhD

egyetemi docens

A doktori program címe:

Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője:

Dr. Szabadjfalvi József egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2022. május 30.

DEBRECEN

2022

NYILATKOZAT

Alulírott, dr. Jagusztin Tamás, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, „Közérdekű igényérvényesítés a fogyasztóvédelmi magánjogban” című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használlok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2022. május 30.

aláírás

Témavezetői ajánlás

Jagusztn Tamás kutatási területe egy olyan terület, amely a fogyasztóvédelmi joghoz, a fogyasztóvédelmi politikához és a fogyasztói érdekek érvényesítéséhez szervesen kapcsolódik. Magyarországon ez a terület hanyattatott fejlődés eredményeként van jelen. Bár önmagában a jogintézmény - a közérdekű igényérvényesítés - nem illeszkedik idegen testként a magyar jogrendszerbe, továbbá az Európai Unió fogyasztóvédelmi jogfejlődése is számos mérföldkövet állított ezen jogkeresési lehetőség tovább fejlesztésének útjába, mégis azt tapasztalhatjuk, hogy a jogkereső közösség és a jogtudomány nem fordított neki kellő figyelmet.

Ez a helyzet nagyban köszönhető annak, hogy a személyében meghatározhatatlan, fogyasztók közössége érdekében fellépésre jogosult szervezetek a jogintézmény adta eredményeket más eljárás keretében, gyorsabban és költséghatékonyabban elérhetik. Az elmúlt 20 év tapasztalatai alapján kijelenthetjük azt is, hogy a feljogosított szereplők közül pusztán azok a szereplők éltek a közérdekű jogérvényesítés eszközével, akiknél a stratégiai akarat, a szakértői háttér, valamint a finanszírozás biztosított volt. Figyelemmel arra, hogy a szerző hivatását is a vizsgált jogintézményhez kapcsolódik, gyakorlati ismeretek birtokában a témaválasztás szinte nem is volt kérdéses.

A polgári perrendtartás kodifikációja során ismét a figyelem középpontjába került a jogintézmény, ugyanakkor az ezzel foglalkozó kodifikátorok és tudományos művek leginkább a jogintézmény eljárásjogi vetületét vizsgálták, indíttatásuk pedig legtöbbször a tengerentúli hasonló célú jog intézményekkel történő összevetésen alapult. A speciális fogyasztóvédelmi célú közérdekű igényérvényesítési lehetőségekkel ugyanakkor nem foglalkoztak kimerítően.

Szintén fontos megjegyezni azt, hogy a disszertáció sohasem kívánta a jogintézményt a polgári eljárásjog szempontjából vizsgálni, sokkal inkább a jogintézmény anyagi jogi vonásait igyekezett feltérképezni, annak gyakorlatát bemutatni és fejlődési potenciáit feltárni.

A disszertáció megírása során folyamatos szakmai vitákat folytattunk a szerzővel, így annak alakulására állandó és rendszeres rálátásom volt. A szerző a közérdekű jogérvényesítési formák elengedhetetlen és szilárd alapjául szolgáló alapfogalmak jogrendszerbeli sajátosságai részletesen tárgyalja (közérdek fogalma és helye a

jogrendszerben), megalapozását adva a jogintézménynek a hazai szabályozásban. A szerző kitér az európai és hazai jogfejlődés egyes állomásaira, valamint a jogintézmény jövőbeli fejlődésének lehetséges irányaira, továbbá bemutatja az európai tagállamokban hasonló típusú, más jogintézmények fő jellemzőit is. A disszertáció szorítkozik a fogyasztóvédelemről szóló törvény alapján indítható közérdekű kereset és közérdekű igény jogintézményének szabályozására és gyakorlatára.

A feldolgozott szakirodalom teljessége, a szerző gyakorlati tudása, a disszertáció struktúrája és nyelvezete tökéletesen alkalmassá teszi a munkát arra, hogy később közérdekű perléssel foglalkozó szakemberek egyik alapművévé váljon. A tovább építkezésnek - és gondolásnak számos további vetülete is van, hiszen a szerző a terjedelmi korlátok miatt a disszertációjában a fogyasztóvédelemről szóló törvényben szabályozott jogintézmény bemutatására és gyakorlatára szorítkozott.

A disszertáció olyan kérdéseket ölel fel, amellyel már a munkahelyi vitát követően a jogalkotó is elkezdett foglalkozni, a disszertáció megállapításai rávilágítanak a jogintézmény gyakorlatára, hatékonyságának buktatóira, a rátapadta joggyakorlat okozta akadályokra.

A munkahelyi vitán elhangzott vélemények figyelembevételével, amelyek a dolgozat érdemi részét nem érintették, a hallgató átdolgozta a disszertációját.

Mindezek alapján Jagusztin Tamás dolgozatát, figyelemmel a munkahelyi vitán elhangzottakra, alkalmasnak találom arra, hogy a Tisztelt Doktori Tanács nyilvános vitára bocsátsa.

Debrecen, 2022. május 30.

Dr. Hajnal Zsolt

egyetemi docens
témavezető

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	10
1. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAMEGJELÖLÉSE, CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZISEK	10
1.1. Az értekezés témamegjelölése	10
1.2. A kutatás kapcsán kitűzött célok.....	12
1.3. A célkitűzésekhez kapcsolódó kérdések és hipotézisek.....	13
2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA ÉS A DISSZERTÁCIÓ STRUKTÚRÁJA	16
I. FEJEZET - A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A MAGÁNJOGBAN	19
1. A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS ELMÉLETI KÉRDÉSEI	19
1.1. A vizsgálat alapkérdései	20
1.2. A közérdekű igényérvényesítés egy lehetséges meghatározása.....	22
1.3. Következtetések	57
2. A KÖZÉRDEK A MAGÁNJOGI ÉS A KÖZJOGI JUDIKATÚRÁBAN	62
2.1. A közérdek az Alkotmánybíróság döntéseiben.....	62
2.2. A közérdek az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseiben.....	70
2.3. A közérdek az Európai Unió Bíróságának esetjogában	73
2.4. A közérdek a Kúria és az ítéltáblák gyakorlatában	76
3. A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS MEGJELENÉSE A MAGÁNJOGBAN	86
3.1. A joghoz jutás eszménye	86
3.2. A joghoz jutási reformtörekvések a 20. században	92
3.3. A „köz” érdeke védelmének biztosítása a joghoz jutás eszméje alatt.....	96
3.4. A joghoz jutás új kihívásai.....	101
3.5. Konklúzó.....	106
4. A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A MAGYAR MAGÁNJOGBAN	110
4.1. A közérdekű igényérvényesítés megjelenése a hazai magánjogban	110
4.2. A közérdekű igényérvényesítés egyes típusai a hazai magánjogban	113
II. FEJEZET - A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A FOGYASZTÓÉDELMI JOGBAN	123
.....	123
1. A „KÖZÉRDEKŰSÉG” A FOGYASZTÓVÉDELMI MAGÁNJOGBAN	123
2. A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS ELHELYEZÉSE A KOLLEKTÍV MAGÁNJOGI ÉRDEKEKET VÉDŐ MECHANIZMUSOK KÖZÖTT.....	127
3. A FOGYASZTÓI JOGOK KOLLEKTÍV VÉDELMÉNEK RENDSZERE AZ EURÓPAI UNIÓBAN..	131
3.1. Helyzetkép a kollektív igényérvényesítésről az Európai Unió jogában.....	131
3.2. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok Európa egyes államaiban.....	141
3.2.1. Ausztria.....	145

3.2.2.	Olaszország.....	150
3.2.3.	Franciaország.....	153
3.2.4.	Portugália.....	157
3.2.5.	Litvánia.....	162
3.2.6.	Bulgária.....	166
3.2.7.	Egyesült Királyság.....	170
3.2.8.	Németország.....	176
3.2.9.	Következtetések és összevetés a hazai szabályozással.....	183
4.	KÖZÉRDEKŰ PERINDÍTÁS A TAGÁLLAMI HATÁROKON ÁTNYÚLÓ JOGSÉRTÉSEKSEL SZEMBEN.....	193
4.1.	A határon átnyúló kollektív fogyasztói érdekek védelme a kollíziós jogban	193
4.2.	Az Európai Unió jogának határán – a Luganói Egyezmény.....	200
4.3.	A határon túlnyúló jogsértések miatti perindítások a gyakorlatban.....	204
III.	FEJEZET - A FOGYASZTÓI JOGOK HAZAI VÉDELME.....	213
1.	A hazai kollektív fogyasztóvédelmi mechanizmusok történeti fejlődése.....	213
1.1.	A fogyasztói jogok kollektív védelmének megjelenése a magyar magánjogban.....	213
1.2.	A közérdekű igényérvényesítés a szocialista jogrendben.....	215
1.3.	A közérdekű igényérvényesítés a piacgazdaságban.....	218
1.4.	Az Európai Unió jogharmonizáció hatása – a kollektív fogyasztói jogvédelem reformja.....	219
1.5.	Összegzés.....	224
2.	A VÁLLALKOZÁSOK JOGSZABÁLYSÉRTŐ TEVÉKENYSÉGE MIATTI KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A FOGYASZTÓVÉDELEMRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN.....	226
2.1.	A szabályozás jellemzői.....	226
2.2.	A fogyasztóvédelmi törvény alapján indítható közérdekű per.....	228
2.3.1.	A fogyasztó meghatározása a tételes jogban.....	229
2.3.2.	A felek a perben.....	235
2.3.3.	A perindítás feltételei és a feltételek perjogi értelmezése.....	248
2.3.4.	A keresetindítási határidő számítása.....	267
2.3.5.	A közérdekű per jogkövetkezményei.....	269
2.3.6.	A közérdekű per hatása az egyéni fogyasztók igényeire.....	276
2.3.7.	Az ítélet hatálya.....	278
2.3.8.	A perindítást megelőző más eljárások.....	279
2.3.9.	Egyezség a felek között.....	281
	ZÁRÓ RÉSZ.....	282
1.	JAVASLATOK.....	282
2.	A KUTATÁS HIPOTÉZISEIRE ÉS A FELTETT KÉRDÉSEKRE ADHATÓ VÁLASZOK.....	285

3. ZÁRÓ GONDOLATOK	291
I. MELLÉKLET	294
II. MELLÉKLET	297
BIBLIOGRÁFIA	302

Ubi jus ibi remedium.
(Ahol az orvoslat, ott a jog.)

BEVEZETÉS

1. Az értekezés témamegjelölése, célkitűzései és a kutatási hipotézisek

1.1. Az értekezés témamegjelölése

A magánjog nevesített normáinak megsértéséből, illetve a szerződés nem vagy nem tartalma szerinti teljesítéséből eredő igények érvényesítése a magánjogi jogviszonyokban – a piacgazdaság követelményeinek megfelelően – első sorban az anyagi jogosultak jogban biztosított lehetősége. A polgári jogi kódex szabályozása abból indul ki, hogy a vagyoni forgalom résztvevői jellemzően képesek érdekeik érvényesítésére és védelmére, ezért a magánjognak a lehető legszűkebb körben kell beavatkoznia.¹ Viszont, ha a gazdaság egyes szereplőinek a magánjog egyensúlyi rendszerét sértő cselekményei az alanyi jogosult egyéneken túlmutatnak, és ezek a jogsértések mennyiségükben és minőségükben hatásukat szélesebb körben fejtik, akkor ezáltal olyan társadalmi érdekek is sérülhetnek, amely megvédése nem bízható az egyénre. Ekkor szükség van arra, hogy a magánjogi jogviszonyban a jogsértés bekövetkezéséig részt nem vevő, a társadalmi érdekek képviselőjével felruházott harmadik személy lépjen fel igényérvényesítőként.

A társadalmi érdekek, nevezhetjük ezeket értékeknek is, a magánérdekből történő perlés keretei között nehezen lennének megvédhetőek. Sok esetben elismerünk olyan közös érdeket, értéket, amelynek kapcsán ritkán fordul elő egyéni jogsérelem. A környezetvédelmi, fogyasztóvédelmi, a kisebbségek jogaiért folyó stb. perekben a közérdek képviselője valóban nem csupán a felperesnek fontosak, és nem egy „külső” közrend stabilitása hatja át őket.² Például a magánérdekből történő környezetvédelmi perlés csekély számban fordul elő, melynek oka egyrészt a szennyezés bizonyíthatóságának nehézségeiben, másrészt a szennyező és a károsult magánszemély egyenlőtlen viszonyában kereshető,³ mindamelllett, hogy a környezeti károknak sokszor

1 *Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga a 2013-as Polgári Törvénykönyv előkészítésével és hatálybalépítésével kapcsolatban*. I. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017, 25.

2 SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*. Akadémiai Kiadó, 1980, 135.

3 SÓLYOM (1980) *i.m.* 170.

egyedi károsultja nincs. Lehetséges az is, hogy a jogsérelem olyan hátrányos helyzetben lévő személyeket ér, akik az igényérvényesítésre társadalmi helyzetükből fakadóan nincsenek felkészülve.⁴ Ha az érdekek érvényesítése, illetve az egyéni és a társadalmi érdekek összehangolása a hagyományos magánjogi eszközökkel már nem biztosítható, a közérdek érvényesítése céljából a törvényhozó beavatkozik. A jogalkotó ezzel az eredetileg tisztán magánjogi igényeket a közérdek adott viszonyokban lévő fontosságára tekintettel, és érvényre juttatása érdekében közjogilag is relevánssá változtatja.⁵ A folyamat eredménye a magánjog közjogiasodása. A közérdekből indítható perek a magánjogias érdekeket hivatottak közjogias jelleggel megvédeni.⁶ Okszerűen ilyenkor az egyén cselekvési autonómiája is korlátozást szenved, amit a közös érdek kompenzál. A közérdek úgyszólván szükségszerűen „harcba” kerül magánérdekekkel,⁷ hiszen a közérdekű igény és a magán igény gyakran nem azonos.

A közösségi érdek érvényesítésének kérdésében való döntés az azt képviselő állam – szorosabban az általa felruházott szervek, szervezetek – feladata annak érdekében, hogy a sérült jogállapot helyreállítására a közérdek figyelembe vételével kerüljön sor. Az egyéni autonómiára épülő magánjogban a közérdek védelmében történő beavatkozás igen kivételes. Az ilyen kivételes beavatkozások körébe tartozik közérdekű igényérvényesítés is, amely a fogyasztóvédelem és a versenyjog klasszikus eszköze, ezért a fogyasztóvédelmi magánjog összefüggéseiben vizsgálható leginkább. Ezért választottam

4 GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az actio popularis jelene és jövője az Alkotmánybíróság gyakorlatában*. Jogi Iránytű, 2011/1. 1.

5 Vö. 30/1994. (V. 20.) AB határozat 3. pontja, ABH 1994, 161.

6 Bódog Mátyás írja egy tanulmányában, hogy a szubjektív érdek arra utal, amit a cselekvő a saját érdekében ismer fel, az objektív pedig arra, ami az érdekében áll, tekintet nélkül arra, hogy felismerte-e. Nem vitatott, hogy a magánérdeket a szubjektív jónak érezzük, ami javak birtoklásában, előnyök élvezésében, vagy más hasonló dologban nyer kifejezést. Mindez csak úgy valósulhat meg, ha közösség erőfeszítéseket tesz ennek biztosításáért, akár közös cselekvés, akár a magánérdeket háborító magatartástól való tartózkodás formájában. Ezen a logikai úton haladva belátható, hogy a magánérdek és a közérdek szimbiózist alkotnak. Például a dologi jogok abszolút szerkezete aligha lenne biztosítható közhiteles nyilvántartások nélkül, amely miatt e nyilvántartások közhitelességének állami eszközökkel való biztosítása közérdekké válik. Részint ezért is lett a közérdek olyan fogalommá, amely folyamatosan hiteles hivatkozási alapja a magánérdek szükséges korlátozásának. Társadalmi legitimitását a szükségesség és arányosság jól felfogott balansa adja meg. Az egyensúly negatív irányú felbomlását a hatalom túlzott beavatkozásaként, az emberi jogok megsértéseként, a demokrácia megcsorbításaként éljük meg. Úgy gondolom, hogy ennek az összefüggésnek a felismerése egy lépéssel közelebb visz a közérdekű igényérvényesítési eljárások létjogosultságának elismeréséhez. BÓDIG Mátyás: *Jogelméleti és politikai filozófiai reflexiók a közérdek problematikájáról*, In: SZAMEL (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, 2008.

7 Vö. BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok*, Második kötet, Magvető Bibó István örökösei, Budapest, 1990 XIII. Fejezet.

a kutatás témájaként a közérdekű igényérvényesítés magánjogi megjelenését a fogyasztóvédelmi magánjogban.

A magánjog területén a közérdekű igényérvényesítés jogirodalma – a polgári jog egyéb területeihez képest – igen szűkös, ellenben az európai és a hazai jogalkotás és joggyakorlat igen dinamikusan fejlődik, különös tekintettel az Európai Unió fogyasztóvédelmi politikájára, amely hatással van az egyes tagállamok jogalkotására is. Mindezekből következően a kutatás témája olyan terület, amelyben lehetőség nyílik a létező európai és hazai fogyasztói jogokat védő jogintézmények új szempontrendszeren – a közérdek magánjogi védelmén - keresztül történő elemzésére és bemutatására, és reményeim szerint új összefüggések feltárására.

1.2. A kutatás kapcsán kitűzött célok

A kutatás három, egymással összefüggő témakörre körre épül. A három területet összefogó gondolat *a társadalmi érdek érvényesítésének megjelenése a magánjogban, és annak legjellemzőbb területén, a fogyasztóvédelmi jogban*. A kutatást ennek megfelelően a következő struktúrára építettem fel:

1. A kutatás első célja a közérdekű igényérvényesítés elméleti kereteinek vizsgálata. Ennek körében arra keresem a választ, hogy van-e a közérdeknek a jogtudományban elfogadott egységes fogalma. Meghatározható-e, hogy a magánjogi igények érvényesítése érdekében létrejött jogintézmények közül melyek tekinthetők a közérdek védelmére szolgálónak, valamint ezzel összefüggésben meghatározható-e, hogy mitől közérdekű egy magánjogi igényérvényesítési mechanizmus?
2. A második gondolati egység keretében célom annak vizsgálata - az e körben létrejött európai jogvédelmi eszközök történeti fejlődésének elemzésével és összehasonlításával -, hogy valóban van-e a közérdekű igényérvényesítésnek olyan társadalmi létjogosultsága, amely indokolja a hagyományos magánjogi struktúra közjogi jellegű áttörését.
3. A fentieket követően a harmadik célkitűzésem annak elemzése, hogy a hazai fogyasztóvédelmi magánjogban létrejöttek-e közérdekű igényérvényesítésre

szolgáltató jogintézmények, és ha igen, azok milyen jellemzőkkel bírnak, hogyan kezeli a joggyakorlat, és illeszkednek-e az Európai Unió jogába.

1.3. A célkitűzésekhez kapcsolódó kérdések és hipotézisek

A fent megfogalmazott céloknak megfelelően a következő kérdéseket tettem fel, illetve a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. A polgárosodás, a globalizáció és a tömegtermelés hatására a jóléti társadalmakban bekövetkező változások átalakítják a jogviszonyok hagyományos szerkezetét. A hagyományos magánjogi igényérvényesítési intézmények már nem alkalmasak a társadalomban bekövetkezett változások kiegyenlítésére. A magánjogban a felek közötti erőviszonyok felborulnak, amely közjogi beavatkozást igényel. Mivel a magánjogi jogviszonyokban a közérdek érvényre juttatása a magánjog hagyományos egyéni igényérvényesítésen alapuló rendszerében nem megoldható, ezért a jogrendszerek különböző közérdekű igényérvényesítési mechanizmusokat alakítottak ki. Nehéz azonban meghatározni azt, hogy mit tekinthetünk a magánjogban közérdekű igényérvényesítésnek, hiszen maga a kiinduló fogalom, a közérdek is igen problematikus. A probléma kapcsán több fontos kérdés is felmerül. *Az első, hogy a társadalomtudományi törekvések miként határozzák meg a közérdeket, van-e egyáltalán egységes meghatározása a közérdeknek? A második, hogy egyáltalán szükség van-e egy egységes közérdek fogalomra ahhoz, hogy a közérdekű igényérvényesítést a jogrendszerben jelen lévő önálló tartalommal bíró fogalomnak tekintsük? Harmadsorban létrehozható-e olyan egységes szempontrendszer, amely alapján egy igényérvényesítésre irányuló jogintézményről az állítható, hogy közérdekű?* Tehát a disszertáció első fázisa tekintetében nem tartom célszerűnek hipotézis felállítását, hanem a fenti kérdések megválaszolását tartom fontosnak, mivel a közérdek meghatározása során e kérdések megválaszolása nélkül még feltételezés sem fogalmazható meg.

2. A közérdekű igényérvényesítés tekintetében a disszertáció elvi kiinduló pontja a közérdekű igényérvényesítés mint közjogi elem illeszkedése a magánjog struktúrájába. A társadalmi érdekek védelmének szerepe fontos szerepet tölt be a jogrendszerben, különösen a fogyasztóvédelem és a versenyjog területén. A magánjog nevesített

normáinak megsértéséből, illetve a szerződés nem vagy nem tartalma szerinti teljesítéséből eredő igények érvényesítése a magánjogi jogviszonyokban – a piacgazdaság követelményeinek megfelelően – első sorban az anyagi jogosultak jogban biztosított lehetősége. A polgári anyagi jog szabályozása abból indul ki, hogy a vagyoni forgalom résztvevői jellemzően képesek érdekeik érvényesítésére és védelmére, ezért a magánjognak a lehető legszűkebb körben kell beavatkoznia.⁸ Viszont, ha a magánjog egyensúlyi rendszerét sértő cselekmény az egyéni túlmutat és hatását szélesebb körben kifejti, akkor ezáltal társadalmi szintű érdek is sérülhet. Ekkor szükség lehet arra, hogy a magánjogi jogviszonyban a jogsértés bekövetkezéséig részt nem vevő, a társadalmi érdeket képviselő harmadik személy lépjen fel igényérvényesítőként. A közösségi érdek érvényesítésének kérdésében való döntés természetesen csak az azt képviselő állam feladata lehet annak érdekében, hogy a sérült jogállapot helyreállítására a közérdek figyelembe vételével kerüljön sor.

A magánautonómiára épülő magánjogi struktúrájának ilyen áttörése, a társadalmi érdek védelmében történő beavatkozás igen kivételes. Ennek ellenére a jogállami működés elengedhetetlen eleme. Létezése, kialakulása önmagával nem magyarázható, tehát bizonyos folyamatok eredményeként jelent meg atipikus elemként a magánjogban. *Hipotézisem szerint a magánjog rendszerében a társadalmi érdeket közjogi elemeken keresztül megjelenítő közérdek társadalmi és gazdasági fejlődésből eredő szükségszerű folyamat eredménye.*

3. A magánjog rendszerében, ha nem egyenlő felek között kerül sor jogviszony létrejöttére, az magában hordozza az egyik fél dominanciáját a másikkal szemben, amely eredményeként nem két egyenrangú fél közös akaratát fogja tükrözni a kontraktus, hanem a gyengébb, kiszolgáltatott fél hátrányos helyzetbe kerül. Ez rendszerint olyan esetben fordul elő, amikor a piaci pozíció különbség hozza létre a két fél közötti arányeltolódást. Ha ez tömeges, akkor a jelenség a piaci verseny tisztaságát sértheti, ezért a tömeges jogsértésekkel szembeni jogvédelem társadalmi jelentőségűvé válik.

Az ilyen egyensúlyhiányos jogviszonyok jellemzően a fogyasztók és a professzionális gazdasági szereplők között jönnek létre. A fogyasztó az eladóhoz vagy a szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind a szerződéskötés során, mind a szerződés teljesítése során. A szerződéskötés folyamatában a fogyasztó tárgyalási lehetőségei és

⁸ *Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga a 2013-as Polgári Törvénykönyv előkészítésével és hatálybalépítésével kapcsolatban.* I. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017, 25.

információs szintje jelentősen korlátozottabbak, amely helyzet az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet anélkül, hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát. Ugyanígy a teljesítéskor a fogyasztó hátrányára bekövetkező jogsértés (szerződészegés) esetén is jelentős hátrányt szenved a fogyasztó, hiszen a rendelkezésre álló érdekérvényesítési és bizonyítási lehetőségei jóval gyengébbek, mint a vele szemben álló piaci szereplőjé. Továbbá az esetleges perindítással kapcsolatos nehézségek a fogyasztó számára visszatartó hatásúak lehetnek, és arra indíthatják, hogy teljesen lemondjon a jogvédelemről.⁹ De ha az egyedi sérelme kapcsán az igényérvényesítés meg is történik a fogyasztó részéről, az a teljes piacon jelen lévő hasonló jogsértések tekintetében elszigetelt hatással bír. Ezáltal a fogyasztó és a vállalkozás közötti erőviszony felborul, amely a fogyasztói jogok kollektív sérelmét eredményezi, és ez egyben a gazdasági verseny torzulásához is vezet, melynek nyertesei a jogsértő vállalkozások. Ezen összefüggésből eredően a fogyasztóvédelmi magánjogban jelenik meg a közérdek védelme a leghangsúlyosabban.

Az ilyen piac befolyásoló és fogyasztói jogokat sértő magatartásokkal szembeni egységes fellépés gyökerei a 20. században alakultak ki Európa szerte, aminek középső és nyugati részén a kapitalista gazdasági folyamatok voltak a jellemzőek. A hazai jogfejlődés ebben az érzékeny időszakban viszont a szocialista jogrendszerrel együtt fejlődött, a piacgazdaság helyett a tervgazdaság körülményei között.

Hipotézisem, hogy a sajátos szocialista jogfejlődés idején a hazai a fogyasztóvédelmi magánjogban is megjelentek egy olyan közérdekű jogvédelmi mechanizmus gyökerei, amely alkalmas lett a helyzeti egyensúly megteremtésére, azzal, hogy a jogsértésekkel szembeni egységes fellépés útján biztosítja a bírósághoz fordulás ténylegességét, és ezáltal alkalmas az európai jogfejlődés szintjén a kollektív fogyasztói érdekek reparációjára.

9 Európai Unió Bírósága C-240/98 és C-244/98. számú, *Océano Grupo Editorial SA kontra Rocio Murciano Quintero és a Salvat Editores* egyesített ügyben hozott ítéletéből.

2. A kutatás módszertana és a disszertáció struktúrája

A disszertációmát módszertani szempontból a probléma központú megközelítés jellemzi, hiszen a kutatás kiinduló problémafelvetése is maga a közérdek fogalma. A közérdek politikai-társadalmi természetű fogalom (mint például a közjó, közérkölc), és mint ilyen a gyakorlatban nehezen kezelhető. Különösen igaz ez, ha a tételes jog tartalmaz ilyen fogalmat, úgy, hogy annak tartalmát nem határozza meg. Sőt, a magyar magánjogban a közérdek sérelme a perindító felet terhelő bizonyítási kötelezettségként jelenik meg. Ezért szükségszerű módszerem volt a közérdek fogalma kapcsán a hazai és külföldi (európai) szakirodalmi források összehasonlító elemzése, valamint a magánjogi és a közjogi judikatúra feltárása, és az így kapott eredmények alapján a következtetések problémaközpontú rendezése, vagyis annak vizsgálata, hogy kezelhető-e a joggyakorlatban is egy ilyen alapvetően nem gyakorlati fogalom.

Tekintettel arra, hogy a kutatás központi magja a közérdek absztrakt és nem pontosan lehatárolt tartalmának meghatározása és beillesztése a magánjog rendszerébe, ezért természetesen az elméleti elemzéssel kapott eredményeket össze kell vetni a közérdekű, vagy legalábbis a joggyakorlatban ilyenként kezelt jogintézményekkel. Ezért a másik kutatási módszerem az európai jogintézmények leíró jellemzése, és az így kapott minták (szabályozási típusok) összehasonlító elemzése, valamint összevetése a hazai szabályozással. Az ezzel a módszerrel feltárható következtetések alapján kísérlem meg a közérdek, mint elvont fogalom, és a tételes jog, mint gyakorlati rendszer közös metszéspontjait megtalálni, annak érdekében, hogy a közérdekű igényérvényesítés magánjogban elfoglalt szerepét és jellemzőit össze tudjam foglalni. E két módszer – a jogirodalmi források, majd a tételes jogi leképeződés összehasonlító elemzése – közös eredményének köszönhetően reményeim szerint az értekezés statikus és dinamikus síkon is egyaránt megvilágítja a kutatás tárgyát. Ehhez viszont a kutatás fókuszát le kellett szűkíteni a fogyasztóvédelemre, mivel a közérdek igen sokszínű jelentéstartalommal jelenik meg az egyes jogágakban, annak ellenére, hogy a fogalom központi magja azonosnak tekinthető. Tekintettel arra, hogy a célom nem pusztán a közérdek elemzése a jogban, hanem ennél szűkebb perspektívában a közérdekű igényérvényesítés a fogyasztóvédelmi magánjogban, ezért e sokszínűség bemutatását követően a fogyasztóvédelmi közérdekű igényérvényesítésre helyeztem a hangsúlyt.

Módszertani sajátossága a disszertációnak a rendszerező elemzés, mivel véleményem szerint a közérdekű igényérvényesítés jellemzőinek átfogó elemzésével, valamint a magánjogban – különösen a fogyasztóvédelemben - betöltött gyakorlati szerepének összesítő értékelésével eddig még nem találkozhattunk a hazai jogirodalomban. Így e célkitűzéssel párhuzamosan *az első fejezettől a további fejezetek felé a kutatás nézőpontja szűkül, az általános fogalomelemzéstől a rendszertani elhelyezésen keresztül a tételes joggyakorlat bemutatásáig*. Ez a folyamat dolgozat I. és a II. fejezetének viszonyában is érzékelhető. Az I. fejezet végén arra törekedtem, hogy a gondolati ív a bemutatott fogalomelemzést követően haladjon a történeti elemzés, majd a rendszerbeni elhelyezés felé, hogy a II. fejezetben új lépcsőt nyitva már a fogyasztóvédelemben való értékelés következhesen.

Az I. és II. fejezet ilyen módon történő gondolati átkötésével a magánjog általános kérdéseitől a fogyasztóvédelem, mint specifikum felé halad a kutatás iránya. Ez természetesen az alkalmazott módszerre is hatást gyakorolt. A fogyasztóvédelmi magánjogban létrejött egyes szabályozási rendszerek külföldi típus példáinak bemutatása leíró-összehasonlító módszerrel történt. A lehetőségek szerint minél pontosabb metszet kimutatása érdekében azonos szempontok (alcímek) alapján történt nyolc európai uniós tagállam feltérképezése. E módszer követése alapján egyrészt könnyebb a szabályozási megoldások összehasonlítása, másrészt az így levonható következtetések gondolatisága is követhetőbbé vált. A közérdekű igényérvényesítés egyes európai típusainak bemutatása nem csupán a szabályozás leírásából áll, hanem az érintett tagállamoknak a témával foglalkozó jogirodalma feldolgozására is törekedtem. Ezt kiegészítettem a komplexebb nézőpont érdekében a jogintézmények gyakorlati alkalmazására vonatkozó adatokkal is. Ez utóbbi – az igen szűkösen – rendelkezésre álló számadatok bemutatását jelenti, valamint a nyilvánosan is publikált jogesetekről szóló beszámolók feldolgozását.

A közérdekkel kapcsolatos elmélet és gyakorlat párhuzamba állítása mellett a dolgozat történeti síkon is mozog, ezzel is összekötve az elméleti megközelítést a gyakorlati jogfejlődéssel. A I. fejezetének a tisztességes eljáráshoz való jog, mint emberi jog egyik aspektusából indul ki: az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésből. Azonban nem leíró módon, hanem a jelenkorban bekövetkező gazdasági, társadalmi változásainak hatását hozza összefüggésbe a joghoz jutás alapelvével, és ezen keresztül a társadalmi érdekek – a közérdek - érvényre juttatásának kialakuló igényével. Ez a történeti szempontú megközelítés a II. és III. fejezetekben is visszaköszön, mely során megkísérlem a hazai jogfejlődés elhelyezését az Európai Unión belül.

Az értekezés III. fejezetében specifikusan csak a vállalkozások fogyasztói jogokat sértő tevékenységére szűkítettem a kutatást. Ezen belül viszont a hazai szabályozás lehető legmélyebb bemutatására törekedtem. A kutatás tárgya, a kollektív fogyasztói érdekek közérdekű védelme alapvetően három irányban jelenik meg az európai jogrendszerekben, illetve az Európai Unió jogában: a vállalkozások jogsértései miatt alkalmazható keresetek, a tisztességtelen általános szerződési kikötések miatt alkalmazható keresetek, valamint a károsult fogyasztók csoportja által indítható keresetek formájában. Ez utóbbi kettő jogintézményt csak az elhatároláshoz szükséges mértékben érintem az értekezésben, tekintettel arra, hogy mindkét terület elméleti és joggyakorlati feldolgozása egy-egy külön értekezés témáját bőven kitöltené, ez nem volt célkitűzése a kutatásnak.

A vállalkozások jogsértései miatt alkalmazható hazai közérdekű kereset részletes elemzésével kívántam a lehető legpontosabb képet adni arról, hogy a sajátos hazai szocialista jogrendszerbe ágyazott jogfejlődés hogyan jutott el a mai európai standardnak is megfelelő állapotáig. A hatályos jog tekintetében ez már csak a fogyasztóvédelmi törvény által szabályozott közérdekű keresetre szűkül, mivel a rokon területeken – a tisztességtelen piaci magatartásról szóló törvényben, valamint a Magyar Nemzeti Bankról szóló törvényben – szabályozott törvényi fogalmak és a fogyasztóvédelmi törvény által alkalmazott fogalmak értelmezése között sem a jogelmélet, sem a joggyakorlat nem tesz érdemi különbséget. Így például a fogyasztók széles köre, a jelentős nagyságú hátrány, az alkalmazható jogkövetkezmények értelmezése a bírói gyakorlatban azonosak. Emiatt szükségszerűtlen lett volna a disszertáció mennyiségének öncélú növelése, hiszen az azonos gyökerekből táplálkozó és az azonos alapokon létrejött ágazatspecifikus szabályozások törvényi fogalmainak elemzése fölösleges ismételtetésbe fulladt volna, miközben a hazai mechanizmus összefüggéseinek mélyebb bemutatását nem eredményezné.

A tételes jog bemutatását a részletes elemzés és leírás jellemzi. Az egyes törvényi tényállásokban szereplő fogalmak lehető legalaposabb feldolgozására törekedtem. A vonatkozó bírósági gyakorlat mellett ebben segítséget nyújtott az is, hogy a napi munkám során e területtel foglalkozom több, mint egy évtizede, így a jogalkalmazói jogfejlődés egyes állomásait „tűzközelből” szemlélhettem. A hivatkozott jogesetek tényállásai csak a szükséges mértékben kerülnek ismertetésre, mivel a bírósági döntések lényege a jogintézmény fejlesztését szolgáló jogértelmezések absztrahálásában van. Reményeim szerint ezzel a dolgozat elméleti síkja sem törik meg, és megfelelő szintézise jött létre a joggyakorlat és a jogelmélet egymást kiegészítő szerepének.

I. FEJEZET - A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A MAGÁNJOGBAN

1. A közérdekű igényérvényesítés elméleti kérdései

A magánjog a felek mellérendeltségére és magánautómiájára épül, éppen ezért érdekes az a kérdés, hogy hogyan kerül a közérdek a magánjog rendszerébe.¹⁰ Úgy gondolunk a társadalmi érdekekre, nevezhetjük ezeket értékeknek is, amelyek a magánérdekből történő igényérvényesítés keretei között nehezen lennének megvédhetők, hiszen az individuális érdek megelőzné a társadalmi érdeket. Viszont sok esetben elismerünk olyan közös érdeket, amelynek kapcsán közös a jogsérelem, vagy az egyéni jogsérelem olyan személyeket érint, akik az igényérvényesítésre társadalmi helyzetükből fakadóan nincsenek felkészülve.¹¹ Amennyiben a társadalmi érdek sérelmet szenved, a jogsérelem már nemcsak az abban részt vevő feleket érinti, hanem a társadalom egésze is érdekelt abban, hogy a „jog élvezete, mint a jólét egyik megnyilvánulása” sikerrel megvédhető és megtartható legyen.¹²

A közösségi jellegű érdekek megvédésénél a társadalom általában nem vár arra, hogy egyes tagjai fellépnek-e a bíróság előtt a közérdek sérelmét állítva (*popularis actio*), ehelyett külön szervezetet bíz meg ezzel a feladattal. Így a társadalmi érdekek miatti fellépés közérdekű igényérvényesítés keretében történik, ezért azt gondolhatnánk, hogy a közösség érdeke ettől kezdve egyértelmű védelem alatt áll. A probléma azonban az, hogy az eljárási rezsimek ritkán határozzák meg, hogy pontosan mi is az az érdek, érték, ami közérdeknek tekintendő. A közérdek normatív megfogalmazását sehol nem találjuk meg, még megközelítőleg sem. Sőt, a közérdek absztrakt fogalmával eddig még a jogtudomány

10 A közérdekű igényérvényesítés egyes formáira vonatkozó jogszabályi rendelkezések a hazai jogrendszerben nem egy helyen szabályozottak, hanem számos jogszabályban elszórtan található meg. Az új polgári perrendtartásunk (2016. évi CXXX. törvény) az eljárási szabályok egységesítése végett bevezette a közérdekből indított perlés jogintézményét, de e rendelkezések sem alkalmazandók a közérdekű igényérvényesítés típusainak nagy részére. A közérdekű igényérvényesítés jelenlegi szabályozási rendszerével a szerző külön tanulmányban foglalkozik.

11 GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az actio popularis jelene és jövője az alkotmánybíróság gyakorlatában* Jogi Iránytű 2011/1. 1.

12 KENGYEL Miklós: *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban* Jogtudományi Közlöny 1988/4. 185.

is adós maradt. Ezért a konkrét esetek során a jogalkalmazóra hárul annak a feladata, hogy eldöntse, hogy minek a védelmében is „indul harcba.”

Jelen értekezés gondolati magja a közérdekű igényérvényesítés elemzése, ezért úgy gondolom, hogy az első lényeges kérdés az, hogy mi tekinthető közérdekű igényérvényesítésnek, egyáltalán hogyan határozható meg a társadalmi érdekek megvédése iránti fellépés mögötti közérdek immanens tartalma. A értekezés következő részében a közérdekű igényérvényesítés meghatározásának elméleti és gyakorlati nehézségeit kívánom körbejárni, egy értelmezési lehetőséget is kínálva a válaszadáshoz, annak minden gyengeségével és pozitívumával együtt.

1.1. A vizsgálat alapkérdései

A közérdek (mint rokonfogalmi: a közjó, közakarat, az általános akarat, etc.) elvont fogalom, ugyanúgy, mint például a becsület, az igazság, a tisztesség. A közérdek köznapi felfogásban valamiféle közös/közösségi megegyezés az azonos érdekekről és célokról, amely megvalósulásának érdekében az egyéni szuverenitás feladása is elfogadható, ameddig az olyan magasabb érdeket szolgál, amely létrejötté fontosabb, mint az egyéni érdeksérelem, és amely megvédéséért a társadalom hajlandó közös erőfeszítéseket tenni. A közérdek szerinti cselekvés nem az egyéni, különös akaratok összegzése, hanem az általános akarat.¹³ Tételes jogi leképzésére nem nagyon találunk példát. Nem maga a fogalom nem jelenik meg a jogszabályokban, hanem definitív meghatározását nem szokták megadni, rendszerint az adott jogági gyakorlat alakítja ki saját értelmezési kereteit. Ez azt is mutatja, hogy olyan fogalomról van szó, amelyet a jogalkalmazói döntések képesek tartalommal megtölteni, ebből pedig akár arra következtetésre is juthatunk, hogy a közérdek meghatározása nem tartozik az elméletileg nehezen tisztázható kérdések közzé. Ez azonban félrevezető, hiszen a jogalkalmazók nincsenek abban a helyzetben, hogy elmeneküljenek a döntés elől, ha bizonyos kérdéseket annak alapján kell eldönteniük, hogy mit tekintenek közérdeknek, akkor mindenképpen

13 PRZEWORSKI, Adam: *Consensus, Conflict, and Compromise in Western thought on Representative Government*. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2010. Vol. 2. no. 5. 7044.

megtalálják a módját, hogy tartalommal töltsék meg e kategóriát.¹⁴ Ez azért nem jelenti azt, hogy egy egységes közérdek fogalom kialakítása már ne okozna nagyobb problémát a joggyakorlat számára is. A normatív tartalom keretei közötti mozgástér, a jogalkotó által megjelölt szabályozási cél alapvetően meghatározza azt, hogy a fogalomhasználat mire terjedhet ki. Ennek legnagyobb veszélye az lehet, hogy ezáltal a valódi „köz” értékek nem jelennek meg a joggyakorlati megoldások között, hanem a dogmatikai megfeleléség alapján születnek meg a definíciók.¹⁵ De ez azért nem jelenti azt sem, hogy a joggyakorlat által kidolgozott fogalmak ne lennének kellően megalapozottak és elfogadhatók az elmélet számára, hanem valamiféle nem jogalkotási hiány pótolnának, kiegészítő jellegük lenne.

Az elméleti fogalomalkotást a joggyakorlattal szemben normatív korlát nem terheli. Viszont a teoretikus gondolkodás alapvetően egységesítésre, minél általánosabb és örök érvényű fogalom kidolgozására törekszik, megpróbálja a fogalom minden lehetséges használatát lefedni a megalkotott fogalommal vagy épp kritérium rendszerrel. Emiatt a fogalomalkotás könnyen a gyakorlatban teljesen használhatatlan maradhat. Az említett nehézségek miatt egyik útra sem kell úgy tekinteni, mint hibás megoldásra. Sokkal inkább a kettő közötti híd adhat lehetőséget arra, hogy a közérdek tényleges és érvényes tartalmat kapjon. A fogalmi keretek teoretikus kidolgozása mellett a joggyakorlat magabiztosabban alakíthatja ki a normatív rendszerekben használatos elvont fogalmait. „Az elméleti erőfeszítések nem ahhoz kellene, hogy receptet adjanak a gyakorlati döntésekhez, hanem, hogy meghatározzák azokat a kereteket, amelyek között konzisztens jogalkalmazást építhetünk fel.”¹⁶

Ebből a gondolati kiinduló pontból a közérdekű igényérvényesítés jellegzetességeinek keresése során megkísérlem az elméleti szempontokat közelíteni a joggyakorlat igényeihez. Véleményem szerint a válaszkérés első lépcsőjeként a közérdekű igényérvényesítés tartalmának keresése során a következő kérdéseket tehetjük fel:

- Az első kérdés az, hogy a társadalomtudományi törekvések miként határozzák meg a közérdeket, van-e egyáltalán egységes meghatározása a közérdeknek?

14 BÓDIG Máttyás: „*Jogelméleti és politikai filozófiai reflexiók a közérdek problematikájáról*” In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás* MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008, 34.

15 BÓDIG (2008) *i.m.* 34.

16 BÓDIG (2008) *i.m.* 33.

- A második kérdés, hogy feltétlenül szükség van-e egy egységes közérdek fogalomra ahhoz, hogy a közérdekű igényérvényesítést a jogrendszerben jelen lévő önálló tartalommal bíró fogalomnak tekintsük?
- Végül pedig arra keresem a választ, hogy az előző kérdésekre adható válaszok függvényében létrehozható-e olyan egységes szempontrendszer vagy tesztrendszer, amely alapján egy igényérvényesítésre irányuló jogintézményről az állítható, hogy közérdekű?

1.2. A közérdekű igényérvényesítés egy lehetséges meghatározása

1.2.1. *Az első kérdéstről – a közérdek fogalma meghatározásának társadalomelméleti törekvései*

a) *A közérdek államelméleti megközelítése*

Vannak olyan elméletek, amelyek az államon belül tartják csak értelmezhetőnek a közérdeket.¹⁷ Ezek az elméletek azt tartják a fő ismérvének, hogy annak tartalmát a jogalkotó határozza meg, Szamel Katalin kifejezésével élve a „törvényes közjó” megtestesítője. Otto Mayer szerint állam nélkül a közügy elképzelhetetlen, így csak az állami tényezők keresztül lehet megmagyarázni a közérdeket. A közérdek a politikai közösség értékeiből vezethető le¹⁸ feltételezve, – ahogy Adam Przeworski fogalmaz – hogy a köz jólétének érdekében az egyének a törvényekbe foglalt általános akarat (közérdek) alapján cselekednek.¹⁹ A fogalom tehát jelentősen átpolitizált, hiszen a politikai akarat nyomán születnek a törvények. A közérdek politikai természete a fogalom meghatározó eleme Clifford Geertz szerint, mivel az érdekek mentén a politikai

17 Mayer és Rupp kapcsán lásd: SZAMEL Katalin: *A közigazgatás közérdekűségének elvi jelentőségéről és gyakorlati használhatóságáról* In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008, 29.

18 GEDEON Péter: *Közjó és demokrácia Két közgazdaságtani elmélet a demokráciáról* *Közgazdasági Szemle*, IX. évf., 2013. december, 1321.

19 PRZEWORSKI *i.m.* 7045.

spekuláció és a politikai harc összekapcsolható.²⁰ A hazai irodalomra tekintve Bibó István szavai rendkívül jól kifejezik az állam és a közérdek kapcsolatának politikai vonását: „a közérdek úgy, ahogyan a társadalom, akár egyéneiben, akár különböző társulásaiban megfogalmazza, a köz ügyéhez a legközelebb áll, de valami tagolatlan, körvonalazatlan, sok szubjektív elemtől és pillanatnyi behatástól érintett értékelés. (...) a hatalom szájában mindig önkényes célkitűzést jelent, mely magában egyaránt lehet áldás, ötlet, erőszak vagy átok.”²¹ Balázs Zoltán a közérdek alkotmányos jelentéséről szóló elemzésében szintén arra a következtetésre jutott, hogy a fogalom alapvetően politikai természetű.²²

Mivel ezen elméletek közérdeket az állami akaratból vezetik le – amely elsődlegesen a politikán, a jogalkotáson és a közigazgatáson keresztül jelenik meg – a fő kérdés az, hogy a kormányzat valóban az általános akaratot testesíti-e meg? Claus Offe szerint az alkotmányos demokrácia procedurális döntéshozatala biztosítja a közjó érvényesülését, vagyis a politikai folyamat hozza létre kötelező kimenetként, az alkotmányos-demokratikus procedúrák követése révén.²³ Rupp viszont azt mondja, hogy a közérdek meghatározása tekintetében az alá-fölérendeltség játszik szerepet, amelyben rendelkeznek a közérdekről. A közérdek alá-fölérendeltségi relációból következő jelentéstartalmáról Ulrich Häfelin és Georg Müller munkájában is olvashatunk, akik ezt úgy fogalmazzák meg, hogy a közérdek gyakran csak eseti alapon adható meg a kormányzati és a hatósági intézkedéseken keresztül, amelyeket az adott körülmények alapján kell meghatározni. Elvi kiindulópontjuk Max Imboden és René Rhinow azon meghatározása, hogy a közérdek fogalma úgynevezett határozatlan fogalom, amely a hatáskörrel rendelkező közigazgatási hatóság értelmezésében a tényleges körülmények között egy bizonyos fokú ítélet.²⁴ A közérdeket ezért időben és térben is változó fogalomnak tartják, amely adott érdekek mentén jelenik meg (Például a közrend, a közbiztonság a szociális érdekek, munkavállalók védelme, fogyatékkal élők védelme, területfejlesztés, nyugdíjas otthonok építése, környezetvédelem, vízvédelem, tájvédelem,

20 GEERTZ, Clifford: *Az ideológia mint kulturális rendszer*, Fordította Fejér Balázs. In: *Az értelmezés hatalma: Antropológiai írások*, Századvég, Budapest, 1994, 31.

21 BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok*, Második kötet, Magvető Bibó István örökösei, Budapest, 1990 XIII. Fejezet.

22 BALÁZS Zoltán: *A közérdek az alkotmánybíráskodásban*, (2012-2014) http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Balazs_Zoltan--A_koezerek_az_alkotmanyozasban.pdf (2018. június 18-i letöltés)

23 OFFE, Claus: *Whose good is the common good?* Philosophy & Social Criticism, 2012, Vol. 38. no. 7. 680.

24 IMBODEN, Max – RHINOW, René A: *Schweizerische Verwaltungsrechtsprechung*, 5. kiadás, I. kötet, Helbing Lichtenhahn, Basel, 1976, 336.

etc.).²⁵ Ehhez a gondolati körhöz köthetjük Robert Uerpmann közérdekkel foglalkozó elméletét is. Uerpmann szerint a jog gyakran utal a közérdekre vagy ahhoz kapcsolódó fogalmakra. A bíróságok, hatóságok döntései még azokban az esetekben is gyakran közérdekre alapítják a végső döntésüket, amikor azt az alkalmazott jogszabály azt nem is említi. Véleménye szerint a közérdek koncepciója az igazságszolgáltatásban, a döntéshozatalban csak akkor vehető figyelembe, ha az magas szinten racionalizálódik.²⁶ A francia Claire Montialoux felfogásában a közérdek fundamentuma szintén az államtól ered, de francia közigazgatás felől szemlélve nem az állami monopóliumra helyezi a hangsúlyt, hanem azt helyezi előtérbe, hogy törvények a közszolgáltatások meghatározására szolgálnak. A szabályozási előírások és egyedi döntések révén a kormányzat hozza létre közszolgáltatásokat a közérdeknek megfelelően.²⁷

A közérdeket állami akaratból eredeztető elméletek kapcsán a legfőbb probléma, hogy a politikai és gazdasági globális térben pontosan az elméletek fundamentuma, az állama szuverenitás válik relatívvá. Például Jean-Paul Fitoussi arra hívja fel a figyelmet, hogy az Európai Unión belül a tagállamok szuverenitása konfliktusba kerülhet az uniós intézmények által meghatározott európai érdekekkel. A lehetséges megoldást az európai közös jóban látja: az európai érdekek mentén a politikának minden európai polgár számára előnyös „európai közjót” kell biztosítani, ami azt jelenti, hogy ha az egyiket előnyben részesítik, nem zárja ki mások előnyeit. Ennek kapcsán Éloi Laurent azt a kifogás veti fel, hogy nem könnyű megállapítani, hogy az Európai Unió intézményei közül melyik testesíti meg a tényleges közérdeket.²⁸ Egy másik hasonló problematikus kérdést Claire Montialoux fogalmaz meg, miszerint a globalizált társadalmi-gazdasági környezetben – amelyben a piaci és közszolgáltatások egybefonódtak – nem lehet megmondani, hogy mi az az autentikus jogforrás, amely a ténylegesen kifejezi az emberek akaratát, vagyis amely a közérdeket megjeleníti.²⁹ A hazai jogirodalomban Frivaldszky János hasonló problémát vet fel: vajon a transznacionális nagyvállalatok hatalmas gazdasági erejével szemben az adott nemzeti, de a nemzetközi közösségben is formálódó közjó igazságossági szempontjai tudnak-e érvényesülni?³⁰ A kérdéssel szintén

25 HÄFELIN, Ulrich – MÜLLER, Georg: *Grundriss des Allgemeinen Verwaltungsrechts*, 4. kiadás, Zürich, 2002, 113-114.

26 UERPMANN, Robert: *Das öffentliche Interesse Seine Bedeutung als Tatbestandsmerkmal und als dogmatischer Begriff*, Mohr Siebeck, 1999, 278-286.

27 MONTALOUX, Claire: *Service public et intérêt général*, Regards croisés sur l'économie, 2007/2, 26.

28 FITOUSSI, Jean-Paul – LAURENT, Éloi – LE CACHEUX, Jacques: *L'Europe des biens publics*, France, E-book de campagne `a l'usage des citoyens, OFCE, 2012, 170-189.

29 MONTALOUX *i.m.* 27.

30 FRIVALDSZKY *i.m.* 115.

foglalkozó francia Jacques Chevallier a válaszlehetőséget abban látja, hogy közszolgáltatások biztosítását újra kell gondolni: versenyképes világban a hatékonyságra kell támaszkodni, nem pedig jogi garanciákra. A közérdek biztosítása érdekében a közszolgálat a belső és külső szereplők közötti állandó kölcsönhatás kontextusára van szükség.³¹

Az államelméleti megközelítés kapcsán két másik problematikus pontra világít rá Kiss Barnabás. Meglátása szerint az egyik gondot az jelenti, hogy az állam, a törvényhozás vagy adott esetben a (pártatlan) közigazgatás „hivatalból” képesnek és alkalmasnak tekinti magát a közérdek objektív meghatározására és érvényesítésére. Az állam és szervei tehát eleve letéteményesei a közérdek, közakarat kinyilvánításának. Ez egyfajta „közérdek-monopóliumot” teremt. A másik probléma lényegét pedig Sajó András³² foglalja össze, miszerint „az állam és közérdek megszorítás nélküli érvényesítése azt jelentené, hogy nincsenek igazi korlátok: az alapjogok elkopnak.”³³ Ezt a problémát Häfelin és Haller is érzékelik, és munkájukban kiemelik, hogy az alapvető szabadságjogok közérdekből korlátozásánál az ütközést minden egyes esetben különösen vizsgálni kell.³⁴

b) *A közérdek természetjogias megközelítése*

A közérdek elemzések egy másik felfogása a közérdeket nem tartja kisajátíthatónak, úgy ahogyan azt az államhoz kötődő elméletek hívei látják. Inkább annak egyetemes és mindenkire egyenlő igazságát hangsúlyozzák. Ezt példázza Helmut Ridder megfogalmazása, aki a közérdeket egyenesen „aranyközjónak” nevezi.³⁵ A 19. századot uraló pozitivisták szemléletmód a századfordulót követően, a 20. század első évtizede után hegemon szerepében megingott, és egyre többen kezdték el hangoztatni a természetjog rehabilitációjának szükségességét, illetve beszéltek a természetjog aktualitásáról.³⁶ A természetjogi jogelmélet egyik változata az arisztotelészi és a tomista felfogásból

31 CHEVALLIER, Jacques: *Les nouvelles frontières du service public*, Regards croisés sur l'économie, 2007/2., 24.

32 SAJÓ András: *Az önkorlátozó hatalom*, KJK MTA AJI, Budapest 1995, 359.

33 KISS Barnabás: *Az alapjogok korlátozása és a közérdek*, In: Besenyei Lajos emlékkönyv, Acta Jur. Et. Pol. Tom LXIX. Fasc. 25., Szeged, 2007, 403.

34 HÄFELIN, Ulrich – HALLER, Walter – KELLER, Helen – THURNHERR, Daniella: *Schweizerisches Bundesstaatsrecht*, 7. kiadás, Schulthess Verlag, Zürich, 2016, 317.

35 HÄBERLE, Peter: *Öffentliches Interesse als juristische Problem. Eine Analyse von Gesetzgebung und Rechtsprechung*, Athenäum Verlag, Bad Homburg v. d. H. 1970, 21.

36 SZABADFALVI József: *Neoskolasztikus természetjog a két világháború közötti Magyarországon*, Vigilia – 67. 2002/8. 586-594.

táplálkozó neoskolasztikus természetjog, melynek tematikájában meghatározó szerepe volt a közérdekkel összefüggő problémáknak.³⁷ A természetjogias felfogás lényegét jól mutatja a korszak kiemelkedő közigazgatási jogásza, Ereky István következő megállapítása, mely szerint a közérdek szükséges körülmények között a tételes jog felett áll: „Alapelv, hogy ha a tételes jog hallgat, a hatóságok a közcélok megvalósítása és a közérdek megvédése érdekében mindent megtehetnek, ami nem sérti a tulajdon szentségét és nem korlátozza az egyéni szabadságot. Mivel nem lehet szó a tulajdon és a szabadság megsértéséről akkor, ha az érdekelt hozzájárul, a közigazgatási hatóságok a közérdek megoltalmazása és a közcélok megvalósítása érdekében az egyesek jogosítványai körét feltétlenül, kötelességeik körét pedig az ő beleegyezésükkel a tételes jog hallgatása esetén is kiterjeszhetik.”³⁸ A közeli kortárs, az osztrák jogtudós, Franz Klein a polgári per céljában megjelenő közérdeket természetjogi entitásnak értékelte. Klein a per célját a jogbéke megőrzésében és a „jogrendnek mint egésznek” a védelmében jelölte meg.³⁹

A közérdek valamennyi társadalmi szereplő által morálisan érvényesnek tartott kötelességeknek való engedelmességből származik, legyenek ezek a szereplők politikai vezetők vagy közönséges állampolgárok, mondja Offe.⁴⁰ Ezt Jon Elster úgy fogalmazta meg, hogy senki sem tehet úgy, mintha a közérdeket testesítené meg. A társadalom nem az én és nem is szuperego.⁴¹ A francia filozófus, Jacques Maritain megfogalmazásában is ez tükröződik, miszerint a közjó olyan emberi jó, amely az igazságosságra irányul, azt szolgálja, és a személyekre kell visszairányulnia.⁴² A hazai jogirodalomban hasonlóan írja le ezt Frivaldszky János is, aki szerint az igazságos, észszerű, közjónak megfelelő természetnek kell a jogrendszereknek megfelelniük.⁴³ Takács Péter is kimondottan természetjogi alapokon gondolkodik: a közjó fogalma elválaszthatatlanul kötődik egy olyan politikai gondolkodáshoz, amely a fogalmat valamilyen természetjogi értelemben vett általános jó részének tekinti.⁴⁴ Jellegében ehhez köthető megközelítést alkalmaz John

37 BÓDIG (2008) *i.m.* 33.

38 EREKY István: *Közigazgatás és önkormányzat* Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 1939, 180.

39 KENGYEL Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben* Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 13.

40 OFFE *i.m.* 666.

41 ELSTER, Jon: *Ulysses unbound—Studies in rationality, pre-commitment, and constraint* Cambridge University Press, 2000, 11.

42 MARITAIN, Jacques: *La persona e il bene comune* Brescia, Morcelliana, 1998, 34.

43 FRIVALDSZKY János: *A jogrendszerek versenye és a jogmegkerülés a természetjog, az igazságosság és a közjó mérlegén* Iustum Aequum Salutare XII., 2016. 3., 122.

44 TAKÁCS Péter: *A közjó*, In: BÁNRÉVY Gábor - JOBBÁGY Gábor - VARGA Csaba (szerk.): *Iustum, aequum, salutare: Emlékkönyv Zlinszky János tiszteletére* PPKE, Budapest, 1998, 272-276.

Rawls is, az ő felfogásában a közjó olyan általános feltételek sora, amelyek előnyösek mindenkinek, a közösség minden tagjának. A közérdek pedig annak megtételében nyilvánul meg, ami a lehető leghatékonyabban biztosítja azokat a feltételeket, amelyek mindenkinek szükségesek céljai követéséhez, illetve amelyek megvalósulása előnyös lesz mindenkinek.⁴⁵ Tóth Judit John Rawls-hoz hasonlóan a fogalom meghatározásához külön választja a „közjó” és a „közérdek” kategóriákat: a közérdeket olyan absztrakt kategóriának tekinti, amely objektív, monolit, és fennállása független a tudatosulástól, a megvalósítási szándéktól és a definiálástól. Alkotmányos minimum jogalkotással és kormányzati cselekvéssel valósul meg. A közjó ellenben szubjektív, tagolt és aktuális társadalmi érvényessége adja értelmét, és a politikai cselekvéshez kapcsolódó érdekek adják szerepét.⁴⁶ Tanulmányában kifejti, hogy a közérdektől eltérően a közjónak a társadalmi érvényessége a lényege, nem objektív léte, egy adott politikai közösségben a nyilvánosan megfogalmazott, megvitatott „jó”, amelyet egy vitafolyamat teremt és tart életben. A közjót ugyanakkor nem lehet sem tudományosan, sem dogmatikailag egyértelműen meghatározni, minimálisan a politikai közösség, így kormány, ellenzék és egyéb (például civil) szereplők a köz érdekében való szervezett fellépésének tartalmát jelenti.⁴⁷

Ezeknek az elméleteknek is van természetesen ellenpólusa. Ilyenre mutat rá például Dorian Guinard, aki szerint a közhatalom előjoga, hogy meghatározza az általános érdeket, amely mint ilyen nem objektivizálható. Ebből következően, ha az általános érdek meghatározása nem objektív, akkor a közérdek *priori* és objektív meghatározása lehetetlen.⁴⁸

c) *A közérdek diszkurzív megközelítése*

Más felfogások a közérdeket egyfajta társadalmi diskurzus eredményének tekintik. Abból indulnak ki – ahogy Jürgen Habermas is⁴⁹ –, hogy a közös jogok meghatározásához, az erről szóló diskurzushoz a polgároknak legitimációjuk van. Így Gadamer értelmezésében is a közjó általános kérdéseinek vizsgálata alapvetően

45 RAWLS, John: *Az igazságosság elmélete* Budapest, Osiris 1997, 128. és 298.

46 TÓTH JUDIT: *Közérdek az Európai Bíróság előtt* Európai Tükör, 2007/1. 31.

47 TÓTH *i.m.* 31.

48 GUINARD, Dorian: *Réflexions actuelles sur la notion de service public* Regards croisés sur l'économie 2007/2., 39.

49 HABERMAS, Jürgen: *A demokratikus jogállam politika előtti alapjai* In: Habermas J. – Ratzinger J.: *A szabadelvű állam morális alapjai*, BIA, Gondolat, 2007, 20.

szemléleti keretet jelöl ki a társadalmat érintő történések megvitatására.⁵⁰ Ezen elméletek lényege szerint a közjó társadalmi vitából ered, a jó az, amiért érdemes cselekedni, és ha ezen az érintettek osztoznak, akkor közös jóról beszélhetünk. A közjó diszkurzív jellegét hangsúlyozza a francia filozófus, Paul Ricoeur, aki szerint a közjónak három szintje van. Mindegyik szinten a közösség érdekei kerülnek előtérbe abból a szempontból, hogy ki a közjó igazi képviselője, megvalósítója. Az első a szervezett érdekérvényesítés vitáinak szintje, ahol a szakszervezetek, civil szervezetek, pártok harcolnak, és a közjót úgy kívánják meghatározni, hogy az számukra kedvező legyen, A második szint a jó kormányzás attribútumainak meghatározásáról folytatott viták szintje. A társadalom érdekei olyan ideák képében jelennek meg, mint a biztonság, a jólét, a szabadság, az igazságosság, valamint az egyenlőség. A harmadik szinten már a közjó tisztán ösztársadalmi értékeket jelent, és a gondolkodás olyan kérdések körül forog, hogy a hatalom a világban az emberiség javát szolgálja-e, a boldogságot és a közösségek javát szolgáló értékeket valósítják-e meg különböző kormányzatok.⁵¹ A hazai szakirodalomban Pokol Béla emeli ki a közérdek diszkurzív jellemvonását: „az államhatalomnak a társadalomtól kell származnia; a társadalomban nincs egyetlen ember vagy csoport sem, amely képes lenne kifejezni a közérdeknek (vagy közjónak) megfelelő akaratot, hanem az mindig csak vitákból, mint kompromisszum alakulhat ki.”⁵² Szabó Márton is hasonló véleményen van, de különválasztja a közjó és a közérdek kategóriáit, véleménye szerint a közjó a közérdek strukturális riválisa, vagyis a közjó a politikai közösségek által meghatározott jó, míg a közérdek a közös javak objektív kategóriáját jelenti.⁵³

Természetesen ezek az elméletek sem mentesek az ellenérvektől. Szamel Katalin a közérdek és a közigazgatás összefüggésének elméleti alapjaival foglalkozó tanulmányában rendkívül fontos megállapítást tesz, miszerint nem biztos, hogy a konszenzussal elért eredmény tágabb értelemben is megvalósítja közérdekűség fogalmát. A gazdasági érdekek egy adott közösség, település, megye régió számára fontosabbak, mint a hosszútávú határok.⁵⁴ Ha pedig a külföldi szakirodalomból szemezünk, hasonló

50 GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer: Egy filozófiai hermeneutika vázlatok* Fordította Bonyhai Gábor, Budapest: Gondolat, 1984, 11.

51 RICOEUR, Paul: *Politikai nyelv és retorika* Fordította Boda Zsolt, In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Szövegváltozatok a politikára: Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus* Budapest, Tankönyvkiadó–Universitas, 2000, 53–62.

52 POKOL Béla: *Politikai reform és modernizáció* Magvető, Budapest, 1989, 269.

53 SZABÓ Márton: *A diszkurzív politikatudomány alapjai* L'Harmattan, Budapest, 2003, 174.

54 SZAMEL Katalin: *A közérdek érvényesíthetősége a környezetvédelemben* In: SZAMEL (szerk., 2008) 250.

gondolati példaként említhetjük Schumpeter álláspontját, vagyis, hogy nincs olyan egyértelműen meghatározott közjó, amelyben minden ember egyetérthetne vagy a racionális érvek hatására egyetértésre jutna, mivel különböző egyének és csoportok számára a közjó különböző dolgokat jelent. De még ha egy kellően meghatározott közjó elfogadható is lenne mindenki számára, ez nem foglalná magában az egyéni problémákra adott válaszokat, és ennek következményeként alapvető egyet nem értés jöhet létre magukról a célokról.⁵⁵ Olson pedig empirikus szemszögből hívja fel a figyelmet arra, hogy senki nem látott még olyan nagy társadalmat, amely a békés rendet vagy más közjavakat az egyének közötti társadalmi megegyezés révén hozta volna létre.⁵⁶

d) *A közérdek határozatlan tartalma*

Vannak olyan nézetek is, amelyek szerint a közérdek képlékeny, a jogrendszerben nem konkretizált fogalom, sőt egyes vélemények egyenesen odáig mennek, hogy jellegéből következően nem is konkretizálható. Szamel Katalin az első esetkör esszenciáját megragadva azt írja, hogy a kontinentális jogrendszerekben a közérdek legtöbbször mint határozatlan fogalom merül fel a jogban, miközben a jogi szabályozás feladata épp a fogalom pontosítása lenne, amivel egyben a jogalkalmazás, mi több a bírói gyakorlat egységes fogalomkezelését is elősegítené.⁵⁷ Kiss Barnabás a probléma gyakorlati jelentőségére felhívva a figyelmet úgy fogalmaz, hogy lényegében olyan üres és határozatlan „gumifogalmakkal” állunk szemben, amelyek részletesebb értelmezésük hiányában önkényes jogalkalmazáshoz vezetnek.⁵⁸ Sajó András „értelemadási kísérletében” szintén szkeptikusan közelít a közérdek fogalmához. Úgy vélekedik, hogy a közérdekre hivatkozást a magánérdekek elnyomására használják, melyre való hivatkozással egyesek érdekei más magánérdekek rovására érvényesíthetők.⁵⁹ Temesi István széles spektrumú tanulmányában a francia, spanyol, skót és angol közigazgatási jogban vizsgálta a közérdek fogalmának meghatározását. Összegző megállapítása szerint a közérdek tartalmának meghatározására a pozitív jog csak egészen kivételes esetekben

55 SCHUMPETER, J. A.: *Capitalism, Socialism and Democracy* Routledge, London, 1994, 251-252.

56 OLSON, Mancur: „*Dictatorship, Democracy, and Development.*” *American Political Science Review* Vol. 87. No. 3., 1993. 568.

57 SZAMEL (szerk., 2008): *i.m.* 24.

58 KISS *i.m.* 403.

59 SAJÓ András: *A közérdek-fogalom (értelemadási kísérlet)* In: Van és legyen a jogban. Tanulmányok Peschka Vilmos 70. születésnapjára, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és jogtudományi Intézet, Budapest, 1999, 241.

vállalkozik. A konkrét esetekben a közigazgatási hatóság vagy bíróság mint jogalkalmazó jogosult a közérdek hipotetikus keret fogalmát tartalommal kitölteni.⁶⁰

A hazai jogirodalomból másik példaként hozható Majtényi Balázs tanulmánya, aki szerint a közérdek tartalma nem meghatározható.⁶¹ Kifejti az Alkotmánybíróság döntéseit elemezve, hogy annak ellenére, hogy ugyan a magyar Alkotmánybíróság is utal a közérdekre az egészséges környezethez való jog kapcsán az erdőtulajdonosok jogainak korlátozásakor, de egy hatékony jogi szabályozásnak minél inkább vissza kell szorítania az ilyen fogalmak használatát. (347/B/1996. AB határozat, ABH 1994, 197, 203, illetve 8/2000. (III. 31.) AB határozat, ABH 2000, 58.) Balázs Zoltán szerint pedig a közérdek egyrészt rendkívül eluzív, már-már üres, jelentés nélküli fogalomnak tűnik, amivel ezért bármit igazolni lehet.⁶² A külföldi szakirodalomban is megtaláljuk ezen gondolkodási irányzat képviselőit.⁶³ Luhmann szerint a közérdek üres kategória, programmá vált tévedés. Wolf a közérdeket egy olyan jogi fogalomnak tekinti, amely a jog alapelvei és a magánérdek áthidalására használható, tehát tisztázatlan fogalom. Häberle értelmezésében a közérdek egyenesen jogi fikció, vagyis a közérdeket ott emlegetjük, ahol valótlant fogadunk el valósnak.

e) A közérdek jogelméleti megközelítése

A téma vizsgálata szempontjából érdekesnek és említendőnek tartom a közérdek jogfilozófiai nézőpontból való megközelítését is. A közérdek fogalmának tisztázása ugyan nem központi kérdése a jogfilozófiai törekvéseknek, de ez nem jelenti azt, hogy a jogelméletben nem jelent volna meg a probléma. Nem céлом sorba venni ezeket az elméleteket, nem is szükséges jelen vizsgálódáshoz. Amire viszont szükségünk van a közérdek fogalmának megvilágításához, azok a jog fogalmával foglalkozó elméleteken belül a közjogi reflexjoggal foglalkozó elméletek. Miután a közérdek a pozitív jogban is megjelenő fogalom, ezáltal a jog fogalmával kapcsolatos elméletek tanulmányozása közelebb visz a közérdek jogi fogalmának feltárásához. A jogfilozófusok a *jog* szó három jelentését különböztetik meg: (1) a *jogrendszer*, vagyis a jogalkotó hatalomtól eredő

60 TEMESI István: *Szemelvények a közérdek közigazgatási fogalma meghatározásának köréből*, In: SZAMEL (szerk., 2008) 121.

61 MAJTÉNYI Balázs: *A jövő nemzedékek és a természeti tárgyak köztársasága?* Fundamentum, 2008/1. 18.

62 BALÁZS *i.m.* 1.

63 Az itt idézett szerzők forrása: SZAMEL (2008) *i.m.* 30.

szabályok rendezett összességét; (2) a *jogszabályokat*, amelyek a jogrendszer ennek egyes elemei; (3) a *jogosultság*, vagyis a jogszabályok által biztosított valamely lehetőséget. A jogszabályok által megfogalmazott jogosultságok a hivatalos jogrendszer által érvényesként elismert igényeket jelentik. Utalhatnak a jogszabályok által biztosított képességre, a mások befolyásától való mentességre, valamiféle hatalomra, szabadságra és így tovább.⁶⁴ A jogosultság sajátos igény valamire. A jogosultság a hétköznapi értelemben vett akarattól, kívánalomtól, óhajtástól abban különbözik, hogy az igény elismert jogosultságot jelent. A társadalomban ez olyan jogként jelenik meg, amelyet a jogrendszer biztosít az egyén számára. Mindezt megfogalmazhatjuk úgy is, hogy a tárgyi jog jogi elismerésével válik alanyi joggá. E tekintetben két elméleti irányzat alakult ki, az akaratelmélet és az érdekelmélet. A két elméleti ág képviselői Bernhard Windscheid és Rudolf von Jhering voltak. Témánk szempontjából a két elmélet közötti különbségek elemzésétől eltekinthetünk, a lényeges az, hogy az alanyi jog megkülönböztető ismervét a perelhetőségben, vagyis bírói védelem igénybe vehetőségében látják. Ha egy jogszabály elismer valamilyen alanyi jogot, de megsértése esetén nem fordulhatunk bírósághoz, úgy az nem valódi jogszabály (*lex imperfecta*), az a kötelezettség pedig, amelynek érvényesítése érdekében nem vehető igénybe bírói jogvédelem, nem valódi jogi kötelezettség, hanem csak természetes kötelem (*obligatio naturalis*).⁶⁵ Tehát az alanyi jog lényege a kikényszeríthetőség. És az eddigi okfejtés e ponttól válik érdekessé a közérdek körüli vizsgálódás szempontjából. Ugyanis a közjogi jogszabályok olyan jogi igényeket is megfogalmaznak, amelyek az egyén által bírósági úton nem érvényesíthetők, illetve az igényt csak arra feljogosított szervek érvényesíthetik (ügyészség, közigazgatási szervek, civil szervezetek, etc.). Ilyenkor a jogszabályok elismerik a társadalom vagy annak egy csoportjának igényét, de nem azt hatalmazzák fel annak érvényesítésére. Ezért felmerül a kérdés, hogy az ilyen igények tekinthetők-e alanyi jognak? A kérdésre a választ az alanyi közjogok elmélete adja meg. Ennek lényege szerint a közjogi igények területén *a közakaron alapuló közösségi igény az, amelyből alanyi közjog válik*, vagy a tárgyi jog által elismert közjogi igény. Az alanyi közjogot elismerő jogszabályok a közérdeket védik, annak érvényesíthetőségét biztosítják. Az egyéni érdekek ebben az esetben legfeljebb látszólagos jogokban nyernek elismerést. Ez azt jelenti, hogy ha az egyént

64 TAKÁCS Péter: *Az emberi jogok jogelméleti kérdései*,
jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/tansegdletek/2011-12/2011-122/takcs_p_az_emberi_jogok_jogelmleti_krdsei__a_jogok.pdf (2018. május 5-I letöltés) 19.

65 TAKÁCS *i.m.* 21.

olyan érdeksérelem éri, amelynek érvényesítésére nem ő maga, hanem valamely arra feljogosított (rendszerint állami) szerv jogosult, akkor – esetleg az egyén kezdeményezése alapján – az állam szervei léphetnek a jogszabály érvényesítése céljából. Ezeket a tárgyi jog által csupán mellékesen védett egyéni érdekeket Jhering a tárgyi jog reflexhatásának, Jellinek pedig reflexjogoknak nevezte. Ha az állami szervek valamely kérdésben diszkrecionális hatalommal rendelkeznek, akkor ott az egyéneknek rendszerint csak ilyen reflexjogai lehetnek.⁶⁶

2.2.2. A második kérdéstről – feltétlenül szükség van-e egy egységes közérdek fogalomra ahhoz, hogy a közérdekű igényérvényesítést a jogrendszerben jelen lévő önálló tartalommal bíró fogalomnak tekintsük?

Van-e kiút az elméletek hálójából? Az eddigiek összegzéseként elmondható, hogy igen színes a paletta a közérdek elméletek sorában. A fő irányvonalak közötti ellentmondásokat végig nézve azt gondolom, hogy fel kell tennünk azt az alapvető kérdést, hogy mi is lehet a közérdek immanens tartalma, egyáltalán állást foglalhatunk-e ebben a vegyes képet mutató tudományos térben? Láthatjuk, hogy a közérdek absztrakt fogalmának meghatározása igencsak nehéz, majdhogynem lehetetlen vállalkozás. Jelen esetben nem is ennek elérését tűztem ki célul, hanem arra a kérdésre keresem a választ, hogy szükség van-e egy egyetemes fogalomra ahhoz, hogy a jogban meglévő közérdek fogalmakat érvényesnek tekintsük?

Úgy gondolom, hogy a közérdekről annyit magabiztossággal ki lehet jelenteni, hogy rendkívül sok társadalmi viszonyt érint. És mivel a társadalomban rendkívül sok viszonyrendszer létezik, így ugyanilyen számú érdek kialakulásának is megvan a lehetősége. A társadalom alapeleme a politikai irányítás, ezt tudjuk Arisztotelész óta. Az évezredek alatt a hatalom, a politika kialakította az érdekek kezelésének stratégiáit. Ennek politikai rendszertől függően nyilván kismillió formája van, jobb-rosszabb. Abban azonban alapvetően nincs különbség, hogy a közérdeket a társadalmak a közösségi érdekhierarchia csúcsára helyezik. Ez természetesen következik abból a racionális gondolkodásból, ami biztosítja a társadalmi lét előnyeit az egyén számára. Ebben

66 TAKÁCS *i.m.* 21.

rendszerint a társadalom és a hatalom között sincs vita. Amennyire strukturált a társadalom és a politikai irányítás – amely képviseli és biztosítja a közérdeket – ugyanannyira lesz strukturált a közérdek is. Mint ahogyan az egyén sem csak egy közösség része egyszerre, hanem több viszonyrendszerben létezik (családtag, munkahelyi kolléga, hazafi, európai polgár, sportegyesületi vagy szakszervezeti tag etc.), úgy egyszerre különböző érdekrendszerek részévé is válik. Ráadásul ezek a viszonyrendszerek különböző ideológiákkal tarkítottak (etikai, esztétikai, politikai, és folytathatnánk a sort),⁶⁷ és nagyon sok szubjektív elemet tartalmaznak.

Az egyes érdekrendszerek törvényszerűen konfliktusba kerülhetnek egymással. Például a civil vagy az állami, a települési vagy a regionális, az országos vagy az európai uniós, a kontinentális vagy a globális érdekek egymással nem vitásan gyakran ellentétben állók. A közérdek többszintűvé válik, és egyszerre fog megegyezni a települési, a regionális, az országos vagy az európai uniós érdekekkel, ami azt jelenti, hogy az egyes közérdekek egymáshoz viszonyításával különböző szintű érdekkonfliktusok alakulhatnak ki. A közérdekek interferenciája kiolthatja valamelyik közérdeket, vagy egymást erősíthetik, de akár új közérdek is létrejöhet.

A közérdek ilyen strukturáltsága alapvetően a fogalomalkotás szintjén okoz gondot. Ha meghatározzuk a közérdek alapvető tartalmát az egyik szinten, akkor a másik szinten ez már nem biztos, hogy érvényes lesz, sőt a fenti okfejtés alapján akár pontosan nem lesz használható a következő szint fogalmának megalkotásánál. (Ez persze nem csak a közérdek kapcsán jelentkező probléma, hanem sajátossága annak az analitikus folyamatnak, amikor a nagyobb halmaz felől haladunk a kisebb, majd az egyedi felé.)

Tehát az egységes fogalom megragadásának problémáját abban látom, hogy a polarizált társadalmi viszonyokat egyetlen elvont fogalomban akarjuk megadni. Nem tudjuk például egy definícióban összefoglalni azt, hogy egyszerre vagyunk ingatlan-tulajdonosok, szülők, városlakók, környezetvédők, milyen politikai nézetünk van, milyen közösséghez tartozunk. Vagyis a társadalmi viszonyok közös jellemzője az értékek és érdekek összeütközése, de ez a közös jellemző nem egyenlő a közérdekkel. De még az egy irányba mutató közérdekek esetén is probléma lenne a szükségletkielégítési megoldások összeegyeztetése. Például mondhatjuk, hogy közérdek a közoktatás, de az már egy országban lévő munkaerő-helyzettől függ, hogy a diplomások számát kell-e növelni vagy a szakmunkásokét. Ebben az esetben, mivel általános szinten ragadtuk meg

67 WIRTH Ádám: *Érdek és ideológia a szocializmus építésében* In: Kovács Dóra (szerk.): *Érdekvizonyok a szocializmusban*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973, 7-9.

a közérdek fogalmát, a „közoktatás” mint fogalom egy tényleges helyzet megítélésénél nem lesz alkalmazható. Mivel tehát a társadalmi viszonyrendszerek összessége nem alkot egyetlen fogalmat, így az annak immanens részét képező érdekek összessége sem ragadható meg egyetlen elvont meghatározásban, vagy ha igen, az annyira általánosító lesz, hogy elveszti azt a funkcióját amire szolgálna, nem is beszélve arról, hogy a jogbiztonság követelményével is ellentétes lenne egy ilyen fogalom használata.

A másik megközelítési lehetőség a joggyakorlat által egyedi ügyekben alkalmazott közérdek meghatározások elemzése. A tételes jog rendszerint nem ad közérdek definíciót, ezért azt szükség szerint a joggyakorlat tölti meg tartalommal. Azonban a közérdek mindig valamilyen formában a társadalom vagy annak egy részének érdekét jeleníti meg, amelyeknek konkrét meghatározásáról ezáltal általában a jogalkalmazó dönt. A probléma ennél a pontnál jelentkezik, mivel a társadalom érdekek kinyilatkoztatására a jogalkalmazó nem rendelkezik felhatalmazással, de mondhatjuk úgy is, hogy nem ez a feladata. A másik kifogásolható szempont, ha csak a joggyakorlatra bízunk a közérdek meghatározását, hogy – Bódig Mátyást idézve – ha a gyakorlati megoldásokat alapul véve esetről estre kísérletezzük ki a fogalom helyes alkalmazásait, akkor jó eséllyel egyetlen gyakorlathoz jutunk el, így a közérdek mögöttes tartalma nem lesz áttekinthető. Szamel Katalin hasonlóan a gyakorlati jogalkalmazás mint kiindulópont kapcsán azt fogalmazza meg aggályként, hogy a ténylegesen működő joggyakorlat a közérdekek konfliktusa esetén a konkuráló közérdekeket egy arányossági tesztnek veti alá, például annak, hogy az adott esetben a kisajátításhoz vagy a környezet védelméhez fűződő érdek valóban nagyobb súlyú-e, mint mondjuk a tulajdonhoz való jog.⁶⁸

Meglátásom szerint elsősorban be kell látni, hogy – legalábbis a tételes jog szintjén - nincs olyan, hogy abszolút „közös jó.” Úgy gondolom, hogy mindezek helyett az érdekek összeütközésének van eredménye, és ennek az eredménynek a felismerése és intézményesített érvényesítése valamilyen jogi formában megjelenik. Ezért inkább annak van jelentősége, hogy milyen formák, vagyis milyen eljárások keretei között születnek meg a közösség tagjait érintő döntések.⁶⁹ Ennek a logikának az az előnye, hogy e mentén haladva nem ütközünk az egységes közérdek lehetetlenségének problematikájába, hanem ehelyett *a mindenki által elfogadott elveken alapuló döntési mechanizmus lesz az az érték, amely legitimálja az eljárás közérdekűségét, még akkor is, ha a döntésnek vesztesei is*

68 SZAMEL (2008) *i.m.* 29.

69 BÓDIG (2008) *i.m.* 43.

vannak.⁷⁰ Fontosnak tartom kiemelni, hogy nem az intézményesített processzus az, amely önmagában közérdekűvé tesz minden döntést, hiszen ebben az esetben bármi közérdekűsége igazolható lenne, amit egy adott szerv annak minősít. *Azokat az elveket kell visszamenőlegesen megtalálni, amelyek szempontrendszerre összeállva közfelfogás szerint meghatározzák a közérdekűséget.* A következőkben ezt a néhány elvet kísérlem meg összeszedni, és amennyiben lehetséges egységes rendszerbe összefoglalni. Egy ilyen rendszer felállításával az egyes igényérvényesítésre irányuló jogintézmények közérdekűsége „tesztelhető” lehet.

2.2.3. A harmadik kérdésről – a jogintézmények közérdekűségének „tesztje”

A közérdeket meghatározó döntési mechanizmust a jogpolitikai akarat irányítja. A jogalkotó határozza meg azt, hogy társadalmi érdekek védelmére milyen jogi eszközöket alkalmaz. Azonban a jogalkotói szándék kifürkészése nem mindig könnyű. A jogrendszerben a magánjog és a közjog területén is számos olyan jogérvényesítésre szolgáló intézmény van, amelyek közérdekűsége felmerülhet. Könnyebb dolgunk van, ha a jogalkotó ezt kifejezetten kimondja, de gyakoribb, ha a szabályozás elemzésével vonható le az a következtetés, hogy társadalmilag fontos érdekek érvényesítésére szolgál. A közérdek fogalmának feltárására tett kísérlet tekintetében vegyesen válogattam ezek közül, hiszen teljes képet elméleti szempontból csak akkor kaphatunk, ha a több szegmensből is megpróbáljuk feltárni a fogalmi ismérveket. Ha csak egy jogág intézményei felől közelítenénk meg a kérdést, akkor az adott jogág specifikumain nem juthatnánk túl, amely miatt csak részbeni válaszokat kaphatnánk. Természetesen az értekezés kereteit bőven meghaladná, ha minden olyan jogintézményt vizsgálat alá vonnánk, amely közérdekűsége köznap felfogásunk szerint felmerül. Ez az értekezés magánjogi indíttatású, de a közérdek teljeskörű tanulmányozásra még a magánjogon belül sem lehet kísérletet tenni, hiszen csak ha a Ptk.-t vesszük alapul, akkor is a közérdekű jogintézmények sokaságával találkozunk. Ezt érzékeltetendő, a magánjog közérdekű jogintézményeit – terjedelmi okokból nem a teljesség igényével - szeretném felvázolni.

70 BÓDIG (2008) *i.m.* 44.

a) *A közérdek kifejezés a Polgári Törvénykönyvben*

A Ptk. több rendelkezése is említi a közérdeket, noha annak definícióját egyik esetben sem adja meg. A közérdek magánjogba ágyazott védelme a Ptk.-ban egyrészt kifejezett rendelkezéssel jelenik meg, tehát a jogalkotó kimondja a közérdekűséget az adott jogintézmény kapcsán. Ezek a konkrét utalások sok esetben az ügyészi fellépési jogosítványokhoz köthetők – de persze nem kizárólagosan - az ügyész Alaptörvényből fakadó közérdekvédelmi feladatából adódóan.⁷¹ Ilyen konkrét rendelkezést tartalmaz például a Ptk. 1:5. §-ában a joggal való visszaélés tilalma. Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a nyilatkozatot ítéletével pótolhatja feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el. Viszont jogszerű joggyakorlás nem eredményezheti a Ptk. ezen elvének alkalmazását.⁷² A jogalkotó a közérdek, és a különös méltánylást érdemlő magánérdek fogalmainak értelmezését is a bírói gyakorlatra bízta, tehát tartalmuk a gyakorlati esetekben foglaltak alapján körvonalazható. Különösen a korábbi bírósági határozatok, a közérdek és a különös méltánylást érdemlő magánérdek fogalmait gyakran eltérő szóhasználatot alkalmazva tartalmazzák. Szinonimaként használják például a jogos vagy méltányos-, valamint a társadalmi jelentőségű érdek kifejezéseket. Mivel a joggal való visszaélés nagyon sok típusú magánjogi ügyben felmerülhet, a joggyakorlat a tekintetben is rendkívül szerteágazó, hogy mit is ért e fogalmak alatt. A régi Ptk. miniszteri indokolásából az állapítható meg, hogy törvényes érdekek azok, amelyek alanyi jogként történő meghatározása valamely okból nem lehetséges.⁷³ A polgári jogi védelem tehát az alanyi jogokon túlmutató érdekek jogi védelmének biztosítására hivatott.⁷⁴

Az ügyészi jogosítványok tekintetében a személyiségi jogok érvényesítésénél a Ptk. 2:54. §-ának (4) bekezdése alapján az ügyész érvényesítheti a jogsértés felróhatóságtól független szankcióit, ha a személyiségi jog megsértése közérdekbe ütközik. A szerződési jog szabályainál a Ptk. 6:88. §-ának (4) bekezdése biztosítja az ügyésznek, hogy a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében és uzsorás szerződés esetén az ügyész keresetet indíthatson a szerződés semmisségének megállapítása vagy a semmisség

71 Alaptörvény 29. cikk.

72 BDT.2003.746

73 A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény miniszteri indokolása.

74 BADÓ Andrea: *A joggal való visszaélés tilalmának értelmezési „dilemmái” az új Ptk. és a joggyakorlat tükrében* Jogelméleti Szemle, 2016/2., 11.

jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt. Ugyancsak ügyészi közérdekű kereset benyújtására ad lehetőséget a Ptk. 6:105. §-ának (1) bekezdése tisztességtelen általános szerződési feltétel esetén.

A közérdekre hivatkozó, említett Ptk.-beli rendelkezések az alanyi jog semmiféle korlátozását nem tartalmazzák, sőt a jogérvényesítést segítik vagy helyettesítik azt. Más a helyzet a dologi jog területén. A tulajdonjog korlátainak jelentős része „jogterületi hovatarozásukat” tekintve közjogi jellegű korlátok, amelyek háttérben – jogpolitikai indokként – minden esetben a közérdek húzódik meg.⁷⁵ Az ilyen közérdekű korlátozás jellemző területe a kisajátítás. Tekintettel arra, hogy maga az Alaptörvény teszi lehetővé közérdekből a tulajdonjog elvonását, kisajátítását, ennek a lehetőségnek a Ptk. dologi jogi rendelkezései körében is meg kell jelennie.⁷⁶ Kisajátítással ingatlan tulajdonjoga kivételesen, közérdekű célra, azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás ellenében szerezhető meg. [Ptk. 5:43. §] Ehhez kapcsolódva a tulajdonosi jogosítványok korlátozásaként is találkozhatunk ilyen rendelkezésekkel, például a Ptk. 5:25. §-ának (1) bekezdése szerint a szomszédos telek igénybe vételére van lehetőség, ha közérdekű munkálatok elvégzése céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni. Ugyanígy a Ptk. 5:27. §-ának (1) bekezdése korlátozást tehet lehetővé a közérdekű használat indokoltága esetén, miszerint az ingatlan tulajdonosa túrni köteles, hogy az erre jogszabályban feljogosított személyek - a feladataik ellátásához szükséges mértékben - az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek, vagy az azon fennálló tulajdonjogot egyébként korlátozzák. A Ptk.-nak ezek, a dologi jogokat érintő és a közérdekre hivatkozó rendelkezései már mind korlátozásokat tartalmaznak, amely korlátozások alapja az Alaptörvény XIII. cikkében szabályozott kisajátítás, vagyis a tulajdon egészére vonatkozó, közérdekből történő elvonás lehetősége.⁷⁷

⁷⁵ PAPP Tekla: *A tulajdonjog korlátai* In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dialóg* Campus, Budapest, 2019, 80.

⁷⁶ FÁBIÁN Ferenc: *Közérdek és magánjog*, Budapest, 2017, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, *Glossa Iuridica* IV. évfolyam, 1-2. szám, 74.

⁷⁷ FÁBIÁN *i.m.* 74.

b) *A közérdek „látens” jelenléte a Polgári Törvénykönyvben*

Ha tágabban nézzük a kérdést, maga a Ptk. léte is a közérdeket szolgálja. Van olyan felfogás is, amely a kógens normák jelenlétét tartja közérdeknek, mivel az eltérés meg nem engedése a Ptk. egyes szabályaitól, a magánautómia korlátjaként a közérdekből fakadó követelmény.⁷⁸ Ennél konkrétabb elemek megkeresésére törekszünk jelen pontban. Az előző kategóriánál a törvény maga mondja ki a közérdekűséget, de van számos olyan jogintézmény is, amelyek esetén a szabályozás mögöttes indoka mutatja meg a jogpolitikai döntés közérdekűségét.

A Ptk. 2:5. §-a a holtak nyilvánítását szabályozza. Az eltűnt személyt a bíróság kérelemre holtak nyilvánítja, ha eltűnésétől öt év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismert volna. A holtak nyilvánítását nem csak az eltűnt személy közeli hozzátartozója, hanem közjogi szervek, az ügyész és a gyámhatóság is kezdeményezheti. A törvény ezzel biztosítja az elhunyt személy után maradt vagyoni jogok rendezhetőségét.

A személyiségi jogok általános védelmén belül [Ptk. 2:42. §], a nevesített személyiségi jogok közül a személyes adatok védelméhez való jog közérdekű védelemben részesül. Az adatvédelem mint személyiségi jog alapja az Alaptörvényben deklarált információs önrendelkezési jog, amely szerint minden természetes személy maga jogosult rendelkezni személyes adatairól, és a belátása szerint tárja fel vagy tartja titokban személyi adatait mások előtt (Alaptörvény VI. cikk). A Ptk. védelmi köre részben metszi az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Info tv.) személyes adatokkal kapcsolatos oltalmi körét. A különbség a Ptk. védelmi köre tekintetében abból adódik, hogy az adatvédelmi törvény csupán az ember személyes adatával kapcsolatos adatkezelés szabályait fedi le, míg a Ptk. az adatkezelés és adatfeldolgozás bármilyen formájával kapcsolatban tiltja a jogsértést. A Ptk. védőernyője ezért szélesebb. Egyrészt alanyi oldalról alá tartoznak a természetes személyek személyes adatain túl a jogi személyek és jogi személynek nem minősülő egyéb jogalanyok adatainak a kezelése, hiszen a Ptk. 3:1. §-ának (3) bekezdése szerint a személyiségi jogok a jogi személyeket is megilletik, ha azok természetüknél fogva nemcsak az emberrel kapcsolatban értelmezhetők. Tárgyi oldalról pedig a tisztességes adatkezeléshez fűződő Ptk. szerinti személyiségi jog és az Info tv. személyes adatokkal

⁷⁸ Lásd: LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2017, 157.

kapcsolatos joganyaga az általános-különös viszonyában állnak egymással, mivel a személyes adatok kezelése is sérthet a Ptk. szerinti személyiségi jogot.⁷⁹

A személyiségi jog megsértésének jogkövetkezménye lehet sajtó-helyreigazítás is. A sajtó-helyreigazításra irányuló igény érvényesítésének szabályait a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) állapítja meg, a Ptk. külön nem rendelkezik a sajtó-helyreigazításról. A sajtó-helyreigazítás olyan sajátos személyiségvédelmi eszköz, amely közvetve társadalmi érdekek védelmére is szolgál. A helyreigazítás ugyanis nem a sajtó elmarasztalását jelenti, hanem azt, hogy ha a tájékoztatás valakinek a személyiségi jogát megsértette, akkor a jogsérelem a helyreigazítás közzétételével nyomban reparálódjék.⁸⁰ Ha a valótlan tartalmú közlemény a közérdeket sérti, az érintett személyen kívül az illetékes szerv is kérhet helyreigazítást [Pp. 495. § (1) bek.]. Ezáltal a jogintézmény az egyéni érdekvédelmen kívül a közérdek védelmét is biztosíthatja. Tehát a sajtó-helyreigazítás jogintézménye - bár a törvény a személyhez fűződő jogok körében szabályozza közvetetten - az ilyen jellegű érdeksérelem orvoslására is alkalmas.⁸¹

A közérdek megjelenésének másik területe a Ptk.-ban a jogi személyek szabályozási területén található:

- A jogi személyek általános szabályai szerint a létesítés szabadsága mint a jogi személyek szabályozásának alapelve minden polgári jogi jogalany magánautomiájába tartozik. [Ptk. 3:4. §]. Azonban jogbiztonság érdekében közérdekből az állam a jogi személyek alapítását normatív rendelkezésekhez köti. Ez jogi személyek nyilvántartásba vételével valósul meg. A jogi személy a nyilvántartásba vétellel jön létre. A közérdek védelme szempontjából nélkülözhetetlen az is, hogy e nyilvántartásokat közhitelesnek mondják ki a jogszabályok.⁸²
- A jogi személyek szabályi között a Ptk. a közérdek védelmében meghatároz olyan eseteket, amelyekben kizárt, hogy valaki vezető tisztségviselői pozíciót töltsön be

79 VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Complex Jogtár 2020, online kiadás

80 PRIBULA László: *A sajtó-helyreigazítás bírósági gyakorlata*, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2012, 4.

81 PK 12. szám: A sajtóhelyreigazítás érvényesülési köre és az elbírálásnál irányadó szempontok.

82 A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény 86. §-a; a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 22. §-a.

[Ptk. 3:22. § (4)-(6) bek.]. Ezek az esetkörök minden jogi személyre vonatkoznak, ezért az általános szabályok között nyertek elhelyezést. A közérdek védelme érdekében kell kizárni az ügyvezetésből a szabadságvesztés büntetés hatálya alatt álló, a vezető tisztségviselői foglalkozástól vagy a jog személy tevékenységétől büntetőítéletben eltiltott személyeket.

- Szintén a közérdek védelmét szolgálják azon rendelkezések, amelyek alapján az eltiltott személy nem válhat gazdasági társaság tagjává.⁸³ A részvénytársaságok, pontosabban a részvényesi jogok biztosítása is kiemelt közérdek. A Ptk. 3:258. §-ának (3) bekezdése szerint semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a részvényesek tájékoztatáshoz való jogát korlátozza vagy kizárja. A törvény ezzel biztosítja a tulajdonosi döntésekben való megalapozott, felelősségteljes részvétel lehetőségét.
- A társasági jogban a könyvvizsgáló jogintézménye alapvetően közérdekvédelmi funkciót tölt be, ezért a Ptk. minden területen biztosítja a könyvvizsgáló függetlenségét [Ptk. 3:38. §, 3:129. § 3:292. §, 3:353. §], mivel a könyvvizsgáló csak akkor tudja megfelelően ellátni a közérdekvédelmi funkcióját, ha csupán ellenőrzési tevékenységet végez, ezért a Ptk. minden olyan kapcsolatot kizár, ami a könyvvizsgáló függetlenségét veszélyeztetné.

A Ptk. negyedik könyve a családjogi szabályok körében ugyancsak tartalmaz közérdeket megjelenítő jogintézményeket.

- A törvénytelen házasságok érvénytelenítése közérdek, mivel jogbiztonsági követelmény, hogy kiskorúak házassága vagy többes házasságok ne maradjanak fenn. [Ptk. 4:6. §; 4:15. §]⁸⁴

83 Ctv. 9/C. § (1) A cégbíróság e törvényben megállapított esetben eltiltja a cégnak a kényszertörlési eljárás megindításának időpontjában vagy az azt megelőző két évben bejegyzett vezető tisztségviselőjét, korlátlan tagi felelősséggel működő cég esetén a cég tagjait (tagját), korlátozott tagi felelősséggel működő gazdasági társaság esetén a társaság többségi befolyással rendelkező tagját. E § szerinti szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a cég törlésére felszámolási eljárásban történő megszüntetést követően kerül sor, azonban a felszámolási eljárást kényszertörlési eljárás előzte meg.

84 Ptk. 4:6. § [Házasság létezésének vagy nem létezésének megállapítása]

(1) Ha a házasság létezése vagy nemlétezése közigazgatási hatósági eljárásban nem tisztázható, a házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránt bármelyik házastárs, az ügyész vagy az jogosult pert indítani, akinek a megállapításhoz jogi érdeke fűződik.

Ptk. 4:15. § [Érvénytelenítési per indításának jogosultsága]

(1) Az érvénytelenítési per a házasság fennállása alatt és a házasság megszűnése után is meg lehet indítani.

(2) Érvénytelenítési per indítására - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - bármelyik házastárs, az ügyész vagy az jogosult, akinek a házasság érvénytelenségének megállapításához jogi érdeke fűződik.

- Hasonló elvi alapon a gyermekek családi jogállásának védelme érdekében biztosítja a Ptk. az ügyésznek az apaság vélelmének megtámadását is, ha a jognyilatkozat megtételére jogszabály megkerülése céljából került sor. [Ptk. 4:109. § (5) bek.]⁸⁵
- A Ptk. 4:138. §-a lehetővé teszi az örökbefogadás kölcsönös kérelemre történő felbontását a gyámhatóság által. Ez alapvetően a közérdek védelmét szolgálja, hiszen a család védelmének egyik garanciája, hogy egy közjogi szerv függetlenül vizsgálja meg a felbontás indokoltságát. Azonban adott esetben a közérdeket felülírhatja a gyermek védelme, mivel csak akkor bontható fel az örökbefogadás, ha az a kiskorú érdekében áll. A gyámhivatalnak a felbontásra irányuló kérelem elbírálása során meg kell hallgatni a gyermek vér szerinti szüleit is, és eseti gyámot kell rendelni a gyermek érdekeinek védelmére.⁸⁶
- A kiskorú gyermekek mindenek feletti védelme tehát társadalmi érdek, akár a szülővel szemben is. Éppen ezért szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per indítására nemcsak a szülő, hanem arra jogosult a gyámhatóság és az ügyész is. [Ptk. 4:193. §]

A Ptk. hatodik könyve a kötelmi jog rendelkezése között is több esetben áttöri a felek magánautómiáját, és megenged abban korlátozásokat a közérdek biztosítása érdekében. A szerződéskötés a felek szabad akaratán alapul. A felek szabadon köthetnek szerződést, és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet. A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja. [Ptk. 6:59. §] A szerződési szabadság egyik korlátja a szerződéskötési kötelezettség. [Ptk. 6:71. §] A szerződéskötési kötelezettség csak kivételes lehet. A szerződéskötési kötelezettséget nemcsak a piacgazdaság egyensúlya indokolhatja, hanem szerződéskötés kötelezővé tételét indokolhatják közérdekű célok is. Például „A kártelepítés biztosítási úton történő megoldása társadalmi érdek lehet bizonyos tevékenység folytatóinál (például gépjárműüzembentartóknál) vagy meghatározott foglalkozás gyakorlóinál (például ügyvédeknel, közjegyzőknél). Ezekben az esetekben harmadik személyek, a potenciális károsultak

⁸⁵ Ptk. 4:109. § [Az apasági vélelem megtámadására jogosultak]

(5) Azon alapon, hogy az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették, az ügyész és a gyámhatóság jogosult az apai elismerő nyilatkozat megtámadására.

⁸⁶ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 48. §-ának (1) bekezdése.

érdekét kell védeni, és ennek érdekében a jogszabály a tevékenység folytatóját vagy a foglalkozás gyakorlóját felelősségbiztosítási szerződés megkötésére kötelezi.”⁸⁷

Az öröklési jog nem a közérdek védelmének jellemző területe, de ez sem „mentes” a közérdekű jogintézményektől. Ha tág értelemben vesszük, akkor a hagyatéki eljárásban mint nemperes eljárásban közreműködő közjegyző feladata az elhunyt személy vagyoni jogaiban történő változások joghatásainak biztosítása. Szűkebb értelemben viszont a Ptk.-ban fellelhetőek konkrét közérdekvédelmi tárgyú rendelkezések is. Például az öröklési jogban a közérdekű meghagyás teljesítését az illetékes hatóság is igényelheti. [Ptk. 7:33. §] Az öröklési jog másik közérdeket biztosító jogintézménye az állam szükségképpen törvényes öröklése [Ptk. 7:74. §], hiszen a vagyoni forgalom biztonsága és a jogbiztonság megköveteli, hogy a hagyatékban fennmaradó javak és tartozások ne maradjanak gazdátlanul. Hasonló elvi alapon, de a termőföld – mint társadalmi közkinccs – megóvása érdekében teszi lehetővé az állam öröklését az az öröklési jogi szabály, amely szerint az örökös külön is visszautasíthatja a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklését, ha nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel. [Ptk. 7:89. §]

c) A magánjog egyéb közérdekű jogintézményei

A magánjog egyéb, vagyis a Polgári Törvénykönyv szabályozási körén kívül eső területein is számos közérdekű jogintézmény van. Ezek ismertetése ebben az esetben sem mehet végbe a teljesség igényével, ezért csak a jogalkalmazás szempontjából legjelentősebbek rövid vázlatos bemutatására vállalkozunk.

A közhiteles nyilvántartások léte önmagában a közérdeket szolgálja. A közhiteles nyilvántartások többféle célt biztosítanak (forgalom biztonsága, gazdasági szereplők nyilvántartása, ingatlanra bejegyzett jogok és feljegyzett tények nyilvántartása, közlekedési eszközök nyilvántartása stb.). Céljuk minden esetben az, hogy az ott bejegyzett tények biztosítsák mindenki számára azok megismerhetőségét, és az ellenkező bizonyításáig minden jogalany biztos lehessen abban, hogy az ott bejegyzett tény valóban fennáll. A következőkben csak a leggyakoribb nyilvántartások jelzés értékű leírására szorítkozunk.

⁸⁷ VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Complex Jogtár 2020, online kiadás

- Az ingatlan-nyilvántartás tartalmazza az ingatlanoknak és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett személyeknek a jogszabályban meghatározott adatait. Az Alkotmánybíróság a 15/1995. (III. 13.) AB határozatában megállapította, hogy „az ingatlan-nyilvántartás adatai közérdekű adatok, az ingatlan-nyilvántartás közhiteles nyilvántartás. Az ingatlan-nyilvántartás - mint a nemzeti ingatlanvagyon leltára - egyebek között csak akkor tudja betölteni rendeltetését, ha az a közhitelesség és a nyilvánosság elve alapján működik. Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége és nyilvánossága az Alkotmány 13. § (1) bekezdésében deklarált tulajdonhoz való jog - közelebről az ingatlantulajdonhoz való jog - egyik garanciális biztosítéka. Mivel az ingatlan-nyilvántartás az ingatlanra vonatkozó jogok és tények nyilvántartására, sőt egyes jogok létrehozására is szolgál, az ingatlanforgalom alapvető garanciája a nyilvántartás nyilvánossága. Egyedül ennek alapján biztosítható a vélelem, hogy ingatlanra vonatkozó jogok, tények és egyéb adatok a jogszerzők - és bárki - előtt ismertek, vagyis, hogy senki nem hivatkozhat jogszerűen arra, hogy valamely adatról, amely az ingatlan-nyilvántartásban szerepel, nem volt tudomása.” (ABH 1995, 88, 90.). A 8/1998. (III. 20.) AB határozatában az Alkotmánybíróság azt is rögzítette, hogy „az Alkotmány 13. § (1) bekezdéséből sem következik kényszerítően a nyilvántartás adatainak feltétlen hitelessége, mert a tulajdonhoz való jognak, mint alapjognak az alkotmányi biztosítása - ideértve az ingatlanra vonatkozó tulajdonjogot is - nem feltétlenül és nem kizárólag az ingatlan-nyilvántartás hatályos rendszere útján valósítható meg. Az ingatlan-nyilvántartás (telekkönyv) alapvetően jogtechnikai konstrukció, intézmény, amely az ingatlantulajdonra és ingatlanforgalomra vonatkozó hatályos jog szerint az ingatlanokra vonatkozó tulajdonjog, használati és más jogok nyilvántartására, valamint fontosabb tények és körülmények feltüntetésére szolgál, sőt az ingatlanra vonatkozó egyes jogok keletkezésének az alapja is.” (ABH 1998, 102, 103-104.) A közhitelesség védelme érdekében további közérdekvédelmi eszközt tartalmaz az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. CXLI. törvény 62. §-a, mely (1) bekezdése szerint keresettel kérheti a bíróságtól a bejegyzés törlését és az eredeti állapot visszaállítását érvénytelenség címén az, akinek nyilvántartott jogát a bejegyzés sérti, továbbá az ügyész.
- A közhiteles nyilvántartások közül az ingó dolgokra vonatkozóan a Ptk. életre hívta a tisztán nyilatkozati alapon működő hitelbiztosítéki nyilvántartást, ezzel lecserélve az ingó zálogjogi nyilvántartást, valamint az egyedi azonosításra kétséget kizáróan alkalmas ingó dolgot terhelő zálogjogi nyilvántartását. A Ptk. mellett a hitelbiztosítéki

nyilvántartásról szóló 2013. évi CCXXI. törvény, valamint a hitelbiztosítéki nyilvántartás részletes szabályainak megállapításáról szóló 18/2014. (III. 13.) KIM rendelet szabályozza azt. 2014. március 15. napjától kezdve a régi rendszerekbe új zálogjogokat bejegyezni már nem lehetséges, kizárólag csak törölni, illetve módosítani lehet az oda bejegyzett zálogjogokat.⁸⁸ A hitelbiztosítéki nyilvántartás hitelesen tanúsítja, hogy a hitelbiztosítéki nyilatkozatot tevő a nyilvántartásban rögzített időpontban és a nyilvántartásban szereplő tartalommal, a Polgári Törvénykönyv és az e törvényben foglaltak szerint hitelbiztosítéki nyilatkozatot tett.⁸⁹ Az ingatlanokra vonatkozóan keletkezett jogokat és tényeket a ingatlan-nyilvántartás tanúsítja közhitelesen. A Ptk. 5:165. §-ában írtak szerint az ingatlan-nyilvántartás az ingatlanokra vonatkozó jogok, valamint jogi szempontból jelentős tények nyilvános és közhiteles nyilvántartása.

- A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény (a továbbiakban: Cnytv.) rendelkezése szerint az országos névjegyzék a törvényszéki nyilvántartások adatainak közhiteles gyűjteménye.⁹⁰ A Cnytv.-ben felsorolt szervezetek⁹¹ a nyilvántartásba vételellemmel jönnek létre,⁹² és az ott szereplő adatok közhitelesen tanúsítják azok fennállását. A Cnytv. 19. §-ának (4) bekezdése már törvényi vételelemként kezeli azt, hogy az állami

88 PROHÁSZKA Szilvia: *A hitelbiztosítéki nyilvántartás* Eljárásjogi Szemle, 2016. évfolyam, 2016/4.

89 A hitelbiztosítéki nyilvántartásról szóló 2013. évi CCXXI. törvény I. § (1) bekezdése.

90 Cnytv. 84. § (1) bekezdése.

91 Cnytv. 4. § A bíróság tartja nyilván

a) az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló törvény (a továbbiakban: Ectv.) alapján létrehozott egyesületet,

b) az Ectv. alapján létrehozott és a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény szerint működő pártot,

c) az Ectv. alapján létrehozott és a sportról szóló törvény alapján működő szervezetet,

d) a sportról szóló törvény alapján működő országos sportági szakszövetséget,

e) a törvénnyel létrehozott köztestületet, ha a törvény eltérően nem rendelkezik,

f) az alapítványt, a közalapítványt,

g) a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló törvény alapján alapított magánnyugdíjpénztárt,

h) az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló törvény szerint alapított önkéntes kölcsönös biztosító pénztárt és az átalakulással létrejövő vegyes nyugdíjpénztárt,

i) a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény szerint létrehozott a hitelintézetek önkéntes betétbiztosítási, illetve intézményvédelmi alapját,

j) a Munkavállalói Résztulajdonosi Programról szóló törvény szerint alapított Munkavállalói Résztulajdonosi Program szervezetet,

k) a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) alapján működő bejegyzett egyházat, nyilvántartásba vett egyházat, vallási egyesületet,

l) azt a szervezetet, amelynek e törvény szerinti nyilvántartásba vételét törvény elrendeli.

92 Ptk. 3:4. § (4) bekezdése: „A jogi személy a jogi személy típusnak megfelelő létesítő okiratán alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre.”

nyilvántartás hibája a közérdek sérelmét jelenti, amely miatt az ügyész közérdekű keresetet nyújthat be a bírósághoz.

- A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: Ctv.) preambuluma szerint a törvény célja, hogy megállapítsa a vállalkozások cégalapításának, nyilvántartásba vételének rendjét, és a vállalkozók alkotmányos jogai érdekében, a gazdasági forgalom biztonsága, valamint a hitelezői érdekek vagy más közérdek védelme céljából biztosítsa a közhiteles cégnyilvántartás adatainak teljes körű nyilvánosságát, közvetlenül vagy elektronikus úton. A cégnyilvántartás hitelesen tanúsítja a benne feltüntetett adatokat, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását, illetve azok változásait. A cégnyilvántartás közhiteles jellegére tekintettel tehát nyomós közérdek fűződik ahhoz, hogy a nyilvántartásban csakis ténylegesen létező cégek szerepeljenek. Ezért a jogszabály lehetőséget biztosít arra, hogy a tevékenységükkel felhagyó, a székhelyükön, telephelyükön ismeretlen, fellelhetetlen cégek a cégjegyzékből felszámolási és végelszámolási eljárás mellőzésével törlésre kerüljenek.⁹³ A Ctv.-ben biztosított törvényességi felügyeleti eljárás (Ctv. VI. Fejezet), vagy az ügyészi perindítás is közérdekvédelmi célokat szolgál. A Ctv. 65. §-a és 69. §-a⁹⁴ alapján benyújtott keresetével az ügyész nem saját igényét érvényesíti, hanem alkotmányos és törvényes közérdekvédelmi feladatának tesz eleget.⁹⁵

A tulajdonra vonatkozó polgári jogok tekintetében a közérdekből eredő korlátozások eklatáns példája a nemzeti vagyonnal való gazdálkodásra vonatkozó szabályok rendszere.

- Az Alaptörvény 38. cikk (1) bekezdése szerint a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. Az Alaptörvény 38. cikk (3) bekezdése pedig akként rendelkezik,

93 KGD1998. 323.

94 Ctv. 65. § (1) A kérelemnek helyt adó cégbejegyzési (változásbejegyzési) végzés ellen fellebbezésnek nincs helye; a végzés a meghozatala napján emelkedik jogerőre és a bíróság a határozatához ugyanezen naptól van kötve. A végzés vagy az annak meghozatala alapjául szolgáló iratok jogszabályba ütközése miatt az ügyész, valamint az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz - a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan - pert indíthat a cég ellen a végzés hatályon kívül helyezése iránt a cég székhelye szerint illetékes törvényszék előtt. A cég kérelemre történő törlését elrendelő végzés ellen a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani.

69. § (1) A cég bejegyzését követően a cég alapítása érvénytelenségének megállapítása iránt a cég ellen a cég bejegyzését elrendelő végzés Cégbiztonságban történő közzétételétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a cég székhelye szerint illetékes törvényszék előtt indítható per. A perindításra az ügyész, illetve az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti.

95 ALEKU Mónika: *A Pp. jogalkalmazói tapasztalatai – egy speciális perbeli résztvevő szemszögéből* Eljárásjogi Szemle, 2018. évfolyam, 2018/3.

hogy nemzeti vagyont csak törvényben meghatározott célból lehet átruházni, törvényben meghatározott kivételekkel az értékarányosság követelményének figyelembevételével. Ez a rendelkezés a biztosítéka annak, hogy az önkormányzat tulajdona mint nemzeti vagyon ne mindenfajta korlátozás nélkül legyen elidegeníthető, hanem csak törvényben meghatározott célból, főszabályként az értékarányosság követelményét érvényesítve. A követelmény figyelembevételével alól törvény kivételt tehet, de ilyen esetben igazolásra szorul, hogy a tulajdon átruházása annak a nemzeti vagyonban való megtartásával és hasznosításával összemérhető közérdeket szolgál. A törvényalkotó és az önkormányzatok is tehát e kettős korlát szem előtt tartásával rendelkezhetnek a nemzeti vagyon felett. Ezek a közcélú alaptörvényi korlátok az önkormányzatok felelős gazdálkodásának garanciái, amelyek között az önkormányzatok tulajdonosi jogait gyakorolhatják.⁹⁶ A nemzeti vagyonról szóló törvény⁹⁷ a nemzeti vagyont sértő szerződések közérdekből történő megtámadása esetén biztosítja a jogalkalmazó számára, hogy a közérdekűség megállapítása eleve adott legyen. E védelmet erősítendő a törvény 15. §-a kimondja, hogy a jelen törvény rendelkezéseibe ütköző szerződés, más jogügylet vagy rendelkezés semmis.

- A közérdek és a jogszerű magánérdek konfliktusa a közbeszerzések kapcsán is felmerül. A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény a szerződések megkötésére speciális szabályokat is tartalmaz. A közbeszerzési szerződés a közjog és a magánjog mezsgyéjén elhelyezkedő, közjogi jellegzetességeket magánviselő, azonban alapvetően magánjogi dominanciájú megállapodás.⁹⁸ A közbeszerzési eljárást az ajánlatkérőként meghatározott szervezetek visszerthes szerződés megkötése céljából kötelesek lefolytatni megadott tárgyú és értékű beszerzések megvalósítása érdekében. A közbeszerzési eljárásban a polgári jogi jogviszonyokban jellemző mellérendeltség és egyenjogúság elve csak korlátozottan érvényesül. A polgári jogi jogviszonyokban a szerződéskötési szabadság általában korlátlan, a szerződő fél maga határozza meg, hogy kivel, mikor és milyen tartalmú szerződést kíván kötni. Ezzel szemben a közbeszerzési eljárás olyan szerződéskötésre irányuló versenyeztetési eljárás, melyben a szerződési szabadságot a közérdek, a közjogi érdekek védelme korlátozza. Az ajánlatkérő nem jogosult szabadon meghatározni a vele szerződő felet,

⁹⁶ 25/2021. (VIII. 11.) AB határozat, 2021, 2291.

⁹⁷ 2011. évi CXCVI. törvény.

⁹⁸ PAPP Tekla: *A közbeszerzési szerződés tipizálása* Közbeszerzési Értesítő Plusz, 2020/IV.

hiszen éppen ennek érdekében kell eljárást lefolytatnia.⁹⁹ A közbeszerzési eljárás a közbeszerzési szerződés megkötésével eléri elsődleges célját. Mindezekre tekintettel a közbeszerzési jogban egyszerre vannak jelen a közpénzügyi (államháztartási jogi), versenyjogi és polgári jogi elemek. A törvény indokolása emellett a visszaélések és a korrupció visszaszorítását, mint közérdekű célokat jelölte meg az egyes szabályok céljaként. A közbeszerzési szabályozás tehát olyan célokat szolgál a közpénzfelhasználás kapcsán, amely mind alaptörvényi, mind uniós jogi szinten megfogalmazott közérdeket juttat érvényre.¹⁰⁰

- A koncesszió is közérdekvédelmi indokok alapján van hatással a tulajdonjog gyakorlására. A koncesszió jogalkotói meghatározása szerint „A kizárólagos állami, önkormányzati vagy önkormányzati társulási tulajdon hatékony működtetésének, valamint a kizárólagosan az állam vagy az önkormányzat hatáskörébe utalt tevékenységek gyakorlásának egyik lehetséges útja mindezek koncessziós szerződés alapján való átengedése.”¹⁰¹ A koncesszió lényeges ismérve piacgazdaság viszonyai között megjelenő, közszolgáltatással vagy extraprofittal kapcsolatos állami érdekek hatékony érvényre juttatásának célja.¹⁰² A koncesszió hatással van a harmadik személy ingatlanhoz fűződő tulajdonjogára is, amely mögött szintén a közérdekű cél megvalósulásának biztosítása rejlik. „Az ingatlan tulajdonosa túrni köteles, hogy erre külön jogszabályban feljogosított szervek az ingatlant időlegesen, szakfeladataik ellátáshoz szükséges mértékben használják, arra használati jogot szerezzenek, vagy a tulajdonjogát egyébként korlátozzák. Ekkor az ingatlan tulajdonosát a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg. A tulajdonos az ingatlan megvásárlását, illetve kisajátítását (erre kivételesen, közérdekből, törvényben megállapított esetekben, módon és célból kerülhet sor) kérheti, ha az ingatlan rendeltetésszerű használatát megszünteti vagy jelentős mértékben akadályozza a jogszabályban feljogosított szerv általi használat vagy egyéb korlátozás. A külön jogszabályban feljogosított szervek államigazgatási szerv határozata alapján, közérdekből ingatlanra szolgalmat és más használati jogot alapíthatnak kártalanítás ellenében.”¹⁰³

99 Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2015.El.II.JGY.E.1.1, a közbeszerzésekkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat, <http://www.kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

100 3111/2021. (IV. 14.) AB határozat, ABH 2021, 787.

101 A koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény preambuluma.

102 PAPP Tekla: *A koncesszió magyar története* In: Tóth Károly (szerk.), *Acta Jur. et Pol.* Szeged ISSN 0324-6523 Acta Univ. ISSN 0563-0606 Acta Jur, Szeged, 2003, 4.

103 PAPP Tekla: *A koncesszió jogi kapcsolatrendszer* Jogelméleti Szemle, 2003/4.

- A tulajdonosi és a tulajdonszerzési jogok közérdekből történő korlátozásának tipikus példája a termőföld védelme érdekében alkotott jogszabályok. „A földtulajdon sajátos természeti és vagyoni jellemzői, nevezetesen a föld véges jószág volta, nélkülözhetetlensége, megújuló képessége, különleges kockázaterékenysége és alacsony nyereséghezama a földtulajdon különös szociális kötöttségét testesítik meg. Ezek a körülmények indokolhatják a tulajdonosi jogokkal szemben a közérdek érvényesítését¹⁰⁴ vagy a tulajdonjogszerzés korlátozását.”¹⁰⁵ A termőföld szerzés hatósági jóváhagyáshoz kötése hatással van a földművelőre, a tulajdonosra, de annak örökösire is. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerint alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az Alaptörvény XIII. cikkében lévő tulajdonhoz és örökléshez való jog a termőföld védelme érdekében korlátozható.¹⁰⁶ A tulajdonhoz való jogba történő beavatkozás akkor minősülhet alkotmányjogi értelemben igazoltnak, ha a beavatkozást törvény írja elő, közérdekű célból történik, valamint a közösség érdekeinek biztosítása és az egyén alapvető jogainak védelme között egyensúlyi helyzetet teremt. A tulajdoni korlátozások törvénybe foglaltak¹⁰⁷, és az Alaptörvényben megjelenő közérdeken alapulnak [Alaptörvény P) cikk].¹⁰⁸

A fentiekben felvillanásszerűen szerettem volna bemutatni azt, hogy milyen szerteágazó módon van jelen a közérdek a magánjogban. Még a polgári anyagi jog területén lévő közérdekű jogintézmények mindegyikének felderítésére is meghaladta a dolgozat írójának lehetőségeit, a cél ebben ez esetben nem is lehetett több, mint annak jelzés értékű felvázolása, hogy a közérdek fogalmának keresésekor nem a

104 A termőföldről 1994. évi LV. törvény 9. §-ának (2) bekezdése közérdekű védelmet biztosít a visszaélésekkel szemben, mikor úgy rendelkezik, hogy termőföld tulajdonjogának vonatkozó szerződés, vagy szerződési kikötés semmisségének megállapítása iránt az ügyész pert indíthat.

105 24/2017. (X. 10.) AB határozat, 2017, 1489.

106 Alaptörvény P) cikk:

(1) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

(2) A termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása (1) bekezdés szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelés szervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.

107 A termőföldről 1994. évi LV. törvény; a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény.

108 24/2017. (X. 10.) AB határozat, 2017, 1489.

jogintézmények sokaságát, hanem csak néhány klasszikus terület közös fogalmi ismérveit lehet alapul venni. Az előzőekben ismertett terjedelmi akadályokra tekintettel a módszerem lényege az, hogy a jogrendszer minél távolabbi oldalairól válogassak azok közül az igényérvényesítésre irányuló¹⁰⁹ – vegyesen magánjogi és közjogi – jogintézmények közül, amelyek olyan jogterületeken találhatók meg, amelyek közérdekkel való kapcsolata köznap felfogásunk szerint evidens, illetve amelyeknél maga a jogalkotó mondta ki, hogy az közérdekű. A cél az, hogy ezek a jogintézmények között minél nagyobb legyen a szabályozásbéli különbség a közérdek tekintetében, tehát a vizsgált jogintézmények társadalmi, gazdasági, jogpolitikai háttere a lehető legnagyobb eltéréseket mutasson azért, hogy minél színesebb képet kaphassunk a közérdek megjelenési formáiról. Ahogyan arra már kitértünk, e dolgozat keretei csak ilyen „tunkolgtatásszerű” vizsgálódást engednek meg a közérdekű jogintézményekben, teljes kép felvázolására még a magánjog egésze tekintetében sem vállalkozhattunk. Tehát a választás e szempontok keretei között a magánjog egyes jogintézményeire, így a fogyasztóvédelemre, az esélyegyenlőségre és egyenlő bánásmódra, a kisajátításra, a környezetvédelemre esett, valamint a közjog területéről a közigazgatásra, amely törvényes működése a „legalapvetőbb” közérdek.¹¹⁰ Az ezekben megjelenő törvényszerűségek elemzésével kísérlem meg kimutatni azokat az elveket, amelyek a jogintézményeket közérdekűvé teszik, majd ezekből egy szempontrendszer létrehozni. A módszer kiindulópontja persze vitatható, függően attól, hogy axiómaként elfogadjuk-e azt, hogy a fentebbiekben közérdekűnek titulált jogterületen megtalálható jogérvényesítési eszközök valóban közérdekűek.

a) *A környezetvédelmi és a közérdek*

A környezetet fenyegető hatásokkal szembeni fellépés a modern jogrendszerekben a legmagasabb szinten jelenik meg. Magyarország Alaptörvénye a XXI. cikkében írja elő az egészséges környezethez való – mint harmadik generációs – jog elismerését és érvényesítését. Éppen ezért a modern környezetvédelmi jogban komplex fellépésre van szükség, amely jogintézményi szinten számos területen megjelenik, így a szabálysértési

109 Azért jelöltem meg a igényérvényesítésre irányuló jogintézményeket elemzésem tárgyaként, mert vizsgálódásom célja nem az egyes jogágak közérdekűségének tanulmányozása, hanem az igényérvényesítési mechanizmusok közérdekűségének elemzése.

110 A jelzett területeknek a közérdekkel való evidensnek tekinthető kapcsolatáról Szamel Katalin írt: SZAMEL (2008): *i.m.* 28.

jog, a büntetőjog, a közigazgatási jog és a polgári jog is tartalmaz külön-külön jogi eszközöket ehhez.¹¹¹ Ezen felül az állam elismeri a civil szféra környezetvédelemben betöltött megkerülhetetlen szerepét is, amit intézményesített fellépési lehetőséggel biztosít. A jogvédelmi eszközök közül egy különös jelentőséggel bír a dolgozat témája szempontjából: közérdekből való perlés, mely természetéből adódóan azon keresztül a közérdek érvényesülése jól vizsgálható. A közérdekű perindítás mind a civil szféra, mind az állam részére biztosított: egyrészt a hatásterületen működő egyesületeket, másrészt az ügyészt illeti meg.

A közérdek lényege a környezetvédelemben egyértelműen meghatározható: a környezetvédelem jog által védett tárgya az élet természeti alapjainak véges volta és a természeti károk jelentős részének visszafordíthatatlansága, s végül az a tény, hogy mindezek az emberi élet fennmaradásának feltételei. Ezen alapjogi szinten megfogalmazott jogi tárgy a jogalkotással való védelmének különös, más jogokéhoz képest fokozottan szigorú voltát követeli meg. (28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994, 808) Ennek eredményeként *a közérdek érvényesítéséből az egyének ki vannak zárva, és az állam az alanyi jogsérelemtől független eljárás indítási joggal ruházza fel az állami és a civil szervezeteket.*

b) A fogyasztóvédelmi (magánjogi) igényérvényesítés és a közérdek

A fogyasztói jogok védelme megkívánja, hogy olyan jogvédelmi intézmények jöjjenek létre, amelyek biztosítják, hogy a rövid távú piacgazdasági érdekek ne nyomják el a társadalom hosszú távú érdekeit, így a verseny tisztaságát és a jogvédelem biztosítására jogsértő piaci magatartásokkal szemben. A jogszabályok megszegésének hatóságok, illetve bíróságok előtti megállapítása, azok megszüntetése visszatartó erejű a vállalkozásoknak.¹¹² A bíróságok, kártérítések preventív hatása generális és speciális módon is érvényesül a piacon. Ez arra ösztönzi a vállalkozásokat, hogy megfelelő minőségű termékeket gyártsanak, a fogyasztókat teljes körűen informálják, tisztességes szerződési feltételeket alkalmazzanak, ami hosszú távon ahhoz vezethet, hogy a fogyasztókért folytatott verseny kiegyensúlyozottabbá válik.

111 SZAMEL (szerk., 2008): *i.m.* 234-235.

112 JOÓ Imre – SZIKORA Veronika: *A fogyasztóvédelem intézményrendszere*, In: SZIKORA Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010, 363-388.

A fogyasztói igényeknek megfelelő piac segít az innovatív és versenyképes gazdaság megteremtésében. A fogyasztókkal szembeni tisztességes piaci magatartás biztosítása elősegíti a piacgazdaság egészséges működését. Ennek elérése érdekében bizonyos állami beavatkozásra a piacgazdaság körülményei között is szükség van, ha a piaci mechanizmusok szabad érvényesülése a közérdekkel ellentétes magatartáshoz vezetne.

Mindebből okszerűen következik, hogy a fogyasztóvédelmi szempontok alapján a gazdálkodó szervezetek állam általi felügyelete fokozottabban érvényesül, mint a polgári jog egyéb területein.¹¹³ Ezért a közjogi jelleg (az alapjául szolgáló jogviszonyok magánjogi természetének ellenére) e jogalanyok vonatkozásában is erősebb, mint a pusztán polgári jogi jogviszonyokban működő jogalanyok esetében. Az egyéni jogséremléken túlmutató fogyasztói érdekek védelmére külön intézményrendszer jött létre, amelyet jelentősen formált az Európai Unió joga is.¹¹⁴ Ezek a szervek, szervezetek speciális célt szolgálnak, a piaci verseny tisztaságának és szabadságának fenntartásához fűződő közérdeket. *Ezért élesen el kell különíteni funkciójukat a vállalkozások jogsértő magatartása miatti, a magánszemélyek egyes vagy csoportos szinten megjelenő, de mindenképpen egyéni érdekeltsgű igényérvényesítésétől. A közérdekű perindítást lehetővé tévő jogintézmények a törvényben szabályozott eszközökkel védik a versenyt biztosító piaci működést, és biztosítják a közérdek érvényesülését a piaci szereplők egymás közötti viszonyában. „A verseny tisztaságának és szabadságának fogalmán keresztül egyedileg meg nem határozott piaci szereplők és fogyasztók összességének érdeke áll jogvédelem alatt.” (30/2014. (IX. 30.) AB határozat, ABH 2014, 863) Fogalmazhatunk úgy is, hogy a közérdekű kereset a vállalkozás jogellenes magatartásához fűződő jogkövetkezmény, melynek alkalmazásakor a jogsértő magatartással szembeni hatékony fellépés a fő szempont. Ezzel a jogintézmény azt a célt kívánja megvalósítani, hogy a közérdeket sértő fogyasztói jogi *jogsérelem akkor se maradjon megtorlatlanul, ha a szubjektív megfontolások alapján a közösség egyik tagja sem érvényesíti igényét.**

113 A fogyasztóvédelmi intézményrendszer fejlődéséről lásd bővebben: SZIKORA Veronika: *A fogyasztóvédelmi jogtörténeti kialakulása Európában, különös tekintettel a magánjog-egységesítési folyamatokra*, In: SZIKORA (szerk., 2010), 19-30.; SZIKORA Veronika: „A fogyasztóvédelem fejlődése Magyarországon.” In: SZIKORA (szerk., 2010), 31--38.

114 HAJNAL Zsolt: *A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme* In: HAJNAL Zsolt - SZIKORA Veronika (szerk.): *Kollektív fogyasztói jogérvényesítés*, FOME, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2012, 3-27.

c) *Az egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség és a közérdek*

A közérdek nemcsak a többség érdekét jelenti, hanem a jogállam eszméje alatt közérdekké válik a jogaik megvédésére nem képes személyek vagy társadalmi csoportok védelme is. Rövid történeti kitekintésként érdemes megemlíteni, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása a jóléti társadalomban – mely fokozott érzékenységet mutatott az alapjogok biztosítása iránt – a 20. századra jelentős változáson ment át. Pokol Béla tanulmányában¹¹⁵ a változás egyik irányát abban ragadta meg, hogy elcsúszott a hangsúly a szegénység okán rászorultakról a más szempontból hátrányos helyzetben lévők felé. Vagyis emberi mivoltukból fakadó jellemzőik miatt (nemi, faji, etnikai stb.) hátrányban levők alapjogi elvi kiinduló pontra helyezett védelme jelent meg. A joguralom biztosítása társadalmi „önérdekké”, és a társadalmi érzékenység növekedése folytán közérdekké vált, és állami perindításra adott lehetőséget az is, ha a társadalom valamely tagja vagy csoportja képtelen volt helyzeténél fogva igényét érvényesíteni. Sólyom László szerint ezt a helyzetet a beavatkozás korlátozottsága jellemzi, továbbá a közérdek kifejezetten az adott fél érdekén keresztül, illetve annak keretein belül érvényesül.”¹¹⁶

A modern jogrendszerekben az állam védi azoknak személyeknek a jogait, akik helyzetüknél fogva nem képesek fellépni jogsérelem esetén. Ez alapvetően két helyzetből adódhat. Az egyik a jogai védelmére képtelen személy érdekében történő perindítás. Például a polgári eljárási kódex feljogosítja az ügyészt, hogy keresettel éljen, ha a jogosult jogainak védelmére bármely okból nem képes. Az Alkotmánybíróság megfogalmazásában a közérdekűség alkotmányos alapja az, hogy ebben az eljárásban az ügyész *más szerv vagy személy által nem védett, illetőleg olyan, más által nem kezdeményezhető magánjogi érdekeket érvényesít, amely igényérvényesítés éppen az egyéb érdekvédelem akadálya vagy nehézsége folytán válik közérdekűvé.*¹¹⁷

A másik olyan esetkör, amikor a közérdek fogalma mögött nem társadalmi érdeket, hanem társadalmi értékválasztást kereshetünk, a kiszolgáltatott társadalmi helyzet, illetve az ember személyiségének valamilyen lényegi vonása. Ez utóbbi lehet etnikai származás, szexuális irányultság, nemhez tartozás, faji hovatartozás, bőrszín, nemzetiség, életkor,

115 POKOL Béla: *A joghoz jutás esélyei*, Jogelméleti Szemle, 2002/2.

116 SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*, Akadémiai Kiadó, 1980. 135.

117 1/1994. (I. 7.) AB határozat, ABH 1994, 29.

nemi identitás, fogyatékos állapot, vallási és világnézeti meggyőződés.¹¹⁸ *A nemzeti és etnikai kisebbségek a társadalom kulturális, közéleti gazdagságát növelő tényezők. Nyelvük, hagyományaik fennmaradása és a magyarországi kulturális örökségbe való mind teljesebb illeszkedése közérdek.*¹¹⁹

Az egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség civilizált jogállami keret között társadalmi igény. Ennek kereteit az állam is biztosítja szakosított közigazgatási intézményei útján, de az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladatai mellett e területen kiemelt funkciója van a civil szervezeteknek is, mint közérdekű igényérvényesítőknak. Az antidiszkriminációs törvény¹²⁰ alkalmazási körének tágítása érdekében ezek a szervezetek ún. stratégiai pereket indíthatnak. Ezek kezdeményezésének az a célja, hogy a kísérletet tegyenek a jogsértő helyzet kiküszöbölésére, egyúttal egy újabb eleme annak a folyamatnak, amelyben közérdekű igényérvényesítőként az antidiszkriminációs törvény fogalmainak dinamikus értelmezésével kívánják elérni, hogy a jogalkalmazó újabb és újabb tényállásokra terjessze ki a törvény alkalmazását. Például az Egyenlő Bánásmód Hatóság az edelényi polgármester,¹²¹ a Magyar Helsinki Bizottság pedig a kiskunlacházi polgármester „cigányozó” kijelentései kapcsán érvelt amellett, hogy az antidiszkriminációs törvény zaklatás tényállása alkalmazható a gyűlöletbeszédre, és ezáltal a jogi fellépés olyan formái nyílhatnak meg, amelyekre a büntetőjogi és polgári jogi eljárások (az Alkotmánybíróság döntései értelmében) egyaránt alkalmatlannak bizonyultak.¹²²

A kisebbségekkel szembeni jogsértések gyakran törvényes – vagy legalábbis annak látszó – eljárásokban történnek meg.¹²³ A civil szervezetek perbeli legitimációja nem anyagi jogsérelmen alapul, és nem is a tagjaik érdekében lépnek fel, hanem törvényi felhatalmazás alapján eljárási legitimációjuk predesztinálja őket perindításra. Ennek a közérdekű perbeli legitimációnak van azonban egy problematikus pontja. A kérdés

118 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség elmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény magyarázata, 99-100. http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/Ebktv_kommentar.pdf (2017. április 6-i letöltés.)

119 PAP András László: *Sarkalatos átalakulások – a nemzetiségekre vonatkozó szabályozás* MTA Law Working Papers, 2014/52., 5.

120 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. évi törvény (Ebktv.).

121 Az esetről bővebben olvashatunk: PAP András László: *A Legfelsőbb Bíróság ítélete az Egyenlő Bánásmód Hatóság határozatának hatályon kívül helyezéséről. Zaklatásnak minősülhet-e egy polgármester rasszista megnyilatkozása?* Jogesetek Magyarázata, 2012/1.

122 IVÁNY Borbála – PAP András László: *„Rendőri etnikai profilalkotás az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt* Fundamentum, 2012. 3. szám, 103.

123 PAP András László: *Intézményes diszkriminációs és zaklatás* Belügyi Szemle, 2015/12., 86.

érzékeltetésére Ivány Borbála és Pap András László tanulmánya a legmegfelelőbb. Ismertetnek egy jogesetet, amelyben az Egyenlő Bánásmód Hatóság elé terjesztett beadványban a Magyar Helsinki Bizottság a rimóci roma lakosokat érő, a kerékpár-felszerelés hiánya miatti rendőri fellépés aránytalanságában megjelenő hátrányos megkülönböztetést róta a rendőrség terhére. A nehézséget az jelentette, hogy a roma származás megítélése csak az érintett nyilatkozatán alapulhat. Amennyiben kizárólag az önbevalláson alapuló etnikai származást, illetve nemzetiséghez való tartozást ismernénk el mint a védett tulajdonság fennállására vonatkozó valószínűsítést, akkor a nem egyedi panaszosok, a közérdekű igényérvényesítést kezdeményezők jogérvényesítési lehetősége kiüresedne, hiszen a jogsérelmet szenvedett személyektől, illetve ezen belül is csak az érintett csoporthoz tartozó, beazonosítható egyénektől csupán rendkívüli nehézségek árán lehetne a védett tulajdonságra vonatkozó nyilatkozatot beszerezni; a jövőbeni jogsértés veszélye vonatkozásában pedig nyilvánvalóan lehetetlen az érintettek nyilatkozatának beszerzése.¹²⁴

d) A kisajátítás és a közérdek

A kisajátítási eljárásnál az egyéni érdek (magántulajdon) és a közérdek intenzív konfliktusa a nyilvánvaló.¹²⁵ Ezért a kisajátítás ugyancsak jó perspektíva a közérdekűséget megalapozó szempontrendszer vizsgálatához. A kisajátítás alap problematikája a magántulajdon közérdekből való korlátozásának alkotmányos feltételrendszerének meghatározása. Az Alkotmánybíróság számos döntésében¹²⁶ foglalkozott már a kérdéssel, ezért kézenfekvő a közérdek és a kisajátítás e döntéseken keresztül történő elemzése.

A lehetséges szabályozási célok és kivitelezésük közötti választás a törvényhozó politikai döntése. Ez a döntés a képviseleti demokrácia elvei szerint általában a törvényhozó politikai többségnek van fenntartva: az garantálja a közérdek tartalmát és az is viseli érte (a szintén politikai) felelősséget. A törvényhozó tulajdonkorlátozási célját az Alkotmánybíróság nem vizsgálja: a közérdekűséget mintegy zárójelbe teszi, elfogadva,

124 IVÁNY – PAP *i.m.* 107.

125 „Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.” Az Alaptörvény XIII. cikk (2) bekezdése.

126 Például: 7/1991. (II.28.) AB határozat, 479/B/1993. AB határozat, 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, 35/2005. (IX. 29.) AB határozat, 50/2007.(VII.10.) AB határozat.

hogy a szabályozás valamilyen közérdeket szolgál. Ha van egyáltalán elgondolható közérdek – legalább egy nagyobb csoport egészének (és nem tagjainak külön-külön) közös érdeke – ez elfogadható a tulajdonkorlátozás igazolására. [20/2014. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2014, 468]

Tehát a kisajátítás fogalomrendszerében a közérdek arányossági-szükségességi mércét jelent, nem tényleges és aktuális tartalommal kitöltött fogalmat. Lényegében a közérdekre való jogalkotói hivatkozás megdönthetetlen vélelme annak, hogy a kisajátításra a társadalom egésze, vagy annak egy csoportja érdekében kerül sor. A magánérdek ezáltal alárendelődik a közösség érdekének, azonban a magántulajdon a kártalanítás garanciáinak szigorú megkövetelése révén védelemben részesül. Ezzel a gondolatmenethez kötve kiemelendő Körtvélyesi Zsoltnak a kisajátítás és a közérdek viszonyát igen részletesen elemző kiváló tanulmánya, melyben kifejti, hogy a kisajátítás során az érdekek nevének nevezése, világos megjelenítése és az előnyök-hátrányok okszerű és konkrét feltárása és nyilvános mérlegelése jelentheti a garanciát.¹²⁷

e) A közigazgatás és a közérdek

A közigazgatás-tudomány egyik alapkérdése a közigazgatás közérdekűsége. Ha a közigazgatás-tudományi szakirodalomra tekintünk, megállapíthatjuk, hogy olyan számos, ezzel a kérdéssel foglalkozó kiváló tudományos mű született, hogy még a teljesség igénye nélkül is nehéz feladat lenne ezeket számba venni. (Az előzőekben a közérdek fogalma kapcsán már ezekből szemezgettünk.) A közérdek és a közigazgatás összefüggését a következő mondatok jól megvilágíták: „Az intézkedések kibocsátásakor a hatóságok a hatásköri és eljárási szabályoktól eltekintve nem jogszabályokat alkalmaznak, hanem a közérdek, célszerűség és méltányosság szerint mérlegelik a helyzetet, és szabad belátásuk szerint diszkrecionális hatalommal hoznak létre eredményeket. (...) A közigazgatási hatóság jogszabályok hiánya esetén is köteles a közérdeket megoltalmazni és a közszükségletet kielégíteni.” Ezeket az iskolateremtő és máig ható közigazgatási jogtudóstól, Magyary Zoltántól olvashatjuk, amelyek rávilágítanak arra, hogy a közigazgatás nemcsak közérdekű funkciókat tölt be (és ezen

127 KÖRTVÉLYESI Zsolt: *A kisajátítás mint a tulajdonhoz való jog korlátozása* In: SZAMEL (szerk., 2008): 214.

belül feladatokat lát el), hanem a szükséges esetekben maga határozza meg a közérdeket.¹²⁸

A társadalmi érdekek felismerése és az ennek megfelelő cselekvés a hatósági rendszer működtetésén keresztül az, ami a közigazgatás egyik meghatározó fogalmává teszi a közérdeket. A közigazgatás működésének alapja a közfeladatok megvalósításának törvényes elintézése, nemcsak aktuális, passzív ügyintézőként kapcsolódik az adott közfeladatot érintő jogvita eldöntéséhez, hanem folyamatosan rajta tartja a szemét a közügyeken, tervezője, kivitelezője, üzemeltetője és ellenőre ezeknek.¹²⁹ Alapvetően a tevékenysége közérdekű volta jellemzi a közigazgatást.¹³⁰

A közigazgatás a közérdek érvényesítésének funkcióját jogalkotó, jogalkalmazó és szervező tevékenység útján látja el. A jogállamban a közérdek jogszabályokban ölt testet, jelenik meg, a közigazgatási szervek pedig kötelesek e jogszabályok végrehajtását biztosítani. Erre duális rendszerben, egyrészt az államigazgatás, másrészt az önkormányzati közigazgatási szervek keretén belül kerül sor. A fejlett országokban azonban a közérdek nem valósítható meg kizárólag jogalkalmazó tevékenység útján. A közigazgatási szerveknek egyre több – elsősorban közszolgáltató jellegű – feladatot kell ellátniuk, amelyek esetében a feladatért felelős közigazgatási szerv tényleges szervező tevékenységet lát el. A közszolgáltatások szerepe a közérdek szolgálata.¹³¹ A francia jogtudós, Chevallier szerint a társadalom működésének szükségletei érdekében a közszolgáltatások egyenlő feltételek mellett mindenki számára elérhetően működnek.¹³²

Az államilag szervezett társadalomban az egyének cselekedeteinek a közhatalom szükségképpen határokat szab a köz érdekében.¹³³ A közérdeket a kormány képviseli kellő áttekintéssel, legitimációval, a közigazgatásban betöltött szerepe erre predesztinálja. A kormány által megfogalmazott közérdeket a közigazgatási szervek kötelesek képviselni, de kötelesek a közérdek megfogalmazásban segédkezet nyújtani a kormánynak.¹³⁴ A közigazgatás a köz érdekét szolgáló feladatokat akár állami kényszer igénybevételével is megvalósítja. Viszont a közigazgatás tágabb intézményrendszerébe

128 MAGYARY Zoltán: *Magyar Közigazgatás* Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942, 592.

129 KÁNTÁS Péter: *A közérdek fogalma a közigazgatásban* In: SZAMEL (szerk., 2008) 64.

130 KOI Gyula: „*A közérdek, mint érték a közigazgatásban.*” In: *Az állam és jog alapvető értékei*, SZEÁJDI., Győr, 2010, 188-200.

131 MONTIALOUX *i.m.* 25.

132 CHEVALLIER *i.m.* 16.

133 BALÁZS István: *A közigazgatás működése és egyes alapfogalmai* In: ÁRVA – BALÁZS – BARTA – VESZPRÉMI: *Közigazgatás-elmélet*, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012, 34.

134 LŐRINCZ Lajos: *A közigazgatás közérdekűsége* In: LŐRINCZ Lajos-TAKÁCS Albert: *A közigazgatástudományalapja*, Második bővített és átdolgozott kiadás. Rejtjel, Budapest, 2001, 49-50.

nemcsak a közigazgatási szervek tartoznak, hanem az ún. közvetett közigazgatás is,¹³⁵ az olyan nem közigazgatási szervek is (közintézetek, köztisztviselők, közvállalatok, közalapítványok és a civil szféra más szervei), amelyek részt vesznek a közigazgatási feladatok ellátásában.¹³⁶

Látható, hogy a közigazgatásban a közérdek kiemelkedő jelentőséget kap. A francia közigazgatási jogtudós, Jean Rivero megfogalmazásában a közérdek a közigazgatás egyik célja, egyben kizárólagos szférája.¹³⁷ A társadalom működésének szempontjából fontos területeken mind rendelkezik feladattal a közigazgatás.¹³⁸ Kántás Péter megállapítása szerint lényegében mindenhol, ahol az állam közérdekből feladatot vállal, ott a közigazgatás elkerülhetetlen szerephez jut. Ezek olyan feladatok, amelyek *az állampolgárt nem mint magánszemélyt, hanem mint a közösség tagját illetik meg.*¹³⁹ *Tehát a közérdek érvényesítésére az egyén közvetlenül sosem jogosult, azt az állam a közigazgatás rendszerén keresztül mindenki számára biztosítja.* Amennyiben az egyén a közösség érdekeinek sérelmét érzékeli, azzal az állami szervekhez fordulhat. Így tehát az állami feladatvállalás mögötti közérdeket az állam a teljes közigazgatási rendszeren keresztül érvényesíti.

1.3. Következtetések

Az öt közérdekűnek tekintett jogintézmény elemzését követően az a következtetés vonható le, hogy a közérdek olyan fogalom, amely minden viszonyrendszerben mást és mást jelent, rendkívüli mértékben függ gazdasági, politikai, társadalmi, funkcionális kontextusától. Viszont a közérdek érvényesítésére szolgáló – közérdekűnek tartott, ilyennek elfogadott, illetve a jogalkotó által annak titulált – jogintézmények jellegében közös nevezők fedezhetők fel. Ezeket a továbbiakban sorra veszem. Egyúttal a

135 A „közvetett közigazgatás” közigazgatás-elméleti fogalmáról bővebben olvashatunk a következő műben: BALÁZS István: *A közvetett közigazgatás és az autonóm struktúrák a polgári közigazgatásban.* (kandidátusi értekezés), Budapest, 1989, 204.

136 BALÁZS István: *Magyarország közigazgatása*, In: SZAMEL Katalin – BALÁZS István – GAJDUSCHEK György – KOI Gyula (szerk.): *Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása*, Complex, 2011, 740.

137 RIVERO, Jean: *Droit administratif*, Dalloz, Paris, 1990, 12.

138 Jellinek szerint olyan széles körben jelen van a közigazgatás, hogy könnyebb megmondani mi nem tartozik a közigazgatás körébe. Lásd: JELLINEK, Walter: *Verwaltungschrecht*, Offenburg: 3 Aufl. 1931, 6.

139 KÁNTÁS *i.m.* 66.

vizsgálható kérdés az, hogy ezek olyan közös nevezők-e, amelyek immanens részei annak, ami alapján az igényérvényesítésre irányuló jogintézményeket közérdekűnek tekinthetjük, vagyis alkalmasak-e egy közös szempontrendszer, egy „közérdekűségi teszt” létrehozására. Ezeket a közös jellemzőket három pontban foglalom össze, majd megkísérlem levonni a következtetést. Ez a három pillér: az érintett érdek védelmi szintje, az érdekekben való érintettség alapja, az érdek érvényesítéséhez való hozzáférhetőség.

a) Az érintett érdek védelmi szintje

A társadalomban kialakuló viszonyok száma túlzás nélkül végtelen. Az egyének, csoportok közötti viszonyrendszerek folyamatosan változnak, átalakulnak, megszűnnek és újratermelődnek. A viszonyokban érdekek jönnek létre, ugyanilyen számban és bonyolultságban. Az egyes érdekek jelenléte a társadalmon belül természetszerűen súlyozott. Az, hogy mely érdekek lesznek azok, amelyek kiemelten fontosak, nagyban függ a társadalmi hagyományoktól, az adott ország történelmi, gazdasági, politikai és kulturális állapotától. Akármely érdekek kerekednek felülre és rendelkeznek széles körű elfogadottsággal, annak felismerése mindenkor az állam feladata, minthogy az állam feladata az is, hogy a felismerésnek érvényt szerezzen. Ennek természetes eszköze – legalábbis a képviselői demokráciákban – a választott parlament, amely a legfontosabb és legmagasabb rangú jogszabályok alkotására kap alkotmányos lehetőséget. A jogalkotásban a parlament mellett kiemelt szerepe van a kormánynak is. A kettő viszonya az adott ország alkotmányos berendezkedésétől függ. Tehát a társadalmi érdekek megfogalmazására a parlament és a kormány jogosult. Ebből a felépítésből következően a felismert érdekek a törvényhozásban (kormányrendeletben) kerülnek deklarálásra. A törvényi szinten kinyilvánított (köz)érdek érvényesülését biztosítani kell, így az igényérvényesítés intézményi hátterét, illetve annak törvényi garanciát is ezzel együtt meg kell teremteni.

A probléma igazi lényegét az adja, hogy a közérdek érvényesülését biztosító igényérvényesítésre irányuló jogintézmények még nem tekinthetők önmagukban közérdekűnek azon az alapon, hogy normatívában deklarálásra kerülnek. Például a magántulajdon védelme egyértelmű közérdek, viszont ettől még a tulajdoni perek nem közérdekűek. Vagy a korábban elemzett közérdekűnek jelölt jogterületekből példát merítve: a fogyasztóvédelemben a verseny tisztasága és szabadsága, az egyedileg meg nem határozott piaci szereplők és fogyasztók összességének érdeke áll jogvédelem alatt.

A békéltető testületi vagy a bírósági eljárásban az ügyfél igényérvényesítési joga nem az egész rendszer működtetésének a biztosítására irányul, tehát nem közérdekű igényérvényesítési mód. Ilyen viszont az ügyész fellépési joga a fogyasztók kollektív érdekeinek védelme érdekében, melynek célja az egyéni érdekektől függetlenül a vállalkozások jogsértő tevékenységének a kiküszöbölése.

Úgy gondolom tehát, hogy a közérdekű igényérvényesítés egyik feltételként a normatív feljogosításnak olyannak kell lennie, amelyet a jogalkotó *a társadalom működése, illetve az érintett társadalmi réteg helyzetéből fakadóan kiemelt értékűnek, és az egyéni érdekektől függetlenül önmagában is állami eszközzel védendőnek* tekint. Ezt tekintem az érdek védelmi szintjének.¹⁴⁰

De honnan tudhatjuk, hogy melyik igényérvényesítési rendszer ilyen és melyik nem? Erre konkrét definíciót nem lehet adni, hiszen akkor magát a közérdek fogalmát kellene megadnunk. Ez nem is lenne lehetséges, mivel ez az Alaptörvény alapján jogalkotói hatáskör. Hangsúlyozni kell, hogy nem arról van szó, hogy a törvényi szinten védett érdek kapcsán azt kellene megállapítani, hogy az valóban létező, „legitim” társadalmi értéket takar. Egy adott jogintézmény közérdekűségének mérlegeléséhez annak a vizsgálatára és megállapítására van szükség, hogy a jogalkotó által megjelölt érvekből, a szabályozással elérni kívánt célból kiolvasható-e, hogy a kérdéses jogintézményt ilyen társadalom működése szempontjából kiemelt érdek védelmében kívánta létrehozni.¹⁴¹ Elsősorban természetesen a norma tartalma ad eligazítást, de közvetett források is segítséget adhatnak az elemzéshez. Vizsgálva a jogtörténeti hagyományokat, a jogalkotást megelőző viták társadalmi-politikai tartalmát, a jogszabály elfogadásának esetleges széles körű politikai konszenzusát, az érintett társadalmi réteg sajátosságait, az elfogadásban közrejátszó társadalmi eseményeket vagy a nemzetközi környezetet, további információkhoz juthatunk.

140 Ettől megkülönböztetendő a fogyasztók védelmének a szintje, melyet a fogyasztóvédelmi jogszabályok által védeni kívánt fogyasztók körét hivatott körbehatárolni. A fogyasztói modellel kapcsolatban lásd bővebben: HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói szerződések szabályozásának aktuális kérdései* In: ŠTENPIEN, Erik-MISKOLCZI Bodnár Péter (szerk.): *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015 304-308.; HAJNAL Zsolt: *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó* In: SZIKORA (szerk. 2010): *i.m.* 48-49.

141 Érvelésem azon a logikához hasonlatos, amelyet az Alkotmánybíróság a kisajátítás esetében a közérdek fogalmának elemzésekor alkalmazott. Vö. 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373.

b) *Az érdeken való érintettség alapja*

Az egyéni érdek és a köz érdeke két elkülöníthető fogalom. Ez akkor is fennáll, ha a két érdek egy irányba mutat. Például, ha a környezetvédelmi hatósági eljárásban törvénysértő döntés születik, az mindenképp járhat egyéni érdeksérelemmel, de egyben a közigazgatás szakszerűségéhez és törvényes működéséhez fűződő érdek is sérül, ami pedig már közérdek. Az egyéni érdek megfogalmazása szuverén kérdés. Az egyén határozza meg, hogy a meghozott döntés számára kedvező-e vagy sem, szolgálja-e érdekeit. Ugyanis a törvénysértő határozat is lehet megfelelő az egyénnek, lehet, hogy saját érdekét tekintve jobban is jár, ha a hatóság a javára téved. Viszont a közigazgatás rendszer megfelelő működésének biztosítása ettől függetlenül megjelenő követelmény, mivel a társadalom hosszú távú működéséhez szükséges.

Tehát az egyén egyszerre két viszonyrendszerbe kerül: egyrészt érdekelt saját rövid távú haszna szempontjából, másrészt mint a társadalom tagja érdekelt egy társadalmi alrendszer helyes működtetésében. *Ez utóbbi érdek olyan érdek, amely a közösséghez tartozása alapján illeti meg az egyént, a társadalom tagjaként részesévé válik. Nem sajátítható ki, miközben abból azt, akire vonatkozik, nem lehet kizárni.* Ez az egyén akaratótól függetlenül bekövetkezik, míg az egyén érdekét saját maga határozza meg.

c) *Az érdek érvényesítéséhez való hozzáférhetőség*

A tárgyi jog a személyek számára alanyi jogokat biztosít. Az alanyi jogok kifejezésre juttatása, érvényesítése esetén már igényről beszélünk. Az igény érvényesítésére általában az anyagi jogi jogosultnak van lehetősége. Amennyiben az egyéni érdeket a jogrend az alanyi jog által biztosítja, az abból fakadó igény érvényesítése felett kizárólag az egyén diszponál, abból a társadalom más tagját a jog kizárja. Nincs ez másképp az érdek érvényesítése kapcsán fennálló összefüggésben sem. A társadalom felruhazza az államot a közösség érdekének érvényesítésére a jogalkotáson keresztül. A köz érdekének érvényesítésére a társadalom – illetve a jogalkotáson keresztül tovább ruházott hatáskörben az adott szerv – jogosult. Az egyén az ilyen érdek érvényesítésének útjából közvetlen módon ki van zárva, saját érdeksérelme miatti jogorvoslatra persze lehetősége van.¹⁴² Ezért, ha a közérdek sérelme egyéni érdeksérelmen keresztül valósul meg, a

142 Van olyan közérdekű igényérvényesítési performa, ahol természetes személy is indíthat pert a közérdek védelmében. Ilyen például a portugál *accão popular* intézménye. Ebben az esetben nem

közérdek védelme párhuzamosan akkor is biztosított kell, hogy legyen. Ennek legfontosabb oka, hogy más nem védi a közérdeket, mint akit arra jogszabály felhatalmazott. Jellemzője, hogy a törvényi feltételek esetén az igényérvényesítés nem szubjektív mérlegelésen alapul,¹⁴³ és a cél eléréséhez szükséges eszközök magas szinten biztosítottak (szankciók, kötelező fellépés, az érintettől független jogorvoslat).

Az érdek érvényesítéséhez való hozzáférhetőség igazából a hivatkozott jogtudósok Jhering és Jellinek már említett közjogi reflexjog elméleteinek feleltethető meg. Ennek lényege szerint az alanyi közjog, a közérdek érvényesülésének biztosításakor az egyén annak érvényesítésére nem jogosult, hanem valamely arra feljogosított szerv teheti azt meg, az állam szervei léphetnek a jogszabály érvényesítése végett. *Az egyénnek rendszerint csak ilyen reflexjogai lehetnek, vagyis kezdeményezheti az arra jogosult szervnél, hogy érvényesítse az alanyi közjogot.*¹⁴⁴

A probléma felvetés harmadik kérdéseként arra a kérdésre kerestem a választ, hogy létrehozható-e olyan egységes szempontrendszer vagy tesztrendszer, amely alapján egy igényérvényesítésre irányuló jogintézményről az állítható, hogy közérdekű. Összegezve az eddig kifejtetteket, a végső következtetést három gondolatban lehet megfogalmazni. Egy igényérvényesítésre irányuló jogintézmény közérdekűnek tekinthető, ha olyan érdek védelmére hozzák létre, amely:

1. tárgya olyan a társadalom, illetve az érintett társadalmi réteg szempontjából kiemelt érték, amelyet a társadalom az egyéni érdekektől függetlenül önmagában is állami eszközzel védendőnek tekint (*jogi tárgya társadalmi érték*);
2. nem sajátítható ki, miközben abból azt, akire vonatkozik, nem lehet kizárni (*kollektív attribútumon alapul*);
3. érvényesítése alanyi jog alapján nem lehetséges, azt csak közvetett módon, az arra jogosultnál kezdeményezhető (*közjogi reflexjog*).

állami szerv a perindító, de jelzett logikát nem töri meg, mivel a természetes személy nem a saját igényét érvényesíti.

143 Ez nem azt jelenti, hogy a törvénynek a „kell” kifejezést kell tartalmaznia, az igényérvényesítés az adott szervnek „-hat, -het” formában is előírható, mivel az állami szervek esetében törvény által előírt feladatukból adódik a fellépés kötelező jellege.

144 TAKÁCS *i.m.* 22.

2. A közérdek a magánjogi és a közjogi judikatúrában

Az előző pontban a közérdek elméleti aspektusai felől kíséreltem meg egy olyan jogilag értelmezhető közérdek tartalmát – és nem fogalmát – meghatározni, amely segít közelebb jutni a közérdekű igényérvényesítés meghatározásához. Ahhoz azonban, hogy közérdek magánjogi jellemzőit és szerepét minden oldalról megvizsgáljuk, elengedhetetlen a közérdekűséggel foglalkozó judikatúra – ideértve természetesen az Alkotmánybíróság döntéseit is – feltérképezése.

2.1. A közérdek az Alkotmánybíróság döntéseiben

Az Alkotmánybíróság a közérdekkel kapcsolatosan számos döntést hozott. Ezeket áttekintve az körvonalazódik ki, hogy a közérdek nem mint egységes jelentés tartalommal rendelkező jogi fogalom, tehát nem a jogalkotó által meghatározott értelemmel rendelkező fogalomként jelenik meg, hanem a közérdek meghatározásakor az Alkotmánybíróság szükségképpen politikai tevékenységet végez.¹⁴⁵ Ez következik abból a törvényszerűségből, hogy a közérdek tartalmát bármilyen érdek megadhatja, amelyet a politikai akarat azzá tesz, és „a közérdekre való hivatkozás alakítja a politikai akaratot intézményi, kormányzati akarattá, amely rendszerint valamilyen jogszabályban válik szövegszerűen is explicitté; ezzel egyidejűleg azonban ki is nyitja a politika előtt a jogot.”¹⁴⁶ Az Alkotmánybíróság e kontextuson belül alapvetően két irányban értelmezte a közérdek politikai és jogi vetületeit. Egyrészt az érdekek összeütközését vizsgálta nem pusztán az adott jogszabályi környezetben értelmezve, hanem ütköztetve az alkotmányos alapjogok által meghatározott mércével. A másik szempontrendszer, amely megjelenik az Alkotmánybíróság döntéseiben, a tulajdonjog korlátozása a közérdekre hivatkozva.

145 BALÁZS Zoltán: *A közérdek mint a politika és a jog közötti váltófogalom az alkotmánybíráskodás példáján* Századvég, Új folyam 75. szám 2015/1., 59.

146 BALÁZS Zoltán (2015): *i.m.* 53.

2.1.1. *Érdekek ütköztetése az Alkotmánybíróság gyakorlatában*

Számos esetben közérdekű célok, alkotmányos alapjogok és érdekek állnak szemben egymással, amelyek között prioritási sorrendet egy-egy kormányzati politikán belül lehet ugyan kijelölni, ugyanakkor végső soron egyik vagy másik megoldás választása sem lesz helyes döntés sem gazdasági, sem pedig társadalmi szempontból.¹⁴⁷ E tekintetben az Alkotmánybíróság a 963/B/2000. AB határozatában¹⁴⁸ kifejtette, hogy a közérdek sokféle lehet, és előre nehezen meghatározható természetű. A jogalkotó által alkalmazott általános kifejezés ehhez a körülményhez igazodik. Önmagában az a körülmény, hogy a „közérdek” fogalmának általánossága jogalkalmazói értelmezést tesz szükségessé, nem vezet alkotmányellenességre. Adott esetben a közérdek fajtáinak taxatív felsorolása és ezzel a mérlegelés teljes kizárása éppen hogy túlságosan megkötné a jogalkalmazó kezét. A jogállamiság elvéből nem vezethető le annak a követelménye sem, hogy ha a jogalkotó a közérdeket kívánja érvényre juttatni, az minden esetben csak úgy lehet alkotmányos, ha a jogalkotó legalább példálózó felsorolással segíti a jogalkalmazást. A jogalkotó több jogszabályban is azt a megoldást alkalmazza, hogy egy jog gyakorlását a közérdekre tekintettel korlátozza, vagy a közérdek érvényesüléséhez köti. Az Alkotmánybíróság a 22/1992. (IV. 10.) AB határozatában¹⁴⁹ rögzítette, hogy az alapvető jog korlátozása csak akkor marad meg alkotmányos határok között, ha a korlátozás nem az alapjog érinthetetlen lényegére vonatkozik, ha az elkerülhetetlen, azaz kényszerítő okkal történik, továbbá, ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest nem aránytalan. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat¹⁵⁰ pedig kiemelte, az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának

147 STRIHÓ Krisztina - JOÓ Imre: *Fogyasztóvédelem és elektronikus kereskedelem az AB gyakorlatának tükrében* Iurisprudentia et iure publico Jog- és politikatudományi folyóirat, V. évfolyam, 2011/2., 9.

148 963/B/2000. AB határozat, ABH 2008, 2881.

149 22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122.

150 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167.

korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.

Az alapjogi érvelés és a jogpolitikai szempontok összeütközésének mérlegelése jelenik meg a következő határozatokban is.¹⁵¹ Az érdek-összeütközés mérlegelésének alapvető korlátját fektette le az Alkotmánybíróság a 32/2012. (VII. 4.) AB határozatban,¹⁵² melyben kifejtette, hogy a kormányzatnak a közérdek meghatározásában az Alaptörvény alapján biztosított széles jogköre van, amely alapvetően politikai természetű, így előlött az Alkotmánybíróságnak nincs kompetenciája.

- Az Alkotmánybíróság a 7/2014. (III. 7.) határozatában¹⁵³ a szólásszabadság tekintetében vizsgálta a közérdeket. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a méltányolható közérdek fogalma szükségtelen. [55–63] A közéleti véleménynyilvánítás alkotmányos sajátosságaiból következik, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a szabad társadalmi vitát szolgáló gyakorlása minden esetben nemcsak hogy „méltányolható közérdeknek”, hanem kiemelkedő jelentőségű alkotmányos érdeknek minősül. [65] A véleményszabadságnak lényegi részét jelentik a közügyek alakítóinak tevékenységét, nézeteit, hitelességét érintő megnyilvánulások. [48] A határozat szinte tankönyvszerűen mutatja be, hogy a közérdek fogalma hogyan érvényesül jog és politika között, illetve hogy miként váltja ki a politikai vitát.¹⁵⁴
- Az Alkotmánybíróság a 16/2018. (X. 8.) AB határozatában¹⁵⁵ a cégnyilvánosságról, bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 9/C. §-a¹⁵⁶ kapcsán azt mérlegelte, hogy súlyosan méltánytalan és alaptörvény-ellenes helyzet átmeneti fenntartása vagy az eltiltás intézménye által védeni kívánt közérdek, a gazdasági érdek és a hitelezővédelem sérelme jelentene-e nagyobb veszélyt a

151 1/2013. (I. 7.) AB határozat, 2013, 3., 6/2007. (II. 27.) AB határozat, ABH 2007, 135., 39/2002. (IX. 25.) AB határozat, ABH 2002, 273.

152 32/2012. (VII. 4.) AB határozat, ABH 2012, 71.

153 7/2014. (III. 7.) AB határozat, AB 2014, 135.

154 BALÁZS Zoltán (2015): *i.m.* 60.

155 16/2018. (X. 8.) AB határozat, AB 2018, 1820

156 Ctv. 9/C. § Ha a cég cégjegyzékből történő törlésére kényszertörlési eljárásban kerül sor, a cégbíróság - e törvényben meghatározott kivétellel - eltiltja azt a személyt, aki a kényszertörlési eljárás megindításának időpontjában vagy az azt megelőző évben vezető tisztségviselő, korlátlanul felelős tag, korlátolt tagi felelősséggel működő gazdasági társaságban többségi befolyással rendelkező tag volt. Az eltiltott személy a cég jogerős törlését követő öt évig nem szerezhethet gazdasági társaságban többségi befolyást, nem válhat gazdasági társaság korlátlanul felelős tagjává, egyéni cég tagjává, továbbá nem lehet cég vezető tisztségviselője. E § szerinti szabályt kell megfelelően alkalmazni, ha a cég törlésére felszámolási eljárásban történő megszüntetést követően kerül sor, azonban a felszámolási eljárást kényszertörlési eljárás előzte meg.

jogbiztonságra nézve. Az Alkotmánybíróság indokolása szerint a jogalkotó kijelölheti azt az időtartamot a kényszertörlési eljárás megindulását megelőzően, amely alatt a vezető tisztségviselők tevékenységéről feltételezhető, hogy az közrehatott a cég törlésében, vagyis a közérdek és a gazdasági életbe vetett bizalom védelme érdekében azon vezető tisztségviselők eltiltása tekinthető a célhoz mérten arányos korlátozásnak, akiknek a tevékenysége felveti az eltiltás mögötti alkotmányos cél sérelmét. Az eltiltás alkotmányos céljára figyelemmel indokolt, hogy e szankciót csak olyan személyekkel szemben alkalmazzák, akik a kényszertörlésre vezető törvényességi felügyeleti eljárásra magatartásukkal vagy mulasztásukkal okot adtak, valamint eljárásuk, magatartásuk vagy mulasztásuk és a törvénytörtő állapot közötti megállapítható az okozati összefüggés.

- Az Alkotmánybíróság a 60/2009. (V. 28.) AB határozatban¹⁵⁷ foglalkozott - a közúti közlekedés szabályai kapcsán - az objektív felelősségi szabályok alkotmányosságának kritériumaival a jogbiztonság követelményével összefüggésben. Az Alkotmánybíróság ebben a döntésben azt állapította meg, hogy a vizsgált jogszabályi rendelkezés nem sérti a jogbiztonság követelményét. A rendelkezés vizsgálata során figyelembe vette, hogy az olyan élethelyzetekre vonatkozott, amelyek „közvetlenül alkalmasak arra, hogy súlyos károkat okozzanak”, amire tekintettel „nyomós közérdek fűződik a közlekedési szabályok minden egyes közlekedő általi betartásához és az állam általi szigorú, következetes betartásához.”
- Az Alkotmánybíróság a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatában¹⁵⁸ a családok védelméről szóló törvény egyes rendelkezéseit vizsgálta azzal kapcsolatban, hogy a hagyományos értelemben vett család védelme – a közerkölcs, mind a közérdek megtestesítője - általánosságban egy nyomós és legitim érv-e, amely adott esetben alátámaszthatja a hátrányos megkülönböztetést. A döntésben azt állapította meg, hogy Magyarország biztosította a jogi védelmet és az elismerést az azonos nemű élettársaknak, és nem fosztotta meg a törvényes öröklés lehetőségétől a bejegyzett élettársakat. Az Alkotmánybíróság által kifejtettekkel kapcsolatban Balázs Zoltán azt állapítja meg, hogy a közerkölcs és a közerkölcsről alkotott közfelfogás, amelyek rokonsága a közérdek fogalmával egyértelmű, óhatatlanul átpolitikálja, közérdekűsíti a bírói hatalmi ág egészét is, és az alkotmánybíróságot.¹⁵⁹

157 60/2009. (V. 28.) AB határozat, ABH 2009, 501.

158 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2012, 296.

159 BALÁZS Zoltán (2015): *i.m.* 60.

- A 29/2014. (IX. 30.) AB határozatban¹⁶⁰ a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismerhetőségére nézve az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a közérdekű adat megismerésére irányuló igény teljesítése kizárólag abban az esetben tagadható meg, ha a megtagadás alapjául szolgáló közérdek nagyobb súlyú a közérdekű adat megismerésére irányuló igény teljesítéséhez fűződő közérdeknél (ún. közérdek-teszt). Az intézmények birtokában lévő dokumentumokhoz történő hozzáférhetőségről való döntés során mérlegelni kell mind a hozzáférés megtagadásához, mind a közzétételhez fűződő érdeket, és még a védendő érdekek fennállása esetén is hozzáférést kell biztosítani a dokumentumokhoz, ha a közzétételhez nyomós közérdek fűződik.¹⁶¹

Az eddig felsorakoztatott döntésekből látható, hogy az Alkotmánybíróság még ha nem is kifejezetten a közérdek fogalmának meghatározására törekszik, de annak különböző társadalmi megnyilvánulási formáit vizsgálja az alapjog-korlátozás alkotmányosságának megítélésével összefüggésben. A közérdek vizsgálata azokban az ügyekben merül fel, amikor valamilyen alapjogi összeütközés történik. A vizsgálatra az alapjog korlátozása és a politikai akarat törvényekben megnyilvánuló formájának összevetésével kerül sor. A górcső alá vett határozatokból látható, hogy a politika által meghatározott társadalmi érdek, vagyis a közérdek változó tartalmú, és nagyban formálják az aktuális szabályozási célok. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényben lefektetett jogok védelme szempontjából jogosult meghatározni, hogy van-e olyan közérdekre való hivatkozás, amely kellően nyomós, megalapozott, hogy a szükségesség és az arányosság betartásával alkalmas legyen valamilyen alkotmányos alapjog korlátozására. Ebből következően az Alkotmánybíróság feladata nem a közérdek alapvető tartalmának meghatározása, hanem az alapjogi kontextusokban az arra való hivatkozás alaposságának a meghatározása. Emiatt megállapíthatjuk, hogy az érdekek ütköztetése alapján nem definiálható a közérdek pontos tartalma.

160 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, ABH 2014, 829.

161 Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2017.EI.II.J.GY.P.3. a közérdekű adatok kiadásával kapcsolatos perek bírósági gyakorlata, <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>, 2021. december 4-i letöltés.

2.1.2. *A magántulajdon korlátozása az Alkotmánybíróság gyakorlatában*

A tulajdon jogi szabályozásának megkülönböztetett helyzete van a jogrendszerben. Ez a megkülönböztetett helyzete, jelentősége pedig abban nyilvánul meg, hogy a tulajdonjog sohasem válik el az alkotmányjogtól: az alkotmányjognak rendelkeznie kell a tulajdonjog alapvető kérdéseiről.¹⁶² Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog lényegi megítélésével kapcsolatban töretlen gyakorlattal rendelkezik.¹⁶³ Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos számos határozatában¹⁶⁴ megfogalmazta, hogy „[a]z alkotmányi tulajdonvédelem köre és módja nem szükségképpen követi a polgári jogi fogalmakat. A szükséges és arányos korlátozásnak, illetve a tulajdonjog lényeges tartalmának ugyanis nincs polgári jogi megfelelője. A tulajdonjog részjogosítványai [...] nem azonosíthatók a tulajdonhoz való jog alkotmányi védelmet élvező lényeges tartalmával. [...] Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni. Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. [...] Az alapjogi tulajdonvédelem sajátosságai miatt az állami beavatkozás alkotmányossága megítélésének súlypontja, az alkotmánybírósági értékelés voltaképpeni tere a cél és az eszköz, a közérdek és a tulajdonkorlátozás arányosságának megítélése lett. Az alapjog-korlátozás szükségessége, illetve elkerülhetlensége vizsgálatánál itt eleve figyelembe kell venni, hogy az Alkotmány a kisajátításhoz csupán a közérdeket kívánja meg, azaz, ha az értékgarancia érvényesül, ennél szigorúbb szükségesség nem alkotmányos követelmény. [...] A közérdek és a tulajdonkorlátozás arányossága vizsgálatánál viszont az Alkotmánybíróság általában is meghatározhatja azokat az ismérveket, amelyek a beavatkozás alkotmányosságát eldöntik. [...] Aránytalannak tekinti például az Alkotmánybíróság a tulajdonkorlátozást, ha annak időtartama nem kiszámítható. [...] Más esetekben a tulajdonkorlátozás arányosságához szükséges lehet a kártalanítás.” A tulajdonjogot korlátozó jogszabályi rendelkezések Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálata esetében azt kell „megvizsgálnia az Alkotmánybíróságnak, hogy amennyiben azok a tulajdonhoz való jog korlátozását valósítják meg, akkor e korlátozásra - az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében írtaknak megfelelően - más

162 EÖRSI Gyula: *A tulajdonjog fejlődése. A kapitalizmus tulajdonjoga*. Budapest, 1951. 01. 23.

163 23/2017. (X. 10.) AB határozat, ABH 2017, 1482., 20/2014. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2014, 468.

164 20/2014. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2014, 468.

alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, illetve a közérdek védelme érdekében került-e sor, s a korlátozás arányossága megállapítható-e.”

A tulajdon alkotmányos védelme olyan szükségességi-arányossági tesztet jelent, amely a tulajdonjog, mint alkotmányos alapjog védelmére szolgál, hogy a jogalkotó ne korlátozhassa azt nyomos érdek nélkül. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a tulajdon alkotmányos védelmének egyetlen mércéje a közérdekűség. Így a tulajdon korlátozásához annak megállapítása szükséges, hogy az közérdekű célból történt. Amennyiben ez megállapítható, a tulajdon korlátozása önmagában ennek okán szükséges. A tulajdon korlátozásának arányossága a kisajátítás, illetve a kisajátításhoz hasonló más korlátozások. Különösen a polgári jogi tulajdon egyes részjogosítványainak (birtoklás, használat és hasznok szedése, rendelkezés) jogszabályi korlátozása esetében a korlátozással arányos kártalanítás biztosítása a jogalkotó feladata és egyben kötelezettsége.¹⁶⁵

A közérdek és a tulajdonjog korlátozása kapcsán nagyhatású döntés volt a 17/2015. (VI. 5.) AB határozat.¹⁶⁶ Az Alkotmánybíróság a földforgalmi törvény koncepciójának alkotmányosságáról döntött, amikor megállapította, hogy a törvényben a földbizottságok számára biztosított jogosultság a termőföldre vonatkozó adásvételi szerződés megakadályozására nem ellentétes az Alaptörvényben a termőföld tekintetében korlátozott tulajdonhoz való joggal. E megállapítás elméleti lényege nem újkeletű. Már a 35/1994. (VI. 24.) AB határozat megállapította, hogy a földtulajdon sajátos természeti és vagyoni jellemzői, nevezetesen a föld véges jószág volta, nélkülözhetlensége, megújuló képessége, különleges kockázaterzékenysége és alacsony nyereséghezama a földtulajdon különös szociális kötöttségét testesítik meg; ezek a körülmények indokolhatják a tulajdonosi jogokkal szemben a közérdek érvényesítését vagy a tulajdonjogszerzés korlátozását.¹⁶⁷

Tehát az alkotmányos tulajdonjog nem a polgári anyagi jogi értelemben vett tulajdonjognak felel meg. Nem dologi jogi kategória, hanem a tulajdonosnak az állammal szembeni azon alanyi joga, hogy az állam tartózkodjon attól, hogy az ő tulajdonosi pozíciójába a jogalkotás révén behatoljon. Az a tény, hogy valakinek a tulajdonhoz való

165 23/2017. (X. 10.) AB határozat, ABH 2017, 1482.

166 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, ABH 2015, 422.

167 Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2018.El.II.JGY.K. a Földforgalmi törvénnyel kapcsolatos perek gyakorlata Forrás: <https://kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo>

joga az Alkotmány alapján védettséget élvez, nem absztrakt és főleg nem abszolutizált védelmet jelent, mivel a tulajdonhoz való jogot a jogalkotó tölti ki konkrét tartalommal. Az alkotmányossági követelmény tehát az, hogy a tulajdonra vonatkozó törvények tartalma összességében megfeleljen az Alkotmány más rendelkezéseinek is.¹⁶⁸

A közérdek fogalmának meghatározására való törekvéssel a tulajdonjog korlátozása tekintetében hozott határozatoknál sem találkozunk. Az Alkotmánybíróság a 64/1993. (XII. 22.) AB határozatában¹⁶⁹ kiemelte, hogy az Alkotmány a kisajátításhoz – mint a tulajdonjog korlátozásának alapvető jogintézményéhez - csupán a „közérdeket” kívánja meg. A tulajdon társadalmi és gazdasági szerepe sokkal nehezebbé teszi a szükségesség vagy elkerülhetetlenség megállapítását, mint más alapjogok esetében, ahol inkább lehetséges általános érvényű viszonyítás. Demokratikus társadalomban természetes, hogy a tulajdont érintő gazdasági és szociális kérdésekben a közérdeket igen eltérően ítélik meg. A törvénnyel érvényesített közérdek alkotmánybírósági vizsgálata ezért nem a közérdek fennállására irányul, arra kell szorítkoznia, indokolt-e a közérdekre hivatkozás, illetve, hogy a közérdekű megoldás nem sért-e önmagában is valamely más alkotmányos jogot. Ugyanígy foglalt állást az Alkotmánybíróság a 7/1991. (II.28.) AB¹⁷⁰ és a 13/1992. (III.25.) AB¹⁷¹ számú határozatokban is.

Az Alkotmánybíróság tehát nem a közérdekre való hivatkozás helyességét vizsgálja, és nem is a törvényhozói szándékot minősíti. Az Alkotmánybíróság a közérdekre való hivatkozás politikai és alapjogi tartalmát vizsgálja, ebből következően szükségtelen a közérdek fogalmának meghatározása. A tulajdonkorlátozás szükségességének vizsgálata körében (közérdek megléte) nem határozható meg olyan alkotmányossági zsinórmérték, amely minden gazdasági, szociológiai, társadalmi változás miatt bekövetkező jogalkotói aktus jövőbeni megítéléséhez elegendő alapot szolgáltat.¹⁷² Ennek ellenére a közérdekre hivatkozás nem üresedhet ki, nem lehet csak formalitás, a jogalkotónak a közérdeket „úgy kell meghatároznia, hogy a közérdekből történő korlátozás szükségessége kérdésében az Alkotmánybíróság állást tudjon foglalni.”¹⁷³ Ilyenkor az Alkotmánybíróság nemritkán a törvényhozó politikai indokolási kötelezettségét helyettesíti, vagy egészíti ki.¹⁷⁴

168 VÖRÖS Imre (1994.): *i.m.* 4.

169 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, 1993, 373.

170 7/1991. (II.28.) AB határozat, ABH 1991, 22.

171 13/1992.(III.25.) AB határozat, ABH 1992, 95.

172 STUMPF István: *A tulajdonhoz való jog állam általi korlátozásának határai: Az Alkotmánybíróság döntéseinek elemzése* In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek* Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára, Gondolat Kiadó Budapest, 2017, 390.

173 50/2007. (VII.10.) AB határozat, ABH 2007, 984, 994.

174 BALÁZS Zoltán (2015) *i.m.* 75.

2.2. A közérdek az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseiben

Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvényt Magyarország ratifikálta, és beemelésre került a magyar jogrendszerbe. Tehát az Egyezmény betartása kötelező, egyrészt nemzetközi kötelezettséget tartalmaz, másrészt közvetlenül is a belső jog részévé vált. Az Egyezmény 46. cikke kimondja azt is, hogy az egyedi ügyekben hozott döntések végrehajtására kötelezettsége van a részes államoknak. Mindebből viszont még nem következne, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) egyedi ügyekben hozott döntéseiben megfogalmazott elvek, útmutatások betartására is kötelezettsége van a nemzeti bíróságoknak, mivel az EJEB döntéseinek általánosan kötelező jellegére nincs rendelkezés az Egyezményben. Nem jelenthető ki, hogy egyértelműen lefektetett elvek állnának rendelkezésre az EJEB által megfogalmazott jogelvek követéséről, de az Alkotmánybíróság döntései megerősítik, hogy az EJEB egyes döntései önmagukban nem kötelezőek az Alkotmánybíróságra, az EJEB gyakorlatát azonban az Alkotmánybíróság nem ignorálhatja.¹⁷⁵ Tehát az Alkotmánybíróság figyelemmel van a Bíróság iránymutatásaira. Az EJEB elvei mélyen beépültek az Alkotmánybíróság gyakorlatába.¹⁷⁶ A strasbourgi esetek, bár nem válnak pro forma a belső jog részévé, azonban a 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban a testület kimondta, hogy a pacta sunt servanda elve alapján az Alkotmánybíróságnak követnie kell a strasbourgi gyakorlatot, akkor is, ha ez a határozatokból közvetlenül nem következne.¹⁷⁷

Tehát a nemzeti bíróságoknak nincs tételes kötelezettsége az EJEB döntéseinek beépítésére az ítélkezésükbe, viszont mind az Alkotmánybíróság, mind a Kúria az abban foglalt elveket alapul veszi döntéshozatala során. Az EJEB joggyakorlata ezáltal közvetett módon érvényesül a hazai jogrendszerben, így az EJEB döntéseiben

175 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290, 321.; 22/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 676.

176 Uitz Renáta: Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/08_Uitz_Renata.pdf Letöltés ideje: 2017. november 6., 186.

177 KLEMENCICS Andrea: Az Emberi Jogok Európai Bírósága által előidézett változások a magyar jogrendszerben. Pro Futuro, 2015/2. 114.

megfogalmazott elvek nem tételes jogi elismertség alapján kerülnek be a belső jogba, hanem a rendes bírósági, illetve az alkotmánybírósági joggyakorlaton keresztül.¹⁷⁸

Az EJEB és a közérdek szoros kapcsolata már az egyezmény létrejöttével beigazolódott.¹⁷⁹ Az Egyezmény „küldetése” az, hogy a közérdek alapján a közjó érdekében döntsön el ügyeket, ezáltal növelve az emberi jogok védelmének általános szintjét és fejlesztve az emberi jogi joggyakorlatot az Egyezményben részes államok közösségében.¹⁸⁰ Szövegszerűen az Egyezmény csak alig tartalmazza a közrendre – mint a közérdek egyik jelentésére – utalást: vagy a vallással, illetve a meggyőződéssel kapcsolatos véleménynyilvánítás egyik korlátja, vagy a mozgásszabadság korlátja. Emellett még a külföldiek kiutasításának okaként jelenik meg.¹⁸¹ A közérdek kifejezés a magántulajdon korlátozásának jogalapjaként szerepel a szövegben.¹⁸² Ehhez kapcsolódó döntésében mondta ki az EJEB, hogy minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tiszteletben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.¹⁸³

A közérdek körében fellelhető esetjog igen gazdag a közügyek vitatása során elhangzott véleménynyilvánítások korlátozhatósága körében. Az Egyezmény 10. cikkében lévő szólásszabadság elve biztosításának korlátait, és ezen elv értelmezését és védelmezését elemző döntések különösen foglalkoznak a politikai viták szabadsága mint közérdek és a személyiségvédelem összeütközésével.¹⁸⁴ A személyiségvédelem és a közpolitikai viták összeütközésével először a *Lingens kontra Ausztria* ügyben foglalkozott az EJEB. A döntésben kimondta, hogy a politikai viták szabadsága a demokratikus társadalom legbensőbb lényegéhez tartozik, a sajtó szabadsága pedig szoros kapcsolatban áll a politikusok elképzeléseiről és tevékenységéről való

178 Lásd bővebben: JAGUSZTIN Tamás: *Az integritás vizsgálata a rendvédelmi szerveknél – módszerek, eszközök és a továbbfejlesztés lehetséges irányai*, Kiadó: Nemzeti Közszerzői Egyetem, ISBN 978-963-498-021-6, Budapest, 2018, 29-30.

179 SZIJÁRTÓ Tamara: *A közérdek és a közrend fogalmának megjelenése az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Bíróság gyakorlatában* In.: In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Gondolat Kiadó Budapest, 2017, .

180 Konstantin Markin kontra Oroszország, 2012. március 15., No. 30078/06., 89.

181 I. Fejezet: 9. cikk, Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv: 2. cikk, Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv: 1. cikk.

182 I. Kiegészítő Jegyzőkönyv: 1. cikk.

183 Hesz és mások kontra Magyarország, 2010. november 30. No. 17884/12., 30.

184 Például: Handyside kontra Egyesült Királyság, 1976. december 7., No. 5493/72; Observer és Guardian kontra Egyesült Királyság, 1991. november 26., No. 13585/88

véleményformálással.¹⁸⁵ Az ítélet lényegi megállapítása szerint a kritika megengedhetőségének határai tágabbak a politikusok esetében, mint a magánszemélyek esetében, ugyanis a sajtón keresztül történik a közösség életét érintő ügyek nyilvános vitája, mintegy közösségi kontrollként működve. Tehát a szólásszabadságot korlátozó rendelkezések határai szűkebbek, és azokat megszorítóan is kell értelmezni.¹⁸⁶ A közösséget érintő szólásszabadság fokozott védelme természetesen nem korlátozódik a közpolitikai vitákra, egyéb társadalmi kérdések nyílt megvitatásának ugyanolyan védelmet kell élveznie, mint a politikai diskurzusoknak.¹⁸⁷ Ilyen esetben a nem politikus magánszemélyeknek is tűrnie kell a személyüket érintő véleményeket.¹⁸⁸ Tehát a politikai szólásszabadság különös védelme az EJEB esetjogában a közérdeket testesíti meg, amely elv védelme érdekében – a társadalmi érdekek védelme érdekében - minden esetben alkalmazni kell a közösségi kérdéseket érintő véleménynyilvánítás során.

A polgári jog területén például az EJEB a visszaható hatályú jogalkotás tekintetében fogadja el a közérdekre hivatkozást mint jogalapot. A 6. cikk kizárja, hogy a jogalkotó azzal a céllal avatkozzon be az igazságszolgáltatásba, hogy befolyásolja egy jogvita bírói eldöntését, kivéve „meggyőző közérdekű okokból.”¹⁸⁹

Összességében az állapítható meg, hogy az EJEB bár figyelembe veszi a közérdeket több tekintetben fontos hivatkozási alapként az emberi jogok korlátozásának jogalapjaként, azonban a fogalmi keretek meghatározása a nemzeti jogalkotó feladata. Az EJEB sokkal inkább a hivatkozás nyomosságát vizsgálja, minthogy rendet akarna teremteni a nemzeti jogrendek közérdekkel kapcsolatos rendelkezéseinek sokaságában.

185 Lingens kontra Ausztria, 1986. július 8., No. 9815/82, 42-47.

186 Cholakov kontra Bulgária, 2013. október 1., No. 20147/06, 110.

187 Thorgeirson kontra Izland, 1992. június 25., No. 13778/88, 64.

188 Bladet Tromsø és Stensaas kontra Norvégia, 1999. május 20., No. 21980/93

189 Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France, 1999. október 28., No. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96

2.3. A közérdek az Európai Unió Bíróságának esetjogában

A közérdek fogalom kiemelt jelentőséggel bír az Európai Unió és a tagállamok viszonyában. Az Európai Unió intézményi jellegéből adódóan nem egy és abszolút közérdeket jelenít meg, hanem a „közös érdeket”, amelynek kiterjedése a tagállami szuverenitás feladás függvénye. Ha ezt tovább bontjuk le a szabályozási területek mentén, akkor a közös érdek természetesen alapszabadságoként és szakpolitikáknaként is változó. Legáltalánosabb értelemben idesorolandók az Európai Unióról szóló szerződés (a továbbiakban: EUSz.) 1–3. cikkeiben foglaltak, amelyek rögzítik az EU értékeit és céljait. Ezen általános célkitűzések megvalósulásának, illetve konkretizálásának tekinthetők az egyes szakpolitikák, amelyek külön-külön is rögzítik az adott terület által elérendő célokat.¹⁹⁰

Az Európai Unió Bírósága esetjogában nemcsak a „közérdek” kifejezést használja, hanem olyan fogalmakat használ ebben a kontextusban, mint például a „közösségi jogrend érdeke,”¹⁹¹ a „közpolitika” és a „közrend.” E fogalmak elkülönült magyar nyelvű használatával szemben a nemzetközi jog területén e fogalmak jelentése összefügg, ezeket a szakirodalom többnyire hasonló jelentéstartalmú fogalomként alkalmazza.¹⁹² Sem az alapszerződések, sem a másodlagos jog nem rendel definíciókat a közérdek fogalmához, de az Európai Unió Bírósága sem ad egyértelmű támpontokat, ami nehezíti a tisztánlátást e fogalmak körében.¹⁹³ Az uniós gazdasági alapszabadságok mellett a közrend (közérdek, közpolitika) fogalma az uniós nemzetközi magánjog területén is beazonosítható. A bíróság már a Brüsszeli Egyezmény kapcsán is foglalkozott¹⁹⁴ a közrend fogalmával, és ennek során a közrend kivételi szabály jellegét megerősítette, amelyre hivatkozással külföldi jog alkalmazása vagy külföldi ítélet elismerése tagadható meg.¹⁹⁵

190 KNAPP László: *A közérdekfogalom Európai Bíróság általi értelmezése a főbb szabályozási területeken* In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Gondolat Kiadó Budapest, 2017, 240.

191 C-297/88. és C-197/89. sz. egyesített ügyek Massam Dzodzi kontra Belga Állam, ECLI:EU:C:1990:360., 37. pont.

192 HORVÁTHY Balázs: *A közérdek koncepciója az Európai Unió jogában* In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Gondolat Kiadó Budapest, 2017, 224.

193 HORVÁTHY: *i.m.* 224.

194 145/86 Horst Ludwig Martin Hoffmann kontra Adelheid Krieg, ECLI:EU:C:1988:61, 21. pont.

195 HORVÁTHY: *i.m.* 230.

Az Európai Unió Bíróságának az „uniós közérdek”¹⁹⁶ a nemzeti jog fölé helyező esetjogában a fogyasztóvédelem kiemelt szerepet kap. A fogyasztóvédelmi érdek megjelenése első esetben a *Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* ügyben¹⁹⁷ (közismerten Cassis de Dijon ügy) érhető tetten, amelynek tárgya a német előírásnál alacsonyabb alkoholtartalmú francia likőrök németországi forgalomba hozatala volt. Az Európai Unió Bírósága olyan előírások tagállami alkalmazásának lehetőségét ismerte el az egyes termékek forgalmazására vonatkozó nemzeti jogszabályok különbségeiből eredő akadályok miatt, „mint amilyen különösen az adóellenőrzés hatékonysága, a közegészség védelme, a kereskedelmi ügyletek tisztességessége vagy a fogyasztóvédelem.”

Az alapszabadságok jogi kereteit megteremtő Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés eredetileg nem tartalmazott fogyasztóvédelmi rendelkezéseket. A fogyasztók védelme célkitűzésként a hetvenes évektől jelent meg, majd a nyolcvanas évek közepétől kezdtek elfogadni ilyen tárgyú irányelveket.¹⁹⁸ Az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződés tette önálló szakpolitikává a fogyasztóvédelmet, és azóta több jelentős irányelv került ezen a területen elfogadásra.¹⁹⁹

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv²⁰⁰ tekintetében megjelenő bírósági döntések már specifikusan a fogyasztóvédelem vonatkozásában foglalkoznak a közérdekkel. A *Mostaza Claro* ügyben²⁰¹ az Európai Unió Bírósága azt állapította meg, hogy a 93/13/EGK tanácsi irányelvet akként kell értelmezni, hogy valamely választottbírósági ítélet hatályon kívül helyezése iránti keresetet elbíráló nemzeti bíróság akkor is köteles vizsgálni a választottbírósági kikötés semmisségét és hatályon kívül helyezni ezt a választottbírósági ítéletet, amennyiben megállapítja, hogy a fenti szerződés a fogyasztóra nézve hátrányos, tisztességtelen feltételt tartalmazott, ha a fogyasztó erre a semmisségre nem a választottbírósági eljárás során, hanem csak a hatályon kívül helyezés iránti keresetben hivatkozott. Az ítélet indokolása szerint azon közérdek jellege és jelentősége, amelyen az

196 Lásd bővebben az „uniós közérdek” fogalmáról: TÓTH Judit: *Közérdek az Európai Bíróság előtt* In: Szamel Katalin (szerk.): *Közérdek és Közigazgatás* MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008, 140–168.

197 120/78. sz. *Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* ügy, 8. pont.

198 Például: 85/577/EGK irányelve (1985. december 20.) az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről.

199 KNAPP *i.m.* 258.

200 A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL magyar kiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288–293.

201 C-168/05 sz. *Elisa María Mostaza Claro kontra Centro Móvil Milenium SL*.

irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul, indokolja, hogy a nemzeti bíróság hivatalból legyen köteles vizsgálni valamely szerződéses feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozván a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet.

Az Európai Unió Bírósága általi fogyasztói közérdekvédelem határa maga a fogyasztó. Ugyanis a magyar *VB Pénzügyi Lízing* ügyből²⁰² és a *Pannon GSM* ügyből²⁰³ levonható következtetések szerint az Európai Unió Bírósága procedurális síkon neoliberais fogyasztóvédelmet érvényesít, amely aktív magánjogi érdekérvényesítést követel a fogyasztótól.²⁰⁴ Az Európai Unió Bírósága által kifejtett álláspont lényege szerint a fogyasztót nem lehet védeni a saját akarata ellenére, így ha a bíróság felhívása ellenére – amely ex officio kötelessége az eljáró bíróságnak, ha a kereset tárgya kapcsán semmis kikötést észlel - nem akar a fogyasztó a szerződési kikötés tisztességtelenségére hivatkozni, akkor a szerződési kikötés érvényes marad.

Az *Asturcom Telecommunicaciones* ügyben²⁰⁵ az Európai Unió Bírósága azt mondta ki, hogy „Ily módon, tekintettel azon közérdek jellegére és jelentőségére, amelyen a 93/13 irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul, meg kell állapítani, hogy ezen irányelv 6. cikkét azon nemzeti jogszabályokkal egyenértékűnek kell minősíteni, amelyek a nemzeti jogrendben a közrendi szabályok rangjával bírnak.” Tehát a fogyasztók jogainak védelme mint európai uniós közérdek kettős védelemben részesül. A fogyasztók magánjogi igényérvényesítése a közérdekre hivatkozva egyrészt megerősödött a tagállami bíróság hivatalbóli eljárási kötelezettségével mint közjogi jellegű eszközzel, másrészt az Európai Unió Bírósága az irányelv azon rendelkezésének²⁰⁶, amely a fogyasztókat védi a tisztességtelen feltételek alkalmazásától, közjogi státuszt biztosít. Mindezek jelentősége abban áll, hogy „gyakorlatilag egy

202 C-137/08 sz. VB Pénzügyi Lízing Zrt. kontra Ferenc Schneider

203 C-243/08 sz. Pannon GSM Zrt. kontra Erzsébet Sustikné Györfi

204 JÓZAN Mónika: *A bírói jog szerepe a válságkezelésben* In: AUER Ádám - PAPP Tekla (szerk.): *A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés*, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2016, ISBN 978-615-5527-93-7, 137.

205 C-40/08. Asturcom Telecommunicaciones SL kontra Cristina Rodríguez Nogueira

206 A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

magánjogi szabályozás kapcsán mondta ki a Bíróság a közjogi rangot, amely teljesen avantgárd a kontinentális polgári jogi gondolkodásban.”²⁰⁷

A Bíróság a fogyasztóvédelmi ügyekben is egyaránt alkalmazza a *közrend* és a *közérdek* fogalmakat. A Bíróság a *Luxemburg kontra Bizottság* ügyben²⁰⁸ oldotta fel a fogalomhasználati „következetlenséget” a közrend mint a „közérdeken alapuló szabály” kitétel beillesztésével.²⁰⁹ A Bíróság által használt fogalmak mögött a közérdek beazonosítható. A Bíróság a közérdeket többnyire a tagállami közérdekkel azonos értelemben használja. Ebben az összefüggésben tehát a közérdek fogalma alárendelt, funkcionális fogalomként jelent meg, és annak tartalma – az uniós jog keretei között – a tagállam által formálható maradt.²¹⁰

2.4. A közérdek a Kúria és az ítélőtáblák gyakorlatában

A Kúria – és a Legfelsőbb Bíróság – közérdekkel kapcsolatos gyakorlatának áttekintésével az állapítható meg, hogy többségében az érdekek összeütközésének elemzését jelenti. Viszont ahol a bíróság a közérdek fennállásának vizsgálata során a közérdek tartalmát is meghatározza, ott a jogalkotó szabja ezt a bíróság feladatává. A jogalkotó ugyanis többféleképpen is szabályozza a közérdeket: van ahol a jogalkalmazóra bízta, hogy azt tartalommal töltsen meg a konkrét ügyben felmerülő tények és körülmények mérlegelésével, és van amikor relatíve vagy teljesen meghatározza annak tartalmát.²¹¹ Akármilyen is a szabályozás, az egyedi jogvitákban a jogalkalmazónak döntést kell hoznia a konkrét ügyben megállapítható közérdek fennállásáról vagy fent nem állásáról. A bírósági eljárásokban a közérdek jogszabályi fogalma szerinti megállapíthatóságának feltételeit a jogalkalmazónak indokolnia kell. A Kúria esetjogában ennek folyamatnak az eredményeként születnek meg a közérdek egyes ismérvei, azonban mind kötődve az alapul fekvő jogszabály által behatárolt keretekhez.

207 JÓZAN *i.m.* 137.

208C-319/06. sz. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Luxemburgi Nagyhercegség ügy.

209 KNAPP *i.m.* 260.

210 HORVÁTHY: *i.m.* 235-236.

211 Ezeknek a jogalkotói megoldásoknak a részletes elemzésével az I. Fejezet 5.2. pontjában fogunk foglalkozni, ezért e helyen ennél mélyebben nem térünk ki az egyes típusok elemzésére.

2.4.1. Az érdekek összeütközésének mérlegelése

A Legfelsőbb Bíróság BH2010. 91. számon közzétett eseti döntésén keresztül bemutatható, hogy a joggyakorlati közérdek meghatározás igazából az érdekkonfliktus valós érdekek mentén történő megoldását jelenti normatív alapon. Ebben az ügyben jogalkalmazó azzal a dilemmával találkozott, hogy a jogszabályban írt közérdek érvényre juttatása csak egy másik közérdek sérelmén keresztül valósulhatna meg. Az I. r. alperes 1996. és 1997. év között szennyvízelvezető törzshálózati szakaszokat épített azzal, hogy a létesített csatornaszakaszokat az I. r. alperes az átadás-átvételt követően az üzemeltető II. r. alperes tulajdonába adja térítésmentesen. Az I-II. r. alperesek 2006. március 22-én megállapodást írtak alá, amelyben rögzítették, hogy a csatornaszakaszok rákapcsolása a II. r. alperes tulajdonát képező szennyvízelvezető törzshálózati rendszerre már megtörtént. A felperes közérdekű keresetében e szerződés semmisségének a megállapítását kérte. Előadta, hogy az I. r. alperes által létesített szennyvízelvezető csatornaszakaszok az önkormányzat törzsvagyonához tartoznak, így a tulajdonjog ingyenes átengedése a II. r. alperes részére a közérdek sérelmét jelenti. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a bíróságnak nem általában a közérdek sérelmét, hanem a konkrét, semmisnek állított szerződéssel kapcsolatban érvényesülő közérdeket kell vizsgálnia, azt, hogy a konkrét körülmények mérlegelése mellett a közérdekben sérelem keletkezett-e. A Legfelsőbb Bíróság szerint a konkrét ügyben a közérdeket az szolgálja, hogy a már elkészült csatornaszakaszok működjenek, kapcsolódjanak rá II. r. alperes rendszerére. A helyi közösség érdekeit nem szolgálja, ha a megépült csatornaszakaszok az I. r. alperes tulajdonában maradnak a közvagyon részeként, de működésképtelenek és az sem, ha az üzemeltetési szerződés megkötésének esetleges kikényszerítése érdekében az I. r. alperes további jogi eljárásokat kezdeményez a II. r. alperes ellen. A Legfelsőbb Bíróság a helyi közösség érdekének érvényesülését – mint közérdeket – biztosította az egyébként jogszabályba ütköző szerződés érvénytelenségének megállapításával szemben. A szerződés semmisségének megállapítása iránti perindítás is közérdeket szolgált, hiszen a közpénzek felhasználása, a közvagyon értékesítése törvényességének biztosítása vitán felül közérdek. Ebből jól érzékelhető, hogy a joggyakorlat a közérdek és a joguralom konfliktusa esetén nem tehet mást, mint hogy nem a közérdek jogi tartalmát keresi, hanem az egyedi valóságot próbálja meg feltárni, és erre támaszkodik mérlegelésekor.

A szerződéskötés pályázat útján való lebonyolítása a közvagyon törvényes és gazdaságos felhasználásának fontos biztosítéka. Ezzel szemben merül fel szintén közösségi érdekként a már meglévő beruházás folyamatos működésének biztosítása, és a kialakult szerződéses viszonyok megtartása, még ha azok létrejöttére törvénysértően is került sor. A fenti ügyben a két érdek összeütközése kapcsán a Legfelsőbb Bíróság a működés feltételeinek biztosítását tartotta elsődleges érdeknek, és ebben látta a közérdek megvalósulását. Hasonló ügyben más következtetésre jutott a Legfelsőbb Bíróság. A BH1999. 419. számon közzétett ügyben az ügyész a keresetlevelében azért kérte a szerződések semmisségének megállapítását, mert a helyi önkormányzat a közművek működtetését nem koncessziós szerződés keretében valósította meg. Amennyiben az önkormányzat mellőzi a törvényi szinten szabályozott nyilvános pályáztatást, és nem a kiírásnak megfelelő legkedvezőbb ajánlatot tevővel köti meg a közmű-üzemeltetési szerződést, ez az eljárás sérti annak a közösségnek - a távfűtés biztonságos és gazdaságos üzemeltetéséhez fűződő - érdekeit, melynek a képviselőre hivatott. A koncessziós pályázat kiírását az önkormányzat képviselő-testülete elmulasztotta, ezért a szerződések érvénytelenségét a bíróság megállapította.

A Kúria a BH2020. 147. számon közzétett határozatában az életkorhoz kötött kötelező védőoltások beadása körül kialakult jogvitában azt állapította meg, hogy elvileg sértheti a beoltott személy testi integritáshoz fűződő személyiségi jogát, de a hatályos jogszabályokon alapuló oltások a testi integritáshoz való jogot érdekösszemérés alapján korlátozhatják. A közegészségügy és a járványok elleni védekezéshez fűződő közérdek megelőzi a testi integritáshoz fűződő jogot. A Kúria döntésének elvi alapja az Alkotmánybíróság 39/2007. (VI. 20.) AB határozata volt, amely szerint az életkorhoz kötött védőoltások, mint alapjog-korlátozó beavatkozások arányosságát a járványügyi célok és indokok, valamint a szabályozásban megjelenő korlátozások és garanciák összevetése határozza meg. Az intézményesített védőoltások egyéni és társadalmat érintő előnyei messze meghaladják azokat a lehetséges károkat, amelyek mellékhatásként jelentkezhetnek a beoltott gyermekeknél. A Kúria rögzített álláspontja szerint az érdekmérlegelésnek az a helyes eredménye, hogy az egyéni jogok, így a testi integritáshoz való jog az oltások esetében korlátozható alkotmányos módon. Ha pedig a korlátozás lehetősége az érdekösszemérés alkalmazásával megvalósul, akkor ez kizárja a személyiségi jogsértés megállapítását és a személyiségi jogsértéshez kapcsolódó jogkövetkezmények alkalmazását. A jogvita természetesen a koronavírus járvány

kapcsán merült fel, azonban korábbi döntést is találunk a közérdek oltásokkal kapcsolatos bírói mérlegelése témájában. (BH2004. 37.)

Szintén az Alkotmánybíróság által lefektetett közérdek összemérési elveket alkalmazta a Kúria a BH2020. 92. számon közzétett döntésében. A határozatban a Kúria a kulturális örökségvédelem (mint társadalmi közérdek), illetve a településkép védelme (mint helyi közérdek), valamint a környezetvédelem (mint az egészséges környezethez való jog), mint egymással konkuráló és egymásnak ellentmondó elvárásokat megfogalmazó közérdekeket vetette össze. Ahogyan az már korábban bemutatásra került, az Alkotmánybíróság az alapjogok konkurálásának vizsgálatára irányuló gyakorlatában különös hangsúlyt helyez az arányosság követelményére. Egymással konkuráló jogok az ún. arányossági mérlegelés módszerét alkalmazva az alkotmányos értékek összemérését teszik szükségessé. A Kúria ezt alkalmazva azt állapította meg, hogy a környezetvédelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest nem lehet aránytalan. A Kúria álláspontja szerint a kulturális örökségvédelem, illetve a településkép védelme olyan fontos közérdek, ami a természeti környezet védelmi szintjének csökkentéséhez vezethet, ezen közérdekek érvényesítése ugyanis együtt járhat a környezet sérelmével.

Az előzőekhez hasonló, a konkrét jogvita által megkívánt és nem általánosított elvi érdek mérlegelést és összemérést végzett el a Kúria a BH2020. 91. számon közzétett eseti döntés alapjául szolgáló ügyben. A bíróság építésügyi jogvita kapcsán azt mérlegelte, hogy olyan jogsértés történt-e, ami közérdeket sért. A Kúria jogértelmezési gyakorlata szerint²¹² a közérdek sérelme nem azonosítható a helyi építési előírások megsértésével. A Kúria a fenti elvi tételt fogalmazta meg a Kfv.III.37.413/2012/6. számú döntésében is, valamint a Legfelsőbb Bíróság a Kfv. II.37.957/2010/9. számú döntésében is kimondta, hogy a közérdek sérelmét a bíróság nem szűkítheti le a jogszabály megsértésére, a közérdek sérelmét tágabb összefüggéseiben kell vizsgálni. A mérlegelés tartalma, ami az eltérést lehetővé teszi, a közérdek sérelme hiányának a vizsgálata. A mérlegelés módja a közérdek sérelme vagy annak hiánya a bizonyítékok alapján, okszerűség igazolásával való alátámasztása. A mérlegelés konkrét tartalma, hogy a jogszabálytól eltérő állapot az adott esetben közérdeket sért-e. A konkrét ügyben hozott döntés szerint a jogszabálysértés „csak” szűkebb közösségi érdekek körében fejtette ki a hatását, azaz tulajdonostársi és szomszédsági értelemben, a közérdek nem sérült.²¹³

212 Lásd például: Kfv.II.37.607/2012/6. számú döntés.

213 Hasonló jogkérdést bíralt el a Kúria a BH.2012. 212. számon közzétett döntésében is.

A közbeszerzési eljárások tekintetében a közérdek érvényesülése lényegében evidencia. A közbeszerzési jogsértés miatt semmis szerződés érvényessé nyilvánítását a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény abban az esetben teszi lehetővé a bíróság számára, ha a szerződés teljesítéséhez kiemelkedően fontos közérdek fűződik. A bírósági gyakorlat szerint a kiemelkedően fontos közérdek megállapíthatósága szempontjából alapvető jelentősége az ajánlatkérő által a szerződéssel elérni kívánt célnak, a szolgáltatás rendeltetésének van. A törvény azonban a szerződés teljesítéséhez fűződő kiemelkedően fontos közérdeket nem definiálja. A BH2020. 44. számon közzétett határozat alapjául szolgáló ügyben a Kúria rögzítette, hogy a kiemelkedően fontos közérdek megállapíthatósága szempontjából alapvető jelentősége az ajánlatkérő által a szerződéssel elérni kívánt célnak, a szolgáltatás rendeltetésének van. A konkrét ügyben a közbeszerzési eljárás jogtalan mellőzésével kötöttek tervezési szerződéseket, azonban nem állt fenn olyan közvetlenül kimutatható, a teljesítésükhöz fűződő kiemelkedően fontos közérdek, amely alapján megállapítható lett volna az érvényessé nyilvánításuk.

A személyiségi jogok védelme körében a peres gyakorlatban nemegyszer felmerülő probléma a másik fél tudta nélkül készített hangfelvétel, képfelvétel felhasználhatósága a bizonyítás során. A töretlen bírói gyakorlat szerint nem minősül visszaélésnek a hangfelvétel készítése, annak felhasználása, amennyiben arra már bekövetkezett jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor, feltéve, hogy a hangfelvétel készítése vagy felhasználása a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet. (BH2017. 366., BDT2011. 2442., BDT2014. 3076.). E körben tehát a közérdek megállapíthatóságának mérlegelése kifejezetten kiélesedve jelenik meg. A bírósági joggyakorlatban az igazság érvényesülésének biztosítása már önmagában közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért a hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik (BH1985. 57. III.), és ha csak ezzel a bizonyítási eszközzel állapítható meg a valós tényállás (BH2000. 485.).

2.4.2. A közérdek tartalmi meghatározása

A közérdek meghatározása körében született joggyakorlat leginkább az ügyészség által indított perek körében született. A közérdek magánjogi védelme az ügyészség Alaptörvényből fakadó feladata. Az Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádoló az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését. Ezt lebontva a (2) bekezdés *d*) pontja értelmében a legfőbb ügyész és az ügyészség a közérdek védelmezőjeként az Alaptörvény vagy törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol. Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.) 1. §-ának (2) bekezdése és a 2. §-a az Alaptörvényből eredő feladat konkretizálásaként határozza meg, hogy az ügyészség a közérdek védelme érdekében közreműködik annak biztosításában, hogy mindenki betartsa a törvényeket. Az ügyész a jogszabályok megsértése esetén - törvényben meghatározott esetekben és módon - fellép a törvényesség érdekében. Közreműködik abban, hogy a bírósági eljárásban a törvényeket helyesen alkalmazzák. Az Ütv. fellépési jogosítványokat nem tartalmaz, azonban – sarkalatos törvényként – kimondja, hogy a magánjog területén az 1. § szerinti feladatok teljesítése érdekében törvény perindításra jogosíthatja az ügyészt különösen a nemzeti vagyonnal történő rendelkezéssel, a közpénzek jogszerűtlen felhasználásával, a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetésével, a közhiteles nyilvántartásba bejegyzett adatokkal, a környezet, a természet és a termőföld védelmével, magánszemélyek fogyasztói szerződésai (általános szerződési feltételek) megtámadásával és a családi jogállás megváltoztatásával összefüggésben.

A közérdek tárgyalása szempontjából különösen lényeges rendelkezése az Ütv.-nek, hogy „Ha törvény az ügyészt perindításra jogosítja, az eljárás közérdekűségét vélelmezni kell.”²¹⁴ Az Ütv. e rendelkezése természetesen nem azt jelenti, hogy a külön törvényi tényállásokban meghatározott „közérdek” feltétel – mint a konkrét peres jogvitában elbírálandó törvényi tényállási elem – automatikusan megvalósulna önmagában azért, mert a pert az ügyész indította meg. A bírósági eljárásban természetesen a perindítónak

214 Ütv. 27. § (5) bekezdés.

bizonyítania kell minden esetben – kivéve, ha törvényi vélelem szól a közérdek megvalósulása mellett – a közérdek fennállását, vagy épp annak megsértését. A rendelkezés célja az, hogy az ügyészség fellépése esetén amellet szól vélelem, hogy az ügyész a közérdek védelmében látja el törvényes feladatát.

Az ügyészi perindítási jogosítványok szinte kivétel nélkül olyanok, amelyek esetén a közérdek fennállását vélelmezi a jogalkotó, összhangban az Ütv. fent hivatkozott törvényi céljával.²¹⁵ A közérdek – mint törvényi tényállási elem - bizonyítása a gyakorlatban a Ptk. 6:88. §-ának (4) bekezdése szerinti perindítás esetén merül fel.²¹⁶ Ennél is fontosabb, hogy e perindítások esetén a bíróságnak a közérdek tartalmát meg is kell határoznia, mivel a jogalkotó ezt a bíróságra bízta, az ügy konkrét körülményei alapján. E tekintetben a Legfelsőbb Bíróság kimondta az EBH2004. 1043. számon közzétett döntésében, hogy a törvényi rendelkezés²¹⁷ célja a közérdekben okozott sérelem orvoslása, ezért az ügyészt a keresetindítás joga akkor illeti meg, ha a semmis szerződés miatt a társadalom egészének vagy valamely közösségének érdekséreleme ténylegesen bekövetkezik. A jogszabály célja ugyanis a közérdekben okozott sérelem orvoslása, ezért az ügyész általi keresetindítás alapjául az szolgálhat, ha a semmis szerződéssel a társadalom egészének vagy valamely közösségének érdekei ténylegesen megsérülnek. A közérdek sérelme nem feltétlenül esik egybe a közösség vagyoni érdekeinek sérelmével. A közösség érdekeinek sérelmén vagyoni érdek mellett valamely, a közösség javát konkrétan szolgáló nem vagyoni értékben esett sérelmet is érteni kell.

A közérdeket sértő szerződések megtámadhatóságának alapja a szerződés vagy a szerződési kikötés semmissége. A semmisség jellemzően jogszabályba ütközés vagy a jóerkölcs sérelme okán merül fel. A bíróságok irányadó döntései szerint a semmisséget eredményező érvénytelenségi okok jellemzően azok, ahol a közvetlen társadalmi érdeksérelem súlyosabb, mint a szerződő felek magánérdekei. (pl. BDT2000. 113, BDT.2001. 519) Az ilyen perekkel kapcsolatosan kialakult bírói gyakorlat szerint a közérdek sérelme tekintetében azt kell vizsgálni az egyedi ügy sajátosságain keresztül, hogy merülnek-e fel olyan körülmények, amelyek e vélelmeket megdöntik, vagyis a

215 Az értekezés 2. Melléklete tartalmazza azokat a gyakorlatban is élő ügyészi perindítási jogosítványokat, ahol a közérdek bizonyítása nem feltétel.

216 Ptk. 6:88. § (4) bek.: „Közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében és uzsorás szerződés esetén az ügyész keresetet indíthat a szerződés semmisségének megállapítása vagy a semmisség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt.”

217 Az akkor hatályos, érdemben nem változott 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 36/A. § rendelkezését értelmezve.

semmisséget eredményező érvénytelenségi okok valóban olyan súlyúak-e, amelyek a közérdek sérelmét eredményezik. (BDT.2001. 519)

A Ptk.-ban a közérdekbe ütköző szerződés megtámadhatósága kapcsán sincs a közérdek fogalmára definíció, a bírói gyakorlat szerint a közérdek sérelme valamely közösségi értékhozó tényleges sérelme. (BH2004.419, Pécsi Ítéltábla PIT-H-GJ-2008-3.) Ezt az elvet konkretizálja a Ptk.-beli semmis szerződésekre vonatkozóan a Legfelsőbb Bíróság BH2004. 419 számon közzétett döntésében az a megállapítás, hogy „a jogalkotó a [régi] Ptk. 200. §-a (2) bekezdésének törvénybe iktatásával meghatározza azt a társadalmi, illetve közérdeket, amelyet a polgári jog eszközeivel védeni kíván.” Egy másik döntésben rögzítettek szerint „a közérdek sérelmének megvalósulását a szerződés érvénytelenségét eredményező semmisségi ok természete alapján lehet megítélni, ezért a konkrét semmisségi ok által védeni szándékolt közérdek sérelme – ami miatt a szerződés érvénytelen – a releváns.” (BDT2001. 519)

A semmisségi okok körében a Ptk. meghatározza azokat az értékeket, amelyeket a jogszabályok útján védeni kíván. Ezért semmissé nyilvánításukkal megtagadja a jogi hatást az olyan szerződésektől, amelyek törvényes előírásokkal védett érdekeket sértenek, azok kijátszására irányulnak, vagy nyilvánvalóan sértik a jóerkölcsöt. (BH2004. 419) A Ptk.-nak a szerződéskötési szabályokat tartalmazó hatodik könyvében lévő rendelkezések biztosítják a szerződéskötés szabadságával, biztonságával kapcsolatos követelményeket, és ezen keresztül a tulajdonhoz való alkotmányos alapjog védelmét. [Alaptörvény XIII. cikk (1) bek.]. „A tulajdonjog védelmével és a szerződéssel kapcsolatos alapvető elvek egyaránt közérdeket fejeznek ki. Közérdek: a tulajdonjog sértetlensége és az üzleti-kapcsolatok zavartalan működésének biztosítása.” (BDT2001.519)

A jóerkölcs mögött meghúzódó társadalmi mércére, mint közérdekre sincs egységes definíció, arra az e körben kialakult bírósági gyakorlatból lehet következtetni. A hétköznapi értelemben vett „közerkölc” fogalmába azok a magatartási szabályok sorolhatók, amelyeket a társadalom általánosan elfogad. (BH1992. 454) A polgári jogi értelemben használt „jóerkölcs” a társadalom általános értékítéletét, a magánautonómiának a társadalmi közmegegyezés által meghatározott korlátait, az általánosan elvárható magatartás zsinórmértékét fejezi ki. (BH1999. 409., Gfv.IV.32754/1998.) A Ptk. jogszabályi rangra emelte azt az erkölcsi szabályt, hogy a jóhízeműség és a tisztesség követelményének megfelelően kell eljárni a polgári jogi jogviszonyokban. Mindebből az következik, hogy az életben a tisztességesen gondolkodó

emberek értékrendje az a mérce, amely a jóerkölcs absztrakt fogalmának meghatározásánál irányadó. (BH2004. 21)

A Ptk. 6:88. §-ának (4) bekezdése az ezekkel az elvekkkel összefüggő közérdeket hivatott védeni, amikor kimondja, hogy semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, és semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütközik. E szabályokat kiegészíti a Ptk. alapelve, amely előírja, hogy a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni, továbbá a törvény tiltja a joggal való visszaélést. A Ptk. elveiből az következik, hogy ha az egyik fél a másik fél jogait jogszabályba ütköző, illetve az erkölcsi normáknak meg nem felelő rendelkezésekkel csorbítja, és ezáltal olyan szerződést hoz létre, amelynek az a célja, hogy a másik féltől rosszhiszeműen – annak kinyilvánított akarata ellenére - vagyoni előnyt szerezzen, az a fent kifejtett elvi élű rendelkezéseket sérti. Az ilyen kiemelt jelentőségű alkotmányos alapjogok megvédése a jogállamiság alapvető érdeke, ezért az ezekben ütköző szerződések alkalmazásának megakadályozása közérdek.²¹⁸

2.4.3. Összegzés

Összességében a bírósági gyakorlat tekintetében is hasonló megállapításokat tehetünk, mint az Alkotmánybíróság, az Európai Unió Bírósága, vagy az EJEB gyakorlatának a tanulmányozása során. A bírósági döntések egységesek abban, hogy a közérdeket – mint társadalmi, politikai, gazdasági környezetbe beágyazott, és az aktuális körülményekhez igazodó fogalmat – a jogalkotónak kell meghatároznia. A jogalkotó természetesen dönthet úgy is, hogy a jogalkalmazó töltsen meg részben vagy teljesen tartalommal a közérdeket, de ez mindig csak az adott jogvitára vonatkozhat, és csak az adott felekre lehet joghatással. A jogalkotó egy esetben sem ruházhatja fel a jogalkalmazót olyan jogkörrel, hogy maga adhasson abszolút érvényességű tartalmat a közérdeknek. A közérdek fogalma tehát nem egységes a joggyakorlatban sem. A bíróságok által kimunkált döntések elemzése alapján is arra a következtetésre kell jutni, hogy a

218 Legfelsőbb Bíróság BH2004. 21

közérdekű igényérvényesítés ugyanolyan változó tartalmú, és ugyanazokkal a fogalmi jellemzőkkel rendelkezik, mint az alapjául szolgáló közérdek. *Következtetésem szerint ez nem is lehet másképpen, hiszen a közérdekű igényérvényesítési mechanizmusok annak a közérdeknek az érvényesítésére hivatottak, amely társadalmi-politikai környezetbe ágyazottan változó jelentéstartalommal bír. Ebből pedig az következik, hogy a politikai döntésen alapuló érdek biztosításának jogpolitikai eszköze sem lehet más jelentésű.*

3. A közérdekű igényérvényesítés megjelenése a magánjogban

3.1. A joghoz jutás eszménye

A magánjogi jogviszonyokban a közérdek egyes megközelítések szerint nehezen értelmezhető.²¹⁹ A polgári anyagi jog alaptétele, hogy a polgári jogi viszonyok alanya csakis az ember, a jogi személyek és egyes korlátozott (relatív) jogképességgel rendelkező szervezetek lehetnek.²²⁰ Az értelmezés nehézségét mutatja, hogy a magánjog és a közjog viszonya kapcsán már a jogalanyokra vonatkozó előbbi megállapítás is kérdéseket vet föl. A korlátozott jogképességű szervezetek, közjogi jogalanyok léte tekintetében például érdemes felhívni a figyelmet a magánjogi és közjogi személy problematikájára. „A közjog alanyai – az állam, az önkormányzat és a köztisztviselő kivételével – csak relatív jogképességgel ruházhatók fel: csak jogszabályban meghatározott feladat- és hatáskörük keretei között járhatnak el.”²²¹ „A „közjogi személy”, a „közjogi jogi személy” kategóriák – melyek közfunkciókat ellátó és a magánjogi jogviszonyokban nem közhatalmi jogosítványokkal és kényszerrel résztvevő jogalanyokat (például állam, önkormányzat, költségvetési szerv) takarnak – nem önálló jogi személy típust fednek le, hanem a magánjogtól eltérő jogág jogalanyainak jogi személyiséggel rendelkező halmazát jelentik, melyekre alkalmazni kell a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályait.”²²² „Ebben az értelemben a közjogi személy nem egy külön jogi személy kategória, hanem a jelzős alanyi szerkezet csak jogági determináltságra utal a jogi személyek viszonylatában: a magánjogi jogviszonyokban résztvevő jogi személy közjogi normák által szabályozott közjogi jogviszonyok alanya is

219 Például: VÉKÁS Lajos – MÁDL Ferenc: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó, 2014, 31., 41., 86.; LÉVAYNÉ FAZEKAS Judit: *A magánjog kihívásai a XXI. században*, Jog – állam – politika Jog- és politikatudományi folyóirat, 2020, Különszám, 132-134.; PONGRÁCZ Dávid: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozás jelene és jövője*, Diskurzus 2014/2., 48., a GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásáról*, In: *Fundamentum*, 2013/3., 33., GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – PAP András László: *Gondolatok a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának jogi és jogpolitikai környezetéről*, In *Állam- és Jogtudomány*, 2014/2., 24-26.

220 VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* Budapest, CompLex Kiadó, 2013, 31.

221 PAPP Tekla: *Közjogi személy - jogi személy kategória?* In: SZIKORA Veronika - TÖRÖK Éva (szerk.) *Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére I.-II. kötet*. 396 p. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, ISBN: 978-963-318-679-4, 2017, 122-123.

222 PAPP .i.m. 126.

egyben.”²²³ Tehát a közjog és magánjog találkozási pontjainak feltárása korántsem egyszerű probléma már a jogalanyok szintjén sem.

Ahogy az az előző részben kifejtettük, a közérdekű igényérvényesítés egyik lényegi jellemvonása, hogy a társadalmi érdekek érvényesítése a magánjogban is csak közjogi eszközök beágyazásával érhető el. Ezért a közjogi elemek szükségességének indokát inkább a társadalmi szükségletek fejlődési útjában kell keresnünk, mint a dogmatikai érvekben.

Már a 20. században felismerték, hogy a magánjogi igények érvényesítése pusztán a jogosult erre történő feljogosításával maradjék talánul nem lehetséges. A társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek leküzdését zászlajukra tűző jogfejlesztést célzó erőfeszítések során rájöttek, hogy a felek jogi egyenlősége nem eredményezi az igényérvényesítési lehetőségek tényleges egyenlőségét. A joghoz jutás (*access to justice*) legtágabb értelemben azt jelenti, hogy „a jogot mindenki számára hozzáférhetővé, az anyagi, eljárásjogi ismereteket mindenki számára elérhetővé kell tenni.”²²⁴ A közérdekű igényérvényesítés történelmi gyökereit is ebben a gondolati körben, vagyis a jogérvényesítéshez való tényleges hozzáférést elérni kívánó *joghoz jutás* eszméje alatt kell keresnünk. Alapvető lényege, hogy azok számára is lehetővé kell tenni alanyi jogaik bíróság előtti érvényesítését, akiknek arra valamilyen helyzetnél fogva arra nincs lehetősége. Klasszikus értelemben a felek egyenlőtlenségének kiküszöbölésére szolgáló jogintézmények összessége, amelyet három esetkörre szoktak osztani: a perléssel felmerülő költségek alóli mentesítés²²⁵ (ügyvédi munkadíj és költség, szakértői díj, eljárási illeték stb.), a felet segítő bírói aktivitás jellege,²²⁶ valamint a jogi segítségnyújtás egyéb eszközei (például pártfogó ügyvéd). A jogérvényesítés terén jelentkező

223. PAPP *i.m.* 127.

224 BLANKENBURG, Erhard: *The Lawyers' Lobby and the Welfare State: The Political Economy of Legal Aid*. In Francis REGAN – Alan PATERSON – Tamara GORIELY – Don FLEMING (eds): *The Transformation of Legal Aid. Comparative and Historical Studies*. New York, Oxford University Press, First Edition, 1999, 131.

225 Például a német polgári perrendtartás 1877-ben az ún. „szegényjog” keretében igyekezett költségkedvezményekkel segíteni az alsóbb társadalmi rétegek bírósághoz fordulását. Lásd: KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2001, 179.

226 A törvény előtti formális egyenlőség és a ténylegesen egyenlő esély a mindennapi jogszolgáltatás menetében erősebben elszakadhat egymástól azokban a jogrendszerekben, ahol a bíró passzívan, csak a felek által elé tárt tények alapján és csak a felek által döntésre kiemelt jogi kérdésekben köteles dönteni. Ezzel szemben, ahol a bíró aktívabb tevékenységre kötelezett az elé tárt eset tényei összegyűjtésében és ezek tisztázása terén, illetve a vonatkozó jogi kérdések feltárásában, ott ez az elszakadás csak kisebb mértékű. Az első esetben a bíró az objektív igazság kiderítésére kötelezve, a felek közötti eltérő tudást és jogi képviselővel alátámasztottságban meglévő eltérést részben maga is kiegyenlítheti. Lásd: POKOL Béla: *A joghoz jutás esélyei* Jogelméleti Szemle, 2002/2. sz., <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol10.html> (2017. április 21-i letöltés.)

egyenlőtlenségek felismerésének első időszakában a jogkeresők elé emelkedő akadályok leküzdésére elsősorban eljárásjogi eszközökkel, kedvezmények biztosításával kerülhetett sor, amelyek a joghoz jutás első számú gátjának a költségkorlátoknak a leépítését célozták.²²⁷ Azonban a szociálisan hátrányos helyzetben lévők tekintetében a jogérvényesítésnek nemcsak a költségek jelentik az akadályát, hanem az olyan hátrányokat is enyhíteni kell, mint a szakismeret hiánya, a nyelvi gátoltság, vagy az információhiány.²²⁸ Egyértelművé vált, hogy az ún. *szegényjog* felszámolása nem oldható meg önmagában a költségviselési kérdések rendezésével, hanem a tényleges egyenlőség megvalósításához szükséges a szakszerű jogi tanácsadás, illetve a bírói kioktatás is.²²⁹ A társadalom szegényebb rétegeinek szélesebb körű segítése elsőként Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban indult meg az 1940-es évek végétől, de a kontinentális nyugat-európai országokban is hamar visszhangra találtak ezek a törekvések, és a '70-es, '80-as évektől kezdve itt is átvették a hátrányosabb helyzetben lévők jogérvényesítését előmozdítását célzó jogintézmények valamelyik verzióját.²³⁰ A második világháború után a joghoz jutás a tisztességes és minden embert megillető bírósági eljáráshoz való jogosultság formájában már az emberi jogok szintjén nyert elismerést. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4. napján kihirdetett Római Egyezmény 6. cikkében deklarálták azt, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) döntései nyomán a joghoz való hozzáférés joga kiterjesztő értelmezést nyert, azt jelentette, hogy e jog elismerése mellett törekedni kell a hatékony jogérvényesítés biztosítására is.²³¹ Az EJEB a *Golder kontra Egyesült Királyság*²³² ügyben úgy ítélte meg, hogy polgári ügyekben nehezen képzelhető el a jogállamiság megvalósulása a bírósághoz fordulás lehetősége nélkül. Az EJEB ezt az elvet továbbfejlesztette az *Airey kontra Írország*²³³ ügyben, melyben kimondta, hogy a bírósághoz fordulás jogának ténylegesnek is kell lennie. A ténylegesség megvalósítása

227 ÚJLAKI László: *A felek polgári eljárásjogi egyenlősége és az eljárási kedvezmények* Jogtudományi közlöny, 1994/49. évf. 11–12. sz. 450.

228 Már a 80-as években kutatás igazolta, hogy minél alacsonyabb a peres fél szociális státusa, annál kisebb az esélye a polgári perben a sikerre. Lásd: BENDER, Rolf –SCHUMACHER, Rolf: *Erfolgsbarrieren vor Gericht. Eine empirische Untersuchung zur Chancengleichheit im Zivilprozess*. Tübingen. 1980, 19–20.

229 SCHOLLER, Heinrich: *Der gleiche Zugang zu den Gerichten*, Jura, 2004/2, 117.

230 POKOL [2002] *i.m.*

231 Lásd erről: Delcourt v. Belgium ügyben hozott ítélet, 1970. január 17., Series A No. 11.

232 1975. február 21., Series A No. 18

233 1979. október 9., Series A No. 32.

esetenként pozitív állami beavatkozást igényel, ami lehet egyrészt ingyenes jogsegély, másrészt pedig egyéb eszközökkel, például az eljárás egyszerűsítésével, a jogérvényesítést elősegítő jogalkalmazói mérlegeléssel²³⁴ vagy akár illetékkedvezménnyel²³⁵ is biztosítható. Az *Immobiliare Saffi kontra Olaszország*²³⁶ ügyben az értelmezést tágitva arra jutott a bíróság, hogy az alapelvet sérti az is, ha az eljárás későbbi szakaszában a bíróság ítéletét nem hajtják végre.²³⁷ Megjegyezhető, hogy a magyar Alaptörvény XXVIII. cikke is az alapjogok között ismeri el a joghoz jutás biztosítását, a személyek általános jogegyenlőségének a bírósági eljárásra való vonatkoztatásaként.²³⁸

Az eddig vázolt jelentéstartalmon kívül a joghoz jutásnak van egy további aspektusa is, amely nem az egyének, hanem a társadalmi érdekek védelme tekintetében jelentkezik. A modern társadalom az információs technológiák fejlődésével és a piacgazdaság globalizálódásával a 20. században lényegi átalakulásokon ment keresztül, amely megváltoztatta a jogviszonyok hagyományos felépítéséről alkotott képünket. Megjelentek az olyan jogsértő magatartások, amelyek tömegeket érintenek, vagy éppen a társadalom működéséhez szükséges alapvető jogintézményeket kezdenek ki. Mindez két következménnyel járt: egyrészt a magánjogi jogérvényesítés ősi modellje, ami a felek egyenjogúságára épült, már nem tudta maradéktalanul betölteni a szerepét, másrészt az emberi jogok védelme egyedül az állam hagyományos közjogi eszközeivel már nem volt megvalósítható. A modern gazdaság robbanásszerű növekedése új szerződéstípusokat alakított ki, megjelentek a fogyasztók tömegeivel való ügyletkötések, amelyek lehetőséget adtak az erőfölényben lévő vállalkozások számára, hogy saját feltételeiket kényszerítsék a fogyasztókra, akik általában el sem olvassák e feltételeket, vagy ha mégis, nincsenek abban a helyzetben, hogy annak megváltoztatását kérhessék.²³⁹ Az interneten történt szerződéskötések során pedig akár egy kattintással fogadják el a feltételeket. Tehát az általános szerződési feltételek úgy váltak a fogyasztói szerződés részévé, és határozták meg a szerződéses viszony minden elemét, hogy a fogyasztók rendszerint azt nem olvassák el. Ennek oka nem a fogyasztók általános nemtörődömségében,

234 Lásd erről: Bulena kontra Cseh Köztársaság ügyben hozott ítélet, 2004. április 20., No. 57567/00

235 Lásd erről: Kreuz kontra Lengyelország ügyben hozott ítélet, 2001. június 19., No. 28249/95

236 1999. július 28., No. 22774/93

237 A hivatkozott döntéseket idézi KONDOROSI Ferenc: *A tisztességes eljáráshoz való jog garanciái az Emberi Jogok Európai Egyezményében*, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Rendészettudományi Gondolatok*, Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2014, 120.

238 18/B/1994. AB határozat, ABH 1998, 570–572.

239 Lásd erről az Európai Unió Bíróságának a C-240/98 és C-244/98. számú, Océano Grupo Editorial SA kontra Rocío Murciano Quintero és a Salvat Editores egyesített ügyben hozott ítéletének 25. pontját.

felelőtlenségében keresendő, hanem abban, hogy az átlagembernek (átlagfogyasztó) sem felkészültsége, sem ideje, sem reális lehetősége sincs a feltételek megismerésére, vagy ha mégis megismerné, azok módosítására a felek egyenlőtlen erőegyensúlyából következően nincs tényleges mód. Mindebből következően megállapítható, hogy az ilyen eljárásoknál az adja a közérdekűség egyik pillérét, hogy az általános szerződési feltételeket elkészítő vállalkozások kihasználva azt, hogy a fogyasztók különösen kiszolgáltatott helyzetben vannak, ne élhessenek vissza hatalmukkal, és ne kényszeríthessék rá a fogyasztókra a számukra kedvező feltételeket, ezzel befolyásolva hátrányosan gazdasági verseny tisztaságát.

E folyamatok hatására a kötelmi jog ősi struktúrája felborult, és a szerződés sok esetben már nem az egyenrangú felek közös akaratát tükrözi. A tömegértékesítés folytán a fogyasztói társadalomban elterjedtek a kisértékű, de széles körű károkozások, amelyekkel szemben az érintett egyének nem lépnek fel, hiszen a perlés kockázata, illetve az arra fordítandó energia nincs arányban a jogsértés súlyával. Ennek viszont az a következménye, hogy tömeges jogsértések maradnak a jogrendszerben, ez pedig hosszú távon a joguralom torzulásához vezet. Egyre jobban látható vált, hogy a magánjog hagyományos – individualista – eszközei nem bizonyulnak alkalmasnak e problémák rendezésére. Az ilyen a jogsértések a magánjogi kódexek olyan generálklauzuláit sértik, mint a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelménye vagy a joggal való visszaélés tilalma. A jóhiszeműség és tisztesség elvének elválaszthatatlan elemeként megjelenő „jóhiszeműség” a tisztességgel együtt alapvetően a forgalmi tisztesség objektív követelményét megfogalmazó elvárást jeleníti meg, elsősorban a kötelmi jogviszonyok tekintetében. Legtöbb esetben nem önmagában az alapelv sérelme, hanem egy konkrét speciális jogszabály megsértése, még ha a konkrét norma sérelme mögött egy alapelv is sérül.²⁴⁰ Például fogyasztókkal szembeni tisztességtelen szerződési feltétel alkalmazása esetén sérül a jóhiszeműség és tisztesség elve is, de a szankciók (megtámadhatóság, semmisség) nem az alapelv sérelméhez,²⁴¹ hanem a külön szabály megsértéséhez (Ptk. 6:102-6:103. §) kapcsolódnak.²⁴² A fogyasztói szerződések teljesítése során sokkal

240 Lásd bővebben: FÖLDI András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig*, ELTE ÁJK, Budapest, 2001, 116.

241 A Győri Ítéltábla ítéletében foglaltak sérelme önmagában nem vezet jogszabályba ütközés miatti érvénytelenséghez (BDT2014. 3101.).

242 VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Complex Jogtár, Budapest, 2020, a Ptk. 1:3-§-ához fűzött kommentár

inkább a joggal való visszaélés generálklauzúája sérülhet,²⁴³ hiszen a joggal való visszaélés fogalmilag kizárt a szerződéskötés, szerződésmódosítás során.²⁴⁴ A joggal való visszaélés elvét szintén csak akkor helyes alkalmazni, ha a tényállás igazságos megítéléséhez konkrét norma nem hívható segítségül.²⁴⁵ *Ezek az alapelvek alkalmasak arra, hogy emberi jogi elvárásokat közvetítsenek,*²⁴⁶ ezért az azokat sértő magatartások a társadalom működésének alapelveit sértik.

Mindezek a változások az alapjogok védelmének újragondolását tették szükségessé. Az előbb vázolt folyamatok eredményeként a joghoz jutás akadályait felül kellett vizsgálni, mivel azok már nem csak individuális szinten jelentkeztek. Az emberi jogok érvényesítéséhez nem elég az állami beavatkozás, szükséges lett a magánjogi igényérvényesítés átstrukturálása is. Létre kellett hozni olyan igényérvényesítési eszközöket, amelyekkel reagálni lehet azokra a jogsértésekre, amelyekkel szemben egyébként senki sem lépne fel. *A társadalmi szintű jogsérelmek érintetlenül hagyása a joguralom és a jogbiztonság igényét kezdi ki.* A joghoz jutás perspektívája így tágult azzal a jelentéstartalommal, hogy a magánjogi jogok érvényesítését biztosítani kell akkor is, ha az nem az egyéneket, hanem a társadalmi (közösségi) érdekeket, illetve a társadalom egyedenként meg nem határozott csoportját érinti, ugyanis az ilyen jogsértéseknek a közvetlen egyéni érintettség hiányában nem lenne „gazdája,” de még közvetlen érintettség esetén is az igényérvényesítés nehézsége akadályozná az egyéni fellépést.

Az előzőekben röviden vázolt eredmény persze összetett folyamat eredménye volt, mely korábbról indult. Az emberi jogi elvárások magánjogban történő érvényesítéséről való gondolkodás gyökerei a 19-20. század fordulójára tehetők. A jogtudósok már ekkor felismerték azt, hogy a gazdaságban a jogi kapcsolatok bonyolultabbak, a kereteik kitágultak, az emberek kisebb gondot fordítanak a tömegszerű üzleti forgalomban az egyes jogügyletek megkötésére, ezért *a per kimenetele már nem csak az abban részt vevő*

243 A Ptk. joggal való visszaélés tilalmába ütköző magatartás szankcionálásához lásd: LESZKOVEN László: *A polgári jog alapelvei* In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 23-46.*; BENKE József: *Bevezetés a magánjog általános elveibe* HVG-ORAC, Budapest, 2019, 90-95., 141.

244 LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2017, 119.

245 LÁBADY *i.m.* 118.

246 PACZOLAY Péter előadása: *A közjog és a civiljog kapcsolata az Alaptörvényben – avagy a Ptk. alkotmányos alapjai*. Elhangzott a Magyar Jogász Egylet miskolci tagozata által szervezett konferencián 2013. február 1-jén Lillafüreden.

*peres feleket érinti.*²⁴⁷ *A per célja az egyéni jogviták eldöntése mellett a jogrendszer egészének (joguralom) a védelme, amely közérdekké válik.*

Az értekezés következő gondolati egységében azt szeretnénk bemutatni, hogy a joghoz jutás eszméjével szoros összefüggésben fejlődött a közérdek magánjogi érvényesítésének igénye is.

3.2. A joghoz jutási reformtörekvések a 20. században

3.2.1. A joghoz jutás megjelenése

A magánjogi igényérvényesítés hagyományos félközpontú felfogása egészen a 19. század második feléig egyeduralkodó volt az európai jogi gondolkodásban. A bírósági feladata a peres eljárás pártatlan levezénylése volt, a jogvita menetének alakítása a peres felekre volt bízva. Az állam nem volt érdekelt a jogviták kimenetelében. A 19. század utolsó harmadában bekövetkezett gazdasági fellendülés és a vele együtt járó társadalmi változások új helyzetet teremtettek a polgári igazságszolgáltatás számára is.²⁴⁸ A felgyorsuló iparosodás és modernizáció a társadalmi fejlődés szempontjából azzal az eredménnyel járt, hogy a hagyományos kisközösségek konfliktuskezelő szerepe csökkent, és mindinkább az individualizáció került előtérbe. Ennek következményeként a jog szerepe egyre hangsúlyosabbá vált, így a jogi előírások, illetve a jogi garanciák fontossága egyre erősödött a mindennapokban. A formális jogegyenlőséget meghaladóan a tényleges egyenlőség követelése a 20. század második felétől felerősödött a modern társadalmakban.²⁴⁹ A per kimenetele már nemcsak az abban részt vevő peres feleket érintette, hanem a társadalom egésze is érdekeltté vált abban, hogy a joguralom és a jogbiztonság, mint a jólét egyik megnyilvánulása sikerrel megvédhető és megtartható legyen.

247 KLEIN, Franz: *Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse*. Dresden, 1901. Utánnomás: Frankfurt, 1943. 15–16.

248 KENGYEL Miklós: *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban* Jogtudományi közlöny, 1988, 43. évf. 4. sz., 185.

249 POKOL (2002) *i.m.*

Már az 1910-es évektől megjelentek a társadalmi szempontból a közérdeket védő, annak ügyében fellépő jogászok, akik egyfajta kiegyenlítő szerepet játszottak, ellensúlyozva a nagy tőke erejű és befolyású cégeket és azok jogi szakembereit. A szegények vagy az átlagpolgárok környezeti, fogyasztói, polgári jogainak védelme érdekében a joghoz való egyenlő hozzáférés jegyében a közérdekű perlés folyamatosan terjedt el az 1910-es évektől, melyet a későbbiekben – Brandeis²⁵⁰ szavai szerint – a „közérdekből eljáró jogászok” végezték Amerikában, míg Nyugat-Európában és nálunk elsősorban az ügyészség.²⁵¹

3.2.2. *A két világháború közötti jogfelfogás*

A két világháború közötti időszakra már a jogérvényesítés feladatával, céljával kapcsolatosan a közérdek egyértelműen jelen volt, a per egyének érdekeit szolgáló jogvédelmi funkciója mellett a magánérdek szerepe már nem kizárólagos, fontos szerepet tölt be az eljárás menetében a közérdek biztosítása, amely eredményeként a per szabályozásában a bíró és a felek hatalmi viszonyát a bíró felé toltta el.²⁵² A közérdek jogban betöltött fontosságát felismerő gyakorlati gondolkodás a jogelméletben is megjelent. A 19. századot uraló pozitivisták szemléletmódja a századfordulót követően, a 20. század első évtizede után megingott hegemón szerepében, és egyre többen kezdték el hangoztatni a természetjog²⁵³ rehabilitációjának szükségességét, illetve beszéltek a természetjog aktualitásáról.²⁵⁴ A természetjogi jogelmélet egyik változata, az arisztotelészi és a tomista felfogásból táplálkozó neoskolasztikus természetjog tematikájában meghatározó szerepe volt a közérdekkel összefüggő problémáknak.²⁵⁵ A

250 BRANDEIS, Louis: *The Opportunity in the Law*, American Law Review. 1905, 55–63.

251 TÓTH Judit: *Közérdek az Európai Bíróság előtt*, Európai Tükör, 2007, 12. évf. 1. sz. 36.

252 TARR [1988] *i.m.* 570.

253 Aquinói Szent Tamás nyomán a természetjog kétféle fogalmát különbözteti meg. „Tiszta természetjog”-nak nevezi a természet útmutatását tartalmazó normákat, melyek elvi jelentőségűek, változatlanok, időhöz és helyhez nem kötött igazságot fogalmaznak meg, és kiindulópontját alkotják minden konkrét szabálynak. A „levezetett természetjog” a természet „utalásaiból” következtetéssel nyerhető konkrét útmutatás, s annyiban képvisel részleges igazságot, amennyiben a tiszta természetjogra támaszkodik.

254 SZABADFALVI József: *Neoskolasztikus természetjog a két világháború közötti Magyarországon* Vigilia, 2002, 67. évf. 8. sz. 586–594.

255 BÓDIG Mátyás: *Jogelméleti és politikai filozófiai reflexiók a közérdek problematikájáról* In: SZAMEL (szerk., 2008): 33.

természetjogias felfogás lényegét jól mutatják a korszak kiemelkedő jogászai, Ereky István, Magyary Zoltán²⁵⁶ és az osztrák Franz Klein²⁵⁷ korábban már idézett megállapításai, melyek lényege szerint a közérdek szükséges körülmények között a tételes jog felett áll.²⁵⁸

3.2.3. A 70-es évekig tartó folyamatok

A hatvanas évek végéig a joghoz jutási reformfolyamatok elsőrendű célja a jogérvényesítés akadályainak felszámolása volt az eltérő társadalmi rétegek közötti szociális egyenlőtlenségek miatt. Ennek megszüntetéséhez az államnak a korábnál nagyobb részt kell magára vállalnia az igazságszolgáltatás terheiből: „Amennyiben az állam nem képes vagy nem hajlandó a joghoz jutás anyagi terhein – költségkedvezményekkel, ingyenes jogi tanácsadással, díjmentes ügyvédi képviselettel stb. – enyhíteni, a magas perköltségek nemcsak megnehezítik, hanem egyszerűen elzárhatják a jogérvényesítés útját a társadalom alsóbb rétegei előtt.”²⁵⁹ Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a vagyoni helyzete miatt hátrányos helyzetben lévő személyek számára állami pénzből hagyományos ügyvédi képviseleti és jogi tanácsadási tevékenységet nyújtottak ingyenes alapon. Ezzel próbálta az állam kiküszöbölni a különbségeket.

A nem szocialista európai államokban a jogi segítségnyújtás három típusa alakult ki. Egyes országok törvényben lefektetett feltételek esetén „pártfogó ügyvéd” útján

256 „[...] az intézkedések kibocsátásakor a hatóságok a hatásköri és eljárási szabályoktól eltekintve nem jogszabályokat alkalmaznak, hanem a közérdek, célszerűség és méltányosság szerint mérlegelik a helyzetet és szabad belátásuk szerint, diszkrecionális hatalommal hoznak létre eredményeket. [...] A közigazgatási hatóság jogszabályok hiánya esetén is köteles a közérdeket megoltalmazni és a közszükségletet kielégíteni.” MAGYARY *i.m.* 592.

257 Franz Klein a polgári per céljában megjelenő közérdeket természetjogi entitásnak értékelte. Klein a per célját a jogbéke megőrzésében és a „jogrendnek mint egésznek” a védelmében jelölte meg KENGYEL [2003] *i.m.* 13.

258 „Alapelv, hogy ha a tételes jog hallgat, a hatóságok a közcélok megvalósítása és a közérdek megvédése érdekében mindent megtehetnek, ami nem sérti a tulajdon szentségét és nem korlátozza az egyéni szabadságot. Mivel nem lehet szó a tulajdon és a szabadság megsértéséről akkor, ha az érdekelt hozzájárul, a közigazgatási hatóságok a közérdek megoltalmazása és a közcélok megvalósítása érdekében az egyesek jogosítványai körét feltétlenül, kötelességeik körét pedig az ő beleegyezésükkel a tételes jog hallgatása esetén is kiterjeszthetik.” EREKY *i.m.* 180.;

259 BOKELMANN, Erika: *Rechtswegsperre durch Prozeßkosten*. Zeitschrift für Rechtspolitik, 1973, 164.

jogsegélyt nyújtottak az arra rászorulóknak.²⁶⁰ Más államokban az állam olyan ügyvédi irodák működését finanszírozta, amelyek tevékenysége több volt, mint a pártfogó ügyvéd feladata, a jogi tudatosság fejlesztésében és terjesztésében is részt vettek. Mindkét modellnek voltak hátrányai, ezért egyes államok ezeket azzal próbálták kiküszöbölni, hogy a két rendszert párhuzamosan működtették.

A szocialista rendszerekben a marxista társadalomtudomány a társadalmi tulajdon és az osztályérdek meghatározó szerepét vette alapul. Abból indult ki, hogy az antagonisztikus osztályviszonyok felszámolását követően a társadalom általános érdeke (közérdeke) azonos lesz, ami harmóniában van az összhangba hozható különböző egyéni vagy csoportérdekekkel. Ez természetesen sosem valósult meg, és felismerték, hogy a társadalmi tagoltság az érdekviszonyokban is ugyanúgy megjelenik. A szocialista gazdaság válsága magával hozta a társadalmi szervezetrendszer reformjának szükségességét is. A „szocialista demokrácia” már nagyobb autonómiát biztosított a különböző társadalmi érdekcsoportoknak főleg a szakszervezeteken és érdekképviselőken keresztül.²⁶¹ A jogsegély szolgálatok fenntartása sem az állami feladatok szintjén, hanem főleg a társadalmi vagy az érdekképviselői szervek tevékenységéiként valósult meg, és az igénybevételeket nem a szociális helyzet, hanem egy adott kollektívához való tartozás biztosította. Továbbá a jogi képviselőre szoruló az ügyvédi munkaközösségekben praktizáló ügyvédek közül választhatnak jogi képviselőt maguknak, és a relatíve alacsony képviselői díjat is az ügyvédi munkaközösségnek fizette meg. Az állam a joghoz jutás megkönnyítése érdekében egyrészt alacsony díjakat állapított meg a jogi szolgáltatásokra, másrészt széles körű és ingyenes jogi tanácsadásra kötelezte az ügyvédi munkaközösségeket.²⁶² Emellett a nyugati rendszerekkel ellentétben az aktív bírói pervezetés és a perköltség kedvezmények kiterjedtsége volt a jellemző. Az effektív bírói segítség (esetenként ügyészi támogatással is párosulva) kedvezően hatott a jogérvényesítés sikerére és az esélyegyenlőség megvalósulására.²⁶³

260 Például az Egyesült Államokban az 1960-as években hozták létre a magánjogi ügyekben a *Judicare-System* állam által fizetett ügyvédi jogsegélyt. Lényege, hogy a jogi képviselőre és jogi tanácsadásra rászorult alacsony jövedelműek a helyi szociális hivatal vezetőjénél egy „jogsegély-kártyát” igényelhetnek, és ha a hivatal engedélyezi ezt, akkor kapnak egy jogsegély „hitelkártyát”, amellyel bármely ügyvédhez fordulhatnak bírói eljárásban képviselőtért, vagy más jogi tanácsadásért. Lásd erről: POKOL (2002) *i.m.*

261 KISS Barnabás: *Van-e ideológia mentes közérdek?* (Közérdekviszonyok az 1945 utáni jog- és társadalomtudományokban. In: SZAMEL (szerk., 2008) 54.

262 STALEV, Zhivko: *Access to Justice in Bulgaria*, In: CAPPELLETTI, Mauro (ed.): *Access to Justice*, Vol. I. Book I., 1978, 235.

263 KENGYEL (1988) *i.m.* 189., 191.

3.3. A „köz” érdeke védelmének biztosítása a joghoz jutás eszméje alatt

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosításának eszméje a jóléti társadalomban – mely fokozott érzékenységet mutatott az alapjogok biztosítása iránt – túlnőtt a szociális egyenlőtlenségből eredő problémák kezelésén. Pokol Béla tanulmányában²⁶⁴ három irányban ragadta meg a változást: (1) Egyrészt a jogsegély iránya eltolódott abból a szempontból, hogy az alkotmányos alapjogokból kiindulva biztosítják a jogi garanciákat a jogsegély igénybe vevője számára. (2) Az egyéni jogvédelemtől eltolódott a hangsúly az adott egyén átfogóbb csoportjának problémái felé abból a meggyőződésből, hogy az egyéni jogi probléma mögött *általános társadalmi problémák állnak, és magánjogi perekben törekednek e mögöttes általános társadalmi probléma orvoslására.* Így próbaperek, tömeges perlések stb. szükségesek azért, hogy megváltozzon a jogrendszer, és így kevésbé az egyéni jogi ügy a fontos.²⁶⁵ (3) A harmadik fontos változás abban állt, hogy elcsúszik a hangsúly a szegénység okán rászorultakról a más szempontból hátrányos helyzetben lévők felé. Vagyis emberi mivoltukból fakadó jellemzőik miatt (nemi, faji, etnikai stb.) hátrányban levők alapjogi elvi kiinduló pontra helyezett védelme jelenik meg.²⁶⁶ Tehát a hetvenes évekre a joghoz jutási reformok a legfejlettebb országokban már túlléptek az individuális jogérvényesítés megkönnyítésének törekvésein, és a közösségi érdekek védelmét tűzték a zászlajukra.²⁶⁷ Az alanyi jogok védelme mellett a joguralom, illetve a jogbéke megőrzésének a képében hangsúlyossá vált a közérdek védelmének szükségessége is. A jóléti társadalom igényeként fogalmazódott meg, hogy az állam a polgári perben is biztosítsa a jogrend

264 POKOL (2002) *i.m.*

265 Erről bővebben: EPP, Charles R.: *The Rights Revolution. Chicago and London*, Chicago, University Press 1998; SCHEINGOLD, Stuart: *The Struggle to Politicize Legal Practice: A Case Study of Left Activist Lawyering in Seattle*, In: SARAT, Austin –SCHEINGOLD, Stuart (ed.): *Cause Lawyering. Political Commitments and Professional Responsibilities*, New York. Oxford University Press. 1998, 118–150.

266 „Az 1964-es *Equal Opportunity Act* egy önálló jogsegély rendszert hozott létre, amely sokmillió dolláros támogatásokat adott a fekete kisebbséget felkaroló mozgalmi jogász szektornak, és az itt kiépített technikák terjedtek el később a feminista, majd a homoszexuális-leszbikus mozgalmak jogászaktivistái tevékenységébe. De ugyanígy a korábban is létező *pro-bono ügyvédi tevékenység*, amelyet egy-egy ügyvédi iroda jótékonyági alapon nyújt a szegényebb rétegek tagjai számára, egy hangsúlyváltáson ment át, és a mozgalmár jogászi egyesületek kezdték ezeket szervezni az 1960-as évek közepétől. Így például a Lawyers Committee for Civil Rights under Law (LCCRUL) 1964-től szervezi a pro bono tevékenységeket, és igyekszik átfordítani ezeket a hagyományos ügyvédi tevékenységből a mozgalmi jogászat céljaira.” KNOPPKE-WETZEL, Volker: *Rechtshilfe in den USA*. In: Blankenburg/Kaupen(Hg.): *Rechtsbedürfnis und Rechtshilfe. Empirische Ansätze im internationalen Vergleich*. Opladen, Westdeutscher Verlag, 1978, 211.; idézi POKOL [2002] *i.m.*

267 KENGYEL (1988) *i.m.* 191.

uralmát, amely már túlmutatott az egyéni jogsértések miatt indítható perek hagyományos struktúráján. A joguralom biztosítása immáron társadalmi „önérdekké” vált, az állam feladata a társadalom jogbiztonság érzésének érvényesítése a magánjogi igazságszolgáltatásban is, így ettől kezdve az állam is közvetetten érdekeltté vált a polgári jogi jogsértések elintézésének mikéntjében. A polgári eljárás célja kettévált, egyrészt elsődleges cél lett a felek alanyi jogának védelme, másodlagos cél pedig a törvénysértés megszüntetése, a törvényesség biztosítása az állam jogpolitikájának megfelelően.²⁶⁸ A társadalmi érzékenység növekedése folytán közérdekké vált, és állami perindításra adott lehetőséget az is, ha a társadalom valamely tagja a helyzeténél fogva képtelen volt érvényesíteni igényét.²⁶⁹ Viszont a közösségi érdekeknek a magánszemélyek általi érvényesítése sehogy sem lett volna összeegyeztethető a perlési legitimáció, a képviseleti jogosultság vagy a jogerő évszázados fogalmával.²⁷⁰ A kérdés az volt, hogy a közösségi érdekek biztosítása hogyan törli át a hagyományos magánjogi perstruktúrát. A polgári eljárásjogi jogtudományban a *keresetjog* kifejezés a perindításhoz való jogot jelöli. A perindításhoz való jognak csak a perbeli jogképesség az előfeltétele, míg azt, hogy a keresettel fellépő felperes valóban jogosult-e a perbeli igény érvényesítésére, anyagi jogi kérdés, amelyet a *kereshetőségi jog* fogalma fejez ki.²⁷¹ A kereshetőségi jog teremti meg tehát a kapcsolatot a peres felek és az anyagi jog szerinti jogosult és adós között. Amennyiben a keresetet az anyagi jog szerinti jogosult terjeszti elő, őt materiális felperesnek nevezzük. A materiális felperes rendszerint egybeesik a pert kezdeményező ún. processzuális felperessel.²⁷² A polgári eljárásjog klasszikus rendszerében az igényérvényesítés lehetősége (kereshetőségi jog) az anyagi jogi érdekeltségen alapul, mivel a magánjogi igényérvényesítés alapvetően a magánszemélyek egyedi jogvitáinak kezelésére jött létre, így a közérdek érvényesítése a perlési legitimáció újragondolását is szükségessé tette. Sólyom Lászlót idézve „a klasszikus magánjogi kép elsápadása és a liberális polgári jog struktúrájának felbomlása nyomán a jogérvényesítés arénájában olyan kollektív érdekek jelentek meg, amelyeknek a kifejezésére az individuális

268 SZILBEREKY Jenő: *Társadalmi fejlődés és polgári eljárás*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973, 142-143.

269 „Az ügyész polgári perbeli szereplésének klasszikus területe általában a magánjogi jogállással összefüggő perek, amelyekben a fél képtelen a saját érdekeit képviselni... Ezt a klasszikus képet tehát a beavatkozás korlátozottsága jellemzi, továbbá, hogy a közérdek kifejezetten az adott fél érdekén keresztül, illetve annak keretein belül érvényesül.” SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 135.

270 KENGYEL (1988) *i.m.* 191.

271 WOPERA Zsuzsa: *A polgári perjog alapelvei* In: CSERBA–GYEKICZKY–KORMOS–NAGY–NAGY–WOPERA: *Polgári perjog Általános rész* Complex K. 2008. Budapest, 88.

272 PUSZTAHELYI Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai* PhD értekezés, Miskolc, 2013, 42.

szemléletű polgári permodell alkalmatlannak bizonyult.”²⁷³ Ez viszont nem adott lehetőséget a közösségi szinten megjelenő érdekek érvényesítésére. A változás lényege az eljárásjogi felhatalmazáson alapuló (anyagi jogi sérelem nélküli) perindítás lehetőségének megteremtése volt, a főleg állami szervek számára. *Az eljárási legitimitáció (törvényi felhatalmazáson alapuló perindítási jog) már lehetővé tette azt, hogy az említett „közös” érdekek is elismerésre kerülhessenek a magánjogi igényérvényesítés rendszerében.*²⁷⁴ Ezeket a kollektív érdekeket vagy általános diffúz érdekeket védelmezik a közérdekű igényérvényesítés jogintézményei. Így tehát a joghoz jutás nemcsak jogelméleti megközelítés volt, hanem gyakorlati reformprogrammá is vált.²⁷⁵

Mindennek társadalmi szempontból a legfontosabb következménye az volt, hogy egyrészt nemcsak a tényleges, hanem a potenciális „sértettek” is jogorvoslatot kaphattak, mivel az elszigetelt jogsértéseken túl fel lehetett lépni a jogsértő gyakorlatokkal szemben is. Másrészt olyan feljogosított szervek, szervezetek jelentek meg, amelyek pert indíthattak olyan jogok érdekében is, amelyeket egyébként – legalábbis a magánjog rendszerében - senki nem védett (például környezeti vagy esélyegyenlőségi jogsértések, jogvédelmi képességgel nem rendelkezők képvisellete stb).

A közérdek figyelembevételének története az angolszász jogterületeken az equity bíraskodásba nyúlik, amelynek szelleme mindig is megkövetelte, hogy a per eredménye lehetőleg mindkét fél szempontjainak eleget tegyen, sőt esetleg a kívülállókénak is.²⁷⁶ Ha történetileg áttekintjük a perlési struktúra változásait, a közérdekű fellépés kialakulásának első lépcsőfoka az olyan egyéni perindítások lehetővé tétele volt, amelyeket az egyének a közösségi érdekek képviselőjében indíthattak. Az egyéni felperesek mögött különböző csoportosulások álltak, amelyek az eljárást próbaperként finanszírozták. A kidogozottabb reformok a közérdek védelmében elismerték a különböző csoportok keresetindításának a szükségességét. Végül nem ez az út bizonyult célravezetőnek, hanem a perjogi struktúrába könnyebben illeszthetően az állami szervek vagy más szervezetek perindítási lehetőséggel való feljogosítása terjedt el. Ez a megoldás az állampolgárokat sem zárta el attól, hogy a közösségi érdekek miatt kezdeményezhessenek eljárásokat. Közvetett

273 SÓLYOM (1980) *i.m.* 130.

274 A társadalmi szinten megjelenő jogi igények érvényesítésének közérdekűsége már az ókori görög filozófiában is megjelent. Arisztotelész normatív politikai filozófiájában fektette le, hogy a politikai közösség olyan jó létrehozására jön létre, amit más módon nem lehet realizálni. ARISZTOTELÉSZ: *Politika*. Gondolat, Budapest, 1994, 1252.

275 CAPELLETTI, Mauro: *Access to Justice as a Theoretical Approach to Law and Practical Programme for Reform*, South African Law Journal, Vol. 1. 1992, 22.

276 CHAYES, Abram: *The Role of the Judge in Public Law Litigation*, Harvard Law Review, 1976, 1293.

módon lett erre lehetőségük azáltal, hogy a jogszabály érvényesítésére nem ők maguk voltak jogosultak, hanem azt valamely arra feljogosított szervnél kezdeményezhették (közjogi reflexjog). Tehát az egyéni perlés mellett egyre több jogrendszer vezetett be különböző típusú közérdeket védő vagy meghatározott csoportérdekek érvényesítését megkönnyítő²⁷⁷ (kollektív) jogorvoslati mechanizmusokat. Európában elsősorban a közérdekű per intézménye nyert teret,²⁷⁸ a jogi hagyományokat tekintve a kontinentális modellhez inkább ez állt közelebb.²⁷⁹ Az amerikai gyökerekből táplálkozó csoportper (*class action*) szigorúan a common law körébe tartozó eljárásnak tekintették. Eredetileg az volt a célja, hogy kompenzációt biztosítson sok relatív csekély összegű kár esetén, és megnyissa az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azon emberek csoportja részére, aki feltehetően nem élnének az egyéni perlés eszközeivel. A 60–70-es években a gigantikus kártérítési eljárások relatív új élménye messze túlmutatott a *class action* eredeti modelljén. Mindez természetesen visszahatott a célokra is, szélesebb lett az eljárás

277 Az európai országok mind eltérő megközelítéssel láttak hozzá eme jogintézmények megalkotásához. Mondhatni, minden jogrendszer egyedi konstrukciók jellemeznek, ahol a csupán bizonyos aspektusokban megvalósuló európai uniós jogharmonizációnak és az USA jogából származó *class action* általánosnak tekinthető hatásának tudható be, hogy néhány közös vonást egyáltalán felfedezhetünk. Ma már szinte minden európai országban található olyan kollektív igényérvényesítési formákat, amelyek a versenyjogsértések miatti magánjogi igények érvényesítésére alkalmasak, illetve amelyeket egyes esetekben kifejezetten fogyasztóvédelmi-versenyjogi célra alkottak meg. Lásd erről bővebben: LÉGRÁDI István: *Mintaértékű kollektív igényérvényesítési eljárások Németországban – figyelemmel az uniós jogfejlődésre* Themis, 2014, 119.

278 Az első közérdekű keresetek Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában vagy Svájcban voltak a szakszervezetek keresetindítási jogát a tarifaszervezetekkel és a munkavállalók kollektív jogaival kapcsolatos vitákban. Keresetindítási jog illeti meg a fogyasztóvédelmi szervezeteket Ausztriában, a Németországban és Olaszországban, a faji megkülönböztetés ellen küzdő szervezeteket Belgiumban és a természetvédelmi egyesületeket Franciaországban. Lásd erről bővebben: GROENENDIJK, Kees: *Die Wahrnehmung gebündelter Interessen im Zivilprozeß*. Zeitschrift für Rechtssoziologie, 1982, 242.; A skandináv országokban előforduló megoldás esetén, amikor a fogyasztói ombudsman jut szerephez az eljárásban szintén a jogsértések megszüntetése iránti perek a jellemzőek, az ombudsman nem indíthat pert kártérítés iránt. HARSÁGI Viktória: *A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál*, Eljárásjogi Szemle, 2016, 1. évf. 27. Franciaországban csak az ún. „standard” szerződések alapján létrejött fogyasztói szerződések esetén megengedett a közérdekű perindítás. KOVÁCS Mária Mónika: *Gondolatok a közérdekű keresetről*, [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kovacs_maria_monikagondolatok_a_kozerdeku_keresetrol_\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kovacs_maria_monikagondolatok_a_kozerdeku_keresetrol_[jogi_forum].pdf) (2017. mácius 25-i letöltés..). A német Verbandsklage jogintézménye a közérdek érvényesítését szolgálja a fogyasztók védelme érdekében, a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának megszüntetésével. A fogyasztók kárának megtérítése nem része az eljárásnak.

279 FOWKES, James: *Civil procedure in public interest litigation: tradition, collaboration and the managerial judge*. Cambridge, Journal of International and Comparative Law. 2012, 241–242.

alkalmazási területe, nagyobb az ügyek sokfélesége.²⁸⁰ Új célok jelentek meg, a class action új kollektív és általános értékek érvényre juttatása felé orientálódott.²⁸¹

A két fenti alapmodell mellett az optimális megoldást kereső elméletek körében a közérdek érvényesítésnek azon módja is népszerű elgondolás volt, miszerint bármely személy eljárást indíthat a közérdek sérelmére hivatkozva (*actio popularis*).²⁸² Ténylegesen azonban ennek megvalósítása nem volt jellemző. Hollandiában, Írországban, Portugáliában és az USA bizonyos tagállamai engedték csak meg az egyes állampolgároknak a közérdekű perlést.²⁸³ Tehát a közösségi érdekek védelmének állami, illetve civil szervezetek általi megvédése tűnt célravezetőbbnek, legalábbis ha az európai országok jogrendszereit nézzük. A lehetőségkeresés alternatív megoldásai között megtaláljuk még azokat „a magasan kvalifikált speciális állami képviseleti irodákat”, amelyek Cappelletti²⁸⁴ kutatása szerint fontosak lehetnek, de önmagában korlátozott értékűek. Döntéseiket a szervezetten megjelenített érdekek befolyásolják, viszont éppen a közösségi érdekek azok, amelyek csak ritkán szerveződnek olyan koherens csoportokká, amelyek az állami képviseleti irodák befolyásolására képesek lennének. Az ebből adódó hátrányok elsősorban a fogyasztó és a környezetvédelem területén jelentkeztek.²⁸⁵

A közösségi érdekek állam általi képviseletének a fejlődésében új fordulatot jelentett az ombudsman és a közügyvéd (*public advocate*) intézményének a megjelenése. Például a svéd fogyasztói ombudsman feladata a széttöredezett fogyasztói közösségi érdekek képviselése volt. Az Egyesült Államokban több tagállamban a hetvenes évek derekán létrehozták az állam által fizetett közügyvéd intézményét, aki a fogyasztók, az emberi környezet, az idős emberek és más hasonló szervezetlen csoportok nem-képviselt érdekeit

280 Európában példaként említhető a holland egyezségi eljárás, a Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade-ban (WCAM). Ennek a szintén kollektív eljárásnak a célja az, hogy a felek egyezséget kössenek egymással, melyet a bíróság végzéssel jóváhagy. Az eljárásban kategorizálják a károsultakat a károk természete és mértéke alapján. KRANS, Bart: *The Dutch Class Action (Financial Settlement) Act in an international context. The Shell case and the Convernium case*, CJQ 2012,141.

281 HARSÁGI (2016) *i.m.* 25.

282 SÓLYOM (1980) *i.m.* 130.

283 JULESZ Máté: *Egy modern jogi eszköz a környezet védelmében* Magyar Tudomány, 2006, 166. évf. 12. sz., 1476.

284 Ebben az időszakban megindultak olyan a kutatások is, amelyek a joghoz jutás tényleges akadályait voltak hivatottak felmérni a polgári igazságszolgáltatás tekintetében. A legismertebb a Mauro Cappelletti nevével fémjelzett négykötetes elemzés, amely harminc ország kutatási eredményeit tartalmazta (*Access to Justice*). A kutatás teljes eredményét áttekintő tanulmánykötet: *The Florence Access-to-justice Project. A Series Under the General Editorship of Mauro Cappelletti and Bryant Garth*. Vol. I. A World Survey. Milano, 1978.; Vol. II. Promising Institutionis. Milano, 1979.; Vol. III. Emerging Issues and Perspectives. Milano, 1979.; Vol. IV: The Anthropological Perspective, Milano, 1979.

285 KENGYEL (1988) *i.m.* 191.

védte.²⁸⁶ A közügyvéd felléphetett a csoportperekben is a közösség képviselőjeként, így az amerikai rendszerben kettős funkciót töltött be.²⁸⁷ Tehát a jogvédelem a modern állam keletkezésétől kezdődően a közhatalom gyakorlásának egyik alapvető rendeltetéseként fogható fel. A fogyasztók állami védelmét is hordozó jogintézmények, jogszabályi rendelkezések hosszú múltra tekintenek vissza, az önálló jogágként kikristályosodó fogyasztóvédelmi jog azonban kétségtelenül a 20. század szülöttjének tekinthető.²⁸⁸

3.4. A joghoz jutás új kihívásai

A modern piacgazdaság és az információs társadalom rohamos fejlődése – a volt szocialista országokban az egypártrendszerek bukásától – a társadalom működésében is jelentős változásokat hozott magával. A sorozatgyártásnak a múlt század második felétől kezdődő fejlődését követően a kereskedelmi tranzakciók „tömegesítése” jelentős változásokat váltott ki a szerződések megkötésében, valamint az árusítás és a szolgáltatások nyújtásának körülményeiben. Az információs társadalom megjelenése, valamint a távértékesítések és az elektronikus kereskedelem által teremtett lehetőségek új előnyöket kínálnak, ugyanakkor az egyének újfajta nyomás alá kerülhetnek, és új veszélyekkel szembesülhetnek. A nyilvános ajánlatok, a fogyasztói csoportok, az agresszív hirdetésözön és marketing, a szerződéskötés előtti nem megfelelő tájékoztatás, az általánossá vált tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, valamint a versenyellenes magatartások elburjánzása kárt okoz az esetek túlnyomó részében nem is azonosított, illetve nehezen azonosítható, jelentős rétegeknek.²⁸⁹ A piaci folyamatok ilyen alakulása mellett a jog megnövekedett szerepe sürgetővé teszi a joghoz jutás feltételeinek és az

286 KENGYEL (1988) *i.m.* 191.

287 Hazai példát is találunk a közérdek védelmének lehetővé tételére: a fogyasztókat ért vagyoni hátrányok miatt a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény 21. §-a (1) bekezdése alapján volt helye közérdekű perindításnak. A jogszabályhely szerint, aki tisztességtelen gazdasági tevékenységgel a fogyasztók széles körét érintő és jelentős nagyságú hátrányt okoz, azzal szemben – a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Magyar Kereskedelmi Kamara vagy a Fogyasztók Országos Tanácsa, illetőleg a szövetkezetek országos érdekképviselői szervei pert indíthatnak a fogyasztók jogainak érvényesítése iránt még akkor is, ha a sérelmet szenvedett személy nem állapítható meg.

288 BENCSEK András: *A fogyasztóvédelem gazdaságelméleti alapjairól* Polgári Szemle, 13. évf., 4–6. szám, 2017, 276–290.

289 NYAKAS Levente: *Elemzés a médiaszabályozó hatóságok munkájáról, valamint a nemzetközi audiovizuális szabályozás irányairól*. www.akti.hu/periodika/dok/jog_kulo505.pdf (2016. június. 27-i letöltés.) 7–9.

esetleges akadályainak a vizsgálatát, melynek központi eleme immáron a közérdekű társadalmi intézmények (tisztességes gazdasági verseny, jogbiztonság) védelme. A tisztességtelen verseny elleni fellépés közvetlenül védi a versenytársak és a fogyasztók mellett a piac működőképességéhez fűződő közérdeket is; Raiser híressé vált formulája szerint a versenytársra és a fogyasztóra vonatkozó tisztességtelenség mellé lép a piacra vonatkoztatott tisztességtelenség.²⁹⁰ A társadalom nagyobb csoportjait, illetve a társadalmi intézményeket érő veszélyek ellen – ahogy arról már fentebb szó volt – a magánjog szférájában két eszköz alakult ki: a csoportos perindítás és a közérdekű perlés lehetőségének megteremtése. Azokon a területeken, ahol a társadalmi intézmények működésének védelme szükséges magánjogi eszközökkel, a magánszemélyekből álló csoportok keresetindítási joggal való felruházása nem oldotta meg a közösségi érdekek képviselésének valamennyi problémáját.²⁹¹ A piac működőképességéhez fűződő közérdek megvédésére a csoportos perindítás közvetlenül nem alkalmas, mivel az az alapvető feladata, hogy az egyéni perindítás súlyát a csoport megnövelje a költségek kockázatának csökkentése mellett. A közérdekű eljárásokban keresetindítással biztosított az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés azokban az esetekben is, amikor az egyéni perindítás nem történne meg, mivel az egyéni sérelem nem olyan mértékű, hogy elérje a perindítási küszöböt, vagy túlságosan nagy kockázatot jelentene a perindító oldalán, illetve az igényérvényesítés más akadályba ütközik.²⁹² Ez különösen igaz a kis összegeket érintő követelésekre, ahol a kollektív kár a piaci méretekhez viszonyítva sokkal nagyobb.²⁹³ A magas költségek és a peresedés kockázata gazdaságtalanná teszi a fogyasztó számára, hogy olyan bírósági eljárási illetékeket, ügyvédi és szakértői díjakat fizessen, amelyek esetleg meghaladják a kártérítés mértékét. Szükséges ezért közérdekű perlés útján beavatkozni a fogyasztó védelme érdekében, aki általában gyengébb pozícióban van.

Az Európai Parlament 1996. november 14-i állásfoglalásában kifejezésre juttatta, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés egyrészt emberi alapjog, másrészt a jogbiztonság úgy nemzeti, mint közösségi szinten történő biztosításának elengedhetetlen

290 VÖRÖS Imre: *Versenyjogi dilemmák (Egy monográfia margójára)* Jogtudományi Közlöny, 1998, 43. évf.

291 KENGYEL (1988) *i.m.* 191.

292 Az Alkotmánybíróság a devizahiteles perekkel összefüggésben hozott határozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ilyen ügyekben a jogviták hatékony és gyors befejezése lehetőségének törvényi biztosítása közérdek. Vö. 2/2015. (II. 2.) AB határozat 41. pont., ABH 2015, 31.

293 Ötből egy európai fogyasztó nem fordul bírósághoz 1000 eurónál alacsonyabb összeg miatt. Az emberek fele azt állítja, hogy 200 eurónál alacsonyabb összeg miatt nem fordul bírósághoz. – Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáfutásról szóló külön Eurobarométer jelentés, 2004. október, 29.

feltétele.²⁹⁴ Ezt követően az Európai Unió Bizottsága kiadott egy Fehér Könyvet,²⁹⁵ melyben kinyilvánította, hogy a kollektív jogorvoslat két mechanizmusának párhuzamos kell érvényesülnie. Lehetőséget kell biztosítani bizonyos feljogosított szervek (ideértve állami és magánjogi szervezeteket is) számára, hogy az azonosított vagy – ritkább esetben – azonosítható károsultak nevében felléphessenek. Emellett a szabad részvételen alapuló (*opt-in*) közös kereseteknek is teret kell adni.

Az Európai Unió Bírósága több döntésében is megfogalmazta, hogy a fogyasztók hátrányos helyzete ténylegesen elzárhatja őket a bírósághoz fordulástól. Először a C-240/98. és C-244/98. számú, *Océano Grupo Editorial SA kontra Rocío Murciano Quintero és a Salvat Editores* egyesített ügyben hozott ítéletének 25. pontjában mondta ki, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy a szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet anélkül, hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.²⁹⁶ Az Európai Unió Bírósága szerint az egyes perindítással kapcsolatos nehézségek a fogyasztó számára visszatartó hatásúak lehetnek, és arra indíthatják, hogy teljesen lemondjon a jogvédelelről. A C-473/00. számú, *Cofodis SA kontra Jean-Louis Fredout* ügyben hozott ítélet 34. pontjában kifejti, hogy a fogyasztónak nyújtott védelemnek ki kell terjednie azokra az esetekre is, amikor az eladóval vagy szolgáltatóval tisztességtelen feltételeket tartalmazó szerződést kötött fogyasztó tartózkodik attól, hogy e feltétel tisztességtelen jellegére hivatkozzon vagy azért, mert nem ismeri jogait, vagy azért, mert e hivatkozástól visszatartják őt egy esetleges bírósági eljárás költségei. Az Európai Unió Bírósága a fogyasztók jogérvényesítése elősegítésének elvét tovább tágította a C-243/08. számú, *Pannon GSM Zrt. kontra Sustikné Győrfi Erzsébet* ügyben hozott ítéletben. E szerint a bíróságnak

294 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye a kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01) Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2008. 06. 25., C162/4.

295 Fehér könyv az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről (2008. 04. 02.) COM(2008)165 végleges.

296 Az általános szerződési feltételt alkalmazó vállalkozás több szerződés fogyasztókkal történő megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározza, és tartalmát a felek egyedileg nem tárgyalják meg. Az általános szerződési feltételek természetes jelenségei a kereskedelmi forgalomnak, hiszen az előre elkészített szerződések, nyomtatványok nagyban megkönnyítik az üzletkötés folyamatát. A fogyasztónak nem kell a hosszú, gyakran bonyolult, akár több száz oldalt is kitevő jogi szöveget áttanulmányoznia, általában csak megadja személyes adatait, vagy egy-két oldalas kivonatot kap a fontosabb tudnivalókról, vagy adott esetben az interneten néhány kattintással köti meg a szerződést, és egyszerűen csak kipipálja, hogy a feltételeket elfogadta. Tehát az általános szerződési feltételek úgy válnak a fogyasztói szerződés részévé, és határozzák meg a szerződéses viszony minden elemét, hogy a fogyasztók rendszerint azt nem olvassák el.

tevélegesen is kell segítenie a fogyasztó jogainak védelmét azzal, hogy a tisztességtelenséget a bíróságnak hivatalból vizsgálnia kell (30. pont).

Az Európai Unió Bírósága esetjogában a közérdekű fellépés fontossága – mint a joghoz jutás biztosításának egyik eszköze – is rögzítésre került. A már hivatkozott *Océano Grupo* ügyben állapította meg a bíróság, hogy az olyan esetek, amelyekben ugyanazon jogsértés valószínűleg sok fogyasztót érint, és ezért ugyanazok a jogsértő magatartások fogják érinteni őket, nem tűnik eléggé hatékony jogorvoslatnak az, ha az egyes sérelmet szenvedett fogyasztóra van bízva, hogy keresetet indít-e, vagy akár más módon fellép-e jogai érdekében. A C-472/10. számú, *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság kontra Invitel Távközlési Zrt.* ügyben az Európai Unió Bírósága mellett eljáró Verica Trstenjak főtanácsnok 2011. december 6-án ismertetett indítványának 41. pontjában olvasható az a fontos megállapítás, hogy az arra feljogosított szervezet által indítható kereset hozzájárul a fogyasztó helyzetének eljárásjogi szinten történő felértékeléséhez, és mentesíti őt például a polgári jogi perben a pervesztéssel járó költségkockázat alól, ami éppúgy visszatarthat egy fogyasztót az egyedi jogérvényesítéstől, mint az egyedi esetben túl alacsony perérték, amely nem érné meg az egyéni ráfordítást.

A fenti hátrányok kiegyenlítése érdekében az Európai Unió Bírósága a fogyasztók védelmi rendszerét folyamatosan továbbfejlesztette. Az *Erste Bank* ügyben²⁹⁷ azt mondta ki, hogy a fogyasztókkal kötött szerződésekben foglalt tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetésére irányuló megfelelő és hatékony eszközöknek olyan intézkedéseket kell magukban foglalniuk, amelyek lehetővé teszik a fogyasztók hatékony bírói jogvédelmét, biztosítva számukra a vitás szerződés bíróság előtti megtámadásának lehetőségét akár a végrehajtási szakaszban is, úgy hogy ésszerű eljárási feltételek mellett a jogaik gyakorlása ne függjön olyan feltételektől, különösen pedig olyan határidőktől vagy költségektől, amelyek rendkívül nehezé vagy gyakorlatilag lehetetlenné teszik a 93/13 irányelv által garantált jogok gyakorlását. (59. pont)

A *Mostaza Claro* ügyben²⁹⁸ (26. pont), az *Asturcom Telecomunicaciones* ügyben²⁹⁹ (31. pont) és a *VB Pénzügyi Lízing* ügyben³⁰⁰ (38. pont) is a Bíróság hangsúlyozta, hogy a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet csak a szerződő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki. Ez lehet közérdekű kereset a

297 C-32/14. sz. ERSTE Bank Hungary Zrt. kontra Sugár Attila ügy

298 C-168/05 sz. Elisa María Mostaza Claro kontra Centro Móvil Milenium SL. ügy

299 C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones SL kontra Cristina Rodríguez Nogueira ügy

300 C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing kontra Schneider Ferenc ügy

fogyasztók érdekében, és lehet a bíróság hivatalbóli észlelési kötelezettsége is az eljárás tárgyát képező semmis kikötések vonatkozásában. A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint (lásd például: *Baczó és Vizsnyicai* ügy³⁰¹) az ilyen tárgyú uniós jogszabályok hiányában a tagállamok eljárási autonómiája elvének értelmében minden tagállam belső jogrendjének feladata kijelölni a hatáskörrel, illetve illetékességgel rendelkező bíróságot, és meghatározni a keresetindítás azon eljárási szabályait, amelyek a jogalanyok uniós jogból származó jogainak védelmét hivatottak biztosítani. (41. pont)

Az Európai Unió Bírósága ítélkezési gyakorlata (*Banif* ügy³⁰², *Jőrös* ügy³⁰³) azt is világossá teszi, hogy a nemzeti bíróság feladata a lehető legteljesebb mértékig úgy alkalmazni belső eljárási szabályait, hogy elérje a meghatározott eredményt. Ebből következik, hogy abban az esetben, ha a nemzeti bíróság – azután, hogy a rendelkezésére álló, vagy az e célból általa hivatalból elrendelt bizonyításvételt követően tudomására jutott tényállási és jogi elemek alapján megállapította, hogy valamely feltétel az irányelv hatálya alá tartozik – az általa hivatalból lefolytatott értékelés során észleli e feltétel tisztességtelen jellegét, főszabály szerint köteles a peres feleket tájékoztatni erről, és felhívni őket arra, hogy a nemzeti eljárásjogi szabályokban erre vonatkozóan előírtak szerint kontradiktórius eljárásban vitassák meg azokat. A *Pohotovost'* ügyben³⁰⁴ megerősítette a Bíróság, hogy a nemzeti bíróságnak értékelnie kell a szóban forgó feltétel tisztességtelen jellege megállapításának az érintett szerződés érvényességére gyakorolt hatását, és meg kell határoznia, hogy az említett szerződés ezen esetleges tisztességtelen feltétel kihagyásával is hatályban maradhat-e. (61. pont) A nemzeti bíróságoknak a nemzeti jog értelmében a szóban forgó feltétel tisztességtelen jellegének észleléséből eredő következtetést le kell vonnia annak biztosítása céljából, hogy a szóban forgó feltétel ne jelentsen kötelezettséget a fogyasztóra nézve.

301C-567/13. sz. Baczó Nóra, Vizsnyiczai János István kontra Raiffeisen Bank Zrt. ügy

302 C-472/11. sz. Banif Plus Bank Zrt. kontra Csipai Csaba, Csipai Viktória ügy

303 C-397/11. sz. ügy Jőrös Erika kontra Aegon Magyarország Hitel Zrt. ügy

304 C-76/10. sz. Pohotovost' s. r. o. kontra Iveta Korčkovská ügy

3.5. Konklúzó

Összességében úgy gondolom, hogy a társadalom egyre védtelenebb a robogó modernizációból eredő kollektív szinten jelentkező jogsértő magatartásokkal szemben. Ennek aktualitását a jelenleg is zajló események is erősítik. Az online vásárlás elterjedését fokozzák a világjárványok és az egyre kényelmesebb jóléti életmód. Az online kereskedelem fogyasztói szempontból való veszélyei exponenciálisan növekednek azzal, hogy az európai kiskereskedelem is párhuzamosan a digitális transzformáció kellős közepén tart. A Covid19-világjárvány drámai mértékben felgyorsította ezt az átalakulást. Számos fogyasztónak online kellett megvásárolnia a hagyományosan nem az online kereskedelem körébe tartozó (pl. az élelmiszer jellegű) termékeket is.³⁰⁵ A digitális piac tér globális, amely folytán a termékek biztonságát előíró európai uniós szabályok betartása sok esetben szinte lehetetlen. A harmadik országból származó áruk jóval olcsóbbak, miközben azok összetétele, biztonságossága ellenőrizhetetlen. Például az E-commerce in Europe 2020 felmérés szerint az online vásárolt termékek közel 70%-a Kínából származott, amely 2014-ben még 15% volt.³⁰⁶

Emellett határán vagyunk egy olyan technológiai ugrásnak, ami vélhetően alapvető változásokat fog indukálni a jogrendszerben. „Bár nehéz a jövőbe látni különösen technológiai kérdésekben, az már a mai trendek alapján is látszik, hogy a közeljövőben milyen újdonságok körvonalazódnak, és hogy azoknak számtalan jogi kivételése is lesz.”³⁰⁷ A fogyasztói jogviszonyokban olyan eddig nem ismert digitális szolgáltatásokra kell számítani, amelyek hétköznapi elképzeléseinket is meghaladják. „Ami dísztet volt az 1950-es években, az mára kézzelfogható realitássá vált, csakúgy, mint Verne álma a holdutazásról.”³⁰⁸ Ezek jogi vetülete pedig komoly fejtörést okoz a jogalkotó számára. Az egyik ilyen rohamosan fejlődő terület a mesterséges intelligenciával³⁰⁹ működtetett

305 AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG (2022/C 152/01) VÉLEMÉNYE a digitális átalakulás lehetőségeiről a kiskereskedelmi vállalkozások számára és előnyei az európai fogyasztók számára, Megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjában, 2022. április 26., C-152. szám, 2.3

306 E-commerce in Europe 2020, <https://www.postnord.se/siteassets/pdf/rapporter/e-commerce-in-europe-2020.pdf>. (2021. szeptember 4-i letöltés.)

307 UDVARY Sándor: *A gépi identitás látszatáról* Glossa Iuridica 2018/3-4., 51.

308 UDVARY Sándor: *Az önvezető gépjárművek egyes felelősségi kérdései* Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2019/2., 147.

309 „Az MI autonóm működése leginkább abban ragadható meg, hogy a feladatait nemcsak képes újra és újra végrehajtani, hanem a változó környezethez folyamatosan adaptálódik, saját döntése következményeit is értékeli, és ezekhez igazítja jövőbeli döntéseit. Képes tehát hibáiból tanulni, képes

eszközök piaca. A mesterséges intelligenciával működő eszközök saját döntéseket hoznak, ezért a fogyasztóknak okozott károk jogi problémákat vetnek fel. „Az emberi döntéshozatalt segítő, illetve kiváltó mesterséges intelligencia (MI vagy AI) által felvetett sokrétű problémakörben alapvető kérdésként merül fel, kit (mit) kell olyan cselekvő entitásnak tekintenünk, aki kárt „okoz,” illetve akinek a károkozó magatartás a felelősségrevonás szempontjából beszámítható.”³¹⁰ Például az önvezető autók működésének kulcsfontosságú eleme az előzetesen programozott azon alapbeállítások, döntési struktúrák, amelyek kritikus közlekedési helyzetben behatárolják a gépi döntést. Ezek etikailag beágyazott tervezésekor és programozásakor a mérnöknek a kárfelelősségi szabályokra is figyelemmel kell lennie (liability-by-design).³¹¹

„Az információs technológia fejlődése két módon is kihívás elé állítja az igazságszolgáltatási rendszereket. Egyrészt az online térben létrejött jogviszonyok nem feltétlenül oldhatók meg a hagyományos perjogi keretek között (a bizonyítékok elérhetősége, kezelhetősége, peranyagszolgáltatás lehetőségei, feldolgozhatósága miatt). A másik kihívás az igazságszolgáltatással szembeni társadalmi elvárások változása. A bíróságok működésével kapcsolatban mára kialakult alapelvek, standardok egy kétszáz éves fejlődés eredményei. De éppen az a radikális változás, ahogy az IT átalakítja a mindennapokat, szükségszerűen átalakíthatja az igazságszolgáltatással szembeni követelményeket is.”³¹² Ez a fejlődése kihívás elé állítja az államokat, azok mindhárom hatalmi ágát. A jogalkotásnak olyan területekre kell szabályokat hoznia, amelyek jogilag nehezen leírhatók, és nincs lehetőség hosszas hatástanulmányokra és a szabályozási struktúrák kiérlelésére. Az igazságszolgáltatás számára pedig új típusú ellenőrzési és döntési helyzeteket jelentenek. Tehát a bíróságoknak is fel kell készülniük új típusú jogviszonyok kezelésére.³¹³ „A folyamat dinamikája miatt azonban már most kijelenthető, hogy a kétszáz éves bírósági szervezeti-eljárási struktúra rendszerszinten

az önfejlesztésre is.” PUSZTAHELYI Réka: *Emberi döntéshozatalt segítő, illetve kiváltó mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség* Miskolci Jogi Szemle, 15. évfolyam, 2020, 3. különszám 133.

310 PUSZTAHELYI (2020): *i.m.* 132.

311 PUSZTAHELYI Réka: *Strict liability implications of autonomous vehicles with a special view to programming choices* In: Jozef, SUCHOZA; Ján, HUSÁR; Reginá, HUCKOVÁ (szerk.) *Law, Commerce, Economy IX.: Collection of Papers presented at an international scientific symposium LAW - COMMERCE - ECONOMY held from 23rd-25th of October 2019 in Tatras. Košice, Szlovákia: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*, 2019, 468-478.

312 OSZTOVITS András: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/2., 72-80.

313 OSZTOVITS András: *Bíróságok a jövő büvöletében*

https://precedens.mandiner.hu/cikk/20201012_birosagok_a_jovo_buvoleteben (2021. május 6-i letöltés)

nem lesz képes a változó társadalmi, gazdasági elvárások kezelésére. Éppen az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosítása érdekében radikális változtatásra van szükség.”³¹⁴

A jogalkotás előtti nagy kihívás az, hogy a harmadik országok felől érkező online kereskedelemre, valamint a legújabb digitális technikákra olyan szabályokat alkosson, amelyek felveszik a versenyt a gyorsuló folyamatokkal. Amíg ezek meg nem születnek, a jogalkalmazónak nincs eszköze sem fellépni az ilyen jogsértésekkel szemben. Ennek következményeként a tisztességes verseny rendkívüli módon veszélyeztetett, hiszen tisztességtelen verseny elé állítja az uniós székhelyű kereskedőket, akik megfelelnek a fogyasztók számára értékesített termékek biztonságosságát és a fogyasztói jogok tiszteletben tartását előíró uniós szabályoknak. „Európában szilárd, ambiciózus digitális politikára van szükség ahhoz, hogy az ágazat ki tudja használni ezeket a lehetőségeket, és biztosítani tudja, hogy minden vállalat részévé váljon a folyamatnak, javuljanak a munkavállalók munkakörülményei, és a fogyasztók Európa-szerte egyértelműen érzékeljék a kiskereskedelem digitalizációs folyamatából fakadó előnyöket, eközben pedig fennmaradjon a fogyasztóvédelem magas szintje valamennyi értékesítési csatornában.”³¹⁵

Nemcsak a jogalkotást terheli ez a feladat, hanem végrehajtói hatalomnak is új kihívásokkal kell szembenéznie. A közigazgatás reformja is szükséges ezen a területen, mivel a tömeges áruforgalmat kezelő piacfelügyelet és vámellenőrzés nem képes megfelelni az irdatlan ütemben emelkedő áruforgalomnak. Ráadásul az internetről rendelt és házhoz szállított termékek a hagyományos piacfelügyeleti módszerekkel nehezen ellenőrizhetők.

Az Európai Unió határozott üzenetet fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy a vállalat székhelyétől függetlenül az Unióban értékesített áruknak - értéküktől függetlenül - meg kell felelniük a jogszabályoknak. E körben a digitális szolgáltatások szabályozása, a termékbiztonsági rendelkezések, a piacfelügyeleti szabályok és más uniós jogszabályok reformja, megfelelő végrehajtása és érvényesítése is fontos szerepet fog játszani.³¹⁶

314 OSZTOVITS András: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/2., 72-80.

315 AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG (2022/C 152/01) VÉLEMÉNYE a digitális átalakulás lehetőségeiről a kiskereskedelmi vállalkozások számára és előnyei az európai fogyasztók számára, Megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjában, 2022. április 26., C-152. szám, 2.4.

316 AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG (2022/C 152/01) VÉLEMÉNYE a digitális átalakulás lehetőségeiről a kiskereskedelmi vállalkozások számára és előnyei az európai

Az elektronikus kereskedelem véleményem szerint hatással lesz a fogyasztói szerződések hagyományos modelljére is. Ugyanis a gyártó közvetlenül is tudja értékesíteni termékét a fogyasztó számára a szállítási lánc lerövidítésével, a forgalmazó kihagyásával. Az interneten keresztül rendkívül leegyszerűsödik az értékesítés menete, amely párhuzamosan az általános szerződési feltételek alkalmazásának terjedésével is jár. A fogyasztói szerződések szempontjából a kollektív fogyasztói jogvédelem egyik legnagyobb kihívása a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelensége joghatásának tényleges kiválthatósága. Nem pro forma a fogyasztói szerződések részévé váló általános szerződési feltétel jelleg miatt, hanem azért, mert a határokon átnyúló kollektív igényérvényesítés eszköztára még messze le van maradva az online piactér fénysebességéhez képest. A külföldről rendelt áruk tekintetében a szavatossági jogok vagy a szerződésszegés jogkövetkezményeinek érvényesítése szinte lehetetlen a fogyasztók javára. A közérdekű perindításra hivatott állami szervek és civil szervezetek pedig finanszírozási és eljárási jogi akadályokba ütköznek. (Ezekről részletes lesz szó a „Közérdekű perindítás a tagállami határokon átnyúló jogsértésekkel szemben” című részben, ezért e helyen csak utalunk erre.)

A fogyasztóvédelmi szabályok betartása és betartatása teremti meg a vásárlás biztonságát. Ezt azonban csak akkor lehet elérni, ha a fogyasztók tudják, hogy azokban az esetekben is jogvédelmében részesülnek, amikor az igényérvényesítés érdekében nem maguk lépnek fel, sőt fel sem ismerik jogaik megsértését. E tekintetben alapvető garanciális jelentőségű, hogy a fogyasztói érdekek a bíróság előtt, jogszabályok alapján legyenek megvédhetők.

fogyasztók számára, Megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjában, 2022. április 26., C-152. szám, 8.3.

4. A közérdekű igényérvényesítés a magyar magánjogban

4.1. A közérdekű igényérvényesítés megjelenése a hazai magánjogban

Ahogy a korábban kifejtettekből láthattuk, a közérdekű perlés inkább a kontinentális európai modellhez kötődik,³¹⁷ és sok évtizedes múltat tekint vissza. A hagyományos magánjogi felfogás egészen a 20. századig megelégedett a jogsérelmek érintettjeinek önkéntes fellépésével. A hetvenes évektől a legfejlettebb országokban már túlléptek az egyéni jogérvényesítés megkönnyítésének törekvésein, és a magánjogi joghoz jutási reformok a közösségi érdekek védelmét tűzték a zászlajukra.³¹⁸ Az alanyi jogok védelme mellett a joguralom megőrzésének a körében megjelent a közérdek védelmének a gondolata is. A jóléti társadalom igényeként fogalmazódott meg, hogy az állam a magánjogi jogviszonyokban is biztosítsa a jog uralmát, amely már túlmutatott az egyéni jogsértések miatt indítható perek hagyományos struktúráján. Amerikában és Európában is a 19. és a 20. század fordulóján indultak el a társadalmi szempontból a közérdeket védő gondolkodás gyökerei a joghoz való egyenlő hozzáférés jegyében. Az európai jogfejlődéssel párhuzamosan a közérdekű igényérvényesítés egyes formái a magyar magánjogban is megjelentek.

Első ízben az 1911. évi I. törvénycikkben kihirdetett Prósz-féle polgári perrendtartás volt az, amelyre – különösen a perbíró szerepének előtérbe helyezése révén - jelentősen hatott a Franz Klein által kidolgozott modell, vagyis a polgári per közérdekű funkcióját (*Wohlfahrtsfunktion*) előtérbe helyező 1895-ös osztrák polgári perrendtartás. A 20. század első harmadában a versenyjog területén találkozhatunk először olyan perjogi intézménnyel, amely a perindítás törvényi feltételei között már kifejezetten tartalmazta a közérdek megsértésére való hivatkozást. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásról szóló 1931. évi XX. törvénycikk³¹⁹ engedte meg közérdekű kereset indítását a kartellszerződésekkel szemben, mivel a gazdasági versenyt korlátozó

317 FOWKES, James: *Civil procedure in public interest litigation: tradition, collaboration and the managerial judge*, Cambridge, Journal of International and Comparative Law, 2012, 241-242.

318 KENGYEL Miklós: *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban*, Jogtudományi Közöny, 1988/4., 191.

319 https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/rendezvenyek/gvh25/jogtorteneti_kiallitas/kiallitasi_anyagok/gvh_tortenelmi_2000x2000_kygur_mukodesfelepites_vegleges.pdf&inline=true (2020. november 08-i letölés.)

magatartások és a piacon az egyeduralmi helyzet megszerzése a közérdek szempontjából súlyos sérelmet jelentett.³²⁰

A második világháborút követően a szocialista jogfelfogásban a közérdekűség természetesen teljesen más jelentéstartalmat kapott, a szocialista társadalom érdeke lett az első az egyénnel szemben. Ez a kodifikációban is lenyomatot hagyott. A 4071/1949. Korm. rendelet bevezette a közérdekű kifogások rendkívüli perorvoslati intézményét. A kormányrendelet alapján az Igazságügyi Minisztérium Jogügyi Hivatala előterjesztést nyújthatott be, hogy a Legfelsőbb Bíróság a polgári peres és nem peres vagyoni jogi ügyekben hozott jogerős és nem jogerős bírósági határozatokat hatályon kívül helyezhesse abban az esetben, ha megállapítható volt, hogy az eljáró bíróság az 1944. évi december hó 22. előtt alkotott olyan jogszabályra alapította döntését, amely szelleménél fogva, akár egyes rendelkezései folytán a magyar népi demokrácia célkitűzéseivel szemben állt, vagy a jogszabálynak olyan értelmezésére alapította, amely a magyar népi demokrácia általános jogelveinek nem felelt meg.

A szocializmus időszakában a népi közérdek érvényesítésében az ügyész kapott hangsúlyos szerepet. Az 1952-es polgári perrendtartás az ügyészi magánjogi jogviszonyokban való perindítási jogát szovjet-országi mintára a „törvényesség őrzése” és „az állam és a dolgozók” érdekében kiterjesztette anélkül, hogy annak pontos perbeli pozícióját, valamint a felekhez való viszonyát meghatározták volna.³²¹ A felperes ügyész rendelkezési jogosultsága szintén teljes körű volt, míg az eredeti anyagi jogi jogosultat csak a beavatkozó státusza illette meg. A polgári perrendtartást módosító I. novella (1954) a fél és az ügyész helyzetét rendezni kívánták, ezért a módosítás a fél és az ügyész között egységes pertársaságot hozott létre, és az ügyész a közérdeket képviselő független személyként került a perbe felperesi perttársként.³²² A politikai enyhülés a hetvenes években a közérdek védelmében eljáró ügyészi szerepre is kihatott. A Pp. III. novellája, az 1976. évi 26. tvr. szerint az ügyész már „csak” fontos állami vagy társadalmi érdekből léphetett fel, immáron nagyobb teret hagyva a perben a feleknek.³²³

A polgári perben a közérdek általános hangsúlyozása a '80-as évekre tompult, és a klasszikus közérdekvédelmi területeken kapott igazi jelentőséget. Az európai

320 TARR György: *A környezetvédelmi igények érvényesítésénél bevezetésre javasolható popularis action*, Jogtudományi közlöny, 1988, 43. évf. 10. sz. 571.

321 FARKAS József – KOVÁTS Anna – NAGY László – SZILBEREKY Jenő: *Az ügyész részvétele a polgári perben*, Jogtudományi Közönlöny, 1952/4. 165.

322 FARKAS József: *A polgári perrendtartás reformjáról*, Jogtudományi Közönlöny, 1957/4-6., 174.

323 MEZŐ Béla: *A Pp. harmadik novellája és az ügyész eljárásbeli jogosítványai*, In: *Polgári eljárásjogi füzetek*, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1974,

folyamatokkal egyetemben a környezetvédelem, a fogyasztóvédelem, a versenyjog, a kontroll perek és az esélyegyenlőség váltak azokká a témákká, amelyek mögé olyan, a demokrácia és a jogállamiság próbáját is kiálló érdekeket lehetett felsorakoztatni, amelyek továbbra is igényelték a közjogiasított igényérvényesítést a magánjogban. Ez a folyamat vezetett el a kollektív igényérvényesítés mai állapotához, és ahhoz a folyamathoz, mely a 2018-ban hatályba lépett új polgári perrendtartásban³²⁴ a közérdekű igényérvényesítés eljárásjogi szabályozását megteremtette.

Az új polgári perrendtartás két kollektív igényérvényesítési formát vezetett be magánjogunk rendszerébe, a közérdekből indított perlés és a társult perlés jogintézményeit. Ezek a deklarált eljárásjogi formái *a kollektív szinten jelentkező igények érvényesítésére szolgáló mechnizmusoknak*. A közérdekű igényérvényesítés ettől függetlenül nem változott, természetesen továbbra is az anyagi jogi jogviszonyokat szabályozó egyes jogszabályok határozzák meg, hogy mely esetben ruházzák fel az adott szervezeteket, szerveket a közérdek érvényesítésére. A közérdekű perekre vonatkozó rendelkezések újszerűsége, hogy egységes eljárási rendszert képeznek, ugyanis e pertípusra az eddig külön eljárási szabályrendszer nem volt. A társult per szabályai pedig a hagyományos rendszeren belül kívánják megkönnyíteni az egyedi igények összevont (kollektív) érvényesítését akkor, amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (pl. ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.³²⁵

A társult perlés a hazai jogrendszerben igazi előzményekkel nem rendelkezik. Ez az eredetileg *common law* körébe tartozó eljárás viszont a világ különböző részein nem ismeretlen, integrálódott az ázsiai, európai és dél-amerikai civil jogi rendszerekbe is. Az utóbbi évtizedekben egyre jobban elterjedt a világban, valamilyen típusa mostanra már több mint 36 állam jogrendszerében ismert, különböző elnevezéssel (*collective action, collective redress, popular action, class action, stb.*).³²⁶ A társult perek tekintetében egyelőre csak várakozással tekinthetünk a jövőbe. A hazai jogintézmény sikeressége szempontjából az egyik lényeges kérdés annak hatékonysága, amely kapcsán nehéz bármilyen jóslattal élni, hiszen nemhogy ehhez hasonló jogintézmény nem volt

324 A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény, hatályos 2018. január 1-jétől.

325 T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, Általános indokolás 9. pont, <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> (2016. október 10-i letöltés.)

326 HENSLER, Deborah R.: *The Global landscape of collective litigation*, In: Deborah R. HENSLER, Christopher HODGES, Ianika TZANKOVA: *Class Actions in context - How Culture, Economics and Politics Shape Collective Litigation*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA, 2016, 3.

perjogunkban, de a tudatos fogyasztói magatartásra épülő tömeges fellépés kultúrájának sincsenek gyökerei sem a fogyasztók, sem a joggyakorlat oldalán.

4.2. A közérdekű igényérvényesítés egyes típusai a hazai magánjogban

A közérdekű kereseteknek számos formája és típusa van. Vegyes a kép abban a tekintetben, hogy mely perindítási feljogosításokat tekintünk közérdekűnek.³²⁷ A bizonytalanságot egyrészt az okozza, hogy nem minden ágazati jogszabály mondja ki kategorikusan azt, hogy a perindítási jogkör közérdekű-e. Másrészt az a kiváltó körülmény, amely megszüntetése érdekében indítják az eljárást, nem minden esetben veszélyes közvetlenül a társadalomra, viszont az ilyen jogellenes cselekedetek érintetlenül hagyása azzal a következménnyel járna, hogy a rendszer nem töltene be azt a feladatát, amely a társadalom működése szempontjából fontos. Ez pedig megnehezíti annak eldöntését, hogy a bíróság előtti fellépési lehetőség közérdeket véd-e vagy sem.

Véleményem szerint a korábban már meghatározott három ismérv az, amely alapján egy igényérvényesítési feljogosítást közérdekűnek tekinthetünk. Ezen belül a típusok meghatározását a feljogosítás primer jellegadó ismérve, vagyis a jogintézmény által védendő érdek meghatározása alapján a legcélszerűbb megtenni. Így alapvetően a közérdekből történő fellépésre való feljogosítás két csoportját különböztethetjük meg: (A) *zárt*, (B) *nyitott (vagy jogalkalmazói)*. Az alapvető különbség a két csoport között, hogy a zárt típusok esetén a jogalkotó előre meghatározza a jogintézmény által védendő érdek tartalmát. A jogalkalmazónak ezzel kapcsolatosan továbbmérlegelési joga nincs. Ezzel szemben a nyitott típusoknál részben vagy egészben az adott igényérvényesítési eljárásban, az ügy konkrét körülményei alapján kell meghatározni a védendő közérdeket, amely mérlegelésére lehetősége, illetve feladata van a jogalkalmazónak. Az alapvető eltéréseket az alábbi táblázat foglalja össze:

327 Vö. UDVARY Sándor: „*Pro Actione Collectiva, A komplex perlekedés amerikai eszközei, különösen a class action összehasonlító vizsgálata az intézmény magyarországi recepciója céljából*”, Budapest, Patrocinium, 2015, 204-206.; KÁRPÁTI József: *A közérdekű igényérvényesítés egyes kérdései*, http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/kozerdeku_igenyervenyesites.pdf (2017. március 25.-i letöltés.).

KÖZÉRDEK AZ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSSEN	ZÁRT	NYITOTT (jogalkalmazói)
Tartalma	Meghatározott	Körülménytől függő
Valószínűsítése	Nem lehetséges	Szükséges
Mérlegelés	Nem lehetséges	Szükséges

Minkét típust tovább kategorizálhatjuk:

4.2.1. Zárt típusú feljogosítás

- Direkt módon meghatározott
- Indirekt módon meghatározott

a) Direkt módon meghatározott feljogosítás

A jogalkotó ennél az igényérvényesítési feljogosításnál direkt módon megfogalmazza, hogy azt milyen okból és milyen körben kell közérdekűnek tekinteni. Ez jogtechnikailag törvényi vélelem felállításával történik, így elégséges, hogy az eljárás kezdeményezője arra hivatkozzon az eljárás megindításának kezdeményezésekor, a tényleges közérdek sérelmet valószínűsítene (bizonyítania) nem kell. Ilyen például, ha az ügyész a civil szervezetek bírósági nyilvántartásába bejegyzett törvénysértő nyilvántartási adatot támadja meg, a törvény maga mondja ki, hogy a közérdek sérelme fennáll, ha az indítványában az ügyész a nyilvántartás adatának hibáját jelöli meg.³²⁸

b) Indirekten módon meghatározott feljogosítás

Az indirekt meghatározottság esetén is a közérdekűség jogalkotói szándék eredménye, de nem konkrét norma írja elő a tartalmát, hanem a jogrendszer belső összefüggéseiből következik. Az állam a személyek alanyi jogainak maradéktalan biztosításához olyan társadalmi szintű rendszereket működtet, amelyek garanciát nyújtanak a jogbiztonság és a joguralom fenntartására. Bizonyos esetekben az ilyen rendszereket olyan jogorvoslati

³²⁸ Lásd a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény 19. § (4) bekezdése.

lehetőséggel párosítja a jogalkotó, amely túlmutat a szubjektív mérlegelésen alapuló egyéni jogorvoslat igénybevételén, mivel szükséges az is, hogy ennek hiányában is garantálható legyen ezen elvek érvényesülése. Így tehát azokban az esetekben, amikor maga a kiemelten védendő intézményrendszer működtetése önmagában közérdekű, törvényszerű, hogy a hozzá kapcsolt – nem egyéni – igényérvényesítés is közérdekűvé válik. A közérdekűség indirekt meghatározottsága többféle típusban és formában tetten érhető a jogrendszerben, melyeket kategóriákra bontva érdemes röviden jellemezni.

ba) Közhiteles nyilvántartások védelme

A jogszabály szerint kötelezően vezetendő, közhiteles nyilvántartások (lajstromok) lényege, hogy az abba bejegyzett adatokat, jogokat, tényeket mindenki köteles – legalábbis ellenkező bizonyításig – fennállóként elfogadni, az abban foglalt adatok külön bizonyítást nem igényelnek, illetve a jogokra, tényekre jogot, kötelezettséget lehessen alapítani. Ebből következik, hogy e tekintetében a közérdek az, hogy a közhiteles nyilvántartásban csak a jogszabályoknak megfelelő adatok szerepeljenek, illetve hogy a nyilvántartott szervezetek a jogszabályoknak megfelelően működjenek, avagy a nyilvántartott jogok a valóságnak megfelelőjenek.³²⁹ Ilyen például az abszolút szerkezetű dologi jogok érvényesülésének biztosítása miatt az ingatlannal kapcsolatos jogok közhiteles nyilvántartása, melyből eredően az ehhez kapcsolt, az ügyészt megillető ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlése iránti perindítási jog is közérdekű. Természetesen ide sorolható - a magánjogban megjelenő közérdekű jogintézményekkel kapcsolatos részben már hivatkozott - cégnyilvántartás, a civil szervezetek nyilvántartása, vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartás is.

bb) Közvagyon védelme

A társadalmi érdekek szempontjából fontos vagyonelemek védelménél is megjelenik a közérdekűség indirekt formája. A köztulajdon alanyai az állam (az állami szervek), önkormányzatok és más, a magánjogi forgalom alanyaként is fellépő közjogi jogalanyok

³²⁹ A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény szerint az ügyész pert indíthat a cégbejegyzést (változásbejegyzést) elrendelő végzés hatályon kívül helyezése iránt, a cégalapítás érvénytelenségének megállapítása iránti, valamint törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet.

a köztulajdon tárgyával összefüggésben közhatalmi funkciókat látnak el, míg a köztulajdon tárgyainak rendeltetése az, hogy közvetlenül vagy közvetve közérdekű célt töltsenek be.³³⁰ A köztulajdon védelme érdekében történő fellépés jellemző megnyilvánulásai a köztulajdon érintő jogügyletek semmissége miatt indítható perek.³³¹ A közbeszerzésben a közpénzekkel való felelős gazdálkodás követelményének hatékony érvényesítése érdekében a törvény a Közbeszerzési Hatóság részére a közpénzekkel való felelős gazdálkodás megsértése miatt semmis szerződés módosítások esetén közérdekű keresetindítási jogot is biztosít.³³² A köztulajdon védelmének további alappillére a nemzeti vagyon védelmére szolgáló korlátok, jogi garanciák is. A nemzeti vagyonról szóló törvény³³³ elvi alapját az Alaptörvényben meghatározott, a nemzeti vagyonra vonatkozó 38. cikk (1) és (2) bekezdésének előírásai képezik. Az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy az állam és a helyi önkormányzatok vagyona nemzeti vagyon. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény határozza meg. A legszigorúbban védett nemzeti vagyoni kör a kizárólagos állami és önkormányzati tulajdon meghatározása, ami forgalomképtelenséget jelent, azaz teljes elidegenítési és terhelési tilalmat, valamint dologi jog vagy osztott tulajdon létesítésének tilalmát.³³⁴

Az állam és önkormányzatok kizárólagos tulajdona fő szabályként kizárólag koncesszió útján hasznosítható. A kizárólag az állam vagy a helyi önkormányzat által végezhető gazdasági tevékenységek gyakorlásának joga a rögzített kivételektől eltekintve csak koncessziós szerződés keretében a koncessziós törvényben szabályozott módon engedhető át.³³⁵ A koncessziós szerződésben valamely jog vagy feladat átruházása az állam vagy a jogkör birtokosának - az állam belső jogrendjének megfelelő, területileg

330 PUSZTAHELYI Réka: *A tulajdonjogviszony* In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dialóg Campus*, Budapest, 2019, 54-55.

331 A nemzeti vagyonról szóló törvény külön igényérvényesítési feljogosítást nem tartalmaz, viszont a nemzeti vagyont sértő szerződések közérdekből történő megtámadása esetén biztosítja a jogalkalmazó számára, hogy a közérdekűség megállapítása eleve adott legyen. E védelmet erősítendő a törvény 15. §-a kimondja, hogy a jelen törvény rendelkezéseibe ütköző szerződés, más jogügylet vagy rendelkezés semmis.

332 A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 175. §-ának (1) bekezdése szerint ha a Közbeszerzési Hatóság a 187. § (2) bekezdés j) pontja szerinti hatósági ellenőrzés során megállapítja, hogy a szerződés tartalma valószínűsíthetően a 142. § (3) bekezdésébe ütközik, pert indít a szerződés módosítás érvénytelenségének kimondása és az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt.

333 2011. évi CXCVI. törvény.

334 A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény indokolása.

335 A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény indokolása.

illetékes testületének - hatalmánál fogva történik ellenérték fejében, gazdasági előnyhöz juttatva a koncesszió tulajdonost.³³⁶

bc) Helyzetüknél fogva rászorulóknak védelme

Az állam védi azoknak személyeknek a jogait, akik helyzetüknél fogva nem képesek fellépni jogsérelem esetén. Ez adódhat társadalmi helyzetből vagy az ember személyiségének valamilyen lényegi vonásából. Ez utóbbi lehet etnikai származás, szexuális irányultság, nemhez tartozás, faji hovatartozás, bőrszín, nemzetiség, életkor, nemi identitás, fogyatékos állapot, vallási és világnézeti meggyőződés. A gyakorlatban úgy tűnik, hogy e területeken a közérdekű igényérvényesítés leginkább a quasi norma jellegű kirekesztő rendelkezésekhez kapcsolható, továbbá a szegregáció bizonyos eseteiben alkalmazható.³³⁷

Az Alaptörvény negyedik módosításával gyűlöletbeszéd elleni fellépés a közérdek szintjére „emelkedett” azáltal, hogy megteremtette az alkotmányos alapjait annak, hogy a közösségek méltóságának megsértése esetén a jogosult beleegyezésétől függetlenül is a polgári jogi eszközökkel lehessen szankcionálni a gyűlölködő megnyilvánulások bizonyos eseteit. A korábbi szabályozás alapján ugyanis az Alkotmánybíróság arra következtetésre jutott, hogy a közérdekű kereset megindításának lehetősége az önrendelkezési jog alkotmányellenes korlátját képezné tekintettel arra, hogy míg például a fogyasztóvédelmi közérdekű keresetek olyan közös társadalmi érdek védelmét szolgálják, amely alanyi jogok egyéni érvényesítése útján nem, vagy nem kellő hatékonysággal védhető, addig jelen esetben nem a közérdek, hanem a közvetett módon megsértett alanyi jog (az emberi méltósághoz való jog) védelméről van szó.³³⁸ Az új szabályozás alapján viszont már a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen az ügyész a jogosultak hozzájárulása nélkül is keresetet indíthat.³³⁹

Az előző esetkörtől eltérő jellegű a jogai védelmére képtelen személy érdekében történő perindítás. A polgári eljárási kódex feljogosítja az ügyészt, hogy keresettel éljen, ha a jogosult jogainak védelmére bármely okból nem képes.³⁴⁰ Első ránézésre ebben az

336 PAPP Tekla: *A koncesszió – nemzetközi kitekintés* Jogelméleti Szemle, 2003/10., 24.

337 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség elmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény magyarázata, 99-100. http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/Ebktv_kommentar.pdf (letöltés ideje 2017. április 6-i letöltés.)

338 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008., 816.

339 Lásd a Ptk. 2.54. §-ának (4) bekezdését.

340 Lásd. a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 59. §-ának (1) bekezdését.

esetben kérdésként merülhet fel, hogy miért sorolandó a közérdekű igényérvényesítés körébe ez az individuális jogvédelmi eszköz. Az Alkotmánybíróság szerint a közérdekűség alkotmányos alapja az, hogy ebben az eljárásban az ügyész többnyire más szerv vagy személy által nem védett, illetőleg olyan, más által jogvédelmet nem kezdeményezhető magánjogi érdekeket érvényesít, amely igényérvényesítés éppen az egyéb érdekvédelem akadályá vagy nehézsége folytán válik közérdekűvé.³⁴¹ A per ilyen esetben kifejezetten individuális eredményt hoz, a közérdek itt a konkrét magánérdek érvényesülésében áll. Ez a feljogosítás azért érdekes az eddig tárgyalt típusokhoz képest, mert a közérdekűség megállapítására elsőre ránézésre nem egy széles társadalmi érdek ad alapot. Azonban mégis egyértelműen ebbe a körbe kell sorolni, hiszen a joguralom, a jogbiztonság az az érdek, amelynek a biztosítására ez a fellépés hivatott. Ez azon keresztül valósul meg, hogy nem maradhatnak érvényesítés nélkül a polgárokat megillető alanyi jogok akkor sem, ha valamilyen képességbeli hiány miatt a jogosult annak érdekében nem tud fellépni. Ez egyfajta társadalmi szolidaritás azok mellett, akik nem képesek jogaikat megvédeni.

bd) A fogyasztók védelme

A közérdekű per célja, hogy az adott vállalkozást, vagy más piaci szereplőt a jogsértéstől visszatartsa, és ezzel növelje a fogyasztói bizalmat, és biztosítsa a vállalatok közötti valódi és tisztességes verseny feltételeit.³⁴² Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset hozzájárul a fogyasztó helyzetének eljárásjogi szinten történő felértékeléséhez, és mentesíti őt például polgári jogi perben a pereszteséggel járó költségkockázat alól, ami éppúgy visszatarthat egy fogyasztót az egyedi jogérvényesítéstől, mint az egyedi esetben túl alacsony perérték, amely nem érné meg az egyéni ráfordítást.³⁴³

341 1/1994. (I. 7.) AB határozat, ABH 1994, 29.

342 Lásd a Szerződés 3. cikke (1) bekezdésének c) és g) pontjait.

343 C-472/10. sz., Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság kontra Invitel Távközlési Zrt. ügyben Verica Trstenjak főtanácsnok 2011. december 6-án ismertetett indítványának 41. pontjából.

be) A környezet védelme

A környezetünk védelme több pólusú, egyrészt az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása, melynek során elsősorban az embert védjük; másrészt a környezet egészének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme, mely során inkább a környezetet és annak elemeit védjük; harmadrészt pedig a fenntartható fejlődés biztosítása, amivel a jövő generációit védjük.³⁴⁴ A környezet védelme társadalmi probléma, ezért a környezet védelmét „fel kell emelni” a társadalmi igényérvényesítés szintjére.³⁴⁵

Az egyéni sérelem igazolásán kívül is fellépési lehetőséget kell biztosítani a környezeti egyensúlyt veszélyeztető helyzetek esetén.³⁴⁶ Az Alkotmánybíróság egyértelműen rögzítette a környezetvédelmi jogvédelmi eszközök közérdekűségét: „Elsősorban önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó. Az egészséges környezethez való jog az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, beleértve a környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételeit is. E jog sajátosságai folytán mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesít az állam, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia.”³⁴⁷

bf) Rendhagyó esetek (amicus curiae, actio popularis)

Úgy gondolom, e körben érdemes még szót ejteni két olyan jogintézményről is, amelyek ugyan nem tekinthetők igényérvényesítési módoknak, de elméleti szempontból közvetetten kötődnek a közösségi érdekek magánjogi érvényesítéséhez. Az egyik az *amicus curiae* („bíróbarátja”), ami nem tekinthető igényérvényesítési feljogosításnak,

344 SZEMENYEI Balázs: *Dilemmák a környezetvédelem polgári jogi eszközeinek alkalmazhatóságáról*, *Studia iuvenum iurisperitorum*, 2010/5., 172.

345 E körbe sorolható a környezetvédelem, a természetvédelem, a hulladékgazdálkodás és az állatvédelem is. Nem túloz PRUGBERGER Tamás professzor úr, amikor tanulmányában megállapítja, hogy napjainkban a környezet különböző elemeinek sokirányú rombolása folyik. Az egyre kiterjedtebbé és agresszívabbá váló globalizáció folytán beálló dömpingtermelő, valamint az ilyen termelésből származó használati tárgyakat csak részben hasznosító, majd eldobáló fogyasztó-személtelő társadalom növeli a hulladékhegyeket, amelyekben nem csekély hányadot a veszélyes hulladékok tesznek ki. Lásd: PRUGBERGER Tamás: *A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján* Jogelméleti Szemle, 2001/1.

346 PÁNOVICS Attila: *Környezetvédelem az új Alkotmányban* Kül-Világ, 2011/1-2., 119.

347 Lásd 28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994, 138.

de a tartalmát tekintve mégis csak a közérdek polgári eljárásokban történő érvényesítésének egy atipikus formájáról van szó. Az *amicus curiae* jogintézménye ismert mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszerekben, úgy a polgári peres eljárásban, mint a büntetőeljárások keretében.³⁴⁸ Az *amicus curiae* nem peres fél, hanem a bíróság munkájában közreműködő egyfajta tanácsadó, aki jogi érvekkel alátámasztott beadványában a felek által a perben nem vagy nem megfelelően megjelenített érdekek (a közérdek) védelmében semleges és objektív módon jár el. A bíróság fórum mellett egyfajta tanácsadó, véleményező jogkört gyakorol az ítélezési gyakorlat jogszerűségének, egységességének és következetességének elősegítése érdekében.³⁴⁹

A hatályos polgári perrendtartásunk is ismeri az *amicus curiae* intézményét. A Kúria előtti felülvizsgálati eljárásban a tanács elnöke jogkérdésben az iratok megküldése mellett határidő tűzésével a legfőbb ügyészt álláspontjának kifejtésére hívhatja fel. A legfőbb ügyész alkotmányos jogállásából következően a köz érdekében eljárva olyan kérdésekre hívhatja fel a bíróság figyelmét, amelyet a felek nem vettek figyelembe. Elősegítheti továbbá a helyes jogértelmezést, ezáltal elérhető az egységes joggyakorlat kialakítása. Az így eljáró ügyész nem a teljes ügyre, hanem csak a tanács elnöke által feltett jogkérdésre fókuszál.³⁵⁰ Összességében ez adja a jogintézmény indirekt módon meghatározott közérdekűségét.

Az *amicus curiae* mellett a másik említendő jogintézmény az *actio popularis*, melynek 2012. január 1-jéig az Alkotmánybíróság eljárásában volt helye.³⁵¹ Az alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 21. §-a lehetővé tette, hogy jogszabály, valamint közjogi szervezetszabályozó eszköz utólagos vizsgálatára, illetve a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megszüntetésére irányuló eljárásra bárki indítványt tehet. Az *actio popularis* intézménye mögötti közérdek ebben az esetben is a jogrendszer összefüggéseiből vezethető le. Az Alkotmánybíróság jogállami pozícióját tekintve elsősorban a közösség érdekeinek képviselőjére hivatott, mely a jogszabályok

348 Az *amicus curiae* intézménye a Németországban, Hollandiában, Egyesült Királyságban és Belgiumban is ismert. Viszont inkább a kontinentális jogrendszerekre jellemző, hogy az *amicus curiae* a közérdek érvényesítése érdekében terjeszti elő véleményét az adott jogkérdésről. Vö. SIMON Zoltán: *Érdekérvényesítés a bírói hatalmi ágban: az amicus curiae levelek*, Jogelméleti Szemle, 2003/3.

349 GERENCSÉR Balázs Szabolcs: *Az amicus curiae fogalom fejlődése az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában*, Magyar Jog, 2012/2., 114-118.

350 *Új jogintézmény megjelenése a Pp.-ben? – avagy az amicus curiae újjászületése*, <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/uj-jogintezmeny-megjelenese-a-pp-ben-avagy-az-amicus-curiae-ujjaszuletese> (2017. március 29.-i letöltés.)

351 A klasszikus római jog *popularis actio*ja kivételes lehetőség volt valamely közösségi érdek (szent helyek, szabad ember életének védelmére, valamint az abban keletkezhető kár okának elhárítása) védelmére. Ezzel az akcióval bárki élhetett. Lásd: TARR György *i.m.* 572.

alkotmányosságának felülvizsgálatában ölt testet. Ebből következően az eljárás kezdeményezése is közérdekű lesz anélkül, hogy annak valószínűsítésére az indítványozó köteles lett volna.

4.2.2. *Nyitott típusú (jogalkalmazói) feljogosítások*

- a) Abszolút nyitott
- b) Relatív nyitott

a) Abszolút nyitott feljogosítás

Az abszolút nyitott típus esetén a jogalkotó nem végzi el a közérdekűséget meghatározó érdekválasztást, nem zárja le annak határait. A jogalkalmazónak az adott eljárásban „feladatot ad” a jogalkotó, mégpedig bizonyítania kell a konkrét körülményei alapján a közérdek sérelmének fennállását. A mérlegelési szempontokat a bírói gyakorlat feladata kialakítani. A közérdekűség megítélése nyitott, az adott üggyől függő, épp ezért nevezhető „jogalkalmazói” típusnak is.³⁵²

Az ilyen típusú perindítás nehézsége akkor jelentkezik, amikor a jogalkalmazó azzal a dilemmával találkozik, hogy a jogszabályban írt közérdek érvényre juttatása csak egy másik közérdek sérelmén keresztül valósulhatna meg. Ahogyan azt több kutató is kifejti³⁵³ a joggyakorlatban a közérdek gyakran nem jelent mást, mint az eldöntendő kérdés kapcsán megjelenő érdekek mérlegelését, amely az elgondolt közjó érvényre juttatását alapul véve egy érdekválasztást jelent. Ez különösen akkor okoz gondot, amikor olyan érdek ütközik a valós közösségi érdekekkel, amely érvényesülése törvényben biztosított, vagy ha nem is kifejezetten deklarált, de az érdek maga alapvető jelentőségű

352 Erre a feljogosításra példa a Ptk. 6:88. §-a (4) bekezdésének II. fordulata, mely rendelkezés szerint közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében az ügyész keresetet indíthat a szerződés semmisségének megállapítása vagy a semmisség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt. Ugyancsak e körbe sorolható a Ptk. 2:54. §-ának (4) bekezdése, mely szerint ha a személyiségi jog megsértése közérdekbe ütközik, a jogosult hozzájárulásával az ügyész keresetet indíthat, és érvényesítheti a jogsértés felróhatóságtól független szankcióit.

353 Lásd: SZAMEL Katalin: *A közigazgatás közérdekűségének elvi jelentőségéről és gyakorlati használhatóságáról* In: SZAMEL (szerk., 2008) 29.; BÓDIG i.m. 43.

(például jogbiztonság, egyenlőség). A jogalkalmazó ezáltal nehéz helyzetben van, hiszen olyan konfliktus előtt áll, amely megoldása elvileg nem lenne lehetséges a jogszabályok megsértése nélkül. (Ezt jól példázzák a Kúria közérdekkel kapcsolatos gyakorlátánál bemutatott bírósági döntések.)

b) Relatív nyitott feljogosítás

A relatív nyitott feljogosítás annyiban tér el az abszolút nyitottól, hogy a jogalkotó részben meghúzza a közérdekűség fogalmi határait, viszont ezt úgy teszi, hogy a jogalkalmazónak az egyedi ügy sajátosságai alapján egyes elemeket ki kell tölteni tartalommal. Például a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 39. §-a szerint ha a vállalkozás jogszabálysértő tevékenysége a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, és az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik, az ügyészt vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületet keresetindítási jog illeti meg. Ebben az esetben az alapvetően védendő érdek a fogyasztók védelme. A peres eljárás megindításának joga akkor is fennáll, ha a károsult fogyasztók személye nem állapítható meg, illetve független a kárt szenvedett fogyasztók alanyi jogérvényesítésétől. A perindító tehát nem a fogyasztó alanyi jogait védi, hanem közérdekből, jellegétől függő alkotmányos cél vagy érték érvényre juttatásáért lép fel.³⁵⁴ Viszont a jogalkotó nem minden jogsértő tevékenységet kíván közérdekű perindítással védeni, csak azokat, amelyek elérik azt az „ingerküszöböt”, amely a fogyasztók széles körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz. Ennek hiányában úgy kell tekinteni, hogy az egyéni igényérvényesítés keretében kezelhető érdeksérelemről van szó.

A joggyakorlat kimunkálta a törvényi feltétel tartalmát, és kialakította a közérdeket elérő jogsértések szintjének meghatározásához szükséges szempontokat.³⁵⁵ (Például az üzletben lévő árukészlet jelentős mennyisége és értéke, a kereskedelmi egységek száma, az üzlet nagy vonzáskörzete, a vállalkozás széles körű és intenzív reklámtevékenysége, etc.).

354 96/2008. (VII. 3.) AB határozat 3. pont, ABH 2008., 816, 832-833.

355 Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél 1. pontja, valamint egyedi ügyekben hozott bírósági határozatok.

II. FEJEZET - A KÖZÉRDEKŰ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS A FOGYASZTÓÉDELMI JOGBAN

1. A „közérdekűség” a fogyasztóvédelmi magánjogban

A közérdekű igényérvényesítést a fogyasztóvédelem, illetve a versenyjog tipikus eszközének tekintik, mivel e területeken jelenik meg a leghangsúlyosabban.³⁵⁶ A modern piacgazdasági körülmények között rendkívüli mértékben megnövekedtek az elérhető szolgáltatások, az információs technológiák fejlődésével és az internet lehetőségeinek kihasználásával a 21. századra a kereskedelmi ügyletek lényegi átalakuláson mentek keresztül mind mennyiségükben, mind bonyolultságukban. A fogyasztói igényérvényesítés ebben a megváltozott környezetben rendkívüli módon megnevezhetült, éppen ezért bíznak abban a fogyasztóvédelmi jogokat sértő, és gyakran a fogyasztókat megtévesztő üzleti vállalkozások, hogy az egyéni fogyasztók a jogérvényesítés nehézségei miatt nem fordulnak sérelmükkel a bírósághoz. Ezen a meglátáson alapul a fogyasztói társadalmakban a fogyasztói jogvédelem igénye. A fogyasztóvédelem célja a vásárlási folyamat racionalizálása, az egyensúlyi helyzet megteremtése a vállalkozás és a fogyasztó között, amely megteremtéséhez szükséges a tisztességtelen üzleti módszerek elleni védelem.³⁵⁷

A fogyasztókra jelentkező veszélyek tekintetében a legnagyobb nehézséget a közeljövőben a fogyasztás robbanásszerű növekedése jelenti, ami rövidesen a nyersanyagforrások gyors kimerüléséhez és a környezet visszafordíthatatlan elszennyeződéséhez vezethet. A fogyasztási láz nehezen fékezhető, egyre újabb igényeket generál, amelynek legegyszerűbb és leghatékonyabb eszközei a reklámok.³⁵⁸ A fogyasztói társadalom – szélsőséges megvalósulásában – az elégedetlen emberek társadalma, ami pontosan arra épül, hogy mindig legyen valami új, ami iránt vágyakozni

356 Vö. WELLMANN György: *Érvénytelenség*. In: WELLMANN György (szerk.): *Polgári Jog. Kötelmi jog. Első és Második Rész*. HVG-Orac, Budapest, 2013, 165.

357 CSÉCSY György: *A szellemi alkotások jogának fogyasztóvédelmi aspektusai* forrás: http://www.vmtt.org.rs/mtn2012/103_112_Csecsy_Gyorgy_A.pdf (2016. augusztus 31-i letöltés.)

358 NÁRAY-SZABÓ Gábor: *Fenntartható fejlődés – fenntartható fogyasztás* Természet Világa, 130. évf. 12. sz. 1999. december, 531–534.

lehet, amit meg kell szerezni az elavult, régi (ám esetleg attól még hibátlan, teljesen használható) helyett.³⁵⁹

A világgazdaságot egyre inkább a kínálati piac jellemzi, ami azt jelent, hogy gyakran olcsó és gyenge minőségű tömegcikkok lepik el a piacot. A kiélesedő piaci versenyt egyre jobban jellemzik az agresszív marketing módszerek, a megtévesztő kereskedelmi gyakorlatok és a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása. A fogyasztóvédelem célja ezért az egyensúlyi helyzet megteremtése a vállalkozás és a fogyasztó között. Az egyensúlyi helyzet megteremtéséhez szükséges:

- a fogyasztó egészségének, biztonságának és testi épségének a védelme,
- az inkorrekt szerződési feltételek érvénytelenné nyilvánítása,
- a fogyasztó megfelelő informálása, tájékoztatása, oktatása,
- a tisztességtelen üzleti módszerek elleni védelem.³⁶⁰

A folyamatnak az igazi veszélyeztetettjei a mostani fiatalok, akik maholnap a jövő felnőttjeivé válnak. A fogyasztói társadalom lelke és egyben burjánzó csapdája a presztízs fogyasztás, az egyébként az alapvető igények fenntartásához nem szükséges (luxus) javak megszerzése a szociális nyomás és a reklámok hatására alapszükségletté válik, a társadalmi ranglétrán való elhelyezkedés szükséges fokmérője lesz.

A fogyasztók védelme megkívánja, hogy olyan jogvédelmi intézmények jöjjenek létre, amelyek biztosítják, hogy a rövid távú piaczgazdasági érdekek ne nyomják el a társadalom hosszú távú érdekeit. A jogsértések hatóságok, illetve bíróságok előtti megállapítása, azok megszüntetése visszatartó erejű a vállalkozásoknak. A bíróságok, kártérítések preventív hatása generális és speciális módon is érvényesül a piacon. Ez arra ösztönzi a vállalkozásokat, hogy megfelelő minőségű termékeket gyártsanak, a fogyasztókat teljes körűen informálják, tisztességes szerződési feltételeket alkalmazzanak, ami hosszú távon ahhoz vezet, hogy a fogyasztókért folytatott verseny kiegyensúlyozottá válik. A

359 LAKÓ Anita: *A gazdasági, társadalmi erők és fogyasztóvédelem fejlődése* In: *A vevőtől a fogyasztóig*, szerk.: ÁDÁM Ferencné: Körlánc Országos Egyesület a Környezeti Nevelésért, Kecskemét, 2010, 13.

360 Csécsy György: *A szellemi alkotások jogának fogyasztóvédelmi aspektusai* forrás: http://www.vmtt.org.rs/mtn2012/103_112_Csecsy_Gyorgy_A.pdf (2016. augusztus 31-i letöltés.)

fogyasztásra érzékeny (beteg, idős, fiatal, ³⁶¹ stb.)³⁶² fogyasztók jogvédelmére pedig különös hangsúlyt kell fektetni, hiszen ők azok, akik saját jogaik megvédésére koruk, tájékozottságuk, anyagi helyzetük révén sok esetben nem képesek.

Tehát a globalizáció, az elektronikus kereskedelem és az áruk, szolgáltatások tömeges értékesítése rendkívüli mértékben hatással van a magánjog fundamentumára, a szerződő felek jogai és kötelezettségei közötti egyensúly megvédésére. Ez pedig megkívánja, hogy olyan jogvédelmi intézmények jöjjenek létre, amelyek biztosíthatják, hogy a rövid távú piacgazdasági érdekek ne nyomják el a társadalom hosszú távú érdekeit. A gazdasági-társadalmi érdekeket erodáló folyamatokkal szembeni jogvédelmi mechanizmusok hiányának az lenne a következménye, hogy tömeges jogsértések maradnak a jogrendszerben. E jogállami szempontból káros következmények elkerülése érdekében a különböző jogrendszerekben – melyek a későbbiekben részletesen is bemutatásra

361 A termékek vásárlása során tanúsított fiatal fogyasztói magatartás kapcsán 2008-2010 között három kutatást végeztek³⁶¹, amelyben a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatói, illetve középiskolások megkérdezésével a fiatalok vásárlói szokásait vizsgálták. A kutatást végzők elemzése szerint az eredmények egyértelműen azt mutatták, hogy a mintában a középiskolások és az egyetemisták fogyasztói szokásai szignifikánsan különböznek: a középiskolások jóval gyakrabban vásárolnak ruhát, kozmetikumot, elektronikai cikket, sportszert, és könyvet, újságot is, mint az egyetemisták. Megvizsgálták a fogyasztói döntés meghozatala során jellemző mérlegelési szempontokat is, és itt is szignifikáns különbséget tapasztalta. Az eredmények szerint a középiskolások jobban szeretnek vásárolni, kevésbé tudnak ellenállni a leárazásoknak, olykor feleslegesen is vásárolnak, ha van pénzüik, gyakrabban vesznek valamit, jobban igyekeznek követni a divatot/technikai fejlődést. Ezzel szemben az egyetemi hallgatók már inkább a szükségleteiknek megfelelően vásárolnak, és kevesebb időt hajlandók vásárlásaikra szánni. A fiatalok fogyasztását alapvetően befolyásolja életkorukat jellemző pszichológiai és biológiai helyzetük, illetve enne sajátosságai (kamaszkori lázadás, én-keresés, társadalmi-státusz keresés, stb.) A társadalmi beilleszkedés sajátja ennek az életszakasznak. Ebből eredően fogyasztásuk is e preferenciák elérésére és támogatására irányul, amelyek viszont a racionális szükségleteiktől meglehetősen távol áll. Közgazdasági értelemben luxuscikkeknek tekinthetők, hiszen valamilyen pozitív élményt, örömet, kielégülést nyújtanak. (Erről lásd: HAWTREY, R. F.: *The Economic Problem London* Longmans & Green (1925) 189.) A fiataloknak ezeknek a termékeknek a megvásárlása biztosítja a „valahová tartozás biztonságát” nyújtják, a társadalmi elfogadottságot, a csoporthoz kötődést. Ezeket a szempontokat összefoglaló *státuszfogyasztásnak* hívhatjuk.³⁶¹ Ennek jellemzője, hogy a fogyasztó társadalmi státuszát e javak birtoklásával akarja meghatározni és bizonyítani. Ez fiatal korban olyan lényeges szempont, hogy a státuszfogyasztás lényegében átfordul alapvető fogyasztási szükségletbe. Ez az összefüggés pedig azt bizonyítja, hogy a fiatalok fogyasztói döntéseik tekintetében társadalmi és biológiai helyzetüknél fogva kiszolgáltatottabbak mint az átlag felnőtt fogyasztó. NYAKAS Levente: *Elemzés a médiaszabályozó hatóságok munkájáról, valamint a nemzetközi audiovizuális szabályozás irányairól*, 7-9., http://www.akti.hu/periodika/dok/jog_kulo505.pdf (2016. augusztus 27.-i letöltés.)

362 Az információs társadalom korában a fiatalok világa telített hírközlési- és technikai újításokat nyújtó termékekkel és szolgáltatásokkal. A jövő fogyasztásának legjellemzőbb változásai a virtualitás és a személyes jelenlétet nélkülöző kommunikáció terjedése. A legjellemzőbb példa a rendkívül sok applikáció, mellyel a fiatalok találkoznak. Az okostelefonra, illetve a számítógépre történő letöltéseknél nem, vagy nem megfelelően figyelmeztetik a fiatalokat, hogy többletköltségük lehet a megrendelés le nem mondásából. Egy ilyen eset akár 45 ezer forintot többletköltséget okozott a pórul járt gyermek családjának, csak mert nem olvasta el az általános szerződési feltételeket. HORVÁTH György, BARANOVSKY György, EITMANN Norbert: *Átvert gyermekek, kiszolgáltatott és becsapott fiatalok – fogyasztóvédelem és a diákok, az új köznevelési törvény koncepciója*, [http://www.feosz.hu/upload/koznevsajto\(2\).pdf](http://www.feosz.hu/upload/koznevsajto(2).pdf) (2016. augusztus 29.-i letöltés.)

kerülnek - a fogyasztóvédelmi magánjog terén több típusú közérdekű feljogosítási mechanizmus is létrejött. A következő részekben ezeket szeretnénk bemutatni.

2. A közérdekű igényérvényesítés elhelyezése a kollektív magánjogi érdekeket védő mechanizmusok között

Akár a hazai, akár az európai jogfejlődést nézzük, a magánjogban a kollektív fogyasztói igényérvényesítés két modellje alakult ki: a csoportos perlés³⁶³ (társult perlés) és a közérdek védelmében való perindítás.³⁶⁴

A társult perlésnél a csoportérdekek érvényesítésére hivatott kollektív keresetek esetében a kárt szenvedett személyek együttesen indíthatnak keresetet, nagyobb erőt képviselve az összeadódó kárigények nagysága miatt, mintha egyénileg léptek volna fel. A társult perek célja elsődlegesen a felelősség érvényesítése és a károkozás jóvátétele. Tehát a társult perlés a sérelmet szenvedett egyének hatékonyabb közös fellépését biztosítja. Az eljárás megindításának mérlegelése szubjektív, a perrel elérhető hasznok arányosságának mérlegelésén alapul, amely a kereset összeadásával növelhető. A társult perindítás lényege, hogy átfogja az anyagi jogi igényeket, tehát előre meghatározott közös jellemzők alapján (például közös károsító esemény, közös földrajzi terület, közösség, melyeknek a felek tagjai) olyan személyekből képeznek csoportot, akik anyagi jogi jogosultak, így maguk is önállóan joggal bírnának igényeik érvényesítésére. Ez jelentős eltérés a hagyományos berendezkedéstől, mivel a bíróság döntése a csoport minden tagját kötelezi, és ezzel megszűnik az egyéni perindítási joguk. Ezért különösen fontos, hogy meghatározzák azokat a körülményeket, amelyek keretében a csoportos per megindítható. Ennek a garanciális szempontnak alapvetően két sarokpontja van. Az egyik, hogy a bíróság feladata annak alátámasztása, hogy az előterjesztett igény megfelel-e a csoportos perindítás követelményeinek. A másik, hogy a potenciális csoporttagokat értesítsék arról, hogy csatlakozhatnak a csoporthoz ha kívánnak (opt-in), vagy visszautasíthatják az abban való részvételt (opt-out).³⁶⁵

363 A csoportos perlésről bővebben: UDVARY Sándor: „*Pro Actione Collectiva, A komplex perlekedés amerikai eszközei, különösen a class action összehasonlító vizsgálata az intézmény magyarországi recepciója céljából*”, Budapest, Patrocinium, 2015

364 Ide nem értve a munkajog kollektív jogintézményeit.

365 Általában az *opt-out* rendszer mellett azokban az esetekben döntenek, ha a perértékek alacsonyak, a kérelmek hasonlóak, és ha nehéz volna az *opt-in* alapján lefolytatni az eljárást. Ilyen esetekben számos per zajlik a fogyasztói jog tárgyában, amelyben a fogyasztók nem nyerhetnek eredményesen egyéni jogorvoslatot, mivel túl sok egyén érintett és túl alacsonyak a szóban forgó összegek. Az „*opt-out-on* alapuló eljárás révén valamennyi érintett számításba vehető, és az esetlegesen jogtalanul szerzett haszonnal arányos büntetés szabható ki. Azon perek esetében, amelyekben magasak az egyéni kárösszegek, az *opt-in-en* alapuló rendszert választják, amely szükségessé teszi, hogy minden egyes fogyasztó jelentkezzen az eljárásban való részvétel céljából. Például Dániában és Norvégiában a bíró

A közérdekű igényérvényesítés a jogiasított társadalmi értékeket védi, de individuális eszközökkel. A közérdekű igény szintén a közösség tagjaként illetik meg az egyént, viszont a érvényesítésére az egyénnek nincs közvetlen lehetősége, az arra felruházott szervezettől kérhető a fellépés. A perindításra jogosult feladata törvényben előírt, mely célja a jelzett potenciális vagy tényleges jogsértés teljes feltárása. Ez objektív nézőpontot biztosít a közérdek védelme érdekében. *A közérdekű per megindításának az elsődleges oka, hogy a perindításra jogosult érvényesítse azt a jogpolitikai célt, amely feladatául lett meghatározva, és egyben lehetőség szerint az okozott egyéni károkat is orvosolja, de ez utóbbi nem fogalmi meghatározó eleme.*³⁶⁶ Ennek megfelelően alakulnak ezekben az eljárásokban a bíróság által meghozható döntések is. A közérdek védelme érdekében hozható ítéletek a jogsértő helyzet általános felszámolására, így a jogsértés megállapítására, megszüntetésére, a további jogsértéstől való eltiltásra, illetve kötelezésre, kártérítésre vagy kártérítési jogalap kimondására irányulnak. A fellépés eredményeként a társadalom rendes működését akadályozó körülmények megszűnnek, és visszatartó hatásúak a további jogsértésektől.³⁶⁷

a) *Az igényérvényesítésben érintettek köre*

A kollektív igényérvényesítés szempontjából az a kérdés a lényeges, hogy *a jogalkotó milyen szempontokat fogad el csoport elismerésének alapjaként.*³⁶⁸ A kollektív igényérvényesítés mindkét típusában az egyént valamilyen tényező alapján létrejövő közösség tagjaként illeti meg azáltal, hogy az egyén rendelkezik a közösségképző attribútumokkal. A csoportos igényérvényesítés esetén a csoportot meghatározó tényezők valamilyen közös érintettségen, jogséremlen alapulnak, mondjuk ugyanazon cégnél befektetők károsodása, vagy például ugyanabból az egészségkárosító termékből való vásárlás. Az ilyen csoportok rendszerint kisebb közösséget jelentenek, és átmeneti az a meghatározó tényező, amely miatt az egyének a halmaz részévé válnak. Ettől eltérően a

választhat, hogy a két rendszer közül melyiket kell alkalmazni. Lásd: Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye A kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01) Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2008.6.25., C162/2.

366 Vö. LÉGRÁDI *i.m.*121.

367 Vö. SÓLYOM LÁSZLÓ: *A társadalom részvétele a környezetvédelmében.* Medvetánc, Társadalomelméleti folyóirat, 1986/1., 237.

368 TAKÁCS Péter: *Az emberi jogok jogelméleti kérdései,* jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/tansegdletek/2011-12/2011-12-2/takcs_p_az_emberi_jogok_jogelmleti_krdsei__a_jogok.pdf 19. (2016. szeptember 30-i letöltés) 8.

közérdekű igényérvényesítés esetében az egyének azonos társadalmi helyzete hozza létre a közösséget, amely nem választott, hanem tulajdonságon alapuló, és ebből következően állandósuló érdekközösséget jelent, amely közvetlen egyéni érdeksérelemtől függetlenül is létrejöhet. Például közös nemzethez, vagy nemzetiséghez tartozás, a piacgazdaság működéséhez fűződő érdek védelme, az esélyegyenlőség biztosítása, stb. A két csoport közös halmaza is lehetséges. Például a tisztességtelen verseny elleni fellépés közvetlenül védi a versenytársak és a fogyasztók mellett a piac működőképességéhez fűződő közérdeket is, és így a versenytársra és a fogyasztóra vonatkozó tisztességtelenség mellé lép a piacra vonatkoztatott tisztességtelenség.³⁶⁹

b) Az igényérvényesítésre jogosultak köre

A *perbeli legitimáció* nézőpontjából a közérdekű kereset és a társult perlés közötti alapvető különbség, hogy a közérdekű per megindítása független attól, hogy történt-e egyéni érdeksérelem, vagy sem, vagyis a per nem az egyéni alanyi jog, hanem a társadalmi érdek védelmében folyik.³⁷⁰ A közérdekű per megindítására jogosult törvényi felhatalmazás alapján, vagyis eljárási legitimáció birtokában nyújthat be keresetet. Az anyagi jogsérelem nem feltétele a perindításnak, amely révén a potenciális – még nem szerződött - fogyasztó védelmére is megindítható a kereset³⁷¹ Ezzel szemben a társult perben a csoport tagjává nem lehet válni anyagi jogi érdekelttség nélkül.

c) Az igényérvényesítés célja

Egészen más a közérdekű perek felépítése is. A közérdekért folyó perek fél-struktúrája nem mereven kétoldalú, sokkal inkább alakatlan, nem a szubjektív jogsérelmet juttatja kifejezésre, hanem a társadalmi érdeket, illetve ezek érvényesítését olyan társadalmi viszonyokban, amelyeket nem az egyenrangú felek kétoldalú akciói, hanem egy bürokratikus vagy rutin szabályozottság jellemez.³⁷²

369 VÖRÖS Imre: *Versenyjogi dilemmák (Egy monográfia margójára)*, Jogtudományi Közlöny, 1998, 43. évf.

370 BURCKHART, Markus: *Auf dem Weg zu einer class action in Deutschland?* Berlin, 2005, 21.

371A legkézenfekvőbb példa erre a közzétett, de még nem alkalmazott általános szerződési feltételek miatti perindítási feljogosítás.

372 SÓLYOM (1980) *i.m.* 137.

A két modell tekintetében eltérés mutatható ki a perindítási motivációjában is. A csoportos perlésnél a csoporttagság feltételei, az alanyi jogosultak érdekeinek biztosítása,³⁷³ valamint a finanszírozás kérdései válnak a legfontosabbá. Ezek a szempontok a pénzügyi és az időbeli pergazdaságosság mérlegeléséhez szükségesek, vagyis ahhoz hogy az anyagi jogosult eldönthesse, hogy igényét a csoportban való részvétellel, vagy egyéni úton „kifizetődőbb” érvényesítenie. A csoportperekben megállapítási, eltiltó határozat meghozatalára, vagy (különösen ahol a csoporttagok pénzügyi kárpótlást keresnek) pénzügyi kárpótlásra is lehetőség van (vagy mindháromra). Azoknál a csoportperknél, ahol nem adható pénzügyi kártérítés, és a bíróság megállapító ítéletet hoz alátámasztva, hogy az alperes jogsértést követett el, a csoport tagjainak a pénzügyi igényérvényesítés érdekében egyénileg kell keresetet benyújtaniuk az igények további érvényesítése érdekében.³⁷⁴

A közérdekű perlésnél nem ezek a kérdések kerülnek előtérbe, hiszen a per célja a törvényben védett érdek érvényre juttatása. A közérdekű keresetek jellemzően megállapításra, eltiltásra, kártérítésre, törvényes működés helyreállítására, jogállapot megállapítására vagy megszüntetésére, döntés megsemmisítésére, illetve nyilvántartási bejegyzés törlésére irányulnak. Ebből következően a perindítás mérlegelésénél az olyan kérdések a lényegesek, minthogy megalapozható-e a közérdek sérelme, a különböző társadalmi érdekek konkurálása esetén a perben érvényesíthető érdek primátusa fennáll-e, arányos és szükséges-e a külső beavatkozás a magánfelek viszonyaiba, az eljárással elérhető-e a jogsértés megszüntetése, az eljárás elősegíti-e az egyéni érdekérvényesítést.

³⁷³ A társult perlés kapcsán meg kell említeni az ún. ügynökproblémát. Az ügynökprobléma lényege, hogy a csoport képviselője a tagok érdekében jár el, vagyis, hogy olyan döntéseket hoz, olyan lépéseket tesz, hogy az utóbbi számára a lehető legjobb végeredmény alakuljon ki. A probléma akkor jelentkezik, ha a valós döntéseiben nem ez vezérli, ha a döntéseit befolyásoló szempontok eltérnek a megbízó érdekeitől. SZALAI Ákos: *Kollektív keresetek joggazdaságtana*, Iustum Aequum Salutare X. 2014/1. 175.

³⁷⁴ HENSLER [2016] *i.m.* 8.

3. A fogyasztói jogok kollektív védelmének rendszere az Európai Unióban

Ahogy az értekezés korábbi részében a közérdekű igényérvényesítést a magánjogban elfoglalt szerepének meghatározása körében a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok kontextusában helyeztük el, úgy az Európai Unióban kialakult modelleket is a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok körében kívánjuk bemutatni, tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelmi jogban e két alaptípus történeti kialakulása, funkciója, egymáshoz való viszonya szervesen összefügg. A két fogyasztóvédelmi modell párhuzamosságai mentén szeretnénk a következőkben felvázolni a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok fejlődését, elterjedését és típusait, majd az ezt követő részben az egyes tagállamok által bevezetett konkrét jogintézményeket.

3.1. Helyzetkép a kollektív igényérvényesítésről az Európai Unió jogában

A jogállami elvárások, ezen belül a magánjogot sértő folyamatokkal szembeni jogvédelmi mechanizmusok kiépítése szükségességének felismerése nyomán fejlődött Európában a fogyasztóvédelmi gondolkodás. E körben alapvetően két cél elérése körvonalazódott ki. Elsődlegesen lehetővé kell tenni a fogyasztók védelmének megerősítését, könnyebbé és hatékonyabbá téve számukra a jogaik igazságszolgáltatáson keresztüli érvényesítését, vagyis a joghoz való hozzáférést. Másodlagosan a belső piac működése érdekében az igényérvényesítést gátló akadályokat kell megszüntetni, elősegítve a vállalatok közötti valódi és tisztességes verseny feltételeit. Mindezek közösségi szintű elérése érdekében pedig a határon átnyúló kollektív jogsértések miatti eljárási lehetőségek közelítése céljából különböző harmonizált keresetindítási lehetőségeket kell kidolgozni, melyet a tagállamok egészben vagy részben átvehetnek, követhetnek.

Az Európai Unió a fogyasztóvédelem terén döntően anyagi jogrendszert alakított ki, míg a jogérvényesítés, a megelőzés, a rendezés és a kárpótlás szabályait alapvetően a nemzeti jogalkotásra bízta. Az Európai Bizottság a tagállamok állam-, illetve kormányfőiből álló Európa Tanácsa 1995. júniusi Cannes-i ülésére elkészítette a közép-

és kelet-európai társult országok számára az egységes belső piaci közösségi jogszabályok átvételéhez iránymutatást adó Fehér Könyvet. A Fehér Könyv mellékletének 23. fejezete határozta meg a fogyasztóvédelmi szabályozás területén szükséges jogközelítési feladatokat.

Ezt követően a Bizottság a kollektív jogorvoslattal kapcsolatos ötletgyűjtő eseményt rendezett Leuvenben 2007. június 29-én, valamint a portugál elnökség 2007 novemberében szervezett kollektív jogorvoslati konferenciát, amely eredményeként a Bizottság 2008-ban Zöld Könyvet tett közzé a fogyasztói kollektív jogorvoslatról, a közös kollektív jogorvoslati eljárás javaslatának elkészítéséig.

A Zöld Könyvet követően 2009-ben konzultációs dokumentum készült, amely a lehetőségek hatását elemzi a 2008-ban Zöld Könyvre adott válaszok fényében. 2011-ben újabb konzultációt indítottak a kollektív jogorvoslat koherens európai megközelítése érdekében, amelynek célja a kollektív jogorvoslat közös jogi elveinek meghatározása volt.

Ezt követte a Bizottság 2013. június 11-én közzétett ajánlása, amelynek célja a kollektív jogorvoslat koherens és horizontális megközelítésének meghatározása volt az Európai Unióban a tagállami rendszerek harmonizálása nélkül. Az ajánlás előkészítése során az Európai Bizottság megbízásából a londoni székhelyű *Ashurst* ügyvédi iroda tanulmányt készített az igényérvényesítési akadályokról. Az *Ashurst* tanulmány a csoportos igényérvényesítés (*group litigation*) öt különböző típusát különböztette meg:

- Csoportos kereset (*class action*): polgári bírósági eljárás, amelyben az egyik fél, vagy csoport képviselője pert indíthat. A csoport tagja dönthet arról, hogy kilép az eljárásból, akit így nem köt az ügyben hozott ítélet. Az ítélet eredményeként fizetendő kártérítés a csoport tagjait illeti meg, illetve a képviselőt.
- Közös igény (*collective claim*): egy csoport nevében előterjesztett közös követelés. A csoport tagjai azonosított vagy azonosítható személyek. Az ítéletből eredő kártérítést a csoportot mint egészet illeti meg, nem a csoport különböző tagjait.
- Képviselési kereset (*representative action*): azonosított személyek, általában egy egyesület tagjai nevében benyújtott egyetlen követelés. Az ítéletből eredő kártérítést a csoport tagjait illeti meg.
- Kapcsolt kereset (*joint action*): több felperes által együtt előterjesztett követelés, vagy olyan kereset, amelyhez más felperesek is csatlakoznak, melynek feltétele, hogy a bíró megállapítsa, hogy bizonyos kapcsolat áll fenn közöttük (például

ugyanazon károkozó, és a kár ugyanazon tényeken alapul). Az ilyen típusú kereset eltér a csoportos keresettől vagy közös igénytől, mivel az igények csak eljárásjogilag kapcsolódnak össze, valamint egy ítélet születik a per végén, de az ítéletben az egyes követeléseket külön kell kezelni, és a kártérítés megállapítására felperesenként külön kerül sor.

- Igény átruházás (*assignment of claims*): a potenciális felpereseknek lehetősége nyílik az igényérvényesítési jogosultságuk átruházására független harmadik félnek.³⁷⁵

Az Európai Unió Bizottsága az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396/EU (2013. június 11.)³⁷⁶ számon ajánlást adott ki a tagállamok számára. Az ajánlás 38. pontja két éves határidőt írt elő a tagállamok számára, hogy a lefektetett elveket érvényesítsék és azokról statisztikai adatszolgáltatás keretében beszámoljanak. A Bizottság az ajánlásban felhívta a tagállamokat arra, hogy a közösségi jogi jogsértések vonatkozásában teremtsék meg a csoportos perlés lehetőségét és szabályozzák a csoportper (*collective redress procedures*).³⁷⁷ Az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében az ajánlás eredményeként több európai ország tekintetében is várható volt, hogy csatlakoznak ehhez a körhöz a közeljövőben.³⁷⁸ Az ajánlás célja, hogy befolyással legyen a tagállamok nemzeti eljárási szabályozására, és ösztönözze a kollektív jogorvoslat egységesebb megközelítését azáltal, hogy megfogalmazták a javasolt közös elvek alapján alkalmazandó kollektív jogorvoslati eljárásokat. Ennek során arra törekedtek, hogy a Bizottságon belül összeegyeztessék az elveket a Versenypolitikai Igazgatóságnak a „trösztellenes kártérítési követelések” *opt-out* fellépését támogató álláspontjával, valamint az Egészségügyi és Fogyasztói Ügyek Igazgatóságának az általános kollektív jogorvoslati mechanizmusok bevezetését támogató álláspontjával. Az ajánlás kidolgozását megelőző folyamatok során a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy megtalálják a közös nevezőt az igencsak különböző jogi hagyományokkal rendelkező tagállamok között.

375 HENSLER *i.m.* 6.

376 L 201/60 Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2013.7.26

377 NAGY Csongor István: *Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján*, Magyar Jog, 2014/4. 203.

378 HENSLER (2016) *i.m.* 3.

A Bizottságnak elsősorban az Európai Unió Bíróságának a *Manfredi* ügyben³⁷⁹ kimondott jogértelmezésével kellett számot vetnie, miszerint bárkinek, aki a trösztellenes jogszabályok megsértéséből adódóan kárt szenvedett, joga van arra, hogy nemzeti bíróság előtt kártérítést követeljen. Erre is figyelemmel az ajánlás egyik elvi kiindulópontjaként arra jutottak, hogy az Európai Unióban a kollektív jogorvoslat mindkét mechanizmusának párhuzamosan kell érvényesülnie: lehetőséget kell biztosítani bizonyos feljogosított szervek (ideértve állami és magánjogi szervezeteket is) számára, hogy az azonosított vagy – ritkább esetben – nem azonosítható károsultak nevében felléphessenek, és nem szabad megfélemleni a fogyasztók egyéni igényérvényesítéséről sem. Meg kell teremteni annak a biztosítékait is, hogy ugyanazon kárra ne nyújtsanak be többszörös kártérítést.³⁸⁰

Az ajánlás előmunkálataikor,³⁸¹ a közösségi szintű kollektív keresetindítás feltételeinek meghatározásakor elvetették az amerikai mintát követő csoportos kereset (*class action*) átvételét. Ennek elsődleges oka az volt, hogy nem akartak teret adni a gyakorlatok olyan irányú fejlődésének, amellyel az amerikai egyesületi keresetek mintájára a fogyasztók érdekeinek védelme címén indított eljárásokba befektetők, vagy ügyvédek jelentős összegekhez jutnak kártalanítás vagy büntető célú kártérítés címén. Felismerték továbbá azt is, hogy az amerikai esküdtszéki rendszerben a nem hivatásos elemek részvétele az oka annak, hogy egyes bíróságok túlságosan a fogyasztóknak kedvező döntéseket hoznak, melynek szükségszerű eredménye a kedvezőbb bíróságok előtti perindítás (*forum shopping*). Ezt védené ki az egységes közösségi eljárás bevezetése – melyre eddig még nem került sor -, amelyben a jogkövetkezmények azonos jellegűek lennének. A perbeli részvétel módjai között az *opt-out* rendszert tartották előnyösebbnek, melyben elkerülhetőek az abból adódó nehézségek, hogy a csoport tagjai már az eljárás elején jelentkeznek. További kívánatos szempont volt az amerikai típusú sikerdíjak

379 Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA (C-296/04) és Nicolò Tricarico (C-297/04) és Pasqualina Murgolo kontra Assitalia SpA. (C-298/04) egyesített ügyek.

380 LÉGRÁDI *i.m.* 119.

381 A téma egyik legismertebb kutatója, Deborah R. Hensler a következő négy kategóriára osztja a csoportos perlés fajtáit: (1) *Informális eljárás*: megengedik a bíróságnak, vagy más jogvitát eldöntő szerveknek, hogy megállapítsák az igények körülményei alapján azokat a szempontokat, amelyek alapján csoportokat képeznek és így előnyösebben kezelik azokat anélkül, hogy a csoportban a felperesek lehetőségeit az egyéni érdekérvényesítés kapcsán. (2) *Adminisztratív típusú rendszer*: önkéntes alapon és ennek eredményeként az igényeket tárgyalásos úton rendezik. (3) *A csoportos perlési eljárás*: lehetőséget ad a bíróságnak vagy más jogvitát eldöntő szerveknek, hogy döntést hozzanak a közös ügyekben – például a bíróság illetékessége vagy a bizonyítékok elfogadhatósága – az összes igény tekintetében a csoportban, amíg a végső döntést meghagyja érdemben az egyéni igényekről való döntésnél. Néha a döntés a közös ügyekben a felek közötti önkéntes egyezséghez vezet. (4) *Csoportos kereset* (*class action*). HENSLER (2016) *i.m.* 6.

elkerülése. A végső célkitűzés az volt, hogy majd az európai polgárok egységes eljárásban érvényesíthessék jogaikat, mivel ki akarták védeni azt, hogy a fogyasztók kérelmeikkel inkább olyan bíróságokhoz forduljanak, akik köztudottan számukra kedvezőbb döntést hozó hírében állnak.

Az ajánlást megelőző évtizedekben az európai országok mind eltérő hagyománnyal és megközelítéssel láttak hozzá e jogintézmények megalkotásához. A jogintézmények, a szabályozás, a joggyakorlat sok országban hasonló, mivel jellemző, hogy egyes országok átveszik a már kialakított szabályozást, tehát a „jogi transzplantáció” egy formája ez. A különböző verziók főleg az adott ország jogi hagyományaitól, valamint a társadalmat érintő történésektől függenek.³⁸² Mondhatni minden jogrendszert egyedi konstrukciók jellemeznek, ahol csupán a bizonyos aspektusokban megvalósuló európai uniós jogharmonizációnak és az USA jogából származó *class action* általánosnak tekinthető hatásának tudható be, hogy néhány közös vonást egyáltalán felfedezhetünk.³⁸³ Viszont a hatékony fogyasztóvédelmi intézkedések meghozatalához szükséges a tagállamok közötti összehangolt fellépés, melyet az ajánlás elősegíteni kívánna.

Az ajánlás sikerhez fűzött bizodalmat már a megszületésekor az árnyékolta be, hogy az ajánlás nem kötelező erejű (*soft law*). Vagyis lehetővé teszi az intézmények számára álláspontjuk közlését, és azt, hogy intézkedési stratégiára tegyenek javaslatot anélkül, hogy az ajánlás címzettjeire bármilyen jogi kötelezettséget rónának. Hét tagállam fogadta el a kollektív jogorvoslatról szóló jogszabályainak reformját az ajánlás alapján, de az elfogadott reformok sem minden esetben követték az ajánlás elveit, az érintett tagállamok erre vonatkozó törvényi szabályozása csak egy részét emelte be az ajánlásban megfogalmazott megoldásokat.³⁸⁴ Belgium és Litvánia legelső alkalommal vezetett be kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatot a jogrendszerébe. Franciaországban és az Egyesült Királyságban is jelentősen módosították a jogszabályokat. Hollandiában, Szlovéniában és Dániában viták övezték a lehetséges megoldásokat. Kilenc tagállam pedig még mindig nem rendelkezik kártérítésre irányuló, kollektív jogorvoslattal.³⁸⁵

382Vö. GRAZIADEI, Michele: *Comparative Law as the Study of Legal Transplants*, In: Mathias Reimann and Reinhardt Zimmermann (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press, 2006; vagy WATSON, Alan: *Legal Transplants: An Approach to Comparative Law*, University Press of Virginia, 1974.

383 LÉGRÁDI *i.m.* 124.

384 EU Developments in Relation to Collective Redress Class and Group Actions 2017<https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions/class-and-group-actions-2017/eu-developments-in-relation-to-collective-redress>, (2017. március 19-i letöltés)

385A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és

Az Európai Bizottság a 2013/396/EU ajánlás végrehajtásáról 2018-ban jelentést készített,³⁸⁶ valamint 2017-ben a 2009/22/EK irányelvre vonatkozóan REFIT célra vezetőségi vizsgálatot folytatott.³⁸⁷ Ezek a vizsgálatok kimutatták, hogy az uniós jog kollektív fogyasztói érdekeket érintő megsértésének kockázata egyre nő a gazdasági globalizáció és digitalizáció miatt. A megállapítások eredményeként a fogyasztók kollektív igényei érvényesítésének egységes szabályozása felé vezető úton 2020-ban jelentős előrelépés történt. Az Európai Bizottság áprilisban az Európai Parlament és Tanács a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról és a 2009/22/EK hatályon kívül helyezéséről címmel irányelv javaslatot (a továbbiakban: Javaslat) nyújtott be.³⁸⁸ A Javaslat célja a 2009/22/EK irányelv modernizálása és felváltása volt. A Javaslat 2020-ban az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről címmel került elfogadásra (a továbbiakban: Irányelv).

A kollektív fogyasztói jogvédelemmel kapcsolatos uniós célravezetőségi vizsgálatok³⁸⁹ arra a következtetésre jutottak, hogy a 2009/22/EK irányelvet olyan jelentős hiányosságok jellemezték, amelyek akadályozták annak teljeskörű érvényesülését. A 2009/22/EK irányelvben rejlő lehetőségek még azokban a tagállamokban sem voltak teljes mértékben kiaknázva, amelyekben a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárások eredményesek voltak, és azokat széles körben

kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló, 2013. június 11-i bizottsági (2013/396/EU) ajánlás végrehajtásáról, 2018.1.25. COM(2018) 40 final.

386 A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló, 2013. június 11-i bizottsági (2013/396/EU) ajánlás végrehajtásáról, 2018. január 25., COM(2018)40 final.

387 A célra vezetőségi vizsgálat a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK irányelvre, a fogyasztási cikkek adásvételéről és a kapcsolódó jótállásról szóló 1999/44/EK irányelvre, az árak feltüntetéséről szóló 98/6/EK irányelvre, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2005/29/EK irányelvre és a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK irányelvre terjedt ki.

388 COM(2018)184. final.

389 A Bizottság jelentése a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 1998. május 19-i 98/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alkalmazásáról, 2008. november 18., COM(2008)756. final; A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alkalmazásáról, 2012. november 6., COM(2012)635 final.

alkalmazták.³⁹⁰ Tehát a 2009/22/EK irányelv jócskán megérett a modernizációra, aminek főbb sarokpontjai a szabályozás mentén a következők.

3.1.1. A 2020/1828/EU irányelv hatálya

Az 2009/22/EK irányelvhez képest az Irányelv hatályát kiterjeszti a jogalkotó. A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme a pénzügyi szolgáltatási, az energia-, a távközlési, az egészségügyi és a környezetvédelmi ágazatra, és az egyéb horizontális és ágazatspecifikus uniós területekre is kiterjed. A módosítás révén az Irányelv hatékonyabb fellépést biztosít azon gazdasági ágazatokban is, ahol a megvalósuló jogsértés a fogyasztók nagy számát érintheti. Ennek megfelelően az Irányelv I. melléklete, amely a keresetindítás alapjául szolgáló uniós jogi rendelkezések felsorolását tartalmazza – ideértve ezen rendelkezések nemzeti jogba átültetett megfelelőit is – jelentősen bővül az eddigiekhez képest.

3.1.2. Feljogosított egységek (perindításra jogosultak)

Az Irányelv továbbra is a tagállamok által kijelölt „feljogosított egységek” számára teszi lehetővé, hogy keresetet indítsanak. Azonban változás, hogy a feljogosított egységeknek minimumkritériumoknak kell megfelelniük, melyek a következők: kijelölés szerinti tagállam nemzeti jogának megfelelően létrehozott jogi személy, amely igazolni tud 12 hónapnyi, a fogyasztók érdekeinek védelme céljából a kijelölés iránti kérelem benyújtását megelőzően kifejtett tényleges nyilvános tevékenységet; az alapszabályban meghatározott célja alapján jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy védje a fogyasztóknak az I. mellékletben említett uniós jogi rendelkezésekben meghatározottak szerinti érdekeit; nonprofit jellegű; nem áll fizetésektelenségi eljárás alatt és nem fizetésektelenné nyilvánított szervezet; független, nem áll kollektív perindításban érdekelt szervezet

³⁹⁰ Az Európai Bizottság áprilisban az Európai Parlament és Tanács a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői eljárásokról és a 2009/22/EK hatályon kívül helyezéséről címmel irányelv javaslat indokolásából.

befolyása alatt, nem finanszírozza ilyen, valamint a fogyasztók érdekei közötti összeférhetetlenség megelőzésére irányuló eljárásokat alakított ki; bármely megfelelő eszköz segítségével – így különösen a honlapján – világos és közérthető megfogalmazásban nyilvánosságra hozza az öt pontjában felsorolt feltételeknek való megfelelést igazoló információkat, továbbá információkat arról, hogy általában melyek a finanszírozási forrásai, milyen a szervezeti, irányítási és tagsági struktúrája, valamint mi az alapszabályban meghatározott célja és mik a tevékenységei.

A kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslati keresetek esetében a feljogosított egységeknek pénzügyi kapacitásukat és a keresetet alátámasztó forrásaik eredetét is fel kell tárniuk a bíróságok vagy közigazgatási hatóságok előtt. A bíróságok és közigazgatási hatóságok jogosultak lesznek megvizsgálni a harmadik fél általi finanszírozásra vonatkozó szabályokat.

3.1.3. Az eljárás hatékonyságát elősegítő változások

Azokban a tagállamokban, ahol a kollektív keresetek feljogosítottjai – nem államilag finanszírozott – civil szervezetek, a perlési költségek és különösen a pervesztesség kockázata jelentősen visszatartó hatású a perindítási hajlandóság tekintetében. Az Irányelv ezért megköveteli a tagállamoktól a harmadik fél általi finanszírozás biztosítását, és annak elkerülését, hogy a perköltség kockázata ne jelentsen pénzügyi akadályt. Főszabály szerint az érintett egyéni fogyasztók nem viselik az eljárás költségeit, azonban kivételes körülmények fennállása esetén az érintett egyéni fogyasztó kötelezhető az eljárás azon költségeinek viselésére, amelyek az említett egyéni fogyasztó szándékos vagy gondatlan magatartásának következtében merültek fel.

Az Irányelv rendelkezéseket tartalmaz arról is, hogy a fogyasztókat megfelelően tájékoztatni kell a kollektív érdekvédelmi kereset eredményéről, és a fogyasztók érdekében elért előnyről.

Az Irányelv ezen felül a kollektív peren kívüli egyezséget is elősegíti. Az egyezés alapulhat a felek közös javaslatán, vagy a bíróságnak vagy a közigazgatási hatóságnak a feljogosított szervezettel és a kereskedővel folytatott konzultációt követő egyezségekre való – határidő tűzése melletti – felkérésén is. Természetesen a bíróság vagy a közigazgatási hatóság felülvizsgálja az egyezséget, és jóváhagyja, ha megfelel a nemzeti jognak, az

tisztességes és érvényesíthető a fogyasztók érdekében. Ha a bíróság vagy közigazgatási hatóság nem hagyja jóvá az egyezséget, akkor folytatja a képviseleti kereset elbírálását. A jóváhagyott egyezség kötelező érvényű, de az egyéni fogyasztónak lehetősége van arra, hogy elfogadja vagy megtagadja az egyezség kötelező erejét magára nézve.

Az Irányelv egyértelművé teszi a kollektív kereset és az egyéni igények közötti kapcsolódást. Az egyéni fogyasztó perében a jogsértést megállapító jogerős bírósági vagy hatósági határozat deklaráltan jelent bizonyítékot. A kollektív érdekeket védő közérdekű perben hozott határozat mindegyik fél által felhasználható lehet az ugyanazon gyakorlat miatt, ugyanazon vállalkozással szemben indított bármely eljárásban. Emellett az egyéni fogyasztói igények védelmében az Irányelv előírja azt is, hogy az egyéni fogyasztói igényre alkalmazandó elévülési időnek – az adott jogsértés megszüntetésére irányuló intézkedések meghozatala iránti – képviseleti kereset elbírálása közben történő lejárta ne akadályozhassa meg a fogyasztót abban, hogy az később keresetet indítson.

A jogsértés megszüntetésére irányuló keresetek tekintetében az eljárás kezdeményezésre jogosultak lehetőségei természetesen jellegükből adódóan nem azonosak, és ez a jogintézmény hatékonyságában is jelentős különbségeket okozhat. A feljogosított állami szervek hatékonyabbak, az egyéni igényérvényesítés hiányában is képesek a jogsértések felszámolására.³⁹¹ Az állami szervek feladata törvényben előírt, és ennek érvényesülését biztosítja az állam személyi és pénzügyi háttere. Ez különösen a kevésbé fejlett civil szférával rendelkező államokban meghatározó körülmény. Az állami szervek jogi státuszukból eredően nagyobb lehetőségekkel bírnak a bizonyítékok beszerzésében is. Az Irányelv felismerve ezt a problémát, előírja, hogy amennyiben egy feljogosított szervezet észszerűen elérhető bizonyítékokat szolgáltatott a kereset alátámasztására, és jelezi, hogy további bizonyítékok állnak rendelkezésre, a bíróság elrendelheti, hogy az alperes vagy a harmadik fél rendelkezésre bocsássa e bizonyítékokat. Ez a civil szervezetek perindítása esetén nyilvánvaló könnyebbséget fog jelenteni.

A fentiekén túl a civil szervezeteknél a finanszírozás megoldása fontos, hiszen még pernyertesség esetén is a várható előny nagysága elmaradhat a szükséges ráfordítástól.³⁹²

391 BERHG, Roger van den: *Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem*. Maastricht Journal of European Competition Law, 20. kötet, 1. kiadás, 2013. 12.

392 TZAKAS, Dimitrios-Panagiotis: *Effective Collective Redress in Antitrust and Consumer Protection Matters: A Panacea or a Chimera?* Common Market Law Review, 2011/48. 1125.

A magas költségek miatt a pénzügyi háttér hiánya akár a jogsértő magatartással szembeni fellépés elmaradásához is vezethet, figyelemmel arra a tényre is, hogy Európában a „vesztes fizet” elve jellemző a polgári eljárásjogokban. A civil szervezetek perindításának finanszírozása érdekében az Irányelv támogatás nyújtását teszi lehetővé. Az Irányelv előírja, hogy a tagállamok hozzanak intézkedéseket annak biztosítása céljából, hogy a kollektív keresetekkel kapcsolatos eljárások költségei ne akadályozzák meg a feljogosított szervezeteket abban, hogy keresetet indítsanak. Ez jelentheti például közfinanszírozás rendelkezésre bocsátását, strukturális támogatást, az alkalmazandó bírósági illeték korlátozását vagy költségmentesség biztosítását. Lehetőséget biztosít továbbá arra is az Irányelv, hogy azoktól a fogyasztóktól, akik kinyilvánították, hogy kollektív keresetben a feljogosított szervezet képviselje őket, díjat kérjenek.

3.2. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok Európa egyes államaiban

Az Európai Unióban minden tagállamban létezik jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás. Egyes tagállamokban a kollektív jogorvoslatok horizontálisan (Bulgária, Dánia, Litvánia, Hollandia, Svédország) vagy ágazati területeken a versenyjog (Luxemburg, Spanyolország), a környezetvédelem (Franciaország, Portugália, Szlovénia, Spanyolország), vagy az esélyegyenlőség (Horvátország, Franciaország, Spanyolország) terén vannak jelen, azonban főleg a fogyasztóvédelem területén alkalmazzák a kollektív jogorvoslatot lehetővé tevő jogintézményeket.³⁹³ A fogyasztók érdekeinek védelmében indítható kollektív jogorvoslat a 2009/22/EK irányelvnek köszönhetően az összes tagállamban létezik. Viszont kártérítési célú kollektív keresetek csak a következő tagállamokban vannak: Belgium, Bulgária, Dánia, Görögország, Finnország, Franciaország, Litvánia, Olaszország, Magyarország, Lengyelország, Románia, Spanyolország és Svédország. Két tagállamban (Finnország és Lengyelország) kizárólag a hatóságok jogosultak képviselői keresetet indítani, néhány más tagállamban pedig egyéb nem kormányzati szervek a hatóságokkal megosztva rendelkeznek ezzel a hatáskörrel (pl. Magyarország, Dánia).³⁹⁴

Társult perlési eljárással is Európa legtöbb országban találkozhatunk³⁹⁵ (kivételem például Svájc³⁹⁶ vagy Csehország, ahol a tömeges jogsértések kezelésére szolgáló általános kollektív eljárásokat nem vezettek be³⁹⁷).

Az előzőekben láthattuk, hogy az Európai Unió fogyasztóvédelmi joganyagát az jellemzi, hogy közösségi szinten nem jelenik meg egységes eljárási jogi szabályozás, az anyagi jogi fogyasztóvédelmi előírásokat pedig elsősorban áru- és szolgáltatás specifikus

393 A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló, 2013. június 11-i bizottsági (2013/396/EU) ajánlás végrehajtásáról, 2018.1.25. COM(2018) 40 final

394 Bizottsági jelentés, COM(2018) 40 final.

395 BERHG: *i.m.* 14.

396 *Kollektiver Rechtsschutz in der Schweiz – Bestandesaufnahme und Handlungsmöglichkeiten Bericht des Bundesrates*, 2013, <https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/aktuell/news/2013/2013-07-03/ber-br-d.pdf> (2018. március 20-i letöltés), 14.

397 HAMULÁKOVÁ, Klára: *Empirical Reports, Czech Republic*. In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation*. (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017, 150

irányelvek és ajánlások tartalmazzák, ezért a tagállamok saját nemzeti jogalkotásukon keresztül eltérő jogforrási szinten vezették be a közösségi előírásokat.

Jogpolitikai szempontból a kollektív igényérvényesítési rendszerek bevezetése számos célt szolgálhat, melyek közül a jogirodalomban legjelentősebb feladatuknak a joghoz jutás elősegítését,³⁹⁸ a költségek csökkentését,³⁹⁹ az igazságügy működésének gazdaságosságát,⁴⁰⁰ a felek közötti tényleges egyenlőség biztosítását, az eltérő döntések elkerülését,⁴⁰¹ illetve a gazdasági szereplők viselkedésmintáinak javítását⁴⁰² tartják. Továbbá tömeges szinten nyújtott szolgáltatások esetén elkerülhetővé teszik a bírósági eljárások megtöbbszöröződését, és mindezért egyre fontosabbá válnak.⁴⁰³

A jogalkotási megoldások sokszínűek, de alapvetően két irányvonal a jellemző,⁴⁰⁴ illetve ezek kombinációin alapuló rendszerek jöttek létre. Az egyik vonalat azok a típusok alkotják, amelyek a társadalom vagy egy – személyében sok esetben nem azonosított – közösség *kollektív érdekei* (közérdek)⁴⁰⁵ védelme iránt indíthatók. Az ilyen igényérvényesítésére általában csak a jogalkotó által kijelölt állami szervek, vagy ezen érdekek védelmére hivatott egyéb szervezetek jogosultak, és meghatározott jogok védelme iránt.⁴⁰⁶ A tag hozzájárulása a per megindításához nem szükséges, de nem is léphet ki a csoportból.⁴⁰⁷ A kollektív mechanizmusok másik típusa *az egyének*

398 GIBBONS, S.M.C.: *Group Litigation, Class actions and Collective Redress: An Anniversary Reappraisal of Lord Woolf's Three Objectives*. In: DWYER, D. (szerk.): *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford–New York, 2009, 129.

399 ANDREWS, Neil: *English Civil Procedure. Fundamentals of the New Civil Justice System* Oxford–New York, 2003., 974.

400 UDVARY Sándor: *The Advantages and Disadvantages of Class Action* *Iustum Aequum Salutare* IX. 2013.1., 68.

401 HARSÁGI Viktória: *A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei* *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 4, 2 2015, 218.

402 HARSÁGI (2016) *i.m.* 24.

403 ZUCKERMAN, Adrian: *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*. London, 2013., 655.

404 A nemzetközi és a hazai kutatásokban többféle csoportosítással találkozhatunk. A szerző által alkalmazott két irány nagyvonalú meghatározásnak tekinthető, de a keresettípusok további absztraháló csoportosítása, a különböző alaptípusok tartalma és elnevezése külön tanulmány témája lehetne, és jelen esetben a gyakorlati megoldások összehasonlító elemzése a célunk. E tekintetben csak jelzés szintjén említjük, hogy például az Európai Bizottság külön kutatást rendelt meg ebben a témában. Az ún. *Ashurst* tanulmány például a csoportos igényérvényesítés (*group litigation*) öt különböző típusát különböztette meg. Internetes elérhetőség: WAELBROECK, Denis, SLATER, Donald, EVEN-SHOSHAN, Gil: *Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules*. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/comparative_report_clean_en.pdf (2018. március 20-i letöltés)

405 JÓJÁRT Eszter: *A közérdekből indított per* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog Kommentár a gyakorlat számára*, Harmadik kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2017, 1209.

406 KECSKÉS László – WALLACHER Lajos: *A csoportos jogérvényesítés lehetséges formái választottbíráskodás keretében a magyar jogban* In: KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG-Orac, 2012, 283.

407 NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – I. rész. Az amerikai class action*. *Külgazdaság – Jogi Melléklet*, 2010/9–10., 94.

csoportjának homogén igényei érvényesítését segítik elő az összevont fellépés előnyeinek kihasználásával (társult perlés). Ezeknél a típusoknál a jogosultak maguk döntenek a részvételről. Az *opt-in* rendszerben a csoporttagok, valamilyen módon, kifejezett hozzájárulásukat kell adják a csoportperhez ahhoz, hogy az kiterjedjen rájuk. Az *opt-out* rendszereket a meghatalmazás nélküli képviseleti jog jellemzi: a csoportper az összes csoporttagra kiterjed, kivéve azokat, akik a csoportból kifejezett nyilatkozattal kiléptek (feltéve, hogy a kilépés megengedett).⁴⁰⁸ A csoporttagok igényeit egy személy (szervezet) képviseli, aki az összes felperes érdekében szólal fel,⁴⁰⁹ vagy egy eljárásban bírálják el az igényeket.⁴¹⁰ Meg kell jegyezni, hogy a két modell között különbségtétel természetesen viszonylagos, a határok nem mindig élesen elkülöníthetők, bizonyos megközelítésben a csoportos igényérvényesítés tág értelemben a közérdekű pereket is átfogja.⁴¹¹

A hazai megoldást övező európai kontextus fő típusainak bemutatásával az értekezés ezen részében nyolc ország kollektív rendszerének struktúráját, az igényérvényesítések gyakorlatát, valamint az azokat elősegítő és gátló tényezőket szeretném bemutatni. A sokszínűség érzékeltetésére természetesen bármelyik kollektív igényérvényesítési mechanizmussal rendelkező ország jogrendszere elemzésre érdemes lenne, de területi okokból szükséges volt olyan típusok kiválasztása, amelyek a kollektív érdekek védelmére egymástól érdemben eltérő megoldásokat alakítottak ki. A választásnak az is szempontja volt, hogy olyan jogrendszerek is bemutatásra kerüljenek, amelyek a témával foglalkozó – főleg az angolszász és a Benelux államokban, valamint Németországban lévő mechanizmusokra koncentráció – szakirodalomban kisebb hangsúllyal szerepelnek. Az országok sorrendjének megválasztása is tudatos. Ausztriában nincs társult perlési mechanizmus, viszont ezt pótló megoldást alakított ki a joggyakorlat. Az olasz jogalkotó ezzel szemben kizárólag a társult perlés alapját kívánta megteremteni, amelyet az ügyész *amicus curiae* jellegű részvételével egészített ki a társadalmi érdekek érvényesülése érdekében. A francia jogban, amely a közérdekű igények érvényesítésében széleskörű hagyományokkal rendelkezik, 2014-ben új jogintézményként vezették be a társult perlés lehetőségét. A portugál jog a közérdek védelmére helyezi hangsúlyt, de sajátos rendszert alakított ki, a perindításra bármely állampolgár vagy akár külföldi személy is jogosult. A

408 NAGY Csongor István: *Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján*. Magyar Jog, 2014/4., 213.

409 HODGES, Christopher: *Multi-party Actions*. Oxford–New York, 2001., 73.

410 HODGES, Christopher: *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems* Oxford, 2008., 2.

411 NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés gazdaságtana és lehetőségei a magyar jogban*. Jogtudományi Közlöny, 2011/3., 163.

litván jogrend pedig tisztán a közérdek védelmében való fellépést teszi lehetővé a jogszabályban meghatározott jogosultak számára. Bulgária mindkét modellt alkalmazza, a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmében közérdekű keresetet, és a fogyasztóvédelmi szervezetek által indítható képviselői (reprezentatív) kártérítési keresetet is. Az Egyesült Királyságban számos összevont igényérvényesítési mechanizmust bevezettek, és ezek közül többféle követelésre alkalmazhatók, és mindegyik opt-in alapon működik. Németországban ágazati szinten vannak kollektív igényérvényesítési mechanizmusok, a versenyjog, a fogyasztóvédelem, a pénzügyi és a tőkepiac területén, azonban nem hoztak létre általános kollektív igényérvényesítési mechanizmust.

E rész végén a bemutatott megoldások összehasonlításával célunk annak összevetése, hogy a hasonló problémákra adott eltérő megoldások közül melyek milyen hatékonysággal töltik be a kollektív érdekek védelmében feladatukat, valamint annak a kérdésnek a körbejárása, hogy kimutathatók-e közös pontok a hatékonyságot elősegítő vagy épp akadályozó tényezők között.

3.2.1. Ausztria

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

Ausztriában nincs kifejezetten az egyéni igények érvényesítését elősegítő csoportos mechanizmus, azonban vannak egyéb eljárásjogi lehetőségek.⁴¹² Az osztrák polgári perrendtartás (*Zivilprozessordnung – ZPO*)⁴¹³ a felperesek pertársaságát és az ügyek egyesítését teszi lehetővé. Az osztrák fogyasztóvédelmi törvény (*Konsumentenschutzgesetz – KSchG*)⁴¹⁴ 1979. október 1. napján történt hatályba lépésével a fogyasztóvédelmi szervezetek lehetőséget kaptak képviseleti (reprezentatív) kereset benyújtására. A jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás tekintetében a KSchG különbséget tesz – hasonlóan a német jogi szabályozáshoz – a tisztességtelen szerződési feltételek miatti fellépés, valamint a fogyasztói jogokat sértő gyakorlatok, illetve a 2009/22/EK irányelv⁴¹⁵ mellékletében felsorolt irányelvek megsértése miatti fellépés között. A rendelkezésre álló két eljárás közül tisztességtelen feltételek alkalmazása miatti eljárást sokkal gyakrabban indítanak, mint a fogyasztók jogainak megsértése miatt. Mindkettő célja a jogsértő helyzet megszüntetése, azonban egyik eljárás sem irányulhat a fogyasztókat ért egyedi hátrányok reparálására, a károk megtérítésére.⁴¹⁶

Az osztrák jogrendszerben más jogszabályok is tartalmazzák a fogyasztók jogai érdekében történő jogérvényesítési lehetőségeket. Ezek a lehetőségek az arra feljogosított szervezeteket illetik meg. Hasonlóképpen a tisztességtelen versenyről szóló törvény (*Gesetz gegen Unlauteren Wettbewerb – UWG*),⁴¹⁷ a gyógyszeriparról szóló törvény (*Arzneimittelgesetz*)⁴¹⁸ és a légügyi törvény (*Luftfahrtgesetz*)⁴¹⁹ is tartalmaz ilyen feljogosításokat. A hírközlési ágazatban elkövetett jogsértések miatt a törvény alapján

412 KODEK, Georg: *Empirical Reports, Austria* In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation* (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017. 120.

413 RGBI. Nr. 113/1895 11. §, 187. §

414 BGBI Nr. 140/1979, 28-30. §

415 *A fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló, 1998. május 19-i 98/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, melyet több módosítás után a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv kodifikált.*

416 KARTSTEN, Jens: *Study on the application of Directive 2009/22/EC on injunctions for the protection of consumers' interests (former Directive 98/27/EC)*, Specific Contract N° 17.010403/11/596569, Final Report, 2011.

417 BGBI Nr. 448/1984, 113. §

418 BGBI Nr. 185/1983, 85/A. §

419 BGBI Nr. 253/1957, 115/A. §

(*Telekommunikationsgesetz - TKG*)⁴²⁰ egy további – generális és speciális prevenciót szolgáló – jogkövetkezmény is alkalmazható. Ez az ún. „nyereség lefölozés,” ami egyébként ritkán fordul elő.⁴²¹ A trösztellenes bíróság (*Kartellgericht*) előtt kérhető a jogsértő vállalkozás nyereségének egy bizonyos részét követeljük, amelyet a bíróság határoz meg. Az összeg nagysága az éves árbevétel nagyságától függ, melynek 10%-áig terjedhet a „lefölozés” összege.⁴²² Ezek az eljárások a fogyasztók kollektív érdekeit védik az egyedi igényektől elválasztva, alapvetően ezek is közérdekű jellegűek.

Ausztriában a fogyasztó széles körét érintő jogsértések megszüntetése iránti eljárásokat elsősorban arra használják, hogy az igények jogalapját megállapítsák. Például ha a bíróság egy általános szerződéses feltétel kikötését semmisnek nyilvánítja, a fogyasztó már olyan helyzetbe kerülhet, hogy igényelheti a jogsértő rendelkezés alapján korábban általa megfizetett összeget. Lehetőség van arra is, hogy a sérelmet szenvedett fogyasztó egy fogyasztóvédelmi szervezetet bízson meg a jogsértés miatti fellépésre. Ez azért előnyös, mert általában az egyéni fogyasztói követelés összege túl kevés ahhoz, hogy meghaladja az Osztrák Legfelsőbb Bíróság (*Oberster Gerichtshof*) felülvizsgálati eljárásának a ZPO 502. §-ában előírt minimum értékét (5000 euró). Ebben a „tesztügyben” hozott döntésnek nincs kötő ereje a többi azonos vagy hasonló jogi alapon nyugvó eset tekintetében, de a hasonló jellegű követelések tekintetében a fellépés mérlegeléséhez, illetve a bírói döntéshez irányadó lesz. Ha a vállalkozás ennek ellenére nem hajlandó a teljesítésre a fogyasztónak magának kell pert indítania. Viszont ebben az esetben az alapperben megállapított jogsértés alapján – annak ellenére, hogy az ítéletnek kötő ereje nincs az egyéni igényérvényesítés során - már jóval nagyobb eséllyel tudja érvényesíteni követelését a vállalkozással szemben. Továbbá a fogyasztóvédelmi szervezet is elősegítheti a fogyasztói érdekérvényesítést „teszt ügy” megindításával.⁴²³

A csoportos igényérvényesítés hiánya miatt az osztrák joggyakorlat a már meglévő jogszabályi keretek tágításával alakította ki a csoportos igényérvényesítés lehetőségét.⁴²⁴ Közelebről a legnagyobb osztrák fogyasztóvédelmi szervezet a VKI (*Verein für Konsumenteninformation*) 2001-ben „kifejlesztett” egy speciális kollektív fellépési

420 BGBl 70/2003, 111. §

421 KODEK, Georg: *Atomised Losses in Tort Law: Conceptual Difficulties and Modern Developments* Journal of European Tort Law, 2015., 109.

422 KARTSTEN *i.m.* 35.

423 KLAUSER, Alexander: *Class Actions – Austria.* <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/25/class-actions-austria/> (2017. december 28-i letöltés)

424 CORAPI, Diego: *Class actions and collective actions.* In: FAIRGREIEVE, Duncan – LEIN, Eva (szerk.): *Extraterritoriality and Collective Redress.* Oxford University Press, 2012, 9.

lehetőséget az osztrák jog adta keretek között a tömeges igények kezelésére. Például a nagyszámú áldozattal járó balesetekből származó követelésekre, vagy az olyanokra amelyek valamilyen vállalkozás törvénytörő magatartásából ered, és ezáltal sok fogyasztót érint. Ezt a mechanizmust nem hivatalosan „osztrák stílusú class action”-nek nevezték el. Az „osztrák stílusú class action” gyakorlati célja elsődlegesen az, hogy kollektív egyezség jöjjön létre a felek között kártérítés elérése érdekében. A mechanizmus a következő. A fogyasztók nagyobb csoportja az igényeiket átruházzák egy fogyasztóvédelmi szervezetre, amely képviseleti kereset indíthat a bíróságon. Ezzel a peres eljárás finanszírozása megoldható.⁴²⁵ Az igényeket a szervezethez kell benyújtani, amely azokat az eljárás előtt – vagy ennek elmulasztása esetén az eljárás során – összegyűjti, majd a szervezet a saját nevében a „perre okot adók összekapcsolása” révén perelheti be a károkozót. Vagyis a később felperesként eljáró fogyasztóvédelmi szervezet az összes olyan fogyasztó követelésének érvényesítésére kap megbízást, akik azonos vagy legalábbis nagyon hasonló követelésekkel lépnek fel ugyanazon vállalkozás ellen, és akik hajlandók igényeiket a szervezetre átruházni. Ezt követően ez a szervezet egyetlen keresetet indít az alperes ellen, amely tartalmazza az összes olyan követelést, amelyet előzőleg a szervezetre átruháztak. Így az aggregát követelések pénzügyi értéke általában meglehetősen magas, ami viszont lehetővé teszi a fogyasztóvédelmi szervezet számára a per finanszírozását,⁴²⁶ mivel a szervezet lényegében „kereskedelmi alapon” az egyes igénylők együtt viselik a peres eljárás költségeit, ezáltal a pénzügyi kockázat eloszlik.⁴²⁷ Az osztrák Legfelsőbb Bíróság az első ilyen esetet követően úgy határozott, hogy az ilyen igényérvényesítés elfogadható, ha az igények, valamint az érintett tárgybeli és jogi kérdések lényegüket tekintve hasonlóak.⁴²⁸

b) A fellépésre jogosultak

A fellépésre jogosultak körét a fogyasztói ügyekben a KSchG határozza meg.⁴²⁹ A törvény különbséget tesz a nemzeti és a határokon átnyúló jogsértések között. Csak az

425 KODEK (2017) *i.m.* 120.

426 KARTSTEN *i.m.* 36.

427 KODEK (2017) *i.m.* 120.

428 Oberste Gerichtshof 4 Ob 116/05w JBl 2006, 48. Forrás: https://www.ris.bka.gv.at/JustizEntscheidung.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20050712_OGH0002_0040OB00116_05W0000_000&IncludeSelf=True Letöltés ideje: 2017. december 30.

429 KSchG 29. §

Európai Unió Bizottságának listáján szereplő minősített szervezetek⁴³⁰ jogosultak határokon átnyúló ügyekben eljárás kezdeményezésére. Az osztrák Szövetségi Gazdasági, Család- és Ifjúsági Minisztérium nyolc olyan minősített szervezetet jelentett be a Bizottságnak, amelyek jogosultak a tagállamokon átnyúló jogsértésekkel szembeni fellépésre. Külön kritériuma nincs a listára való felvételnek, minden olyan szervezet részesévé válhat, amely a nemzeti jog szerint is fellépésre jogosult. Viszont a tagállami szinten bekövetkező nemzeti jogsértések esetén a fellépésre jogosultak köre bővebb, a szociális érdekérvényesítő szervezetek, a szakszervezeteket, a kereskedelmi és iparkamarák, a nyugdíjasok szervezete, valamint a fogyasztóvédelmi szervezetek is rendelkeznek jogosultsággal. Ezek közül három szervezet végzi a legjelentősebb bíróság előtti tevékenységet: a VKI (*Verein für Konsumenteninformation*) a pénzügyi szolgáltatások, a biztosítások a távközlés, és a megtévesztő és agresszív kereskedelmi gyakorlatok terén, a WZ (*Schutzverband gegen Unlauteren Wettbewerb*) szintén a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok terén, végül a BAK (*Bundesarbeitskammer*) a távértékesítés, a távközlés, az utazásszervezés és a fogyasztók megtévesztése területén. 2017-ben alapítottak egy új kollektív jogorvoslatot támogató egyesületet (COBIN – COnsumers-Business-INvestors), mely célja különösen „osztrák típusú class action” szervezése, indítása és ehhez megfelelő pénzeszközök biztosítása.⁴³¹

c) *A fellépések a gyakorlatban*

Ausztriában – mint ahogy általában máshol sem – az igényérvényesítési eljárásokról szóló nyilvánosan elérhető statisztikák nincsenek. A fellépésre jogosult szervezetek saját tevékenységükkel kapcsolatos adatokat gyűjtenek, de közös adatbázist nem hoztak létre.⁴³² Az „osztrák stílusú class action” rendkívül fontos a gyakorlatban, jól működik,⁴³³ tömeges jogsérelmek esetén számos esetben sikeresen alkalmazták, például a bankokkal szemben, vagy rossz befektetési tanácsadással kapcsolatos perekben.⁴³⁴ A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a rendelkezésre álló kollektív fogyasztóvédelmi eszközök lehetőségével való fenyegetés, vagy az ilyen per tényleges elindítása gyakran

430 Az Európai Unió Bizottsága által vezetett minősített szervezetek listája a következő linken érhető el: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:361:FULL&from=EN>

Letöltés ideje: 2018. január 21.

431 KODEK (2017) *i.m.* 121.

432 KARTSTEN *i.m.* 32.

433 KODEK (2015) *i.m.* 137.

434 KODEK (2017) *i.m.* 120.

gyorsan és hatékonyan eredményezi a felek között megállapodás létrejöttét a jogsértő helyzet megszüntetésének módjáról. A közigazgatási hatósági eljáráshoz képest jóval nagyobb a peres eljárási költség kockázat a vállalkozás oldalán. Emellett a bírósági eljárás „tekintélyesebb” fenyegetés is, mint a hatósági eljárás. A peren kívüli egyeztetésekkel nem igazán lehet elérni a jogkövető magatartást, a bírósági eljárásban alkalmazható szankciók kilátásba helyezésének van visszatartó ereje a vállalkozások számára. Ilyen pereket csak civil szervezetek indítanak, viszont ezeknél a szervezeteknél a per finanszírozása alapvető probléma, így annak biztosítása nélkül a fogyasztók védelmével foglalkozó civil szervezetek nem lépnek fel.⁴³⁵ Ausztriában tiltott a felperes ügyvédi sikerdíjának megtérítése,⁴³⁶ ezért vitatott, hogy a perek esetleges harmadik fél általi ilyen jellegű finanszírozása ellentétes-e vagy sem az osztrák jog ezen rendelkezésével. Alig van ezzel kapcsolatos esetjog. Egy ügyben az Osztrák Legfelsőbb Bíróság (*Oberster Gerichtshof*) úgy határozott, hogy az alperes nem hivatkozhat pergátló kifogásként érdemben a finanszírozás mikéntjére, a harmadik fél oldaláról történő finanszírozás a követelések jogosultjai és a pert finanszírozó közötti kérdés.⁴³⁷ Mindezekon túl megjegyzendő, hogy a polgári peres eljárás mellett a fogyasztók védelme érdekében széles körben alkalmazhatók a büntetőeljárásban rendelkezésre álló intézkedési eszközök is.⁴³⁸

435 A Verein für Konsumenteninformation (VKI) 75% -ban önfinanszírozott és 25% -át a szociális partnerek és az állam finanszírozza. A Schutzverband gegen Unlauteren Wettbewerb 100% -ban önfinanszírozott tagdíjából. Bundesarbeitskammer (BAK) a munkavállalók és munkavállalók kötelező képviselője, a pereket a 3,25 millió tag tagdíjából fedezik.

436 Ez azonban nem vonatkozik a teljesítményalapú díjazásra, és arra az esetre, ha a sikerdíj mellett a sikertelen perlés esetére is hasonló összeg van kikötve. Lásd: KODEK (2017) *i.m.* 365.

437 KLAUSER *i.m.* 43.

438 KARTSTEN *i.m.* 43.

3.2.2. Olaszország

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

Olaszországban általános kollektív igényérvényesítési mechanizmus nem létezik,⁴³⁹ viszont vannak ágazati kollektív fellépési lehetőségek a fogyasztóvédelem, a versenyjog, a közigazgatás, a munkajog és a környezetvédelem területein.⁴⁴⁰ A 2005-ben hatályba lépett fogyasztókról szóló törvényerejű rendelet (*Codice del consumo*)⁴⁴¹ 2009-es módosítása úgy rendelkezik,⁴⁴² hogy homogén és egyéni igényekkel rendelkező⁴⁴³ fogyasztóknak jogukban áll csoportkeresetet (*azione di classe*) benyújtani: a) szerződésszegés; b) tisztességtelen vagy versenyjogsértő kereskedelmi gyakorlat; c) termék- vagy szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó felelősség miatt. A kereset bírósághoz történő benyújtását követően értesíteni kell arról mind az alperest, mind az ügyészt. Az ügyész ezután részt vehet az eljárásban, és állásfoglalást foglalhat a bíróság döntéshozatalát elősegítve az ügy érdeme kapcsán.⁴⁴⁴ Vagyis vegyes rendszert hozott létre az olasz jogalkotó, mivel az egyedi igények megtérítésére irányuló kollektív igényérvényesítési eljárás egyben közérdekű elemet is tartalmaz.

Az *azione di classe* lényegében opt-in mechanizmuson alapul. Amennyiben a fogyasztó azt szeretné, hogy a bírósági döntés hatálya rá is kiterjedjen, beadványt kell benyújtatnia a bírósághoz, melyben felsorolja azokat a ténybeli és jogi elemeket, amelyekre igényét alapítja. Ez viszont nem jelenti azt, hogy az igényét bejelentő fogyasztó ténylegesen is részt venne a bírósági eljárásban.⁴⁴⁵ Viszont ha a fogyasztó úgy dönt, hogy nem csatlakozik az eljáráshoz, önállóan is élhet perindítással. Továbbá, ha az *azione di classe* vezető felperese egyezséget köt a perbe fogott vállalkozással, a perhez csatlakozott fogyasztó dönthet úgy, hogy nem akarja, hogy az egyezség hatálya kiterjedjen rá. Ebben az esetben is önállóan indíthat pert. Az első tárgyalás során a bíróság megvizsgálja, hogy

439 DEVROE, Wouter: *Remedies of Infringements of the Competition Provision*. In: HARTKAMP, Arthur – SIEBURG, Carla – DEVROE, Wouter: *Cases, Material and Text on European Law and Private Law*. Hart Publishing, 2017., 156.

440 A munkajog és a környezetvédelem kapcsán rendelkezésre álló eljárások nem bírnak a gyakorlatban jelentőséggel, így ezek bemutatására nem kerül sor.

441 Codice del consumo Decreto legislativo, 06/09/2005 n° 206, G.U. 08/10/2005

442 Art. 140.

443 CORAPI *i.m.* 8.

444 CAVANI, Rafeale – FOSSATI, Bruna Alessandra: *Class and Group Actions 2018 – Italy*. <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/italy> (2018. január 15-i letöltés).

445 CORAPI *i.m.* 8.

az igényét bejelentő fogyasztó tényleges érdekeltsége fennáll-e, dönt a kérelem elfogadhatóságáról, és megállapítja, hogy a tagok igénye homogén-e. Az egyneműség az olasz jogban nem teljes azonosságot jelent. Dönt arról is, hogy a fő felperes megfelelően fogja-e képviselni a csoport érdekeit, mely során azt veszi figyelembe, hogy egyrészt rendelkezik-e elégséges gazdasági és szervezeti eszközökkel ahhoz, hogy eleget tegyen az eljárás előzetes szakaszában a közzétételi kötelezettségnek, másrészt képesnek kell lennie viselni az érdemi szakaszban az eljárási költségeket. Amennyiben a bíróság a keresetet elfogadhatónak nyilvánítja, meghatározza azokat a követelményeket, amelyet minden fogyasztónak teljesítenie kell ahhoz, hogy a csoport tagjává válhasson. A döntést a felperes költségére közzéteszik. Ezt követően az eljárás érdemi szakasza kezdődik meg. Ha a bíróság megállapítja a vállalkozás felelősségét, akkor vagy meghatározza a kompenzációs kártérítés összegét, vagy pontos összeg helyett egységes kritériumokat állapít meg.⁴⁴⁶ Az olasz jog büntető kártérítést nem tesz lehetővé.⁴⁴⁷

A közigazgatás területén is lehetőség van kollektív fellépésre a 198/2009 törvényerejű rendelet⁴⁴⁸ alapján a közfeladatok helyes ellátásának elősegítése érdekében. A közigazgatási kollektív fellépés közérdekű igényérvényesítés, fő célja a külső igazságügyi kontroll elősegítése a közigazgatás felett, a közigazgatás minőségére, költséghatékonyságára és időszerűsége vonatkozó előírásoknak való megfelelés előmozdítása végett. Erre fogyasztóvédelmi hatósági ügyekben is sor kerülhet. A perindításra a közigazgatási szolgáltatást igénybe vevők számos személyt érintő sérelme, vagy a közigazgatási szolgáltatás minőségére, illetve költséghatékonyságára vonatkozó szabályok megsértése, vagy a közszolgáltatásokra vonatkozó szerződés feltételeinek megsértése, avagy valamilyen közigazgatási jogszabály megsértése miatt van lehetőség. Az eljárás opt-in jellegű, egyébként a közigazgatási peres eljárás szabályai szerint folyik. Az igényérvényesítő köteles a kereset megindítása előtt a közigazgatási szervnek felhívást küldeni, amely alapján a közigazgatási szervnek lehetősége van a követelt tevékenység önkéntes teljesítésére. A kereset alaposága esetén a közigazgatási szervnek az ítéletben foglaltaknak megfelelően kell eljárnia. Kártérítési igények rendezésére nincs

446 RAJNERI, Eleonora – PONCIBÒ, Cristina: *Focus on Collective Redress – Italy*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/italy/overview> (2018. január 14-i letöltés.)

447 CAVANI – FOSSATI *i.m.*

448 *Decreto Legislativo 20 dicembre 2009, n. 198 Attuazione dell'art. 4 della legge 4 marzo 2009, n. 15, in materia di ricorso per l'efficienza delle amministrazioni e dei concessionari di servizi pubblici*

lehetőség, az olasz jog kifejezetten tiltja a közigazgatással szembeni kártérítési kereseteket indítását.⁴⁴⁹

b) A fellépésre jogosultak

Az *azione di classe* alapján fellépésre az érintett fogyasztók egyénileg jogosultak vagy az igényük érvényesítésére mandátumot adhatnak valamilyen egyesületnek. Az első jogszabályszöveg változat – ami végül nem lépett hatályba – egyébként csak fogyasztói szervezeteknek engedte volna meg a perindítást.⁴⁵⁰ A közigazgatási kollektív fellépésre azok jogosultak, akik olyan konkrét érdekekkel rendelkeznek, amely az adott helyzetnek megfelelő jogi védelem alá tartozik.⁴⁵¹

c) A fellépések a gyakorlatban

Az első kereset benyújtására 2010-ben került sor a milánói bíróság előtt.⁴⁵² A 2016 januárjáig rendelkezésre álló adatok szerint ötvennyolc *azione di classe* megindítására került sor.⁴⁵³ Ez nem tekinthető az egész országra vetítve jelentős számnak. Az *azione di classe* a várakozásokkal ellentétben nem gyakorolt jelentős hatást a fogyasztói igényérvényesítés helyzetére Olaszországban. Valójában a benyújtott kezdeményezések közül a bíróságok csak néhányat fogadtak el. Ennek egyik oka, hogy a per finanszírozása teljesen egészében a vezető igényérvényesítőre (felperesre) hárul. A másik pedig, hogy a beperelt vállalkozás a vezető igényérvényesítővel szemben a per elvesztése esetén követelheti az ügyvédi díjak és további károk megtérítéséért Közigazgatási kollektív fellépés eddig négy esetben történt.⁴⁵⁴

449 RAJNERI – PONCIBÒ *i.m.*

450 CORAPI *i.m.* 8.

451 CAVANI – FOSSATI *i.m.*

452 FAIRGREIEVE, Duncan – HOWELLS, Geraint: *Collective Redress Procedures: European Debates*. In: FAIRGREIEVE, Duncan – LEIN, Eva (szerk.): *Extraterritoriality and Collective Redress*. Oxford University Press, 2012, 26.

453 <http://www.osservatorioantitrust.eu/it/azioni-di-classe-incardinate-nei-tribunali-italiani/> (2017. január 14-i letöltés.)

454 RAJNERI – PONCIBÒ *i.m.*

3.2.3. Franciaország

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

Franciaországban a kollektív mechanizmusok szektorálisak,⁴⁵⁵ de a polgári perek mellett a közigazgatási eszközök és a büntetőjogi felelősségrevonás párhuzamosan, egymást kiegészítve vannak jelen. Az ágazati mechanizmusok a fogyasztók jogai, a versenyjog, az egészségügyi jog (kártérítési), a hátrányos megkülönböztetés, a környezetvédelmi jog (eltiltási és kártérítési), valamint az adatvédelem (eltiltási) terén léteznek.⁴⁵⁶

A közösségi fogyasztóvédelmi jogot átültető rendelet⁴⁵⁷ alapján a fogyasztók védelmére jogosult szervezeteknek többféle lehetősége is van a bíróság előtti igényérvényesítésre. Jogosultak a fogyasztók jogait sértő gyakorlatok megszüntetése iránti kereset benyújtására (*action en cessation de pratiques illicites*),⁴⁵⁸ polgári peres kereset benyújtására (*action civile*),⁴⁵⁹ közös képviseleti kereset benyújtására (*action en représentation conjointe*),⁴⁶⁰ tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása miatt is bírósághoz fordulhatnak (*action en suppression de clauses abusives*),⁴⁶¹ valamint jogosultak jogellenes magatartás megszüntetése érdekében is pert kezdeményezni (*action en conduite illicite*).⁴⁶² Tehát Franciaországban a fogyasztóvédelmi szervezetek bővelkednek a fogyasztók igényérvényesítése iránti fellépési lehetőségekben, melyből kifolyólag a 2009/22/EK irányelvnek nem volt jelentős hatása a francia jogra.⁴⁶³ A rendelkezésre álló peres lehetőségek mellett gyakran alkalmazzák a mediáció eszközét is a vitás ügyek megoldására, amely gyakorlati hatása egyben az is, hogy a peres eljárások száma nem emelkedik.

455 DEVROE

i.m. 155.

456 FAIRGRIEVE, Duncan – BONZE, Constance: *Empirical Reports, France*. In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation*. (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017. 170.

457 Ordonnance no 2001-741 du 23 août 2001 portant transposition de directives communautaires et adaptation au droit communautaire en matière de droit de la consommation. JORF n°196 du 25 août 2001 page 13645
texte n° 6

458 Ordonnance 2001-741 Art. L. 421-6 C.Cons.

459 Ordonnance 2001-741 Art. L. 421-1 C.Cons.

460 Ordonnance 2001-741 Art. L. 422-1 C.Cons.

461 Ordonnance 2001-741 Art. L. 421-6 C.Cons.

462 Ordonnance 2001-741 Art. L. 421-2 C.Cons.

463 KARTSTEN *i.m.* 66.

Az előbbieken felsorolt fellépési lehetőségekre a fogyasztók kollektív érdekének megsértése esetén van lehetőség,⁴⁶⁴ ezek közérdekű jellegű fellépési mechanizmusok. Az egyedi fogyasztói igények összevont érvényesítése (*action de collectif*) 2014 óta lehetséges Franciaországban. Az első lépés a fogyasztóvédelmi törvény 2014. március 14-én történt módosítása (ún. *Hamon* törvény),⁴⁶⁵ továbbá a végrehajtási rendelet megalkotása,⁴⁶⁶ valamint a fennmaradó kérdéseket tisztázó körlevél⁴⁶⁷ volt. A francia jogalkotó ezáltal egy külön fejezetet adott hozzá a francia fogyasztóvédelmi törvényhez. Ezen felül módosították az igazságszolgáltatás szervezetét szabályozó törvényt (*Code de l'Organisation Judiciaire*), és a polgári perrendtartást (*Code de procédure civile*) is. A módosítás azonban elég szűkre szabta a lehetőségeket, a csoportos kereset hatóköre a fogyasztóvédelemben csak a tizenöt nemzeti fogyasztói szövetségre és az áruk értékesítéséből, a szolgáltatások nyújtásból és a versenyellenes gyakorlatokból származó károokra vonatkoztak.⁴⁶⁸ A jogalkotó 2016-ban a fellépési lehetőségeket bővítette, de nem a fogyasztóvédelemben, hanem az egészségügy, az adatvédelem, a környezetvédelem, a munkavállalók védelme, a befektetők védelme és az esélyegyenlőség területein tette lehetővé széles körben a kollektív perindítást.⁴⁶⁹

Egy 2017. május 6-án hatályba lépett rendelet⁴⁷⁰ pedig létrehozta a közös eljárási alapot az összes ilyen típusú kollektív igényérvényesítési formára vonatkozóan, mivel a francia jog szerint a különböző keresetek polgári vagy közigazgatási bírósághoz is benyújthatók, attól függően, hogy az alperes közintézmény-e vagy sem.

b) *A fellépésre jogosultak*

A francia jogrendben az egyes ágazatokban működő szervezetek a „felelősek” a kollektív érdekek védelméért.⁴⁷¹ Ez nem csak a fogyasztóvédelem terén van így, hanem az egészségügy, az egyenlő bánásmód, a környezetvédelem, a befektetővédelem és

464 FAIRGREIEVE HOWELLS *i.m.* 23.

465 Loi n°2014-344 du 17 mars 2014 sur la consommation, L.623-1 – 623-32.

466 Décret No. 2014-1081, 2014. szeptember 24.

467 JUSC 1421594

468 LUSTIN-LE CORE, Céline: *Class Actions - France*. <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/28/class-actions-france/> (2017. december 28-i letöltés.)

469 SPORTES, Carole – RAVIT, Valérie: *Class and Group Actions Laws and Regulations 2018 – France*. <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/france> (2018. január 8-i letöltés.)

470 Décret No. 2017-888.

471 FAIRGREIEVE – HOWELLS *i.m.* 23.

munkavállalók védelme eseteiben is.⁴⁷² Franciaországban tizenöt olyan szervezet működik, amely a fogyasztók védelmében végzi tevékenységét. Ezeknek a nagyobb része nem indít bírósági eljárásokat, és csak kettő olyan szervezet van (az *UFC-Que Choisir* és a *Consommation Logement et Cadre de Vie – CLCV*), amelyek képesek a határokon átnyúló jogsértések miatt is fellépni. A fogyasztóvédelmi szervezetek fő tevékenysége jogi tanácsadás a fogyasztók részére, és inkább az utóbbi két szervezet indít eljárásokat a fogyasztók kollektív érdekeinek védelme érdekében. Az állami támogatáshoz való jogosultságot a jogszabályi előírások szerint⁴⁷³ az a fogyasztóvédelmi szervezet szerezheti meg, amely nemzeti szintű reprezentativitással rendelkezik, vagyis legalább 10 000 fős tagsággal bír. Ezeken felül Franciaországban a Versenypolitikai, Fogyasztóvédelmi és Csalás Ellenőrzési Főigazgatóság (DGCCRF), amely állami szerv, ugyancsak jogkörrel rendelkezik arra, hogy eljárást indítson a fogyasztók jogait sértő magatartások megszüntetése érdekében, illetve tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása miatt.⁴⁷⁴

c) *A fellépések a gyakorlatban*

Franciaországban az eljárási szabályok meglehetősen bonyolultak,⁴⁷⁵ de ennek ellenére a kollektív fogyasztói érdekeket védő eljárásokat a banki szolgáltatások, az ingatlanközvetítés, az online szállás foglalás, a tömegközlekedés, a telekommunikáció, az egészségre vonatkozó valótlan állítások, a nem élelmiszer jellegű termékek, a lottó, valamint a háztartási szolgáltatások terén sikerrel alkalmazták. A csoportos kereseteket pedig főleg balesettel járó utazás miatt indították.⁴⁷⁶

A fellépésre jogosult szervezeteknek a jogszabályok ugyan nem biztosítanak lehetőséget arra, hogy az egyedi fogyasztói igények kielégítése érdekében pert indíthassanak, viszont nem csak jogszabálysértő tevékenység megszüntetését kérhetik a bíróságtól, hanem a fogyasztói igények összegyűjtése révén, a kollektív érdekek érvényesítése érdekében történő fellépéssel (*intérêt collectif des consommateurs*) kártérítési kötelezettség megállapítását is. A 2014 előtti francia jogrend nem tette lehetővé a fogyasztói jogokat védő szervezetek számára, hogy az egyéni károk megtérítése

472 SPORGES – RAVIT *i.m.*

473 Ordonnance 2001-741 Art. R 411 C.Cons.

474 KARTSTEN *i.m.* 68.

475 MOLFESSIS, Nicolas: *L'exorbitance de l'action de groupe à la française*, Recueil Dalloz, 2014, 947.

476 FAIRGRIEVE – BONZE *i.m.* 171.

érdekében fellépjenek. Még közös képviseleti kereset (*action en représentation conjointe*) indítása esetén sem, amely eljárási rezsím egyébként lehetőséget ad a feljogosított szervezetek számára, hogy azon jogértéssel érintett fogyasztók nevében jóvátételt követeljenek, akik átengedik igényüket a szervezetnek. Már egyébként ez is jelentős segítséget jelentett a jogsértés áldozatává vált fogyasztók számára.⁴⁷⁷ A 2014-ben bevezetett *class action* jellegű eljárásban viszont már nyertes per esetén a kártérítési összeget a perben részt vett szervezet osztja el az osztály tagjainak száma szerint, vagy pedig a szervezetet a perbíró is felhatalmazhatja arra, hogy ügyvédet, vagy végrehajtót kérjen fel segítségként a fogyasztói csoport tagjai közötti kompenzáció elosztására. (A szabályozás hiányossága az, hogy a törvény nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az esetlegesen fennmaradó fel nem osztott összegekről.)⁴⁷⁸ A bírósági költségeket általában a vesztes fél viseli.⁴⁷⁹

477 KARTSTEN *i.m.* 70.

478 LUSTIN-LE CORE *i.m.*

479 FAIRGRIEVE – BONZE *i.m.* 170.

3.2.4. Portugália

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

Portugáliában egy általános, viszont igen széles körben alkalmazható közérdekű igényérvényesítési típus van, melyet kiegészítenek a fogyasztóvédelmi, pénzügyi és környezetvédelmi jogi rendelkezések.⁴⁸⁰ Ez egyfajta „népi kereset” (*acção popular*), melynek alapját a Portugál Köztársaság Alkotmánya rögzíti (*Constituição da República Portuguesa*),⁴⁸¹ és ezt kiegészít a kollektív keresetről szóló 1995. augusztus 31-i 83/95 törvény, amely a részletes szabályokat tartalmazza.⁴⁸² Ezek a rendelkezések azt biztosítják, hogy az állampolgárok befolyással lehessenek a bírósági és közigazgatási döntésekre. Az *acção popular* nem csak egy területen alkalmazható, hanem több típusáról rendelkezik a portugál jog: megelőzésre irányuló, közigazgatási döntések megtámadására irányuló, és kártérítésre irányuló *acção popular* az alapvető formái. Az *acção popular* a portugál alkotmány rendelkezése alapján⁴⁸³ különböző közérdekű esetkörökben széles körben alkalmazható, elsősorban: közegészségügy, környezetvédelem, emberi életminőség védelme, fogyasztóvédelem, kulturális örökség és közkincsek védelmében.⁴⁸⁴ Ebből kifolyólag az ágazati jogszabályok nem tartalmazzak külön eljárásrendet, hanem a 83/95 törvényre utalnak vissza.⁴⁸⁵ Az eljárás eredménye kétféle lehet (1) kártérítés; (2) intézkedések megtételének előírása. A jogerős ítélet két újságban közzétételre kerül a jogsértő költségére.⁴⁸⁶

A kérelem elutasításának lehetősége esetén, vagyis ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy az eljárás nem folytató le, a bíróság szükség esetén konzultál az ügyésszel, vagy abban az esetben is, ha az ügyész, illetve a kérelmező erre vonatkozóan előzetes vizsgálatot kér.⁴⁸⁷

480 VALE E REIS, Rafael: *Empirical Reports, Portugal*. In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation*. (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017. 236.

481 Constituição da República Portuguesa. Különösen az 52., 3. és 60. cikk 3. bekezdéseiben.

482 Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular.

483 Constituição da República Portuguesa 52. cikk.

484 CORAPI *i.m.* 9.

485 A portugál törvények szerint a fogyasztóvédelmi ügyekben és a kulturális örökség védelme esetén az ügyésznek is van fellépési joga. Lásd: Lei n.º 24/96, de 31 de Julho Lei de defesa do consumidor 13. cikk.; Lei n.º 107/2001, de 08 de Setembro Lei de bases do património cultural 9. cikk.

486 VALE E REIS, Rafael – MESQUITA, Miguel: *Focus on Collective Redress – Portugal*. British Institute of International and Comparative Law. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/portugal/> Letöltés ideje: 2017. december 29.

487 Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular 13. cikk.

A vállalkozás elmarasztalásakor a bírósági ítélet jogerőre emelkedése után három éven belül a kártérítés iránti igények elévülnek. A 83/95 törvény 22. cikke szerint az elévülési idő lejártáig a jogosult által nem követelt kártérítési összeg az Igazságügyi Minisztériumra száll, amelyből megfizeti a fennmaradó eljárási költségeket, és a fel nem használt összeget pedig az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés elősegítése érdekében kollektív jogérvényesítést folytató szervezeteknek nyújtja.⁴⁸⁸

A fogyasztóvédelemről szóló 24/96 törvény⁴⁸⁹ alapján a fogyasztók jogainak megsértése esetén a jogsértés megszüntetése érdekében is lehetővé teszi a közérdekű igényérvényesítést (*acções inibitórias*). A törvény nem szabályozza külön magát a kollektív jogorvoslati mechanizmust, hanem kimondja, hogy az általános processzus alkalmazandó. A gyakorlatban az *acção inibitórias* és az *acção popular* közötti különbség homályos és nincs is igazán gyakorlati jelentősége.⁴⁹⁰

A fogyasztóvédelmi törvény mellett a tisztességtelen általános szerződési feltételekről szóló 446/85 törvényerejű rendelet⁴⁹¹ rendelkezik arról, hogy általános szerződéses feltételek használata vagy alkalmazásra ajánlása miatt is lehetőség van perindításra. Továbbá az értékpapír kódexről szóló törvényerejű rendelet⁴⁹² is biztosít kereshetőséget a fogyasztók, jelesül a nem üzleti befektetők védelme érdekében.

A közigazgatás területén az *acção popular*-hoz hasonló kiegészítő jogintézményről rendelkezik a 2004-ben hatályba lépett igazgatási bírósági reform az azonos típusú jogsértések kezelésére.⁴⁹³ A közigazgatási bírósági eljárásról szóló törvénykönyv⁴⁹⁴ 48. cikke vezette be a „tömeges eljárás” (*processos em massa*) intézményét. Ebben a mechanizmusban, ha több mint húsz olyan ügyet indítanak bíróság előtt, amelyek jogilag vagy ténylegesen ugyanazon a viszonyból erednek, akkor csak egy vagy néhány kérelemről dönt a bíróság mérlegelésétől függően, és a többi eljárást felfüggesztik. Az így meghozott döntés a későbbiekben – a törvényi követelmények teljesülése esetén – alkalmazható a felfüggesztett ügyekre is.

488 JÉZUS, Sanda – DIAS, Sandra Ferreira: *Class Actions – Portugal*. Letöltés ideje: 2017. december 30.
<https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/20/class-actions-portugal/>

489 Lei n.º 24/96, de 31 de Julho Lei de defesa do consumidor.

490 JÉZUS – DIAS: *i.m.*

491 DL n.º 446/85, de 25 de Outubro Clausulas contratuais gerais 26. cikk.

492 DL n.º 486/99, de 13 de Novembro Código dos valores mobiliários.

493 VALE E REIS, Rafael *i.m.* 236.

494 Código de Processo nos Tribunais Administrativos Lei n.º 15/2002, de 22 de fevereiro

b) *A fellépésre jogosultak*

Az *acção popular* mind polgári, mind közigazgatási bíróság előtt megindítható, függően attól, hogy a jogvita tárgyát közigazgatási jogi vagy polgári jogi rendelkezés képezi. A kezdeményezésre jogosultak köre rendkívül szélesen került meghatározásra, ezt Portugáliában a polgári és politikai jogok gyakorlása „élvezetének” tekintik. A perindításra bármely állampolgár vagy akár külföldi személy is jogosult. Ezen kívül olyan egyesületek és alapítványok is, amelyek a fent említett közérdekeket védik. Anyagi jogi értelemben vett közvetlen érdekelttség igazolása nem követelmény az igényérvényesítés gyakorlásához.⁴⁹⁵ Az eljárásban való érintettség *opt-out* alapon működik, vagyis főszabály szerint az igény érvényesítője minden érintett érdekében lép fel.⁴⁹⁶ Az eljáró bíróság megállapítja a jogsértéssel érintettek körét, akik meghatározott határidőn belül nyilatkozhatnak arról, hogy kivonják-e magukat az eljárás hatálya alól. Azon érintettek tekintetében, akik nem nyilatkoznak, a bíróság úgy tekinti, hogy elfogadták az érdekükben történő perindítást, és ebben az esetben az ítélet hatálya kiterjed rájuk.⁴⁹⁷ Az ügyésznek különösen fontos szerepe van az eljárásban. Az eljárásba beléphet a felsorolt közérdekek védelme érdekében, ha a felek közötti egyezségi megállapodás nem tisztességes, vagy az eljárás kezdeményezést visszavonják. Az igényérvényesítő helyére léphet az eljárásban, ha annak magatartása sérti az alkotmány szerint védendő érdekeket, veszélyezteti a csoport érdekeit.⁴⁹⁸ Ilyen esetben az ügyész fellépése nem automatikus, hanem mérlegelésen alapul, figyelembe véve a közérdek megállapításhoz szükséges körülményeket.⁴⁹⁹

Az *acção popular* kérelmezőjének joga van büntetőeljárás kezdeményezésére is az ügyésznél, és ebben az esetben résztvevője lesz a büntetőeljárásnak is.⁵⁰⁰

Az *acção inibitórias* szerinti fogyasztóvédelmi pert az érintettek, valamint a fogyasztóvédelmi szervezetek⁵⁰¹ mellett indíthat az ügyész és a Fogyasztóvédelmi Főigazgatóság (*Direção-Geral do Consumidor*) is, ha a kollektív vagy diffúz egyéni

495 Ilyen egyesületek például az Associação Portuguesa para a Defesa do Consumidor DECO (Portugál Fogyasztóvédelmi Egyesület), vagy a Quercus – Associação Nacional de Conservação da Natureza (Országos Természetvédelmi Egyesület). Lásd: VALE E REIS – MESQUITA.

496 DEVROE *i.m.* 156.

497 VALE E REIS – MESQUITA. *i.m.*

498 VALE E REIS *i.m.* 236.

499 Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular 16. cikk 1.

500 Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular 25. cikk.

501 Portugáliában működő fogyasztóvédelmi szervezetek például az Associação Portuguesa para a Defesa do Consumidor (DECO), Associação de Consumidores (ACOP), União Geral de Consumidores.

érdekek sérülnek.⁵⁰² A fogyasztók jogait érintő jogsértés alapja viszont korlátozott, hibás teljesítés miatti vagyoni és nem vagyoni kártérítés, vagy termékfelelősségen alapuló kártérítés lehet.⁵⁰³ Az ügy a polgári bíróság elé tartozik, és az eljárás ugyan az, mint az *acção popular* esetében.

A tisztességtelen általános szerződési feltételekről szóló 446/85 törvényerejű rendelet alapján keresetindításra jogosultak a reprezentativitással rendelkező fogyasztóvédelmi egyesületek, minősített szervezetek, valamint az ügyészség hivatalból, vagy az ombudsman jelzésére. Az értékpapír kódexről szóló törvényerejű rendelet szerint perbeli legitimációval azok a befektetővédelmi egyesületek és alapítványok rendelkeznek, amelyek fő célja a nem üzleti személy befektetők védelme, természetes személy tagjuk van, és több mint egy éve működnek.⁵⁰⁴

c) *A fellépések a gyakorlatban*

Portugáliában az *acção popular* alkalmazására eddig kevés esetben⁵⁰⁵ került sor általánosságban is, és a fogyasztók jogainak megsértése miatt is⁵⁰⁶. Ennek oka a Legfelsőbb Bíróságnak az *acção popular* elemzéséről szóló esettanulmányában írt magyarázat szerint az, hogy a civil társadalom fejlődése még korai stádiumban van Portugáliában, valamint a 83/95 törvény alkalmazása körül sok kérdés van a joggyakorlatban.⁵⁰⁷ Probléma az is, hogy sem az *erga omnes* hatályú ítélet végrehajtására, sem az egyéb eljárási szabályok tekintetében nincsenek speciális rendelkezések, annak ellenére, hogy akár több száz fél is részt vehet az eljárásban.⁵⁰⁸ A 98/27/EK irányelv átültetéséről rendelkező 25/2004 törvény⁵⁰⁹ hatályba lépése sem növelte a perindítások számát. A törvény hatálya az irányelv I. mellékletében felsorolt fogyasztói irányelvekre korlátozódik, és csak a minősített szervezetek számára teszi lehetővé az eljárás

502 Lei n.º 24/96, de 31 de Julho Lei de defesa do consumidor 13. cikk.

503 Lei n.º 24/96, de 31 de Julho Lei de defesa do consumidor 12. cikk.

504 DL n.º 486/99, de 13 de Novembro Código dos valores mobiliários 31-32. cikkek.

505 Például: 1998 Dulce Pontes Bizet's Carmen ügy elmaradt előadás jegyek árának visszatérítése miatt; 2002 „Open School” ügy angol magániskolák visszatérítés nélküli bezárása miatt; 2006 „Elromlott vízmérők” ügye meghibásodott vízmérők javítási költségeinek visszatérítése miatt; 2013 Digital Terrestrial Television (DTTV) ügy a digitális televíziózásra történő átállás során történt mulasztások miatt.

506 JÉZUS – DIAS *i.m.*

507 VALE E REIS – MESQUITA. *i.m.*

508 VALE E REIS, Rafael *i.m.* 236-237.

509 Lei n.º 25/2004, de 8 de Julho Transpõe para a ordem jurídica nacional a Directiva n.º 98/27/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 19 de Maio, relativa às acções inibitórias em matéria de protecção dos interesses dos consumidores

kezdeményezést. Ezzel szemben fogyasztói szerződésekben alkalmazott általános szerződési feltételek tisztességtelensége miatt számos bírósági eljárás indult már Portugáliában, és igen kiterjedt esetjog áll rendelkezésre ebben a körben. Főleg pénzügyi szolgáltatások kapcsán (bankok és biztosítók) alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételek miatt történtek a perindítások. Rendszerint a költségek megtakarítása érdekében a fogyasztói szervezetek az ügyeket az ügyészéhez irányítják, amely mentes a „vesztes fizet” elv alkalmazásakor (gyakran jelentős) bírósági díjak és költségek alól. Az *acção popular*, illetve az *acção inibitórias* alapján született ítéleteket követően az egyes fogyasztók kártérítési igénnyel élhetnek a bíróságon, amely jelentősen megkönnyíti az egyéni igényérvényesítést.⁵¹⁰

510 VALE E REIS – MESQUITA. *i.m.*

3.2.5. Litvánia

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

A kollektív igényérvényesítést lehetővé tevő mechanizmusokat meglehetősen régen bevezették a litván jogrendszerbe. Például a versenyjog területén 1999-ben, a csoportos igényérvényesítést pedig 2003-ban. A litván jog két általános kollektív és négy ágazati kollektív mechanizmust ismer (két fogyasztóvédelmit, egy versenyjogit és egy környezetvédelmit). A két általános rendszerről a polgári perrendtartás (*Civilinio Procesu Kodeksas*)⁵¹¹ rendelkezik. Mindkettő közérdekű igényérvényesítés. Ezek a közérdek védelmére irányuló általános fellépés, valamint a közérdek védelmére irányuló csoportos fellépés. A perrendtartás vonatkozó rendelkezése⁵¹² szerint keresetet csak a törvényben meghatározott esetekben, és csak a közérdek védelmében lehet előterjeszteni. A törvény nem határozza meg a közérdek fogalmát, ezért a bíróságoknak minden esetben külön kell vizsgálniuk az eset körülményeit, figyelembe véve az ügy egyedi jellemzői kapcsán a közérdek sérelmének fennállását. Definíció hiányában a bírói joggyakorlat az érintett közérdeket szélesen értelmezi.⁵¹³ A perben büntető kártérítés nem kérhető.⁵¹⁴

Az ágazati jogszabályokban két fogyasztói kollektív igényérvényesítési mechanizmus létezik. Ugyanúgy, mint az általánosok, ezek a típusok is közérdekűek. A fogyasztók kollektív érdekeinek védelmében indíthatók meg, abban az esetben, ha a fogyasztók törvény által védett kollektív érdekei sérülnek. A fogyasztókat érintő jogsértések esetén – az általános szabályok alapján – jogviszony elismerése vagy megváltoztatása iránt, jogsértő magatartás megtiltása (megszüntetése) iránt, valamint az eladó vagy a szolgáltató olyan mulasztása miatt nyújtható be kereset, amely a fogyasztók jog által védett közérdekét sérti. Ezek mellett a vállalkozás olyan tevékenysége miatt is, amely nem felel meg a tisztességes piaci magatartásnak, valamint olyan tevékenység miatt, amely sérti a litván polgári törvénykönyv rendelkezéseit, vagy bármely más jogszabályt. A másik ágazati fellépési lehetőség, hogy az Állami Fogyasztóvédelmi Hatóság (*Valstybinė*

511 Lietuvos Respublikos Civilinio Procesu Kodeksu patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743, 9. cikk.

512 Civilinio Procesu Kodeksu 49. cikk.

513 MIZARAS, Vytautas: *Focus on Collective Redress – Lithuania*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/lithuania/overview> Letöltés ideje: 2018. január 14.

514 BUBLIENE, Danguole – MIZARAS, Vytautas: *Empirical Reports, Lithuania* In: State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation. (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017. 207.

Vartotojų Teisių Apsaugos Tarnyba) törvényi feljogosítással rendelkezik arra, hogy fogyasztói szerződések részévé váló tisztességtelen szerződési feltételek miatt indítható peres eljárást.⁵¹⁵ Az eljárásban magánszemélyek nem vehetnek részt, de az ítélet res iudicata-t eredményez minden olyan ügyben, amely azonos vagy nagyon hasonló jogi helyzeten alapul, mint a közérdekű perben elbírált ügy, így az egyének ugyanezen tények alapján pert már nem kezdeményezhetnek. Az ítélet további jogkövetkezménye, hogy a perben kifogásolt szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása esetén minden érintett szerződés kapcsán érvénytelenséget eredményez, azonban azzal a feltétellel, hogy a fogyasztó az ítélet alapján, arra hivatkozva egyedi szerződése kapcsán kéri annak módosítását, mely érdekében az Állami Fogyasztóvédelmi Hatóság is eljárhat.

A versenyjogi kollektív igényérvényesítés tisztességtelen versenymagatartás miatt alkalmazható. A környezetvédelmi kollektív fellépésre pedig a környezetvédelem és a természeti erőforrások hasznosításának megsértése esetén lehetséges, és mind a polgári, mind a közigazgatási eljárási szabályok alapján benyújtható kereset.⁵¹⁶

b) A fellépésre jogosultak

A litván polgári perrendtartásban nincsenek meghatározva azok a közérdekvédelmi területek, amelyek körében fellépésre van lehetőség, ezért a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket a bírói gyakorlat úgy értelmezi, hogy csoportos keresetet olyan személyek nyújthatnak be, akiknek a közérdek védelmében történő fellépése jogszabály által megengedett. A csoportos kereset kapcsán a törvény nem tartalmaz kizáró rendelkezést arra vonatkozóan, hogy kinek van joga közérdekű igényérvényesítésre, de nem tartalmaz pozitív listát sem. Továbbá nem határozza meg sem a csoport tagjainak minimális létszámát, sem pedig a csoportot képviselőkkel kapcsolatos kritériumokat. A csoportban való részvétel kapcsán ugyancsak hiányos a szabályozás. A perrendtartás általános rendelkezései alapján az ítélet hatálya csak ügyben részt vevő személyekre vonatkozhat, következésképpen a perrendtartás közvetetten az opt-in eljárásra ad lehetőséget.⁵¹⁷ Az összes többi kollektív fellépési mechanizmus esetén meghatározott a fellépésre jogosultak köre. A közérdek védelmére irányuló általános keresetet az ügyész,

515 Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių gynimo įstatymas 12. cikk.

516 MIZARAS *i.m.*

517 Civilinio Procesu Kodeksu 266. cikk.

az állam, önkormányzat, vagy külön törvény által a közérdek védelmére kijelölt más személy nyújthat be.⁵¹⁸ Abban az esetben, ha jogszabály nem ruház fel senkit keresetösségi joggal, keresetet az ügyész akkor is benyújthat a társadalom vagy az állam jogszabály által védett érdekeinek védelmében.⁵¹⁹ Mindezekon túl a két közérdek védelmében történő igényérvényesítés esetén a perindítónak a közérdek fennállását kell „csupán” bizonyítaniuk.⁵²⁰ Figyelemre méltó megoldás a litván jogban, hogy a közérdek védelme olyan hangsúlyt kap, hogy az általános bizonyítási szabályokkal ellentétben a közérdekű ügyekben a bíróság aktív szerepet is vállalhat, hivatalból is jogosult a bizonyítékok összegyűjtésére.⁵²¹

Ágazati fogyasztóvédelmi kollektív fellépéssel az Állami Fogyasztóvédelmi Hatóság, és más állami és önkormányzati intézmények és civil szervezetek élhetnek.⁵²² Az állami és önkormányzati szervek csak törvényben meghatározott esetekben léphetnek fel. A civil szervezetek kapcsán feltétel, hogy alapszabályban foglalt céljuk a fogyasztók védelme legyen, valamint legalább húsz taggal kell rendelkezniük.⁵²³ Versenyjogi kollektív keresetet a vállalkozások vagy a fogyasztók érdekeit képviselő szervezetek indíthatnak. Ezeknek bizonyítaniuk kell a bíróság előtt azt is, hogy jogosultak a vállalkozások vagy a fogyasztók érdekeinek képviseletére. Végezetül a környezetvédelmi jogi kollektív igényérvényesítéssel arra jogosult egyesületek és közjogi szervek élhetnek. Az egyesületek akkor jogosultak a keresetindításra, ha bizonyítják, hogy céljuk a környezet védelme, és a szervezet létrejötte még a kifogásolt döntés megszületése előtt megtörtént.⁵²⁴

c) A fellépések a gyakorlatban

A gyakorlatban a két igényérvényesítési típus közül egyedül a közérdek általános védelme érdekében indítható közérdekű keresetet alkalmazzák.⁵²⁵ A csoportos fellépés hiányának dogmatikai oka van, ugyanis a perrendtartás semmilyen különös szabályt nem ír elő a csoportos igényérvényesítés kapcsán. A Litván Fellebbviteli Bíróság (Lietuvos

518 Civilinio Proceso Kodekso 49. cikk.

519 BUBLIENE – MIZARAS *i.m.* 207.

520 MIZARAS *i.m.*

521 Civilinio Proceso Kodekso 178. cikk.

522 DEVROE *i.m.* 156.

523 Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių gynimo įstatymas 30. cikk.

524 MIZARAS *i.m.*

525 2003-tól 2013-ig csak két ügy indult.

Apeliacinis Teismas) álláspontja szerint a szabályozás hiányossága miatt csoportos perindításra a litván jogban gyakorlatilag nincs mód.⁵²⁶ Ezért a gyakorlatban inkább az azonos kérelmek egyesített elbírálását alkalmazzák, az általános eljárásjogi rendelkezések alapján.⁵²⁷

Viszont a közérdek védelmét célzó általános igényérvényesítést igen széles körben és gyakran alkalmazzák. Ez Litvániában nagyon sikeres kollektív jogintézménynek tekinthető. Különösen a tisztességtelen szerződési feltételek kapcsán az Állami Fogyasztóvédelmi Hatóság meglehetősen aktív, 2011-ben 53 ügyben, míg 2012-ben 127 ügyben járt el. Határon átnyúló jogsértések esetén viszont nem indult eljárás. A versenyjogi kollektív fellépéssel a gyakorlatban nem élnek. A környezetvédelmi igényérvényesítésre kevés számban kerül sor, inkább a közigazgatási szervek által hozott rendelkezések vagy közigazgatási aktusok miatt fordulnak elő, többnyire a településrendezési ügyekben.⁵²⁸

526 Lietuvos Apeliacinis Teismas, 2009-06-02 order No 2-492/2009.

527 BUBLIENE – MIZARAS *i.m.* 208.

528 MIZARAS *i.m.*

3.2.6. Bulgária

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

A fogyasztók érdekében történő bíróság előtti fellépésre egyrészt az általános polgári eljárásjogi rendelkezések – melyek természetesen nemcsak a fogyasztók kollektív érdekeinek védelme érdekében alkalmazhatók –, másrészt a fogyasztóvédelmi törvény (*Закон за защита на потребителите*)⁵²⁹ ad felhatalmazást az arra jogosultak számára. A bolgár polgári perrendtartás (*Гражданския процесуален кодекс*)⁵³⁰ XXXIII. fejezetének rendelkezései négy fajta kollektív fellépési lehetőséget biztosítanak:

- kollektív kereset a jogszabálysértés és a jogsértő felelősségének megállapítása érdekében;
- kollektív kereset a jogsértés megszüntetésére;
- kollektív kereset a kollektív érdekekben okozott jogsértés káros következményeinek orvoslására;
- kollektív kártérítési kereset.⁵³¹

A fogyasztóvédelmi törvény is széleskörű lehetőséget biztosít a jogsértésekkel szembeni fellépésre. Bármely fogyasztói jog megsértése megalapozhatja a fellépést, és a fogyasztói szervezetek kártérítést is igényelhetnek a fogyasztóknak okozott kollektív károkért. A fogyasztóvédelmi törvény rendelkezései a következő kollektív igényérvényesítési feljogosításokat tartalmazzák:

1. *Kollektív érdekű kereset*: a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmében nyújtható be. A fogyasztóvédelmi szervezeteknek jogukban áll kártérítést követelni a fogyasztók kollektív érdekeiben okozott károk miatt. A kapott kártérítés csak a fogyasztók érdekeinek védelme érdekében használható fel.

529 Закон за защита на потребителите, Държавен вестник No. 99/ 9.12.2005

530 Гражданския процесуален кодекс, Държавен вестник No. 59 (SG No. 59) 2007

531 ENE, Corina: *Consumer Protection in Bulgaria: EU Challenges*. Economics of Agriculture 2/2012 UDC: 366.5(497.2):EU

2. *Képviselési (reprezentatív) kereset*: amennyiben két vagy több fogyasztó kárt szenvedett, a fogyasztói szervezetek keresetet nyújthatnak be a bírósághoz a fogyasztókat ért károk megtérítése érdekében. A bírósági határozat hatálya kiterjed a jogsértőre, a keresetet indítóra, valamint azokra a fogyasztókra, akik azt állítják, hogy kárt szenvedtek jogsértő gyakorlat vagy tisztességtelen feltételek alkalmazása miatt, és kijelentették, hogy egy külön eljárásban szeretnék jóvátételt.⁵³²

A fogyasztóvédelmi törvény szerint indítható - kártérítésre irányuló - kollektív érdekű és képviselési keresetek, valamint a polgári perrendtartás által szabályozott jogsértés megszüntetésére irányuló keresetindítási lehetőségek közötti kapcsolódási pontot jelent, hogy ha a jogsértés megszüntetésére irányuló kollektív kereset eredményes, a fogyasztónak, vagy a jogsértéssel érintett fogyasztók csoportjának egy kártérítési perben már nem kell bizonyítania a jogsértés tényét, csak az elszenvedett kár összegét.⁵³³ A bíróság előtt az egyéni fogyasztók, fogyasztókat védő civil szervezetek, vagy határon átnyúló jogértés esetén a „minősített szervezetek” a jogsértést megállapító bírósági határozatra hivatkozhatnak a kompenzációra irányuló kereset esetén. Eljárásjogi szempontból lehetőség van a kártérítésre irányuló és a jogsértés megszüntetésére irányuló keresetek együttes előterjesztése révén azok összekapcsolására is, de akad példa az összekapcsolt keresetek bíróság általi elkülönítésére is.⁵³⁴ A bolgár megoldás tehát a közérdekű igényérvényesítést az egyedi károk megtérítésének elősegítésére is használja.

b) *A fellépésre jogosultak*

Bulgáriában a fogyasztók jogainak megsértése miatti fellépésre egyes civil szervezetek és bizonyos állami szervek egyaránt jogosultak. A Bulgária Fogyasztói Szövetsége a legnagyobb nonprofit fogyasztói szervezet Bulgáriában, amely 23 regionális szervezeti egységgel rendelkezik. 1990 májusában alapították, 1991 júliusától a Consumer International (CI) tagja, és egyben a bulgáriai Nemzeti Fogyasztóvédelmi Tanács tagja is. A másik jelentős fogyasztóvédelmi szervezet az „Aktív fogyasztók” Bolgár Nemzeti Szövetség, amely 1998-ban alakult. A fő célja a bolgár fogyasztók jogainak és érdekeinek védelme, a fogyasztók tájékoztatása, jogi tanácsadás, és a fogyasztóvédelmi jogszabályok

532 KARTSTEN *i.m.* 56.

533 Ez a megoldás hasonló a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi törvény 38-39. §-aiban található hazai megoldáshoz.

534 KARTSTEN *i.m.* 61.

módosítására irányuló lobbizás. E két legnagyobb szervezeten kívül sok más, nemzeti és regionális szinten alapuló fogyasztói egyesület is létezik Bulgáriában.⁵³⁵ A fogyasztók érdekében tevékenykedő civil szervezetek pénzügyi támogatást kapnak tevékenységükhöz az államtól. A finanszírozást a fogyasztói szervezeteknek nyújtják, a fogyasztók javára végzett tevékenységük függvényében. Az egyik kritérium, amelyet többek között a fogyasztói szervezeteknek szánt állami támogatás elosztásánál figyelembe vesznek, az az előző évben benyújtott bírósági keresetek száma.⁵³⁶

c) A fellépések a gyakorlatban

Bulgáriában a kiskereskedelem, az üzleten kívüli kereskedelem, a nem élelmiszer jellegű fogyasztási cikkek, a telekommunikáció és a villamos energia szolgáltatások területén éltek különösen az arra jogosultak a fellépés lehetőségével. A keresetindítások többsége a közérdekű igényérvényesítés terén jelentkezik tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása miatt. Ezeknek a pereknek a hatása alapvetően nem a fogyasztók közvetlen anyagi érdekei felől mérhetők, hanem a célja az, hogy a fogyasztók jogait sértő szerződési gyakorlatok megszüntetésre kerüljenek a kifogásolt feltételek jövőbeni használatának megtiltásával. A tapasztalatok alapján a perindítások mellett önmagában a bíróság előtti fellépés lehetőségének kilátásba helyezése is visszatartó erőt jelent a vállalkozások számára a jogsértés önkéntes megszüntetésére irányuló tárgyalások során. A keresetindítások hatékonyságát nagyban rontja az eljárások elhúzódása. A másik nehézség a kereset indításra jogosult szervezetek számára, hogy az eljárás megindítása jelentős pénzügyi teherrel is jár, mivel az eljárási szabályok értelmében a jogsértés megtiltására irányuló eljárást nyilvánosan be kell jelenteni a médiában a bíróság által előírt számban. A bejelentésnek fel kell hívnia a figyelmet magára a keresetindításra és arra, hogy az érintettek, ha akarnak, csatlakozhatnak az igényérvényesítéshez, vagy akár maguk indíthatnak eljárást. További feltételt támaszt a polgári perrendtartás az igényérvényesítés elfogadhatósága szempontjából, mivel előírja, hogy a keresetet indító szervezetnek megfelelő anyagi forrásokkal kell rendelkeznie az egész eljárás lefolytatásához, beleértve természetesen a peres eljárás költségeit is. Az eljárásrend szerint a felperes az ügy elvesztése esetén viseli a per teljes költségét, ideértve a nyertes fél költségeit, így az ügyvédi díjat is. A fogyasztóvédelmi szervezetek maguk

535 <http://east-legal.com/consumer-protection-in-bulgaria/> (2017. december 14-i letöltés.)

536 KARTSTEN *i.m.* 61.

finanszírozzák a pereket, nem kapnak külön a per költségeinek viselésére támogatást, és Bulgáriában az sem jellemző, hogy harmadik személyektől kapnának anyagi segítséget.⁵³⁷

537 KARTSTEN *i.m.* 58-62.

3.2.7. Egyesült Királyság

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

Az Egyesült Királyságban jelenleg számos összevont igényérvényesítési mechanizmus létezik. Ezek közül némelyik általában mindenféle követelésre alkalmazható, és mindegyik opt-in alapon működik, vagyis az érintetteknek kérniük kell az eljárásba való felvételüket, hogy a csoport tagjaivá váljanak, és hogy jogosultak legyenek az esetleges kártérítésre.⁵³⁸ Ezzel ellentétben a fogyasztók jogairól szóló törvény⁵³⁹ alapján bevezetett versenyjogi követelésekre vonatkozó ágazati kollektív jogorvoslati mechanizmus az opt-out rendszert vezette be. Az általános kollektív igényérvényesítési mechanizmusok (*collective redress mechanism*) közül a legfontosabbak az ügyek csoportos elbírálására vonatkozó végzés (*group litigation orders*), a képviseleti kereset (*representative action*) és a teszt ügy (*test case*).⁵⁴⁰

A *group litigation orders* (GLO) a polgári perrendtartás⁵⁴¹ 1999-es reformja során került bevezetésre, melyet ténybeli vagy jogi alapon közös vagy kapcsolódó kérelmek esetén alkalmaznak.⁵⁴² A kérelmek közötti kapcsolat tekintetében a bírói gyakorlat alapján meglehetősen elfogadó, a felmerülő kérdések kapcsolódása is elfogadható az eljárás megindításához.⁵⁴³ Feltétele, hogy két vagy több ügy már folyamatban legyen. Az eljárás bármikor kérelmezhető, és a kérelmet bármely felperes vagy alperes is benyújthatja. A bíróság bizonyos körülmények között hivatalból is eljárhat. A bíróság végzésének kötelezően tartalmaznia kell a csoporttagság feltételeit, a csoport tagjairól létrehozandó jegyzéket és annak előírásait, valamint az ügyintéző bíróság kijelölését. Az

538 ROYCE, David –MACDUFF, Frances –FAWELL, Simon –PITT, Steven: *Class Actions – England and Wales*. Letöltés ideje: 2018. január 6. <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/65/class-actions-england-wales/>

539 Consumer Rights Act, 2015

540 Civil Procedure Rules 19.10-19.15.

541 Civil Procedure Rules UK

542 Civil Procedure Rules 19.11.

543 A *Hobson és társai kontra Ashton Morton Slack Solicitors és társai* ügyben (2006)EWHC 1134 (QB) az igényérvényesítés bányászok, illetve ex-bányászok és a szakszervezetek közötti megállapodás végrehajtására vonatkozott. A bíróság már nem állapította meg a benyújtott igények közötti kapcsolatot azon az alapon, hogy mindegyik kérelmező bányász volt, mivel a bányászok és szakszervezetek közötti megállapodások jelentősen eltértek voltak. A *Walter Hugh Marricks CBE kontra MasterCard Inc. és társai* ügyben (2017)CAT16 a bíróság elutasította az ügyek csoportos kezelésére vonatkozó kérelmet, mivel az egyéni károk összege, valamint a számítás módszere nem volt kivitelezhető.

érintett követeléseket be kell jegyezni egy nyilvántartásba,⁵⁴⁴ melyet megelőzően egyéni követelésként kell felvenni, az egyéni kérelemnek megfelelő díjat meg kell fizetni. A csoportos nyilvántartásba való felvétel hatása az, hogy a csoportos ügyek bármelyike tekintetében hozott ítélet kötelező érvényű (*res iudicata*) az adott kérdésben a nyilvántartásnak az ítélet meghozatalakor fennálló összes követelésére.⁵⁴⁵ Mindazonáltal a bíróság döntésében külön választ adhat a csoportot egységesen érintő kérdésekre (például a felelősség megállapítása) és az egyediesíthető kérdésekre (például a kártérítési összeg meghatározása), amelyeket a csoportos nyilvántartásba be kell vezetni külön-külön a csoportos kérdésekre, és az egyes kérdésekre. Viszont a csoporttól eltérő egyedi speciális körülményeken alapuló igények külön eljárásban érvényesíthetők, nem az ügyvezető bíróság előtt.⁵⁴⁶ A bíróság jogköre, hogy a csoportregiszterbe bejegyzett követelések közül egyet vagy többet tesztsz ügynek nyilvánítson, amelyet azt követően minden azonos követelésre jellemzőnek tekint. Az ügyvezető bíróság előtt kerülnek elbírálásra az ügyek, amely a csoport egy tagjának ügyvédet is rendelhet, aki képviselje a csoport közös érdekeit is.⁵⁴⁷

A *representative action* egy vagy több igényérvényesítő által a saját és mások nevében benyújtott kérelem olyan esetekben, amikor több, mint egy sérelmet szenvedett személynek ugyanaz az előterjesztett érdeke, mint a kérelmezőnek. A képviselőnek joga van kollektív keresetet indítani, de a bíróság elrendelheti, hogy a reprezentatív elemet megszüntessék, vagy hogy egy másik képviselőt nevezzenek ki, illetve hogy a képviselőnek ugyanazzal az érdekekkel kell rendelkeznie, mint a képviselt személyeknek.⁵⁴⁸ A bírósági gyakorlat ezt a feltételt megszorítóan értelmezi: nem elég, hogy az igények hasonlóak vagy egymáshoz kapcsolódnak.⁵⁴⁹

544 A nyilvántartás itt érhető el: <https://www.gov.uk/guidance/group-litigation-orders>

545 RODGER, Barry J.: *The Consumer Rights Act 2015 and collective redress for competition law infringements in the UK: a class act?* JAE, 2015, 258.

546 BROWN, Alison –DODDS-SMITH, In: *Class and Group Actions 2018 – England and Wales* <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/england-and-wales>
Letöltés ideje: 2018. január 11.

547 SMITH, Vincent –MOEIRI-FARSI, Mahdis: *Focus on Collective Redress – England and Wales* British Institute of International and Comparative Law. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/ew/overview> Letöltés ideje: 2018. január 5.

548 Civil Procedure Rules 19.6.

549 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

A *test case* nem kifejezett jogszabályi rendelkezésen, hanem a felek erre vonatkozó megállapodásán alapul. Test case indítására akkor alkalmas egy ügy, ha nagyszámú olyan igény van, amely ugyanazokat a ténybeli vagy jogi kérdéseket veti fel.⁵⁵⁰

Az ágazati szabályok biztosította eszközök közül a fogyasztók jogairól szóló törvény által a versenytörvény módosításával bevezetett kollektív fellépés⁵⁵¹ (*collective proceeding*) lehetőséget teremtett arra, hogy a csoport képviselője az Egyesült Királyság Fellebbviteli Versenybírószághoz forduljon (*Competition Appeal Tribunal*) az Európai Unió vagy az Egyesült Királyság versenyjogának megsértése miatt.⁵⁵² Alkalmazására folyamatban lévő eljárásoknál is sor kerülhet. A bíróság dönt az igények súlya és az eljárás gyakorlati elbonyolíthatóságának elősegítése figyelembe vételével arról, hogy az eljárás opt-in vagy opt-out rendszerű lesz-e.⁵⁵³ Az erről való döntés eljárás során a gyakorlati megvalósíthatóság mérlegelésekor a bíróság figyelembe veszi az összes körülményt, beleértve az egyes osztálytagok által elszenvedett károk becsült összegét.⁵⁵⁴ A bíróság általában az opt-in eljárást részesíti előnyben, amennyiben az praktikusabbnak tűnik, így ha az igénylők csoportja kisebb, és a tagok könnyebben azonosíthatók és könnyebben tudnak kapcsolatba lépni egymással. Az opt-out eljárást az Egyesült Királyság valamennyi lakosa nevében nyújtják be kivéve, ha a megadott határidőn belül értesítik a képviselőt, hogy nem kívánnak részt venni az igényérvényesítésben.⁵⁵⁵ A *collective proceeding* során továbbá lehetőség van arra is, hogy a bíróság kollektív egyezségről döntsön (*collective settlement orders*) abban az esetben, ha a kollektív eljárás még nem kezdődött meg, de egy vagy több alperes és egy javasolt képviselői felperes közötti egyezséget már elértek. A *collective settlement* kötelező érvényű minden csoporttag számára kivéve, ha kinyilvánították, hogy nem kívánnak abban részt venni.

Továbbá a 2002-es vállalkozási törvény⁵⁵⁶ 8. része előírja, hogy az arra kijelölt szervezetek a belső és a közösségi fogyasztóvédelmi jogszabályok megsértésének megakadályozása érdekében bírósághoz fordulhassanak az Egyesült Királyságban. Az eljárás közérdekű jellegét mutatja, hogy az eljárás védi a „fogyasztók kollektív érdekeit” abban az esetben is, amikor a vállalkozás magatartása kárt okozott, de nem – vagy

550 Ilyen volt például az Office of Fair Trading's ügy, amely alapja több bank kapcsán jelentkezett a hitelkeret túllépési díjak vonatkozásban.

551 Collective proceedings order under Schedule 8 of the Consumer Rights Act 2015 for Competition Claims. Competition Act 1998 (s 47B- 47E)

552 Chapters I. and II., Competition Act 1998.

553 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

554 BROWN – DODDS-SMITH *u.o.*

555 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

556 Enterprise Act, 2002.

jelentős költségek nélkül nem – azonosíthatók az érintett fogyasztók vagy azok egy része. A jogsértés megszüntetésének elrendelésén és a kártérítésen túl lehetőség van az érintett szerződések megszüntetésének (nem megváltoztatásának) elrendelésére, valamint amennyiben a fogyasztókat nem lehet azonosítani, a fogyasztók kollektív érdekeit szolgáló intézkedések írhatók elő. Ez utóbbi lehet például, hogy kötelezhetik a vállalkozást, hogy a polgároknak nyújtandó tanácsadási szolgáltatással „egyenlítse ki a számlát.”⁵⁵⁷

b) *A fellépésre jogosultak*

A *group litigation orders* alkalmazása nem kezdeményezés alapján történik, hanem arról a bíróság dönt, amennyiben úgy értékeli, hogy annak feltételei megállapíthatók.

Az általános kollektív mechanizmusok közül a *representative action* kezdeményezésére egy vagy több olyan személy jogosult, akiknél az érdekek azonossága áll fenn.⁵⁵⁸

Test case eljárásra a felek megállapodása alapján, egy igénybejelentő személy, vagy csoportképviselő, avagy kormányzati szerv kérelmére kerülhet sor.

Collective proceeding eljárást egy konkrétan meghatározott, két vagy több személyből álló csoportot képviselő személy kezdeményezhet, amennyiben a csoport tagok igénye ugyanazon vagy hasonló ténybeli vagy jogi helyzeten alapul, és a kollektív eljárás ésszerű eszköze az igények rendezésének. Az általános kollektív mechanizmusoktól eltérően nincs olyan különös szabály, amely előírná, hogy a csoport képviselőjének egyben magának is igénylőnek, vagyis a csoport tagjának kellene lennie.⁵⁵⁹ A bíróság dönt a személyének alkalmasságáról, ha ésszerű és tisztességes eljárás várható tőle, mint képviselőtől, valamint biztosítania kell, hogy nincs érdekellentét közte és csoport igényei között.⁵⁶⁰

A 2002-es vállalkozási törvény alapján történő fellépésre jogosultak köre pontosan meghatározott. Csak azok a közintézmények rendelkeznek e lehetőséggel, amelyeket a törvény felsorol (az Egyesült Királyság Kereskedelmi Hivatala, kereskedelmi szabványügyi hivatalok, és bizonyos állami fogyasztóvédelmi vagy szabályozó szervek),

557 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

558 Civil Procedure Rules 19.6.

559 Rule 78(1)(a)

560 ROYCE – MACDUFF – FAWELL – PITT *u.o.*

vagy a miniszter által kijelölt magánszervezet.⁵⁶¹ A közösségi jog megsértése miatt egy külön listán szereplő szervek (*Consumer Protection Cooperation Enforcers*) is jogosultságot kaptak olyanok, amelyek képesek kezelni a közösségi jogsértéseket. (Például: Egyesült Királyság Kereskedelmi Hivatala, Polgári Repülési Hatóság, Pénzügyi Irányító Hatóság, Kommunikációs Hivatal, az Észak-Írországi Villamosenergia-ellátás Főigazgatója, az Észak-Írországot felelős Gázügyi Főigazgatóság, A Vízügyi Szolgálatok Szabályozó Hatósága, a Vasúti Rendelet Hivatala.) Magánszemélyek nem jogosultak e törvény alapján fellépésre, hanem valamelyik jogosulthoz kell fordulniuk.⁵⁶²

c) *A fellépések a gyakorlatban*

A *group litigation orders* bármely jogterületen alkalmazható. A gyakorlatban eddig a személyi sérülések, hibás termékek, gyógyszerek, ipari betegségek, balesetek, katasztrófák, részvényesi követelések, pénzügyi tanácsadás, foglalkoztatás adóügy, valamint környezetvédelem területén jelentkező követelések kapcsán rendelték el GLO-t.⁵⁶³ Az ilyen perindítás lehetősége általában azért előnyös, mert könnyebb az egyedi személyeknek a felelősség megállapítása a bírósági eljárásban, majd ennek eredménye alapján dönthet még arról, hogy további igényeit érvényesíti-e vagy sem.⁵⁶⁴ Ezért gyakran alkalmazzák fogyasztói jogvitákban. A fogyasztói ügyekre a *representative action* szűkre szabott törvényi hatálya miatt nem alkalmazható,⁵⁶⁵ viszont *test case* indítható, amely szintén előfordul. Mielőtt a fogyasztók jogairól szóló törvény 2015-ben módosította a versenytörvény egyes rendelkezéseit – ahogyan azt már említettük – és bevezette az új kollektív eljárást (*collective proceeding*), a fogyasztók jogainak érvényesítésének érvényesítése iránt *representative action* kezdeményezésére volt lehetőség. A korábbi reprezentatív kereset lehetővé tette a kijelölt szerv számára, amely egyedül az Egyesült Királyság Kereskedelmi Hivatala volt, hogy kártérítési igényt nyújtson be a fogyasztók nevében egy jogsértő vállalkozás ellen a versenyhatósági jogsértés megállapítása után. Ez alapján a gyakorlatban csak egy eljárást indítottak, amely nem igazolta vissza a

561 Az egyetlen ilyen magánszervezet a Fogyasztók Egyesülete (*Consumers' Association*).

562 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

563 BROWN – DODDS-SMITH *u.o.*

564 2001-2017 között összesen 118 *group litigation orders* került nyilvántartásba. <https://www.gov.uk/guidance/group-litigation-orders> Letöltés ideje: 2018. január 13.

565 Civil Procedure Rules 19.6.

pertípus hasznosságát.⁵⁶⁶ Az eljárási nehézségeket maga a feljogosított szervezet is kritizálta.⁵⁶⁷

A kollektív eljárások jogkövetkezménye három típusú a bírósági esetjogban. Lehetőség van kártérítés (*damages*) megítélésére, amely lehet kompenzációs és büntető kártérítés jellegű is.⁵⁶⁸ Az opt-in típusú eljárásoknál csak a csoportban ténylegesen résztvevő személyeket illeti meg a kártérítés, de az opt-in nyilatkozatot nem tevő személyek esetében is lehetőség van arra, hogy a bíróságnál kérelmezzék a kártérítés engedélyezését. A gyakorlatban a kompenzációs kártérítés megítélése a jellemző, büntetőkár kiszabása nagyon ritka. A másik jogkövetkezmény a jogsértés megszüntetésének elrendelése (*injunction*), amely alkalmazása különösen a fogyasztóvédelmi ügyekben gyakori, ahol a feljogosított szervezetek kifejezetten a jogsértés azonnali megállítása („*stop now*”) érdekében lépnek fel. A jogsértés megszüntetésének elrendelése mellett tevőleges kötelezés előírása nagyon ritka. A harmadik eszköz a Legfelsőbb Bíróság (*High Court*) által kibocsátható nyilatkozat vagy állásfoglalás (*declaration*), amelyben a Legfelsőbb Bíróság álláspontját közli egyes kérdésekkel kapcsolatosan.⁵⁶⁹ Az ebben foglaltak azonos tényállás esetén kötelezőek az alsóbb szintű bíróságokra.⁵⁷⁰

566 Az új szabályok szerinti első kérelmet 2016. május 25-én, a második kérelmet pedig 2016. szeptember 8-án regisztrálták. Lásd: ROYCE – MACDUFF – FAWELL – PITT *u.o.*

567 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

568 BROWN – DODDS-SMITH *u.o.*

569 Például a nagyobb bankoknak a késedelmes fizetésért fizetett díjak méltányosságának kérdését az Egyesült Királyság Hivatala Kereskedelmi Hivatalának nyújtott Legfelsőbb Bírósági nyilatkozat segítségével kezelték.

570 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

3.2.8. Németország

a) Kollektív igényérvényesítési lehetőségek

A német jogrendszerben ágazati szinten vannak kollektív igényérvényesítési mechanizmusok, a versenyjog, a fogyasztóvédelem, a pénzügyi és a tőkepiac területén. Viszont nincs általános kollektív igényérvényesítési mechanizmus. A német Polgári Perrendtartás⁵⁷¹ (ZPO) két fél közötti jogviszonyt veszi alapul, a kódex nem teszi lehetővé az igényérvényesítők nagy csoportjai által indítható kereseteket. A ZPO eljárásjogi rendelkezései az általános szabályok között különböző kiegészítő lehetőségeket tartalmaznak. Az egyik ilyen az ügyek egyesítése (*Streitgenossenschaft*)⁵⁷² a felek kérelmére, amennyiben az érintett jogi kérdések kellően átfedik egymást. Ezzel a jogvita elbírálása hatékonyabbá tehető elkerülve, hogy ugyanazokon a tényeken nyugvó ügyekben eltérő döntések szülessenek. Bár ez a mechanizmus az egyező vagy hasonló ügyek, illetve a közös tulajdonon alapuló kérelmek együttes elbírálására használható, mégsem alkalmas tömeges kérelmek esetén. Ugyanis a felperesek továbbra sem egységesen lépnek fel, hanem személyenként az alperessel szemben. A ZPO kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a másik kérelmező csatlakozása nem szolgálhat sem a fél előnyére, sem hátrányára.⁵⁷³ Tehát a perek egyesítése történik, és egymás mellett, de továbbra is egymástól elkülönítve kezelik a jogvitákat, kivéve, ha azok csak együttesen bírálhatók el (például közös bérlők, örökösök). A másik eljárásjogi lehetőség a beavatkozás (*Nebenintervention*),⁵⁷⁴ amely lehetővé teszi a perbe való részvételt annak a személynek, akinek jogos érdeke fűződik a per kimeneteléhez, hogy beavatkozhat az eljárásba az adott fél támogatására. Ez a lehetőség nyilvánvalóan nem jelent kollektív eljárást. A bíróság fel is függesztheti az eljárást (*Aussetzung*),⁵⁷⁵ ha a perbeli jogvita eldöntése részben vagy egészben más eljárásban elbírálandó kérdéstől függ. Ez az opció azonban nem alkalmazható a kollektív eljárások esetében, amelyek horizontálisan, és nem pedig vertikálisan kapcsolódnak egymáshoz. A fogyasztói igényérvényesítést valamilyen

571 Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 11 Absatz 15 des Gesetzes vom 18. Juli 2017 (BGBl. I S. 2745) geändert worden ist.

572 ZPO 59. §

573 ZPO 61. §

574 ZPO 66. §

575 ZPO 148. §

szinten elősegítő eszközzel rendelkezik viszont a ZPO 79. §-a⁵⁷⁶, amely képviselőként ismeri el a polgári eljárásban a fogyasztói tanácsadó központokat és más állami alapítású fogyasztói szervezeteket, amelyek jogosultak képviselni a fogyasztókat a bírósági eljárásokban, tevékenységük és felelősségi körük keretein belül (*Sammelklagen*). A fogyasztói követelések nem kerülnek formálisan sem a képviseletre jogosultakhoz, azok a fogyasztók érdekében járnak el.⁵⁷⁷

Németországban ágazati szintű kollektív igényérvényesítési mechanizmusok a fogyasztóvédelem és a versenyjog területén 1896 óta léteznek. A fogyasztói jogokról és egyéb jogsértésekről szóló jogorvoslatokról szóló törvény (UKLaG)⁵⁷⁸ szerinti kollektív fellépéssel (*Verbandsklage*) olyan vállalkozásokkal szemben lehet élni, amelyek a német polgári törvénykönyvnek a szerződésekre vonatkozó rendelkezéseinek nem megfelelő szerződéses feltételeket alkalmaznak.⁵⁷⁹ Ezen túlmenően a fogyasztók jogait sértő gyakorlatok esetén is alkalmazó.⁵⁸⁰ Ilyenek például az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések, távollevők között kötött szerződések, fogyasztói értékesítés, részmunkaidős szerződések, hosszú távú üdülési termékek, ügynöki szerződések és barter szerződések, fogyasztói hitelszerződések, pénzügyi támogatás és részletfizetési szerződések, építési szerződések, utazási szerződések, hitelközvetítési megállapodások, valamint a Payment Services szerződések.⁵⁸¹

A *Verbandsklage* tekinthető közérdekű jellegű eljárásnak, mivel alapvető célja az intézkedés a jogsértő magatartások megszüntetése érdekében, mely elsődlegesen arra irányul, hogy a jogosult szervezetek által benyújtott keresetek révén védje a fogyasztók érdekeit. Ebbe nem tartoznak bele a fogyasztók egyes igényei, ezért sem opt-in, sem opt-out kategóriákról nem beszélhetünk. Az ítélet hatálya csak a perben résztvevő felekre terjed ki. Azonban, ha megállapítja a bíróság, hogy a vállalkozás az UKLaG 1. §-ának megsértésével tisztességtelen szerződési feltételeket alkalmazott, a perben kifogásolt kikötést érvénytelennek kell tekintetni azon fogyasztók relációjában, akik egyénileg pert indítanak a vállalkozással szemben a *Verbandsklage* során hozott döntésre hivatkozva.

576 ZPO 79. § (2) Nr. 3.

577 LEIN, Eva: *Focus on Collective Redress – Germany*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/germany/overview> (2018. január 11-i letöltés.)

578 Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz - UKLaG) Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346)

579 UKLaG 1. §

580 UKLaG 2. §

581 Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz – UKLaG) § 2 Ansprüche bei Verbraucherschutzgesetzwidrigen Praktiken

Külön eljárási szabályokat az UKLaG nem tartalmaz, az eljárásra a ZPO és a tisztességtelen versenyről szóló törvény (UWG)⁵⁸² általános szabályai az irányadók.⁵⁸³ A felperes kérelmére döntés kiterjedhet annak nyilvános közzétételére is a Szövetségi Közlönyben (*Bundesanzeiger*), a bíróság által megállapított határidőig.⁵⁸⁴

A fogyasztóvédelem mellett a versenyjogi törvény, az UWG is megengedi a tisztességtelen verseny miatti keresetindítást a jogsértés megszüntése, kártérítés vagy a jogsértően szerzett nyereség „lefölözése” iránt.⁵⁸⁵ A perindítás alapja a vállalkozások agresszív kereskedelmi gyakorlata lehet (UWG 4. §), amely érdemben károsíthatja a fogyasztók, a vállalkozások vagy más piaci szereplők érdekeit. Ez az igényérvényesítési típus is kifejezetten közérdekű, mivel a célja nem az elvont nyereség összegének az egyes fogyasztók részére történő kifizetése, hanem a piaci szereplők magatartása kontrollálásának eszköze. A közérdek védelme érdekében a tisztességtelen gyakorlatot megszünteti, és megakadályozza a jövőbeni jogsértéseket.⁵⁸⁶ Az eljárással lefölözött nyereség az államkincstárhoz kerül.⁵⁸⁷ Ezért opt-in vagy opt-out kategóriákról itt nem beszélhetünk.

Az antitröszt törvény (GWB)⁵⁸⁸ alapján szintén lehetőség van a jogsértés megszüntése, kártérítési vagy „lefölözési” kereset indítására. A GWB lehetővé teszi az EUMSz. 101. és 102. cikkeinek megsértése miatti igények bíróság előtti érvényesítését. Ezek a szabályok az Európai Unión belül tiltják a versenyt korlátozó megállapodások megkötését, valamint az erőfölénnyel való visszaélést. Abban az esetben, ha a keresetben érvényesítendő kártérítési igény a trösztellenes szabályok megsértésén alapul, az eljáró bíróság kötve van a versenyhatóság, az Európai Bizottság, vagy egy másik tagállam versenyhatósága vagy bírósága jogsértés megállapításáról szóló döntéséhez.⁵⁸⁹

Németországban 2005-ben 17 000 igényérvényesítő személyt számláló per indult a Telekom vállalattal szemben. Ez a tapasztalat megmutatta, hogy az ilyen tömeges igények kezeletlensége milyen pergazdaságossági problémákat hordoznak, és az ezen ügyből eredő felismerés folytán a német jogalkotó elfogadta a tőkepiaci minta per törvényt

582 Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb in der Fassung der Bekanntmachung vom 3. März 2010 (BGBl. I S. 254)

583 SCHNEIDER, Burkhard: *Class and Group Actions 2018 – Germany*. <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/germany> Letöltés ideje: 2018. január 11.

584 UKLaG 7. §

585 UWG 8-10. §

586 LEIN *u.o.*

587 UWG 10. §

588 Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen in der Fassung der Bekanntmachung vom 26. Juni 2013 (BGBl. I S. 1750, 3245)

589 UWG 33. §

(KapMuG).⁵⁹⁰ A törvény egy megfelelő szektorális kollektív jogorvoslati rendszert hozott létre öt éves kísérleti időszakra. A törvény eredeti megszüntetési záradéka lejártával és annak további két éves meghosszabbítását követően felülvizsgálták, és új verziójában 2012 novemberében lépett életbe. A KapMuG egy teszt eljárást vezetett be, melynek célja tömeges igényérvényesítés esetén a közös jogi és ténykérdések kapcsán egységes döntés meghozatala. Az igényérvényesítést téves, megtévesztő vagy hiányos nyilvános tőkepiaci információkból, illetve azok felhasználásából eredő követelésekre lehet alapítani, vagy az értékpapírtörvény⁵⁹¹ (WpÜG) alapján kötött szerződésre. A kérelmezők számának legalább tíznek kell lennie, és az egyedi pereket a teszt ügyben hozott döntésig fel kell függeszteni, és ezeknek a pereknek a felperesei beavatkozók lesznek a teszteljárásban.⁵⁹² A bíróság a teszt eljárásban kijelöl egy vezető felperest, figyelembe véve annak alkalmasságát az ügy vitelére.⁵⁹³ A teszt ügyben a bíróságnak az alperes felelősségéről szóló döntése mindegyik igényérvényesítőre nézve kötelező érvényű, és az egyedi kárigényeik jogi alapját fogják képezni. Az eljárás befejezése egyezségkötés is lehet, melyet a bíróság hagy jóvá.⁵⁹⁴ Azok, akik nem kívánnak részt venni az egyezségben, bejelenthetik kilépésüket a bíróságnak. Abban az esetben, ha a kilépések meghaladják a 30%-ot az egyezségnek nem lesz kötelező ereje.⁵⁹⁵

Reprezentatív keresetindítási jogkör számos más ágazatban is rendelkezésre áll a német jogban. Ezek nem az egyéni igények magánjogi érvényesítését segítik elő, hanem inkább közérdekű típusúak. Például a távközlésről szóló törvény (TKG)⁵⁹⁶ felhatalmazást ad a minősített szervezeteknek és egyesületeknek jogsértés megszüntetése iránti keresetre, vagy ugyanilyen feljogosítást biztosít a fogyasztékosok diszkriminációjának tilalmáról szóló törvény (BGG).⁵⁹⁷ A természetvédelem területén a természetvédelmi szervezetek kiterjesztett joggal rendelkeznek reprezentatív kereset megindítására a

590 Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz vom 19. Oktober 2012 (BGBl. I S. 2182)

591 Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz vom 20. Dezember 2001 (BGBl. I S. 3822)

592 SCHNEIDER *u.o.*

593 KapMug 9. §

594 KapMug 17. §

595 LEIN *u.o.*

596 Telekommunikationsgesetz vom 22. Juni 2004 (BGBl. I S. 1190), das zuletzt durch Artikel 10 Absatz 12 des Gesetzes vom 30. Oktober 2017 (BGBl. I S. 3618) 44. §

597 Behindertengleichstellungsgesetz vom 27. April 2002 (BGBl. I S. 1467, 1468), das durch Artikel 19 Absatz 2 des Gesetzes vom 23. Dezember 2016 (BGBl. I S. 3234) 13. §

környezetvédelemről szóló törvény (BnatschG),⁵⁹⁸ vagy a környezeti jogorvoslati törvény (UmweltRBG)⁵⁹⁹ alapján.⁶⁰⁰

b) *A fellépésre jogosultak*

A *Verbandsklagen* benyújtására csak meghatározott kör jogosult, a következők szerint: a) a vállalkozások érdekeit képviselő egyesületek; b) minősített szervezetek, feltéve, hogy szerepelnek a Szövetségi Igazságügyi Hivatal, illetve külföldi szervek esetén az Európai Unió Bizottságának listáján; c) az Ipari és Kereskedelmi Kamarák.⁶⁰¹

A UWG versenyjogi keresetének benyújtására jogosultak köre hasonló, mint a *Verbandsklagen* előbb felsorolt személyi kör esetében, azzal a jelentős eltéréssel, hogy perindításra versenytárs vállalkozás is jogosult. Kártérítés iránti kereset benyújtására viszont a legitimált személyi körből csak vállalkozás jogosult. Továbbá az egyesületekre vonatkozó speciális kritérium, hogy kereskedelmi vagy független szakmai érdekeket kell képviselniük, és tagjaik között jelentős számú olyan vállalkozásnak kell lennie, akik azonos vagy hasonló típusú árukat vagy szolgáltatásokat nyújtanak a perrel érintett piacon, és megfelelő személyi és pénzügyi erőforrásokkal rendelkeznek a kereskedelmi vagy a független szakmai érdekek előmozdítására. Ezenkívül a jogsértésnek befolyásolnia kell a tagok érdekeit.⁶⁰² Ha a fellépésre jogosult egyesületek a versenytársak vagy más piaci résztvevők nevében keresetet nyújtanak be, akkor az érintettek egyetértő nyilatkozta is szükséges a perindításról.⁶⁰³

A GWB szerinti fellépési jogosultság a jogsértéssel érintetteket, továbbá a kereskedelmi vagy független szakmai érdekeket képviselő egyesületeket, illetve a fogyasztói tanácsadó központokat és az állami alapítású fogyasztói szervezeteket illeti meg.

A KapMuG által bevezetett teszt ügy lefolytatását a tőkepiaci információ révén sérelmet szenvedett befektetők, valamint maga a jogsértő kezdeményezheti. A befektetőknek is lehetősége van csatlakozni a teszt eljáráshoz. Ennek módja, hogy a peres

598 Bundesnaturschutzgesetz vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2542), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 15. September 2017 (BGBl. I S. 3434) 64. §

599 Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. August 2017 (BGBl. I S. 3290) 2-3. §

600 LEIN *u.o.*

601 Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz – UklG) § 3 Anspruchsberechtigte Stellen

602 UWG 9. §

603 LEIN *u.o.*

felek személyének közzétételét követő hat hónapon belül iktattathatják igényüket, viszont ez még nem jelent keresetindítást a részükről. A teszt ügy eredményének megismerését követően lehetőségük lesz arról dönteni, hogy indítanak-e maguk is egyéni keresetet.⁶⁰⁴

c) *A fellépések a gyakorlatban*

A gyakorlatban a *Verbandsklagen*-t a tisztességtelen szerződési feltételek kapcsán alkalmazzák leggyakrabban.⁶⁰⁵ A legfertőzöttebb ágazatok a pénzügyi szolgáltatások (bank és biztosítás), utazási szolgáltatások, távértékesítés, kéretlen kereskedelmi kommunikáció, nem egyértelmű árazás, valamint a tiltott nyereményjáték. A KapMuG teszt eljárásából csak néhány indult Németországban. A fogyasztók jogait sértő gyakorlatok miatti perindítás nem gyakori az UklaG 2. §-a alapján, mivel az UWG 8. § szerinti perindítás szélesebb körben értelmezhető, ezért gyakran a két fellépési típust kombinálva indítják meg. Németországban az UWG szerinti fellépést nagyon hasznosnak tartják, és gyakoriak is az ilyen perek. Ugyanis a tisztességtelen versennyel a fogyasztóknak okozott károk általában kisebb mértékűek, és mint ilyenek miatt a fogyasztók nem élnek keresettel, vagy azért, mert a károkozással kapcsolatos felelősség nehezen állapítható meg, vagy azért, mert a perindítás pénzügyi kockázata sokkal nagyobb terhet jelentenek, mint a megtérítendő kár mértéke. A törvény lehetővé teszi a tisztességtelen versennyel szerzett nyereség elvonását is, mely a központi költségvetést illeti. Ez a kereseti követelés – a jogsértés megszüntetése és a kártérítés mellett – egyrészt pont azért ritka, mert nehéz megállapítani az így szerzett nyereség mértékét, másrészt pedig azért, mert az eljárással elvont nyereség az államkincstárhoz kerül, míg a peres eljárás költségeinek kockázatát a perindító vállalja.⁶⁰⁶

A fellépési jogosultsággal rendelkező szervek csak töredéke indít bíróság előtti eljárásokat. Számos regionális fogyasztói szerv (*Verbraucherzentralen*) aktív keresetindító (ilyenek például: *Nordrhein-Westfalen, Hamburg und Baden-Württemberg*). A tapasztalatok szerint az aktivitás alapvetően a munkatársak egyéni képességeitől, valamint a pénzügyi forrásoktól függ. Az esetek orozslánrészét azonban szövetségi szinten működő a *Verbraucherzentrale Bundesverband (VZBV)* viszi. A vállalkozási oldalon a *Wettbewerbszentrale (WZ)* a legfontosabb perindító a

604 SCHNEIDER *u.o.*

605 SCHNEIDER *u.o.*

606 LEIN *u.o.*

fogyasztóvédelmi rendelkezések betartása és a tisztességes verseny biztosítása érdekében.⁶⁰⁷ A WZ a bírósági ügyek kétharmadának a kezdeményezője. A VZBV 90%-ban állami finanszírozású szervezet, 10% -ban önfinanszírozású. A fogyasztóvédelmi szervezetek működését elsősorban a tartományok finanszírozták, illetve a szövetségi kormány. A WZ 100%-ban önfinanszírozott.⁶⁰⁸

607 A VZBV 2008-2011 között 871 alkalommal lépett fel, míg a Wettbewerbszentrale ugyanezen időszak alatt 788-szor.

608 KARTSTEN *i.m.* 78.

3.2.9. Következtetések és összevetés a hazai szabályozással

3.2.9.1. Következtetések

Amint azt a tagállamokban elfogadott rendszerek szintézise mutatja, nagymértékben eltér a különféle keresettípusok tartalma és elnevezése. Az Európai Unió jogában elfogadottan használt terminológia szerint alapvetően megkülönböztethetünk *reprezentatív* (képviselési) kereseteket, *közös érdekű* kereseteket és *csoportos* kereseteket. A reprezentatív keresetek csak a fogyasztóvédelmi szervezetek és az állami szervek számára biztosítanak felépési lehetőséget a fogyasztói jogokkal ellentétes tevékenységek megszüntetésére, és/vagy a fogyasztói szerződésekben szereplő, visszaéléshez vezető tisztességtelen vagy jogszabályba ütköző rendelkezésekkel szemben. A közös érdekű keresetknél a fogyasztók érdekeit képviselő szervezetek lépnek fel a fogyasztók kollektív, általános érdekeit sértő tevékenység vagy szerződés megszegése miatt. Ez a kereset abban különbözik a reprezentatív keresettől, hogy az adott szervezet a tagjait képező fogyasztók nevében lép fel, azonban nem csak az egyedi fogyasztói érdekek összegzése ez, hanem azon keresztül az általános fogyasztói érdeket is megjeleníti. A csoportos kereset célja pedig az, hogy az abban résztvevő nagyszámú károsult számára biztosítson egységes jogorvoslatot. Ez technikailag az egyedi jogok kollektív eljárási érvényesítése.⁶⁰⁹

A bemutatott országok példáin keresztül jól látható, hogy a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetése társadalmi-gazdasági szükségletből ered, amely alapvetően két irányból jelentkezik. A társult perlési mechanizmusokat jellemzően a fogyasztókat nagyobb körben érintő károkozásokkal szembeni hatékonyabb fellépés elősegítése érdekében alkalmazzák, a felek közötti egyenlőtlenségeket hivatottak kiküszöbölni (Ausztria, Olaszország, Franciaország, Bulgária, Egyesült Királyság, Németország). Ezek alapvetően fogyasztóvédelmi, illetve a versenyjogi érdekeket védő jogintézmények.⁶¹⁰ Az alanyi joggal rendelkező személyek állnak perben, ezáltal nagyobb erőt képviselve az összeadó kárigények nagysága miatt, mintha egyénileg

609 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye *A kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén* (2008/C 162/01) HL 2008.6.25., C 162/1

610 HENSLER (2016) *i.m.* 3.

léptek volna fel. A részvétel az anyagi jogosult szubjektív döntésének eredménye,⁶¹¹ a perrel elérhető hasznok arányosságának mérlegelésén alapul. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a csoporttagság szabályozása visszahat a mechanizmus eredményességére. Az opt-in rendszer az elterjedtebb, ami általában is igaz az Európai Unió tagállamaiban (Hollandia, Portugália és Dánia vezette be az opt-out rendszert).⁶¹² Az opt-in rendszerben a csoporttagok alacsony részvételi aránya – például a megfelelő tájékoztatásának hiánya miatt (Olaszország) – jelentősen ronthatja a jogintézmény hatékonyságát.⁶¹³ Ez azzal a veszéllyel jár, hogy ha az érintettek viszonylag kevés része kerül kártalanításra, a jogsértő vállalkozás tovább folytathatja tevékenységét.⁶¹⁴ Ezzel szemben az opt-out valódi visszatartó hatással járhat, mivel a vállalkozás kénytelen valamennyi károsultat kártalanítani. Az eljárások sikerességét nem befolyásolja, hogy a csoportot az egyik alanyi jogosult képviseli (Olaszország), vagy egy külön képviselő (Franciaország, Ausztria, Egyesült Királyság). Az opt-out rendszerek előnyeit rendszerint a hatékonysággal és a későbbi jogsértésektől elrettentő hatásával szokták igazolni. Különösen igaz ez a csekély perértékű ügyekben, ahol kicsi a perlési hajlandóság.⁶¹⁵

A kollektív igények érvényesítésének másik ága elválik az egyéni érdekektől, nem a tárgyi jog által elismert alanyi jogok biztosítására szolgál. A célja, hogy olyan jogértésekkel szemben is megfelelő magánjogi válasz álljon rendelkezésre, amelyekkel szemben közvetlen egyéni érintettség hiányban, vagy az érdekérvényesítés gyenge pozíciója miatt valószínűsíthetően nem kerülne sor fellépésre (esélyegyenlőség, környezetvédelem, egészségügy, adatvédelem, munkavállalók védelme, befektetők védelme, fogyasztóvédelem). Ezek az eljárások – eltérően a társult perléstől – szükségszerűen nem az okozott kárt megtérítését célozzák. Jellegükből következően a jogsértés megállapítására, megszüntetésére, a további jogsértéstől való eltiltásra irányulnak, mint Litvániában, Portugáliában, Franciaországban, Bulgáriában vagy Németországban. Persze nem kizárt az sem, hogy egyben lehetőség szerint az okozott egyéni károk is orvoslásra kerüljenek, de ahogy láthattuk ez utóbbi a közérdekű feljogosításoknak nem meghatározó eleme. Ennek ellenére közvetett módon nagyon is hatékonyan segítik az egyéni igényérvényesítést, mivel a közérdekű perben megállapított

611 JÓJÁRT. *i.m.* 1209.

612 MUHLERON, Rachael: *The Case for an Opt-Out Class Action for European Member States: A Legal and Empirical Analysis*. Columbia Journal of European Law, 2009.15, 409.

613 BERHG *i.m.* 12.

614 TRSTENJAK, Verica – WEINGERL, Petra: *Collective Actions in the European Union— American or European Model?* Beijing Law Review, 2014.5, 156.

615 HARSÁGI (2015) *i.m.* 224.

felelősségre alapozva az egyes fogyasztók külön perben jó eséllyel kártérítést igényelhetnek (ezt támasztották alá a portugál, litván és osztrák példák), vagy vegyes rendszert alkalmazva a kollektív érdekek érvényesítése érdekében történő fellépés során kártérítési kötelezettség megállapítása is kérhető, mint a francia megoldásnál. Ez kompenzálja a gyengébb pozíciójú fogyasztók oldalán felmerülő (információs, pénzügyi, érdekérvényesítési) aszimmetriát,⁶¹⁶ és csökkentheti azt a terhet is, ami az egyéni perlések folytán a bíróságokra hárulna.

A fellépések gyakorlati tapasztalataiból látszik, hogy az eljárás kezdeményezésre jogosultak körének meghatározása a jogintézmények hatékonyságában jelentős különbségeket okozhat. Az állami hivatalok rendszerint információ-előnyvel rendelkeznek, és hatékonyabban képesek orvosolni a társadalmi érdeksérelmeket a magán fellépésének hiányában is.⁶¹⁷ Az állami szervek feladata törvényben előírt, és ennek érvényesülését biztosítja az állam személyi és finanszírozási háttere. Az állami szervek képesek megfelelő létszámú és szaktudású munkaerő folyamatos alkalmazására, és a perléssel járó költségek nem jelentek olyan kockázati tényezőt, amelyek megakadályozhatják a fellépést. Ez különösen a kevésbé fejlett civil szférával rendelkező államokban meghatározó körülmény (mint például Portugáliában vagy Bulgáriában). A civil szervezeteknél – mindamelllett, hogy szerepük nagyon jelentős – a finanszírozás megoldása kulcskérdés, hiszen még pernyertesség esetén is a várható előny nagysága elmaradhat a szükséges ráfordítástól.⁶¹⁸ A magas költségek miatt a pénzügyi háttér hiánya akár a jogsértő magatartással szembeni fellépés elmaradásához is vezethet, figyelemmel arra a tényre is, hogy Európában a „vesztes fizet” elve jellemző a polgári eljárásjogokban.⁶¹⁹ Ezt orvosolandó pragmatikus megoldást nyújt a portugál gyakorlat, ahol a civil szervezetek a feltárt ügyeket a szintén fellépésre jogosult ügyészeghez irányítják.

A bemutatott példákból leszűrhető következtetés alapján az állami támogatásban részesülő, valamint a tömeges tagságuk révén önfinanszírozható szervezetek képesek a perindításra (Ausztria, Franciaország, Németország). Tehát a tőkeerős tömegszervezetek, de különösen állami beavatkozás nélkül a társadalmi érdekek védelme nem lehet biztosított. Ugyanez érzékelhető a határokon átnyúló jogsértések kapcsán is. A költségek

616 TRSTENJAK – WEINGERL *i.m.* 156.

617 BERHG *i.m.* 12.

618 TZAKAS: *i.m.* 1125.

619 HODGES, Christopher: *Collective Redress in Europe: The New Model*. Civil Justice Quarterly, 2010., 370.

rendkívül megnőnek a külföldi elemet tartalmazó eljárásokban. A fordítási, utazási költségek, a külföldi jogot ismerő ügyvéd díjazása láthatóan olyan anyagi terheket és kockázatot jelent, amely miatt a vizsgált országokban szinte egyáltalán nem indítanak ilyen eljárásokat, még az óriási tagsággal rendelkező szervezetek sem. A költségek viselése a társult perlési mechanizmusok kapcsán is meghatározó szempont, hiszen jelentős hatása van azon hajlandóságra, hogy képviseljék-e a csoportot.

A fellépési jogosultság és a finanszírozási kérdése mellett a kollektív mechanizmusok sikerességében nagy felelőssége van a jogalkotóknak is. Ugyanis az elemzett példákból az is látszik, hogy az anyagi jogi és eljárásjogi szabályok által gördített nehézségek szintén befolyásolják a fellépési hajlandóságot. A litván csoportos perindítás a szabályozás hiányosság miatt a gyakorlatban nem létezik. Ausztriában pedig a csoportos igényérvényesítés hiányát az „osztrák stílusú class action” a polgári perjog célirányos értelmezésével tölti ki. Bulgária példájából láthattuk, hogy a keresetindítások hatékonyságát nagyban rontja az eljárások elhúzódása, és a nyilvános bejelentési kötezettség a médiában. Az államok eltérő eljárásjogi rendszere pedig a határon átnyúló jogsértések tekintetében lényegében leküzdhetetlen akadályt jelentenek. Ez utóbbi jelentős problémát jelenthet a jövőben, különösen a határokon átívelő internetes kereskedelem rohamos térnyerése miatt. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés ezért a Európai Unió fogyasztóvédelmének egyik legnagyobb kihívásává válhat.⁶²⁰

3.2.9.2. *Összevetés a hazai szabályozással*

a) *Kollektív igényérvényesítési lehetőségek*

A hazai jogrendszerben nem egységes törvényben (kódexben) került szabályozásra a kollektív igényérvényesítés, hanem lényegében önálló – mondhatjuk, hogy részben egymásra tekintet nélkül megalkotott – keresetindítási lehetőségek jöttek létre. Ez nem egyedi megoldás, hiszen jellemzően nem egységes a perindítási lehetőség (kivéve Portugália, *acção popular*), hanem szektorális megoldásokat hoztak létre, vagy egy fő polgári jogi szabályozás mellett jöttek létre ágazati feljogosítások, mint például a litván rendszerben, amely két általános kollektív és négy ágazati kollektív mechanizmust ismer.

620 BENÖHR, Iris: *Consumer Dispute Resolution after the Lisbon Treaty: Collective Actions and Alternative Procedures*. Journal of Consumer Policy, 2013.36, 87-110.

De példaként hozható ugyanide az osztrák polgári perrendtartás (*Zivilprozessordnung – ZPO*) és az ágazati törvények is.

A hazai szabályozás specifikuma nem ezafajta megosztottság, hanem annak kialakulásának okai. A magyarázat a történeti fejlődésében keresendő (erről részletesen a hazai szabályozás történetét bemutató részben lesz szó), mivel hazánkban már jóval az uniós szabályozást megelőzően létrejött a kollektív igényérvényesítési mechanizmus az általános szerződési feltételek megtámadásának lehetőségével. A Ptk. 1978. március 1. napjától tartalmazta a tisztességtelen általános szerződési feltételekkel szembeni közérdekű perindításra való feljogosítást a fogyasztói jogokat védő szervezetek számára. Ehhez képest az ágazatspecifikus megoldások jóval később jelentek meg a magyar jogrendszerben (környezetvédelem, természetvédelem, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, pénzügyi fogyasztóvédelem, stb.). A fogyasztói érdekeket érintő jogszabálysértő tevékenység miatti fellépés lehetősége a fogyasztóvédelmi törvény 1997-es elfogadásával, majd az önálló pénzügyi fogyasztóvédelem és a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat miatti önálló perindítás szétválása a kollektív érdekvédelem területén a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény elfogadásával és egyben a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvény módosításával valósult meg. A sajátos hazai fejlődés anomáiákat is okozott. (Ezekre az értekezés szabályozástörténeti és záró részeiben térünk ki részletesen.)

A hazai szabályozásról elmondható a vizsgált államokkal való összevetésben, hogy modern, a versenyjogban megvalósult jogintézmény mintájára megalkotott, de attól elválló, önálló jogvédelmi mechanizmus jött létre. A magyar törvény szabályozási rendszerében a közérdekű fogyasztóvédelmi pernek az alapvető célja a polgári jogi igényérvényesítés elősegítése, továbbá a prevenció, vagyis annak biztosítása, hogy a jogsértő vállalkozás, illetve a hasonló jogsértő tevékenységet folytató vállalkozások a jövőben jogkövető magatartást tanúsítsanak. Ezáltal a fogyasztóvédelmi törvényben szabályozott közérdekű perindítás - az Európai Unió jogában elfogadottan használt terminológiák szerint – *jogsértés megszüntetésére irányuló (injunction)* eljárás, ezen belül pedig típusát tekintve *feljogosított egységek által indítható reprezentatív* (képviseleti) kereset. A jogsértések megszüntetésére irányuló eljárások tekintetében az első uniós irányelv a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 1998. május 19-i 98/27/EK irányelv volt, amely valamennyi tagállamban előírta egy olyan bírósági vagy közigazgatási eljárás bevezetését, amely a

fogyasztói szervezetek és/vagy állami hatóságok számára lehetővé teszi, hogy jogsértés megszüntetésére irányuló eljárást indítsanak annak érdekében, hogy megszüntessék egy adott kereskedőnek a fogyasztóvédelemre vonatkozó uniós szabályokat sértő gyakorlatát. Hazánkban a fogyasztóvédelmi törvény korszerű szabályozásával a későbbi jogharmonizációs kötelezettséget, sőt az uniós irányelv implementálását megelőzve honosította meg a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárást.

Az Fgytv. szerinti közérdekű kereset jogpolitikai célja a fogyasztók kollektív érdekeit sértő jogellenes cselekmények megszüntetése vagy betiltása, amely lehetővé teszi a jogsértő vállalkozásokkal szembeni fellépések hatékonyságának növelését és a piac zavartalan működését. Ebből következik, hogy a törvény a jogkövetkezmények között szabályozza, hogy a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás lehetséges kimenetele valamely jogsértés megszüntetése vagy megtiltása legyen,⁶²¹ a jogsértés tartós hatásainak felszámolása más piaci szereplőknél is (többek között a határozat közzétételével),⁶²² továbbá olyan ítélet meghozatala, amely értelmében az eljárás alá vont vállalkozásnak végre kell hajtania a kötelezettséget. A hazai szabályozás – az eljárás magánjogi jellegéből adódóan – preventív vagy represszív bírság megfizetését nem teszi lehetővé. Továbbá a bírósági eljárás megindítását megelőzően nincs szükség a felek közötti előzetes közvetítői eljárásra, a per megindítására irányadó jogvesztő határidőn belül jogsértés észlelése esetén a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás azonnal megindítható.

A külföldi megoldások közül véleményem szerint több olyan pozitív szabályozási példa is van, amely megfontolásra lenne érdemes. A hazai jog nem ismeri az ún. „nyereség lefölözést,” amelyet az osztrák jog és a német jog is kimunkált. A kereseti kérelemben kérhető a jogsértő vállalkozás nyereségének egy bizonyos része, amelyet a bíróság határoz meg, kvázi kártérítés címén a kollektív fogyasztói érdekek megsértése miatt. Az összeg nagysága az éves árbevétel nagyságától függ, amelynek természetesen van felső határa. A hazai szabályozás széles szankciórendszerrel rendelkezik (jogsértéstől eltiltás, kártérítés, kötelezés stb.), azonban véleményem szerint a hazai szankciós rendszeren kívülesnek azok a jogsértések, amelyek kisértékűek. Bár a közérdekű perben hozott ítéletben rendelkezhet úgy a bíróság, hogy a fogyasztóknak – akik igazolni tudják

621 Fgytv. 39. § (3) bekezdése.

622 Fgytv. 38. § (6) bekezdése.

a sérelmet szenvedett csoporthoz tartozásukat⁶²³ – meg kell téríteni a kárát, azonban egyrészt kis érték esetén aligha van olyan fogyasztó, aki emiatt fellép a vállalkozással szemben, másrészt a fogyasztói szerződés igazolása is kétséges bagatell vásárlások esetén. Ezzel szemben a jogsértő tevékenységgel elért nyereség „lefölözése” alkalmas lehet az ilyen ügyek kezelésére elérve, hogy az ítélet valós joghatást fejtessen ki. A befolyt összeg az államhoz kerülhetne, amely kiegészíthető lehetne olyan rendelkezéssel, amely alapján az összeget közérdekű célokra, például fogyasztóvédelmi kampányra, oktatásra, a fogyasztói tudatosság növelésre lehetne fordítani. Ez az szankciótípus is kifejezetten közérdekű, mivel a célja a vállalkozások magatartásának kontrollálása.

A hazai a szankciórendszer előnye, hogy egységesen szabályozott. A Ptk. tartalmazza a fogyasztó szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményeit, míg a fogyasztóvédelmi törvény a jogszabálysértő tevékenység szankcióit és a prevenciót. Szemben a francia megoldással, amely a különböző szankciókhoz részben külön pertípusokat rendel: a fogyasztók jogait sértő gyakorlatok megszüntetése iránti kereset benyújtása (*action en cessation de pratiques illicites*), polgári peres kereset benyújtása (*action civile*), közös képviseleti kereset benyújtása (*action en représentation conjointe*), tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása miatt (*action en suppression de clauses abusives*), valamint a jogellenes magatartás megszüntetése iránt (*action en conduite illicite*). Ez hasonlatos a bolgár rendszerrel, ahol szintén jogkövetkezmények szerint tagoltak a pertípusok: kollektív kereset a jogszabálysértés és a jogsértő felelősségének megállapítása érdekében, kollektív kereset a jogsértés megszüntetésére, kollektív kereset a kollektív érdekekben okozott jogsértés káros következményeinek orvoslására, kollektív kártérítési kereset.

A Ptk. rendszerében a tisztességtelen általános szerződési feltétel megállapításának jogkövetkezménye az általános szabályok szerinti érvénytelenség azzal, hogy az ítélet erga omnes hatályú. Ezt jó megoldásnak tartom. Ezzel szemben nem tartom a fogyasztói igényérvényesítést elősegítőnek a litván megoldást, amely szerint az ítélet jogkövetkezménye, hogy a perben kifogásolt szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása ugyan minden érintett szerződés kapcsán érvénytelenséget eredményez, azonban azzal a feltétellel, hogy a fogyasztó az ítélet alapján, arra hivatkozva egyedi szerződése kapcsán kéri annak módosítását.

623 Fgytv. 38. § (4) bekezdése: a bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére.

Ugyancsak pozitív megoldásnak tartom a gazdaságossági szempontból az osztrák példánál ismertetett „teszt ügy” rendszert. A jogkérdés elbírálása egy ügyön keresztül rendkívül leegyszerűsítheti a tömeges fogyasztói károk kezelése miatti esetlegesen elhúzódó eljárást, és alkalmas lehet az ítélet alapján peren kívüli egyezség megkötésére is.

b) A fellépésre jogosultak

A közérdekű per megindítására részben állami szervek, részben a civil szervezetek jogosultak, így a szabályozás szintjén legalábbis egyensúlyra törekedett a jogalkotó. Ez a vegyes megoldás jellemző a vizsgált országok többségében. Például Ausztriában a szociális érdekvédelemmel foglalkozó szervezetek, a szakszervezeteket, a kereskedelmi és iparkamarák, a nyugdíjasok szervezete, és a fogyasztóvédelmi szervezetek is rendelkeznek jogosultsággal, Litvániában az ügyész, az állam, önkormányzat, vagy külön törvény által a közérdek védelmére kijelölt más személy, Bulgáriában a fogyasztók jogainak megsértése miatti fellépésre egyes civil szervezetek és bizonyos állami szervek jogosultak perindításra.

A hazai szabályozás tehát e tekintetben sem „lóg ki a sörből”. De nem lehet kimutatni egységes megoldásokat, amelynek az a magyarázata, hogy bár a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetése ugyanúgy társadalmi-gazdasági szükségletből ered, a tagállamokban elfogadott szabályozási módok nagymértékben eltérnek a különféle keresettípusok tartalma és elnevezése tekintetében. Ez a jogi hagyományok, a szabályozási különbségek és a gazdasági szintkülönbségek miatt természetes is. Hazánkban az ügyészség mint a közérdek védelmére az Alaptörvényben feljogosított szerv és a fogyasztóvédelmi feladatokat ellátó szervek, a kormányhivatalok, egyes központi hivatalok, a Magyar Nemzeti Bank és a Gazdasági Versenyhivatal rendelkeznek az állami szereplők közül perindítási jogosítvánnyal. A magyar megoldás ugyanígy biztosítja a civil szféra részvételét is, mivel a civil szervezetek és érdekképviselői szervek is indíthatnak keresetet. (Ezek a szabályozás bemutatásáról szóló részben részletesen kifejtésre kerülnek.)

Ahogy a külföldi példákon keresztül láttuk, a civil szervezetek csak akkor képesek hatékony fellépésre, ha olyan tömegszervezetek működnek az adott országban, amelyek képesek finanszírozni ezeket a pereket. A hazai civil szervezetek nem ilyen tömegszervezetek, tagságuk alapján nem rendelkeznek olyan vagyoni háttérrel, amely

felül tudná írni a perléssel járó anyagi kockázatot. Az „osztrák stílusú class action” jellegű jogintézmény bevezetése megoldást jelenthetne a civil szféra számára. Ausztriában a jogintézményt a bírói gyakorlat vezette be, és engedte meg, hogy a fogyasztók nagyobb csoportjai az igényeiket átruházhassák fogyasztóvédelmi szervezetre, amely képviseleti keresetet indíthat a bíróságon. A szervezet a saját nevében perelheti be a károkozót, de a per elsődleges célja, hogy kollektív egyezség jöjjön létre a felek között kártérítés elérése érdekében. Ez a megoldás véleményem szerint sokkal hatékonyabb, mint az olasz *azione di classe*, ahol a fogyasztónak külön procedúrán kell átmennie ahhoz, hogy ha azt szeretné, hogy a bírósági döntés hatálya rá is kiterjedjen. A fogyasztónak jogszabályi előírások szerinti tartalommal beadványt kell benyújtatnia a bírósághoz, a bíróság megvizsgálja, hogy az igényét bejelentő fogyasztó tényleges érdekeltsége fennáll-e, és dönt a kérelem elfogadhatóságáról.

c) A fellépések a gyakorlatban

A hazai perindítások tekintetében – mint a többi vizsgált országban sem – statisztikák nem állnak rendelkezésre a fogyasztók kollektív érdekei védelmében történő közérdekű keresetindításokról. A bírósági határozatok gyűjteményében szereplő⁶²⁴ közel négyszáz döntés, az ügyészségi statisztikai adatok⁶²⁵ és az interneten elérhető információk áttekintésével az biztosan kijelenthető, hogy a perindításra jogosultak közül az ügyészi keresetek száma jóval meghaladja az egyéb jogosultakét. Ezen nyilvánosan elérhető – de statisztikai igényű megállapításokra nem alkalmas – adatok szerint az utóbbi tizenöt évben a civil szervezetek tizes nagyságrendben, a Gazdasági Versenyhivatal és a fogyasztóvédelmi hatóság csak elenyésző számban léptek fel bíróság előtt, míg a Magyar Nemzeti Bank nem indított keresetet. Ennek indoka – szakmai tapasztalataim szerint – abban keresendő, hogy a hatósági hatáskörrel is rendelkező feljogosítottak számára előnyösebb a hatósági eszközökkel történő adatszerezés, valamint e körben a hatóság számára rendelkezésre álló intézkedések alkalmazása (helyszíni eljárás), és bírság vagy egyéb jogkövetkezmény kiszabása, mint a peres út választása.

624 <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>

625 A közérdekű keresetindításra feljogosított szervezetek közül egyedül az ügyészség vezet hivatalos statisztikát. Lásd: Az ügyészi fogyasztóvédelmi keresetek száma: 2007-ben 35, 2008-ban 32, 2009-ben 33, 2010-ben 14, 2011-ben 15, 2012-ben 18, 2013-ban 27, 2015-ben 11, 2016-ban 15, 2017-ben 41, 2018-ban 20, 2019-ben 20, 2020-ban 7 volt. Források: Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató, 2007-2013. évek. <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/ugyeszsegi-statisztikai-tajekoztato-kozerdekvedelmi-torvenyességi-felugyeleti-es-maganjogi-szakterulet/>

A civil szervezetek perindítási hajlandóságának kis volumenét véleményem szerint az okozza, hogy mind az információkhoz való hozzájutásban mind anyagi lehetőségeik tekintetében korlátozottak. A civil szervezetek helyzetével szemben az ügyészség vizsgálataiban során „rálát” a büntetőeljárásokra és a hatósági eljárásokra, bármely bíróságtól, gazdálkodó szervezettől szerzhet be adatokat, bizonyítékokat,⁶²⁶ ezért információelőnyvel rendelkezik a civil szférához képest, és hatékonyabban képes orvosolni a fogyasztói érdeksérelmeket. Az ügyészség feladata törvényben előírt, ezért a jogvédelmi célok érvényesülését jobban biztosítja az állam személyi és finanszírozási háttere.

⁶²⁶ Ütv. 4. § (3) bekezdés.

4. Közérdekű perindítás a tagállami határokon átnyúló jogsértésekkel szemben

4.1. A határon átnyúló kollektív fogyasztói érdekek védelme a kollíziós jogban

A fogyasztók hatékony védelmének elve nemcsak a nemzeti jogi kereteken belül valósítható meg, hanem a kollíziós jogszabályok is védelemben részesítik a fogyasztókat. Erre azért is van szükség, mert az utóbbi évtizedben az online vásárlások térhódításával jelentősen megnőtt a határokon átnyúló tranzakciók száma.⁶²⁷ A vásárlás az internetes áruházak szerződési feltételei alapján jön létre a más tagállamban, vagy harmadik államban lévő vállalkozás és a fogyasztó között. A fogyasztó a webáruház szerződési feltételeit úgy fogadja el, hogy nem ismeri feltétlen azt a nyelvet, amelyen az készült, vagy nem olvassa el, illetve még elolvasása esetén sem tudja befolyásolni annak tartalmát.⁶²⁸ Ugyan a sérelmet szenvedett fogyasztó pert indíthat a jogsértő vállalkozással szemben, azonban kérdés, hogy ezt ténylegesen is megteheti-e, megteszi-e? Van-e reális lehetősége arra, hogy pert indítson egy külföldön bejegyzett, idegen állam joga alatt létrejött vállalkozással szemben?

Az egyéni igényérvényesítés nehézségeivel szemben az arra feljogosított szervek, szervezetek általi perindítás nyújthat egyfajta megoldást. A problémát az okozza, hogy nincsenek egységes megoldások a határokon átnyúló közérdekű perindítás eljárásjogi szabályozása tekintetében, annak ellenére, hogy a fogyasztóvédelmi kollíziós jogszabályok alkalmazási területei pontosan azok a határon átnyúló jogviszonyok, amelyek térhódítását az európai jogalkotó is ösztönözni szeretné. *A magánjogi kollíziós szabályok az egyéni fogyasztóra szabottak.* A magyar polgári perjog előírja, hogy a

627 HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói jogvédelem szabályai és kihívásai a határokon átívelő európai online piactéren* In: HORVÁTH M. Tamás, BARTHA Ildikó, VARGA Judit, BORDÁS Péter (szerk.): *Európai uniós erőforrások és tagállami államháztartás* Budapest, Magyarország : Dialóg Campus Kiadó, (2018) 101-119., SZIKORA Veronika, HAJNAL Zsolt: *Schutz der kollektiven Verbraucherinteressen in grenzenüberschreitenden Verbraucherverträgen* In: Terézia, HIŠEMOVÁ (szerk.): *Pôžička či úzera? Nútený výkon rozhodnutia-historickoprávne základy a problémy aplikačnej praxe I.* = The loan or usury? Compulsory enforcement of judgment - historical an law foundations and problems of application practice I. : Recenzovaný zborník vedeckých prác = Reviewed proceedings of scientific papers Košice, Szlovákia : Univerzita Pavla Jozefa Safárika v Kosiciach, (2017). 93-101.

628 A témában részletesebben lásd: TÖRÖK Éva: *A fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogalkalmazás – különös tekintettel az egyértelmű megfogalmazás követelményére* In: ÁRVA Zsuzsanna, SZIKORA Veronika (szerk.): *A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században*, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2018, 67-81.

fogyasztó saját bírósága előtt indíthat pert a külföldi vállalkozással szemben, azonban nincs olyan jogszabályhely, amely arról szólna, hogy a közérdekű perindításra feljogosított szervezetek⁶²⁹ milyen módon indíthatnak, egyáltalán indíthatnak-e pert magyar bíróság előtt külföldi székhelyű vállalkozással szemben.⁶³⁰ A korábban már említett jogsértések megszüntetésére irányuló irányelv is előírja, hogy a tagállamok jelöljenek ki olyan feljogosított egységeket (civil szervezeteket, állami szerveket), amelyek jogosultak jogsértés megszüntetésére irányuló eljárást indítani egy másik tagállamban. Az irányelv viszont úgy rendelkezik, hogy „nem érinti a nemzetközi magánjognak azokat a hatályos szabályait, amelyek az alkalmazandó jogra vonatkoznak, mely rendesen vagy annak a tagállamnak a joga, ahol a jogsértést elkövették, vagy annak a tagállamnak a joga, ahol a jogsértés kifejti hatásait.”

Tehát a kérdés úgy is feltehető, hogy egy ilyen tagállamokon átnyúló jogsértés miatt indított közérdekű perben van-e a magyar bíróságnak joghatósága, továbbá mely állam jogát kell alkalmazni? A külföldi elemet tartalmazó jogviszonyokban alkalmazható közérdekű keresetek kapcsán arra kell figyelemmel lenni, hogy a perindításra feljogosító norma törvényi tényállása milyen kritériumokat tartalmaz a keresetindítás feltételeként. Ugyanis, ha ezek a feltételek lehetőséget adnak olyan igény érvényesítésére, amely esetén több állam joga is alkalmazható lehet, illetve joghatósági kérdések merülhetnek fel, a közérdekű perindítás kérdését rendezni kell a határon átnyúló igényérvényesítés szabályainak kialakításánál.⁶³¹

629 Lásd: Ptk. 6:105. §-ának (1) bekezdését.

630 A külföldi székhely alatt az Európai Unió valamely tagállamát értjük.

631 Nyilvánvalóan nem tartoznak ebbe a körbe azok a közérdekű keresetek, amelyek olyan jog vagy tény megváltoztatására, törlésére irányulnak, melyet hatósági vagy bírósági nyilvántartás tartalmaz, mivel e nyilvántartások területi hatálya csak Magyarországra terjed ki. (Például a cégnyilvántartás.) Nem tartoznak ide hasonló okokból a Magyarországon bejegyzett jogi személyek (gazdasági kamarák, gazdálkodó szervezetek, civil szervezetek, pártok, stb.) törvénysértő működése miatt indítható közérdekű perek sem. Vannak továbbá olyan helyzetek, amikor a magánjogi jogviszonyt meghatározó aktus közigazgatási hatósági eljárásban születik (például mintaoltalom megadása, szabadalmi ügyek, stb.). Az ilyen ügyekben benyújtható közérdekű keresetek a közigazgatási hatósági határozat megtámadására irányulnak, így függetlenül attól, hogy a magánjogi jogviszonynak lehetnek nemzetközi vonatkozásai, maga a közérdekű per azt nem érinti.

4.1.1. A bíróság joghatóságának kérdése

A joghatóság vizsgálata alapvetően két kérdést vet fel. Egyik, hogy a vállalkozások által nyújtott szolgáltatás igénybevétele, az erre irányuló szerződések alkalmazása tekinthető-e olyan jogviszonynak, amely alapján a per elbírálása magyar bíróság eljárása alá tartozik; a másik, hogy amennyiben az első kérdésre igen a válasz, a közérdekű kereset alapján indított perre is irányadóak lesznek-e ezek a rendelkezések?

Az Európai Unión belül székhellyel rendelkező vállalkozások esetében elsősorban az Európai Parlament és Tanács polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló átdolgozott, 2012. december 12.-i 1215/2012/EU rendelete (a továbbiakban: Brüsszel Ia. rendelet) rendelkezései az irányadók.⁶³²

A kérdés megválaszolása tekintetében nem kell csupán a saját jogi logikánkra hagyatkoznunk, az Európai Unió Bírósága már több ügyben is érintette a kérdést. Nem magyar vonatkozású ügyek kapcsán születtek ezek a döntések, és az Európai Unió Bíróságának hatáskörét és feladatkörét tekintve nyilvánvalóan nem is arra kérdésre kereste választ, hogy a tagállami jogok mely rendelkezési adhatnak támpontot. Mindezzel együtt a bíróság döntései alapján szinte elvszerűen rajzolódik ki a határokon átnyúló jogsértések miatti kollektív fogyasztói igényérvényesítés logikája. Az Európai Unió Bírósága a C-464/01. sz. *Gruber-ügy*⁶³³ 34. pontjában kifejtette, hogy a Brüsszel I. rendeletben fogyasztóra vonatkozó 15. cikk (1) bekezdésének c) pontja [Brüsszel Ia. rendelet 17. cikk (1) bek. c) pontja] kivételt képez az általános joghatósági szabály alól, valamint az ugyanezen rendeletben meghatározott, a szerződések esetén előírt különös joghatósági szabály alól is. Így amennyiben a Brüsszel I. rendelet 15. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében a kereskedő tevékenysége a fogyasztó lakóhelye szerinti „tagállamra irányulónak” tekinthető, a jogvitára a fogyasztó lakóhelye szerinti bíróságok rendelkeznek hatáskörrel, ha a 16. cikkének (1) bekezdése [Brüsszel Ia. rendelet 18. cikk (1) bek.] alapján a fogyasztó e bíróságok előtt indít keresetet.⁶³⁴ Ennek

⁶³² Az Európai Unió Bíróságának tárgyalt döntései még a 2012. december 12. napjától átdolgozott Brüsszel Ia. rendelet előtt hatályban lévő 44/2001/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: Brüsszel I. rendelet) alkalmazása során születtek, de a két rendelet jelen ügyben releváns rendelkezései tartalmilag azonosak, így csak az átszámozást jelzem [...] zárójelben.

⁶³³ C-464/01. sz. Johann Gruber kontra Bay Wa AG. ügy

⁶³⁴ Ugyanez a megállapítás található a C-585/08. és C-144/09. sz. Pammer és Hotel Alpenhof egyesített ügyek 53. pontjában.

a fogyasztóra kedvezőbb joghatósági szabály alkalmazásának az indoka az Európai Unió Bíróságának döntései szerint, hogy védelmet kell nyújtani a fogyasztónak hátrányos pozíciója miatt.⁶³⁵

A probléma nyilvánvaló: a fogyasztók kollektív igényeinek érvényesítésére szolgáló közérdekű pert nem a jogérvényesítési lehetőségeit tekintve hátrányban lévő fogyasztó indítja meg, hanem az az arra feljogosított civil szervezet vagy állami szerv, amely a vállalkozással szemben egyenlő pozícióban van.⁶³⁶ Az *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León* és az *Anuntis Segundamano España SL* közötti C-413/12. sz. ügyben kifejezetten fogyasztóvédelmi szervezet közérdekű keresete kapcsán mondta az Európai Unió Bírósága, hogy a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetése érdekében a fogyasztóvédelmi szervezetek részére biztosított eljárási eszközöket illetően e szervezetek nincsenek ilyen hátrányos helyzetben az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest. A felmerülő probléma tekintetében mérföldkőnek számít a fogyasztók kollektív érdekeit sértő tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása miatt a *Verein für Konsumenteninformation* és *Karl Heinz Henkel* közötti C-167/00. sz. ügyben született ítélet. Az Európai Unió Bírósága azt állapította meg, hogy jelentős mértékben hátrányosan érintené a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetése érdekében a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13 irányelv 7. cikkében előírt eljárások tényleges érvényesülését, ha ezen eljárásokat csak a gazdálkodó szervezet székhelye szerinti tagállamban lehetne megindítani (43. pont). Az ügyben az alapeljárás egy ausztriai fogyasztói egyesület közérdekű keresete alapján indult egy német vállalkozással szemben, tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazásának megakadályozása iránt. Az ítélet 22. pontja rögzíti, hogy ugyan a keresetindítási jog nem a szerződéses jogviszonyból ered, hanem törvényen alapul, mindazonáltal szerződéses eredetű, és a keresetindítás arra szolgál, hogy elhárítsa a fogyasztókat esetlegesen érő jövőbeni károkat. Az Európai Unió Bíróságának döntése szerint az olyan fogyasztóvédelmi szervezetek által benyújtott keresetek alapján indult ügyek, amelyek célja a tisztességtelen szerződések alkalmazásának megakadályozása és megelőzése, a

635 Pl.: C-180/06. sz. Islinger ügy 41. pont, C-96/00. sz. Gabriel ügy 39. pont, C-89/91. sz. Shearson Lehmann Hutton ügy 18. pont.

636 Erre utaló álláspont olvasható a C-347/08. sz. Vorarlberger ügyben hozott ítélet 42. pontjában is. E szerint egy pert indító társadalombiztosítási szerv nem tekinthető gazdaságilag gyengébb és jogilag kevésbé tapasztalt félnek egy felelősségbiztosítónál. Hasonló értelmezést találunk a C-463/06 sz. FBTO Schadeverzekeringen ügyben is: a társadalombiztosítási szerv nem tekinthető a bírósági joghatósági szabályok alkalmazása során védelemre szoruló, gyengébb félnek.

Brüsszel I. rendeletben 5. cikk 3. pontjának [Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2. pont] hatálya alá tartoznak. A Henkel ítéletben írtakat azóta az EUB megerősítette több ügyben is.⁶³⁷ Az Európai Unió Bírósága a Henkel ügyben kimondta azt a nagyon fontos tételt is, hogy a fogyasztóvédelmi szerv az általa támadott szerződésekben félként nem vett részt, ezért a jogvitát a Bíróság *nem szerződésből eredő pernek minősítette*, így az ezzel összefüggő joghatósági okok alkalmazását is kizárta. Ezzel együtt jogellenes károkozásból, illetve azzal egy tekintet alá eső cselekményből eredő igénynek minősül a fogyasztói érdekvédelmi szervezet által a tisztességtelen szerződési feltételek használatától történő eltiltás iránti követelés. Ennek jelentősége kiemelkedő a tárgyalt kérdés kapcsán. A C-133/11. sz. *Folien Fischer AG* ügy ítéletben (36-52. pont) megjelenik az egyértelmű magyarázat is, miszerint a jogellenes károkozással kapcsolatos különös joghatósági szabály nem a gyengébb fél védelmének céljával született (szemben a speciális joghatósági szabályokkal, mint a fogyasztó).

A Henkel ügyben kifejtettek elsőre szemet szúrhatnak, hiszen a magyar polgári anyagi jog dogmatikai rendszerében rendkívül idegenül hat a tisztán kötelmi alapokon nyugvó általános szerződési feltételek tisztességtelensége miatti igényérvényesítést *nem szerződésből eredő pernek minősíteni*. Azonban a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma I. rendelet), illetve a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 2007. július 11-i 864/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma II. rendelet) hatályát illetően hangsúlyozni kell, hogy a „szerződéses kötelezettség” és a „szerződésen kívüli kötelmi viszony” e rendeletekben szereplő fogalmát önálló módon, elsősorban e rendeletek rendszerére és célkitűzéseire figyelemmel kell értelmezni. Mindkét rendelet (7) preambulumbekzdésének megfelelően nemcsak e rendeletek, hanem a Brüsszel I. rendelet koherens alkalmazásával kapcsolatos célkitűzést is figyelembe kell venni, mely 5. cikke többek között különbséget tesz a szerződés vagy szerződéses igény, valamint a jogellenes károkozással, a jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy az ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyek között.⁶³⁸ A „jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó

637 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León és az Anuntis Segundamano España SL közötti C-413/12. sz. ügy 21. pontja; Verein für Konsumenteninformation és az Amazon EU Sàrl közötti C-191/15. sz. ügy 38. pontja.

638 ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ügy, C-359/14 és C-475/14., 43. pont

igénnyel kapcsolatos ügyek” a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja szerinti fogalma magában foglalja az összes olyan kérelmet, amely az alperes felelőségének megállapítására irányul, és amely nem kapcsolódik az ezen utóbbi rendelet 5. cikkének 1. pontja szerinti szerződéshez vagy egy szerződéses igényhez.⁶³⁹

A Brüsszel Ia. rendelet 7. cikke 2. pontjának központi eleme az a hely, ahol a káresemény „bekövetkezhet.” A Bíróság a C-133/11. sz. *Folien Fischer AG* ügy 39. pontjában, továbbá a C-523/10. sz. *Wintersteiger* ügy 19. pontjában ezzel kapcsolatosan azt fejtette ki, hogy az „5. cikk 3. pontjában [Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2.] található «azon hely, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet» kifejezés magában foglalja egyrészt azt a helyet, ahol a kár, másrészt azt a helyet, ahol a kárt okozó esemény bekövetkezett, ezért a felperes választásától függően az alperes perelhető mind az egyik, mind a másik hely szerinti bíróság előtt.” Ilyenek lehetnek: egy a honlap neve után az országra utaló végződés, a honlap nyelve, a szerződéskötés nyelve, a fizetés pénzneme, a felhívott jogszabályhelyek, stb.

4.1.2. Az alkalmazandó jog kérdése

A Henkel ügyben lefektetett elvi megállapításból kifolyólag a fogyasztók további károsodástól való megóvása, és a fogyasztók kollektív jogainak védelme, nem szerződésből eredő jogérvényesítés, ezért az esetleges perbeli jogvitában alkalmazandó anyagi jogi rendelkezéseket a Róma I. rendelet, valamint a Róma II. rendelet alapján kell meghatározni.

A Róma I. rendelet 6. cikkének (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az 5. és 7. cikk sérelme nélkül egy olyan szerződésre, amelyet egy természetes személy üzleti vagy szakmai tevékenységén kívüli célra (fogyasztó) kötött egy másik, az üzleti vagy szakmai tevékenysége gyakorlásának keretében eljáró személlyel (vállalkozó), annak az országnak a joga az irányadó, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye található, feltéve, hogy a vállalkozó (a) üzleti vagy szakmai tevékenységét abban az országban folytatja, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye található; vagy (b) minden más

⁶³⁹ ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ügy, C-359/14 és C-475/14., 45. pont

esetben ilyen jellegű tevékenységei ebbe az országba vagy az ezen országot is magában foglaló országokba irányulnak, és a szerződés e tevékenységekkel kapcsolatos. A Róma II. rendelet pedig e körben két szabályt tartalmaz. A 4. cikk (1) bekezdése értelmében, ha e rendelet másképp nem rendelkezik, a jogellenes károkozásból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a kár bekövetkezik, függetlenül attól, hogy mely országban következett be a kárt okozó esemény, valamint függetlenül attól, hogy ezen esemény közvetett következményei mely országban vagy országokban következnek be. A 6. cikk (1) bekezdése alapján pedig a tisztességtelen versenyt megvalósító cselekményből eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra alkalmazandó jog azon ország joga, amelyben az a versenyviszonyokat vagy a fogyasztók kollektív érdekeit sérti vagy sértheti.

Lényeges rámutatni, hogy a 6. cikkben foglalt különös szabály nem képez kivételt a 4. cikk (1) bekezdésében foglalt általános szabály alól, hanem egyértelművé teszi azt. A tisztességtelen versennyel összefüggő esetekben a kollíziós szabálynak biztosítania kell a verseny résztvevőinek, a fogyasztóknak és általában a köznek a védelmét, valamint a piacgazdaság megfelelő működését.

Az Európai Unió Bírósága újabb mérföldkőnek számító ítéletet hozott a *Verein für Konsumenteninformation és az Amazon EU Sàrl* közötti C-191/15. sz. ügyben. Az ítélet 42. pontjában írtak szerint a tisztességtelen verseny magában foglalja az általános értékesítési feltételek közé beiktatott tisztességtelen feltételek alkalmazását. Az állítólagosan jogellenes szerződési feltételeknek a valamely tagállamban letelepedett, és más lakóhellyel rendelkező fogyasztókkal elektronikus kereskedelem keretében szerződéseket kötő vállalkozás általi alkalmazásával szemben indított jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásra alkalmazandó jogot a Róma II. rendeletnek megfelelően kell meghatározni, míg a valamely adott szerződési feltétel értékelésére alkalmazandó jogot mindenkor a Róma I. rendelet alapján kell meghatározni, függetlenül attól, hogy erre az értékelésre egyéni vagy közérdekű keresettel összefüggésben kerül-e sor.⁶⁴⁰

A közérdekű perek célja annak megakadályozása, hogy a sérelmezett feltételek szerződéses kötelezettségeket keletkeztessenek. Az ilyen peres eljárás nem ténylegesen megkötött egyedi szerződésekre vonatkozik, a lényege az a kármegelőző eljárás, amely

640 HAJNAL Zsolt: *Jogválasztó kikötés tisztességtelenségének megítélése határon átnyúló vagyonezelési szerződésekből* In: VÉKÁS Lajos - OSZTOVITS András - NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában HVG-Orac, Budapest, 2021. 255.

keretében absztrakt módon felülvizsgálják a kifogásolt feltételeket. Ebből következően az Európai Unió Bírósága jogértelmezésében különbséget tesz egyrészt az érintett feltételek értékelése, másrészt pedig az említett feltételek alkalmazásának megszüntetésére irányuló eljárás között. A közérdekű peres eljárásra alkalmazandó jogot aszerint kell meghatározni, hogy hol helyezhető el a tisztességtelen feltétel alkalmazását megvalósító cselekményből eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra alkalmazandó jog, vagyis azon ország joga, amelyben az a versenyviszonyokat vagy a fogyasztók kollektív érdekeit megsértettek vagy sérthették. Ezzel együtt amennyiben olyan jogszabály megsértésére hivatkoznak, amelynek az a célja, hogy megvédje a fogyasztók érdekeit az általános értékesítési feltételekben szereplő tisztességtelen feltételek alkalmazásával szemben, az általános szerződési feltétel értékelésére alkalmazandó jogot pedig az alapján kell meghatározni, amely tagállamba a tevékenység irányul.⁶⁴¹

Az Európai Unió Bírósága egyértelműen állást foglalt abban is, hogy ezt az alkalmazandó jogelvet jogválasztással sem lehet megkerülni. A Róma II. rendelet a jogvita felei közötti kapcsolatok keretein túllépő kollektív érdekek védelmét célozza, melyet lerontana, ha lehetővé tennék e szabály jogválasztáson alapuló kizárását. Ezáltal elkerülhető, hogy egy vállalkozás az általános szerződési feltételeiben előírja, hogy a számára kedvezőbb tagállam jogát kell alkalmazni az általa megkötött szerződésekre. Ezzel megakadályozható, hogy egy vállalkozás ténylegesen kiválassza azt a jogot, amelynek hatálya alá a szerződésen kívüli kötelmi viszonyok tartoznia kell, így pedig kivonhatná magát a Róma II. rendeletben támasztott feltételek alól.

4.2. Az Európai Unió jogának határán – a Luganói Egyezmény

A Svájcjal, Norvégiával és Izlanddal folytatott együttműködést elősegíteni hivatott Luganói Egyezmény⁶⁴² célja, hogy elérje az uniós országok, valamint Svájc, Norvégia és Izland között a határozatok mozgásának azonos szintjét. Ezáltal a vizsgálódási látókörünkbe kerül az a kérdés is, hogy az előzőekben taglalt, a tagállamokra kötelező

641 *Verein für Konsumenteninformation és az Amazon EU Sàrl* közötti C-191/15. sz. ügy 58. pont.

642 Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 147/5.

erővel bíró jogi normákon, valamint az Európai Unió Bíróságának jogértelmezésen alapuló szabályozás elvrendszer mennyiben alkalmazható, ha a fogyasztói jogok megsértésére nem az unió valamely tagállamában letelepedett, hanem az uniós jog „határán” elhelyezkedő országban székhellyel rendelkező vállalkozás által, így Svájcban, Norvégiában vagy Izlandon kerül sor.⁶⁴³

Az egyezmény a joghatóságra, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozik a polgári és kereskedelmi ügyekben. Az egyezmény az uniós országok közötti polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló hatályos uniós szabályokat követi. A szabályok ennek értelmében hasonlóak az Európai Unióban, valamint Svájcban, Norvégiában és Izlandon. Az egyezmény továbbá megkönnyíti a határozatok kölcsönös elismerését és az említett országok nemzeti bíróságai által továbbadott határozatok végrehajtását.

Az egyezmény előírja, hogy az általa kötelezett valamely államban lakóhellyel rendelkező személy – állampolgárságára való tekintet nélkül – az adott állam bíróságai előtt perelhető. Azonban – és számunkra ez a különösen érdekes - az egyezmény különös joghatósági szabályokról rendelkezik a jogellenes károkozással (sérülést vagy kárt okozó jogsértő magatartás vagy jogsértés), jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel (olyan jogellenes magatartás, amelynek tekintetében a károsult polgári jogi jogorvoslatra jogosult), vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel (valamely másik személynek vagy vagyontárgyának kárt okozó gondatlanság vagy mulasztás, amely esetben valamely személy polgári jogi felelősség alá vonható) kapcsolatos ügyekben: azon bíróság rendelkezik joghatósággal, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet.

Azt, hogy melyik állam jogát kell alkalmazni, milyen szabályok szerint állapítják meg a magyar bíróságok joghatóságukat és milyen eljárási szabályok alapján járnak el, valamint milyen feltételekkel ismerhetők el és hajthatók végre a külföldi bíróságok által hozott határozatok a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény rendelkezései határozzák meg, azzal, hogy a törvény szubszidiárius jellegét rögzíti a nemzetközi szerződések és az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusai (vagyis a rendeleteket) vonatkozásában.⁶⁴⁴

643 Dánia az egyezmény különálló szerződő fele, mivel nem részes fele az egykori Brüsszel I. rendeletnek (44/2001/EK tanácsi rendelet), amelynek helyébe a későbbiekben a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU rendelet lépett.

644 A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény. 1-2. §

Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) akkori hat tagállama 1968. szeptember 27. napján Brüsszelben egyezményt kötöttek a bírósági joghatóságról, valamint a bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben.⁶⁴⁵ A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló 1988. évi első Luganói Egyezmény a Brüsszeli Egyezménnyel párhuzamos egyezményként a Brüsszeli Egyezmény vívmányainak további európai országokra való kiterjesztését szolgálta. Később a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a Brüsszel I. rendelet az uniós tagállamok tekintetében a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett.⁶⁴⁶

A Brüsszel Ia. rendelet sajátossága, hogy nem hozott létre egységes jogot, csak akkor alkalmazandó, ha az alperes lakóhelye, székhelye, szokásos tartózkodási helye uniós tagállamban van, illetve az elismerendő, végrehajtandó határozatot tagállami bíróság hozta. A rendelet tehát csak uniós viszonylatban írja felül a hazai szabályozást, egyébként pedig a már hatályos, harmadik országokkal kötött nemzetközi megállapodásokhoz képest is szubszidiárius jelleggel.⁶⁴⁷

A második Luganói Egyezmény 2. számú jegyzőkönyvének, amelynek az 1. cikk (1) bekezdése arra kötelezi a bíróságokat, hogy ne csupán az egyezmény által kötelezett többi állam bíróságainak határozatait vegyék figyelembe, ahogyan azt az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezése is előírta, hanem az Európai Bíróság magával az egyezménnyel, a korábbi, 1988. évi egyezménnyel és a 64. cikk 1. bekezdésében említett eszközökkel kapcsolatos határozatait is. Ezt a kötelezettséget az indokolja, hogy az egyezmény és a rendelet rendelkezései megegyeznek, és annyiban alkalmazandó, amennyiben azok teljesen párhuzamosak.⁶⁴⁸

Mindamellet, hogy korábbi tapasztalatok szerint a Luganói Egyezmény értelmezése során rendszerint az Európai Unió Bíróságának a Brüsszeli Egyezmény értelmezése

645 KENGYEL Miklós: *Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés*, Jogtudomány Közlöny, XLVII. évf. (1992) 3-4. sz., 166-171.

646 Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról Brüsszel, 21.4.2009 COM(2009) 174 végleges 1. és 4.

647 SOMSSICH Réka: *Újragondolt nemzetközi magánjog*, Jogászvilág, 2018. március 6, <https://jogaszvilag.hu/ujragondolt-nemzetkozi-maganjog/> (2020. április 23-i letöltés.)

648 POCAR, Fausto: *A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény Magyarázó Jelentése*; (2009/C 319/01) 54.

körében hozott határozataira utalnak vissza,⁶⁴⁹ az értelmezési klauzula gyakorlati érvényesülését az elmúlt években több uniós döntés is megmutatta más jogi aktusok kapcsán is.⁶⁵⁰

Figyelembe kell venni, hogy a Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2. pontjával (korábban Brüsszel I. 5. cikk 3. pontja) úgy rendelkezik, hogy „Valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy más tagállamban perelhető: [...] 2. jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet”. E rendelkezésnek a Luganói Egyezmény 5. cikk 3. bekezdésében foglaltakkal való tartalmi azonossága folytán ugyanis elvben nem kizárt a Brüsszel Ia. rendelet alkalmazásához kapcsolódó joggyakorlatra történő hivatkozás. Az EUB *Verein für Konsumenteninformation és Karl Heinz Henkel* közötti C-167/00. sz. ügyben hozott ítélete indokolásának – azóta többször megismételt - 50. pontjában foglalt megállapítások alapján pedig „A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezménnyel (HL 1972. L 299., 32. o., a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény) összefüggésben a Bíróság már megállapította, hogy a magánszemélyekkel kötött szerződésekben szereplő, tisztességtelennek ítélt feltételek kereskedő általi alkalmazásának megtiltása céljából valamely fogyasztóvédelmi szervezet által benyújtott kármegelőző kereset az ezen egyezmény 5. cikkének 3. pontja értelmében vett, jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügynek minősül.”

Véleményem szerint a tagállami bíróságok joghatósága így - a második Luganói Egyezmény 2. jegyzőkönyve szerinti értelmezési klauzulát követve, analóg módon - megállapítható lehet az egyezmény 5. cikkének 3. pontja alapján is.

649 KÖBLÖS Adél: *A joghatósági megállapodás*. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2008., 140.

650 *Brigitte Schlömp kontra Landratsamt Schwäbisch Hall* C-467/16. sz. ügy, *Pillar Securitisation Sàrl kontra Hildur Arnadottir* C-694/17. sz. ügy, *Peter Bosworth, Colin Hurley kontra Arcadia Petroleum Limited és társai* C-603/17. sz. ügy.

4.3. A határon túlnyúló jogsértések miatti perindítások a gyakorlatban

Általában elmondható, hogy igen kevés olyan vizsgálat, vagy felmérés létezik, amely a határon átnyúló jogsértések miatti perindítással foglalkozna. Azon nemzeti és határokon átnyúló, jogsértés megszüntetésére irányuló eljárások számáról, amelyeket az egyes tagállamokban a fogyasztók kollektív érdekeinek védelme érdekében indítottak, csak korlátozottan állnak rendelkezésre adatok. Az átfogó és megbízható statisztikai adatok hiánya arra vezethető vissza, hogy a tagállamokat hivatalosan semmi nem kötelezi arra, hogy központi adatbázist tartsanak fenn a területükön indított, jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról, vagy hogy ezeket az információkat bejelentsék az Európai Bizottságnak.⁶⁵¹ Az eljárások számának megbecslése pedig nyilvánvalóan értelmetlen kísérlet lenne. Ezért a határokon átnyúló perindítások tekintetében csak szűkösen, de elérhető forrásokból, ezek összefoglalásával próbálunk meg képet nyújtani a következőkben a kollíziós tényállásokkal kapcsolatos perindításkoról.

4.3.1. Ausztria

Ausztriában a kollektív jogorvoslati eljárásokról szóló hivatalos statisztikák nem léteznek. Civil szervezetek és egyes országosan kijelölt a testületek a saját tevékenységükkel kapcsolatos adatokat gyűjtnek, de az összesített információs források sajnálatos hiánya miatt nincs igazi nyomkövethetőség. Többször is felmerült már a fogyasztóvédelmi szervezetek közös adatbázisa létrehozásának a gondolata, azonban ilyen adatbázis eddig még nem jött létre.⁶⁵²

Annyi azért a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy határokon átnyúló jogsértések az internetes csalásokból eredtek alapvetően (nyereményjátékok, promóciós utak, lottószolgáltatások stb.), valamint távértékesítési szerződésekből és az utazási szerződésekből. A jogellenes magatartások különböző formái a tisztességtelen szerződési feltételek vagy a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozó rendelkezések

651 A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK A fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alkalmazásáról /COM/2012/0635 final/

652 KARTSTEN *i.m.* 32.

megsértése körében jelentek meg (félrevezető a reklám, félrevezető ár vagy a szolgáltatás tartalma maga félrevezető).⁶⁵³

Ausztriában annak ellenére, hogy a fogyasztók jogait védő szervezetek egytől egyig szerepelnek az Európai Unió Bizottságának a perindítási jogosultsággal rendelkező szervezeteket összesítő „minősített szervezetek” listáján, kizárólag a nemzeti bíróságok előtt indítanak eljárást, és csak belföldi jogsértések miatt, határokon átnyúló jogsértések miatt nem.⁶⁵⁴ Ennek több oka is van, melyeket az említett szervezetek jelöltek meg egy az Európai Unió Bizottsága felkérésére készített tanulmányhoz.⁶⁵⁵ A kollíziós tényálláson alapuló perindítási ügyekben a visszatartó tényezők közül a nyelvi akadály, külföldi ügyvédek alkalmazása, a tanúk vonakodása egy másik tagállamba való utazás kapcsán, az utazási költségek (ügyvédek, tanúk), és az eljárási törvények különbözőségei voltak, valamint az, hogy az ítélet határokon átnyúló végrehajtása, így a jogsértések tényleges megszüntetésének elérése szinte lehetetlen. Például Ausztriában a jogi szabályozásból következően a jogsértő magatartás miatt kiszabott bírság nem része a bírósági döntésnek, hanem arról bírósági végrehajtásról szóló törvény rendelkezik.⁶⁵⁶ Németországban viszont a jogsértésért megállapított bírság végrehajtása is a döntés része. A gyakorlatban ez azzal a következménnyel jár, hogy ha a végrehajtás Ausztriában nem lehetséges (például ha nincs a vállalkozásnak olyan vagyona, amin be lehetne hajtani Ausztriában), azt Németországban kell végrehajtani. A német bíróságok erre tekintettel megtagadják a végrehajtást érvényes jogcím hiányában.⁶⁵⁷ De számos más eljárási probléma is felmerül, a keresetlevél, az írásbeli bizonyítékok, és egyéb okiratok fordítása és külföldi kézbesítése is jelentős akadállyal minősül.

Egy másik esetben a legnagyobb osztrák fogyasztóvédelmi szervezet a VKI (*Verein für Konsumenteninformation*) a GMX németországi e-mail szolgáltató fogyasztói szerződéseiben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltételek miatt peren kívüli eljárást indított a céggel szemben. A GMX az eljárásban nyilatkozatban vállalta, hogy megszünteti a jogsértést, ellenkező esetben pedig bírságot fizet. Mivel a szerződés ellenére a jogsértést továbbra is folytatta a cég, a VKI megpróbálta érvényesíteni a szerződéses bírságot, de az eljárási szabályok (*Exekutionsordnung*⁶⁵⁸) különbségei miatt

653 KARTSTEN *i.m.* 33.

654 A VKI 40-50 keresetéből csak egy érint külföldi vállalkozást.

655 *Study on the application of Directive 2009/22/EC on injunctions for the protection of consumers' interests (former Directive 98/27/EC)*, Specific Contract N° 17.010403/11/596569, Final Report, 2011.

656 Exekutionsordnung (EO)

657 KARTSTEN *i.m.* 47.

658 (Exekutionsordnung - EO)

az nem sikerült. Ausztriában inkább a büntetőjogi eszközöket tartják a legalkalmasabbnak a határokon átnyúló jogsértésekkel szemben.⁶⁵⁹ Komoly problémát jelent az eljárások finanszírozása is. Az osztrák jog tiltja a felperes ügyvédje költségeinek megtérítését,⁶⁶⁰ ezért a perek harmadik fél általi finanszírozását kifogásolták, mivel ellentétes az osztrák jog ezen rendelkezésével. Az *Oberster Gerichtshof* (Osztrák Legfelsőbb Bíróság) azonban úgy határozott, hogy az alperes nem hivatkozhat védekezésésként erre, a harmadik fél oldaláról történő finanszírozás a követelések jogosultjai és a pert finanszírozó harmadik fél közötti kérdés.⁶⁶¹

4.3.2. *Bulgária*

Bulgáriában a fogyasztóvédelmi törvény⁶⁶² hatályba lépése óta (2006) minősített fogyasztóvédelmi szervezetek közül egy sem nyújtott be keresetet határon átnyúló jogsértés miatt, sem belföldi, sem külföldi bíróság előtt. Vagyis a Róma II. rendelet 6. cikke nem került alkalmazásra. A fellépési lehetőség tehát 2006-óta adott, amikor is 98/27/EK irányelv rendelkezéseit a fogyasztóvédelmi törvénybe beültették. A törvény IX. fejezete foglalkozik a kollektív jogorvoslattal, ideértve a jogorvoslatra irányuló kereseteket is. Az irányelv végrehajtása érdekében a törvény előírja minősített szervezetek jegyzékének létrehozását és a minősített szervezetek által teljesítendő kritériumokról szóló rendelet elfogadását.⁶⁶³ Ezt a Gazdasági és Energiaügyi Miniszter rendelete⁶⁶⁴ szabályozza, amely meghatározza azokat a kritériumokat amelyeknek meg kell felelniük a minősített szervezeteknek, hogy jogosultak legyenek keresetindításra a fogyasztók kollektív jogainak védelme érdekében. A kvalifikáció feltétele, hogy az adott szervezet objektív módon védje a fogyasztók kollektív érdekeit, melyet tartalmaznia kell a civil szervezet alapszabályának is. Az Igazságügyi Minisztérium nonprofit

659 Az ún. „Friedrich Müller” ügyben az osztrák versenyhatóság két ügyben is eljárást indított amiatt, mert a nyereményt ígérték a fogyasztóknak, azonban azt nem kapták meg. A végrehajtásra azonban nem kerülhetett sor, mert a cég időközben csődöt jelentett.

660 Lásd: ZPO 879. §

661 KLAUSER, Alexander: *Class Actions – Austria* (2017. december 28-i letöltés) <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/25/class-actions-austria/>

662 State Gazette No. 99/ 9.12.2005

663 164. cikk (1) bekezdés 7. pont (2) és (3) bekezdése.

664 State Gazette No 89, of 3.11.2006, in force as of 1.1.2007

szervezetként veszi nyilvántartásba, és függetlennek kell lennie a gyártóktól, az importőröktől, a kereskedőktől és a szolgáltatásnyújtóktól, valamint a politikai pártoktól, és vállalnia kell, hogy nem terjeszt semmilyen formában hirdetési üzeneteket, amelyek veszélyeztethetik a szervezet függetlenségét. A törvény ezen kívül felhatalmazza a Fogyasztóvédelmi Bizottságot (kormányzati testület), hogy fogyasztóvédelmi eljárásokat intézkedéseket kezdeményezhessen. A törvény biztosítja a fogyasztók kollektív igényei érdekében keresetek benyújtásának lehetőségét más tagállamok minősített egységeinek is. Azok a fogyasztói szervezetek, amelyek megfelelnek a minősített szervezeti státusz elismerése követelményének, valamint a Fogyasztóvédelmi Bizottság kezdeményezhet intézkedést minden olyan területen, amely a 2009/22/EK irányelv mellékletben felsorolt fogyasztóvédelmi irányelvek rendelkezéseinek megsértésén alapul, valamint bármely más a fogyasztók jogait sértő egyéb jogszabályok megsértése miatt is. Ezáltal a bulgáriai belső jog hatékonyabb jogvédelmet biztosít az irányelv által előírt szintnél. A fogyasztók érdekében tevékenykedő civil szervezetek pénzügyi támogatást kapnak tevékenységükhöz az államtól. A finanszírozást a fogyasztói szervezeteknek nyújtják, a fogyasztók javára végzett tevékenységük függvényében. Az egyik kritérium, amelyet többek között a fogyasztói szervezeteknek szánt állami támogatás elosztásánál figyelembe vehetnek, az az előző évben benyújtott bírósági keresetek száma.⁶⁶⁵

4.3.3. Franciaország

Franciaországban 18 olyan civil szervezet működik, amely a fogyasztók védelmében végzi tevékenységét. Ezeknek a nagyobb része nem indít bírósági eljárásokat, és csak kettő olyan szervezet van,⁶⁶⁶ amelyek a határokon átnyúló jogsértések miatt is fellépnek. Franciaországban a Versenypolitikai, Fogyasztóvédelmi és Csalás Ellenőrzési Főigazgatóság (DGCCRF), amely egy állami szerv, ugyancsak jogkörrel rendelkezik arra, hogy jogi eljárást indítson a fogyasztók jogait sértő magatartások megszüntetése, illetve a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása miatt. A DGCCRF már indított bírósági eljárást külföldi jogsértés miatt, de Franciaországban is csak néhány ilyen ügy

⁶⁶⁵ KARTSTEN *i.m.* 55.

⁶⁶⁶ Az UFC-Que Choisir és a Consommation Logement et Cadre de Vie (CLCV).

volt összesen.⁶⁶⁷ A tapasztalatok szerint, ha a belföldi bíróságok marasztaló döntést is hoztak olyan külföldi vállalatokkal szemben, amelyek francia fogyasztókkal szemben követtek el jogsértéseket, az ítéletek végrehajtása, vagyis a bírói döntésben foglaltak külföldön való érvényesítése jelentős nehézségekbe ütközött.⁶⁶⁸

4.3.4. Portugália

Portugáliában eddig egyetlen minősített fogyasztóvédelmi szervezet sem indított eljárást külföldi bíróság előtt határokon átnyúló jogsértés miatt. Ennek oka alapvetően az, hogy a peres eljárással járó költségek finanszírozása és az eljárás gyakorlati lebonyolításához szükséges technikai feltételek sem állnak rendelkezésre a fogyasztóvédelmi egyesületeknél. Viszont belföldi bíróság előtti eljárás kezdeményezésre sor került a több mint 200 000 fős tagsággal rendelkező *Associação Portuguesa para a Defesa do Consumidor* (DECO) részéről. 2009 májusában indított el a francia UFC-Que Choisir és a belgiumi Test-Achats együttműködésével légitársaságok által alkalmazott általános szállítási feltételek tisztességtelensége és a weboldaluk nem megfelelő átláthatósága miatt. Az eljárás eredményeként a belgiumi ügy kapcsán született ítélet. A DECO az eljárást alapvetően a tagbevételeiből finanszírozta. Portugáliában a határokon átnyúló igényérvényesítési eljárások lehetősége széles körben nem ismert. Ebből kifolyólag a jogi szakemberek, ügyvédek nem keresik aktívan az ilyen perek megindításának lehetőségét, illetve nem is ismerik fel, hogy az adott ügy, jogvita alkalmas lehetne ilyen eljárás megindítására. Az eljárások indításának másik fő akadály az, hogy magas költségekkel járnak, beleértve a bírósági díjakat és az ügyvédi költségeket is.⁶⁶⁹

⁶⁶⁷ 2008 és 2012 között két ügy indult tagállamokon átnyúló jogsértés miatt. A DGCCRF több külföldi fogyasztóvédelmi hatóság kérésére egy francia weboldal üzemeltetője ellen uniós fogyasztóvédelmi szabályok megsértése miatt a *Tribunal de grande instance de Paris* indított eljárást. Egy másik esetben az UFC megpróbált határokon átnyúló eljárást indítani hozni egy francia-svájci ügyben. A *Tribunal de Commerce d'Avignon* azonban azt állapította meg, hogy nemzetközi joghatósággal nem rendelkezik az ügyben. Bár nem tekinthető az irányelv által vett értelemben határokon átnyúló jogsértés miatti fellépésnek, de a fellépések egyedülálló összehangoltsága miatt érdemes megemlíteni a Franciaországot, Portugáliát és Belgiumot érintő esetet, amikor légitársaságok viteldíjainak átláthatatlansága miatt lépett fel összehangoltan az UFC-Que Choisir a DECO (Portugália) és a Test-Achats (Belgium) a társaságokkal szemben, az alkalmazott általános szerződési feltételek tisztességtelensége miatt.

⁶⁶⁸ KARTSTEN *i.m.* 67-69.

⁶⁶⁹ KARTSTEN *i.m.* 112-114.

4.3.5. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság a kevés olyan országok egyike, ahol viszonylag aktív tevékenység mutatható ki a határokon átnyúló jogsértések miatt eljárások tekintetében. A 2014-ig működő és a fogyasztóvédelmi ügyekért felelős *Office of Fair Trading* kezdeményezett főleg eljárásokat külföldi bíróságok előtt.⁶⁷⁰ Viszont az Európai Parlament és a Tanács a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről 2006/2004/EK rendelete (2004. október 27.)⁶⁷¹ hatályba lépését követően (az ún. CPC mechanizmus) az Office of Fair Trading ez irányú tevékenységét felfüggesztette, mivel a CPC mechanizmus a határokon átnyúló jogsértések miatti fellépés elsődleges eszközeivé vált. Az Egyesült Királyságban ez a megoldást a piacfelügyelet hagyományos koncepciójához szorosabban illeszkedőnek tekintették. A határokon átnyúló bírósági eljárás kezdeményezések azonban nem kerültek teljesen negligálásra, opcionális eszközöként megmaradtak. Figyelembe véve különösen, hogy a jogsértési irányelv mellékletében felsorolt fogyasztói irányelvek alkalmazása eltérő, és a különböző értelmezések nehézséget okozhatnak a CPC mechanizmus hatékonyságában. A „hagyományos” bírósági eljárás kezdeményezés nem függ a külföldi végrehajtó szerv bizonytalan együttműködésétől. A CPC együttműködés különösen nem hatékony eszköz az időben megosztott használati jog (timeshare) és egyéb üdülési szolgáltatások, a határokon átnyúló lottójátékok, a megalapozatlan díjak és a fogyasztói hitelek területén.⁶⁷²

A fentiekől eltérően, amennyiben olyan határokon átnyúló jogsértésről van szó, amely miatt a peres eljárást a belföldi bíróság előtt kellene megindítani, erre a brit jog lehetőséget ad. A 2002-es vállalkozási törvény⁶⁷³ 8. része előírja, hogy az arra kijelölt szervezetek a belső és a közösségi fogyasztóvédelmi jogszabályok megsértésének

670 Például:

2002 – a holland Royal Consulting ellen, egy holland vállalat, amely nem kívánt elsősegélynyújtó készletet küldött az Egyesült Királyság lakosainak pénzfizetési kötelezettség mellett;

2004 – a belga D Duchesne SA társaság ellen televíziós direkt marketing miatt;

2005 – a D.C. Direct Communications Venk BV holland marketing cég ellen félrevezető levelek terjesztéséért az Egyesült Királyság lakosai számára;

2005 – a holland Fitanova BV ellen egészségügyi termékekre vonatkozó megtevesztő postai küldemények miatt;

2006 – a hollandiai „Best Of” és „Oliveal” ellen félrevezető nyereményáru-küldemények miatt.

671 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32004R2006>

672 KARTSTEN *i.m.* 161.

673 Enterpsise Act, 2002.

megakadályozása érdekében bírósághoz fordulhassanak az Egyesült Királyságban. Az eljárás közérdekű jellegét mutatja, hogy az eljárás védi a „fogyasztók kollektív érdekeit” abban az esetben is, amikor a vállalkozás magatartása kárt okozott, de nem – vagy jelentős költségek nélkül nem – azonosíthatók az érintett fogyasztók vagy azok egy része. A jogsértés megszüntetésének elrendelésén és a kártérítésen túl lehetőség van az érintett szerződések megszüntetésének (nem megváltoztatásának) elrendelésére, valamint amennyiben a fogyasztókat nem lehet azonosítani, a fogyasztók kollektív érdekeit szolgáló intézkedések írhatók elő. Ez utóbbi lehet például, hogy kötelezhetik a vállalkozást, hogy a polgároknak nyújtandó tanácsadási szolgáltatással „egyenlítse ki a számlát.”⁶⁷⁴

A 2002-es vállalkozási törvény alapján történő fellépésre jogosultak köre pontosan meghatározott. Csak azok a közintézmények rendelkeznek e lehetőséggel, amelyeket a törvény felsorol (az Egyesült Királyság Kereskedelmi Hivatal, kereskedelmi szabványügyi hivatalok, és bizonyos állami fogyasztóvédelmi vagy szabályozó szervek), vagy a miniszter által kijelölt magánszervezet.⁶⁷⁵ A közösségi jog megsértése miatt egy külön listán szereplő szervek (*Consumer Protection Cooperation Enforcers*) is jogosultságot kaptak, olyanok, amelyek képesek kezelni a közösségi jogsértéseket. (Például: Egyesült Királyság Kereskedelmi Hivatala, Polgári Repülési Hatóság, Pénzügyi Irányító Hatóság, Kommunikációs Hivatal, Észak-Írországi Villamosenergia-ellátás Főigazgatója, Észak-Írországot felelős Gázügyi Főigazgatóság, Vízügyi Szolgáltatások Szabályozó Hatósága, Vasúti Rendelet Hivatala.) Magánszemélyek nem jogosultak e törvény alapján fellépésre, hanem valamelyik jogosulthoz kell fordulniuk.⁶⁷⁶

Az Egyesült Királyságban több olyan problémát is tapasztaltak, amelyek gátló hatásúak a határokon túlnyúló jogsértésekkel szembeni eljárások megindítására. Egyrészt ilyen az információhiány, a minősített szervezetek listáján szereplő szervezetek közül néhány nem is tudja, hogy szerepel a listán. A másik probléma az eljárás előkészítésére és lefolytatására fordítandó idő és pénz. Az eljárások nehézkesek és ezért időigényesek. Ez már önmagában költségnövelő tényező, továbbá a minősített szervezeteknek ugyanazokat a bírósági díjakat kell viselniük, mint minden más ügyben az általános perköltségviselési szabályok szerint kell. Ez a szempont a „vesztes fizet” elvvel

674 SMITH, Vincent– MOEIRI-FARSI, Mahdis: *Focus on Collective Redress – England and Wales*. British Institute of International and Comparative Law. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/ew/overview> Letöltés ideje: 2018. január 5.

675 Az egyetlen ilyen magánszervezet a Fogyasztók Egyesülete (*Consumers' Association*).

676 SMITH - MOEIRI-FARSI *u.o.*

kombinálva komoly pénzügyi kockázatot jelent, amely jelentős visszatartó hatása van a perindítási hajlandóságra. Ezek a problémák egy határokon átnyúló jogsértés miatti fellépés megszervezése során csak súlyosbodnak. A határokon átnyúló ügyekben technikailag is nagyon nehéz információkat és bizonyítékokat beszerezni egy másik tagállamban letelepedett kereskedőtől, mindamelllett, hogy egy másik ország jogrendszerét is ismerni kell. Az alperesek kihasználják a távolságból és a nyelvi különbségekből eredő akadályokat, és elnyújthatják a tárgyalásokat. Összességében az Egyesült Királyságban az a tapasztalat alakult ki, hogy a 2009/22/EK irányelv alapmechanizmusa viszonylagosan egyszerű (a minősített szervezetek a külföldi bíróságoknál perelhetnek), azonban ennek igazi működőképességét a tagállamok magánjogi rendszerei különbségekből eredő bonyolultság megakadályozza.

4.3.6. Németország

Németországban a fogyasztói jogokról és egyéb jogsértésekről szóló jogorvoslatokról szóló törvény (UKLaG)⁶⁷⁷ által szabályozott (*Verbandsklage*), és a versenytörvény szerinti (UWG) kollektív fellépési mechanizmus is magában foglalja az Európai Unión belüli fogyasztói jogok megsértésének eseteit is (UKLaG 4a. §), és nem akadályozza a külföldi szervezetek részvételét a Németországban indított ügyekben.⁶⁷⁸ Az UKLaG alapján kizárólag a minősített szervezetek jogosultak határokon átnyúló ügyek folytatására. A fogyasztói szervezeteket kiemelt hatáskörrel rendelkeznek, míg a szakszervezetek, a kereskedelmi kamarák és a kézművesek szövetségei esetén csak a saját területük alá tartozó jogvitákra korlátozódik.⁶⁷⁹ Németországban közel 80 minősített szervezet van regisztrálva a bizottsági listára, így itt van a legtöbb olyan szerv, amely hivatalosan jogosult határokon átnyúló jogsértésekkel szembeni fellépésre. A jegyzéket a Szövetségi Igazságszolgáltatási Hivatal (*Bundesamt für Justiz*) vezeti.

A határon túli ügyekben történt fellépések számáról hivatalos statisztikák Németországban sem állnak rendelkezésre, de általában elmondható más államokhoz

677 Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz - UKLaG) Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346)

678 UKLaG § 4a Unterlassungsanspruch bei innergemeinschaftlichen Verstößen

679 UKLaG 3. és 4. §.

képest Németországban viszonylagos aktivitás figyelhető meg. A VZBV éves szinten akár húsz eljárást is kezdeményez, míg a WZ még aktívabb, éves szinten több mint száz ügyet indít. A minősített szervezetek szívesebben indítanak eljárást a saját országuk bírósága előtt mint külföldön.⁶⁸⁰ A német tapasztalatok szerint a határokon átnyúló jogsértésekkel szembeni fellépés legnagyobb akadálya a perek költségei viselésének kockázata. Önmagában a fordítási költségek is tetemesek. A per során pedig hiába részesül mentességben a perköltségek kapcsán a perindító, vesztes ügy esetén az alperes vállalkozás kártérítési igénnyel lép fel vele szemben. Nehézségekbe ütközik a külföldi cégek azonosítása, valamint értesítési címük felkutatás is. A nemzetközi magánjogi alapon folyó ügyek szakmai vitele különös felkészültséget igényel, amely újabb akadály a perindítók oldalán. Ennek az a gyakorlati következménye, hogy a perindítások a „biztos” ügyekre korlátozódnak.⁶⁸¹

4.3.7. Litvánia és Olaszország

Litvániában és Olaszországban határokon átnyúló jogsértések kapcsán keresetindításra nem került sor.⁶⁸²

680 KARTSTEN *i.m.* 79.

681 KARTSTEN *i.m.* 84-85.

682RAJNERI, Eleonora *i.m.*

III. FEJEZET - A FOGYASZTÓI JOGOK HAZAI VÉDELME

1. A hazai kollektív fogyasztóvédelmi mechanizmusok történeti fejlődése

1.1. A fogyasztói jogok kollektív védelmének megjelenése a magyar magánjogban

A fogyasztó jogait sértő magatartásokkal szembeni fellépés alapvető jogintézményei a magyar jogrendszerben is megtalálhatók. A fogyasztóvédelmi jog fejlődéstörténete közel párhuzamosan alakult az ebben élen járó európai országokéhoz.

A 19. századra meginduló iparosodás, a tömegtermelés hatására a fogyasztóvédelem gondolata már ekkor megjelent egyes jogforrásokban. Például a védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk előírta, hogy „A belajstromozásból kizárva vannak, és ennél fogva a kizárólagos használati jog megszerzésére nem alkalmasak az oly védjegyek, amelyek a fogyasztó közönségnek tévedésbe ejtésére alkalmas feliratokat vagy adatokat tartalmaznak.” Hasonló fogyasztókat védő rendelkezést találunk a csomagokban árult cikkek mennyiség-tartalmának helyes megjelöléséről szóló 1893. évi XXXIV. törvénycikkben is, mely úgy rendelkezett, hogy „Aki [...] az árukat mennyiségileg nem a valósághoz hiven és nem a törvényes mértékben jelöli meg, [...] vagy szabályellenes megjelöléssel közvetlenül a fogyasztó közönségnek belföldön elad vagy ennek részére eladásra készletben tart - amennyiben ténye súlyosabb beszámítás alá nem esik - kihágást követ el.”

Ennek ellenére a történeti fejlődés első állomása hazánkban nem közvetlenül a fogyasztók védelmének gondolatából indult ki, hanem a piaci versenyben megjelenő nagyvállalatok versenyre gyakorolt nyomása volt az, amely közérdekű perindítási feljogosítást „kitermelte.” A kartellek megjelenése és elterjedése a gazdasági verseny tisztasága védelmének megerősítését tette szükségessé. A nemzetgazdaság megóvása immáron az állam feladatává vált, így szükségszerűen a versenyjog területén vezették be az első közérdekű perindítási lehetőséget a magánjogban. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásról szóló 1931. évi XX. törvénycikk volt, amely tartalmazta a

közérdekű kereset indításának lehetőségét a kartellszerződésekkel szemben, mivel a gazdasági versenyt korlátozó magatartások és a piacon az egyeduralkodó helyzet megszerzése a közérdek szempontjából súlyos sérelmet jelentett.⁶⁸³ Az olyan megállapodások vagy határozatok, amelyek a termelést, a forgalmat vagy az árak alakulását tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozzák vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget alapítanak meg (kartell jogviszonyok), és a közgazdaság vagy a közjó érdekét veszélyeztetik, a törvény által tiltható magatartásnak minősültek bizonyos feltételek fennállása esetén. A törvény cikk ennek zsinórmértékéül a „közjó” védelmét írta elő, és azt viszonylagosan meg is határozta: a közjót sérti a megállapodás, ha a „fogyasztóközönségnek vagy a termelőknek, vagy a szakmabeli vagy más vállalkozóknak hátrányára a gazdasági helyzet által meg nem okolt módon szabályozza.”⁶⁸⁴

A törvény cikk 7. §-ának rendelkezése szerint a közérdekű kereset megindításának elrendelését a magyar királyi közgazdasági miniszternél a rendelkezésre álló adatok és bizonyítékok előterjesztésével bármely hatóság vagy magánfél kérelmezte. Ha egy megállapodás vagy határozat a törvény cikk 1. §-ának hatálya alá esett, akkor az illetékes miniszter utasítása alapján a Magyar Királyi Jogügyigazgatóság a Kartellbírósnál keresetet nyújthatott be. A közérdekű kereset megindítását bármely hatóság vagy magánfél kezdeményezte a miniszternél a rendelkezésre álló bizonyítékok előterjesztésével, de a közérdekű per felperese mindig az állam érdekét, a közérdeket képviselő kincstári Jogügyigazgató volt. A perben magánszemély felperes nem lehetett. A közérdekű per alperese valamennyi érdekelt fél lehetett: abban az esetben, ha a kartell jogi személy formájában jött létre, akkor elsősorban a kartell lett a per alperese képviselője által.⁶⁸⁵

Összességében azt lehet mondani, hogy nemcsak a közérdekű igényérvényesítés első csírájáról beszélhetünk, hanem minden elemében klasszikus közérdekű igényérvényesítési forma volt ez. A tisztességtelen verseny elleni fellépés közvetlenül védte a versenytársak és a fogyasztók mellett a piac működőképességéhez fűződő

683 TARR György: *A környezetvédelmi igények érvényesítésénél bevezetésre javasolható popularis action*, Jogtudományi közlöny, 1988, 43. évf. 10. sz. 571.

684 1931. évi XX. törvény cikk 6. §

685 https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/rendezvenyek/gvh25/jogtorteneti_kiallitas/kiallitasi_anyagok/gvh_tortenelmi_2000x2000_kygur_mukodesfelepites_vegleges.pdf&inline=true (2020. november 08-i letölés.)

közérdeket is. A versenytársra és a fogyasztóra vonatkozó tisztességtelenség mellett volt jelen a piacra vonatkoztatott tisztességtelenség is.⁶⁸⁶

1.2. A közérdekű igényérvényesítés a szocialista jogrendben

Az első, igazán csak a fogyasztók kollektív érdekeit védelmét célzó közérdekű keresetek még a szocialista jogrendben kerültek be a magyar magánjogba. A 20. század utolsó harmadában a gazdasági fejlődés rohamos növekedése⁶⁸⁷ és a tömegtermelés kialakította a szabványszerződéseket, és megjelentek a fogyasztók tömegeivel való ügyletkötések. A fogyasztókkal való szerződéskötésekhez használt általános szerződési feltételeket (blankettaszerződések, üzletszabályzatok) alkalmazó vállalkozások egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározták annak tartalmát, és azt a felek egyedileg nem tárgyalták meg. Az általános szerződési feltételek természetes jelenségévé váltak a kereskedelmi forgalomnak, hiszen az előre elkészített szerződések, nyomtatványok nagyban megkönnyítették az ügyletkötés folyamatát.

A szabványszerződések gyorsították a piaci alkut, azonban azzal a defícittel is jártak, hogy lehetővé tették a vállalkozások számára az egyoldalúan kedvezőbb feltételek széleskörű elterjedését. Ez a gazdasági versenyt is sértő gyakorlat a fogyasztói jogok védelme szempontjából természetesen nem volt elfogadható. Ezért a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény új jogintézmény bevezetésével kívánta elejét venni ilyen helyzetek létrejöttének, illetőleg kívánta orvosolni a létrejött sérelmes helyzetet. A Ptk. 1977. évi reformját megelőzően a szabványszerződésekkel kapcsolatos jogi problémákat a bírói gyakorlat „rejtett technikák” útján oldotta meg, elsősorban az értelmezés, a hagyományos érvénytelenség eszközével, vagy némely esetben az általános jogelvek segítségével. Ezek a „technikák” azonban nem formálódtak önálló rendszerré, alkalmazásuk meglehetősen esetleges volt.⁶⁸⁸

686 VÖRÖS [1998] *i.m.*

687 A témában részletesebben lásd: TÖRÖK Éva: *A szerződési szabadság gazdaságsszabályozó szerepe* Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi 1-2. szám.

688 A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény indoklásából.

A Ptk. 1978. március 1. napjától immáron tartalmazta a *tisztességtelen általános szerződési feltételekkel szembeni közérdekű perindítás* lehetőségét. A Ptk. 209. §-a úgy rendelkezett, hogy ha jogi személy szerződéskötéskor olyan egyoldalúan meghatározott általános szerződési feltételeket használ, amelyek részére indokolatlan egyoldalú előnyt biztosítanak, a sérelmes kikötést a külön jogszabályban meghatározott állami vagy társadalmi szerv a bíróság előtt megtámadhatja. A bíróság a megtámadás alapossága esetén a sérelmes kikötés érvénytelenségét - mindenre kiterjedő hatállyal - megállapítja. Az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek. Ha az általános szerződési feltételek szerint megkötött szerződés a jogi személy részére indokolatlan egyoldalú előnyt biztosít, a szerződést a sérelmet szenvedő fél megtámadhatja. A közérdekű kereset indítására jogosultak körét a Ptk. módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5. §-a határozta meg, melyek a legfőbb ügyész, a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a szakmai (ágazati) szakszervezetek elnöksége és a működési területükön a szakszervezetek megyei (budapesti) tanácsa, a miniszterek, az országos hatáskörű szervek vezetői, valamint a fővárosi, megyei tanácsok végrehajtó bizottságai, és az érdekképviselési feladatkörükben a szövetszervezetek országos tanácsai, továbbá az állampolgárok érdekképviselését ellátó más országos szervek és egyesületek voltak.

A Ptk. 209. §-a az új érvénytelenségi jogalapot egységesen szabályozza: nemcsak a gazdálkodó szervezetek (jogi személyek) és a fogyasztók közötti, hanem a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéses viszonyában is alkalmazhatók a Ptk. 209. §-ának szabályai. A 209. § további hiányossága, hogy ahhoz kapcsolódóan nem került sor az új fogalmak, vagyis az általános szerződési feltétel és az indokolatlan egyoldalú előny fogalmának meghatározására.⁶⁸⁹

A tisztességtelen szerződési feltételek miatti perindítás igen korszerű igényérvényesítési formának számított. Hasonlóan a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény az akkori külföldi példák alapján vezetett be modern szabályokat a *versenyjogi közérdekű igény érvényesítésére* vonatkozólag. A törvény a közérdekű igényérvényesítés máig kitartó formáját vezette be, mely érdemi alapjait tekintve az idők során nem sokat változott. A fogyasztókat ért

689 u.o.

vagyoni hátrányok miatt a törvény 21. §-ának (1) bekezdése alapján volt helye közérdekű perindításnak. A törvény a Szakszervezetek Országos Tanácsát, a Fogyasztók Országos Tanácsát, a Magyar Kereskedelmi Kamarát és a szövetkezetek országos érdekképviseleti szerveit feljogosította, hogy a fogyasztók jogainak érvényesítése iránt pert indítsanak. A perindítás feltétele a kereset tárgyát képező magatartás közérdekű volta volt, vagyis az, hogy a tisztességtelen gazdasági tevékenység a fogyasztók széles körét érintse és jelentős nagyságú hátrányt okozzon. Ezen utóbbi fogalmaknak konkrét tartalommal való kitöltése már akkor is a bírósági gyakorlatra várt. A perindítás igazi közérdekű jellege kiolvasható abból is, hogy a perindítást akkor is lehetővé tette, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye nem állapítható meg.

A törvény a bíróságra bízta, hogy a közérdekű kereset elbírálása során a körülményekhez képest döntsön az igény kielégítésének módja felől. E módok a következők lehettek: a jogsértő kötelezése az ár leszállítására, az áru kijavítására, kicserélésére vagy pedig a vételár visszafizetésére. A bíróság az ítéletben feljogosíthatta a perindítót arra is, hogy az ítéletet a jogsértő költségére országos napilapban közzétegye. Ez a rendelkezés is a perindítás közérdekű jellegét mutatja, mivel azt biztosította, hogy üzleti tisztesség követelményei a gazdasági tevékenységet végzők, valamint a versenytársak jogtudatában is kedvező irányú változásokat hozzon létre, vagyis visszatartsa a további jogsértéstől. A törvény elhatárolta a kollektív fogyasztói igények védelmét az egyedi igényérvényesítéstől, melyben az igényérvényesítés közérdekűsége szintén megfogható. A szabályozás nem zárta ki, hogy a fogyasztó a jogsértővel szemben a Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint más igényt érvényesítsen. Így például a fogyasztó pert indíthatott a saját nevében is, ha a közérdekű kereset alapján hozott ítélet mellett más igényt (is) érvényesíteni kívánt. A szabályozás a közérdekű kereset alapján hozott ítéletet összekötötte a fogyasztó egyedi igényével is, megkönnyítve a kollektív érdekvédelem mellett az egyéni igények érvényesítését. A törvény ennek érdekében tartalmazott a fogyasztó számára „lehívási jogot”, vagyis a közérdekű ügyben a marasztaló ítéletben feljogosított fogyasztó az ítélet alapján követelhetette a kötelezettől a teljesítést. Ha a vállalkozás ennek nem tett eleget, az ítélet végrehajtását a fogyasztó a végrehajtási eljárás általános szabályai szerint kérhette.⁶⁹⁰

690 A 1984. évi IV. törvény indokolása alapján.

1.3. A közérdekű igényérvényesítés a piacgazdaságban

A rendszerváltás időszakára természetszerű jogpolitikai és gazdasági igényként jelentkezett a tisztességes piaci magatartás követelményeinek érvényre juttatása, hiszen már az Alkotmány is elismerte a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát, melyet a Polgári Törvénykönyv is alapelveként kinyilvánított. A tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény komoly lépéseket tett a korszerű versenyjog kiépítése felé, hiszen a szabályozási körébe vonta a versenytársak védelme mellett a fogyasztók érdekeinek - versenyszempontú - védelmét is. Ennek továbbfejlesztése a piacgazdasági körülmények között szükségessé vált. A nemzetközi tapasztalatok egyértelműen mutatták, hogy három irányba kell védelmet nyújtani: a versenytársak, a fogyasztók, valamint - a piac és a verseny működőképességéhez fűződő közérdek folytán - a nemzetgazdaság számára egyaránt.⁶⁹¹ Ennek mentén a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény szabályozásában a nemzetgazdasági érdek, a közérdek védelme kerül első helyre, nem feledkezve meg természetesen a fogyasztók és versenytársak védelméről sem, megtartva, hogy igényük érdekében felléphessenek.

A törvény 31. §-a úgy rendelkezett, hogy az ellen, aki a törvénybe ütköző tevékenységével a fogyasztók széles körét érintő vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, a versenyfelügyeletet ellátó szerv vagy a fogyasztók érdekvédelmét ellátó szervezet pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt akkor is, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye nem állapítható meg.

Tehát változatlanul lehetőség volt arra, hogy közérdekű keresetként a fogyasztói érdekképviselőt ellátó bármely szervezet és a versenyfelügyeletet ellátó szerv pert indítson, akkor is, ha a sérelmet szenvedett személye nem állapítható meg. Az ítéletben megállapítható jogkövetkezmények és az ítélet közzététele tekintetében érdemi változás nem történt, és a közérdekű kereset továbbra sem nem zárta ki, hogy a fogyasztó a jogsértővel szemben a Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint más igényt érvényesíthessen.

Az 1990. évi LXXXVI. törvény öt évének jogalkalmazási tapasztalatai azt mutatták, hogy a nemzetgazdaság védelme érdekében kiépített rendszer alapvetően megfelelt a

⁶⁹¹ Az 1990. évi LXXXVI. törvény indokolásából.

célkitűzéseknek. Megfelelően védte a gazdasági versenyhez fűződő közérdeket, a versenytársak és a fogyasztók érdekeit.⁶⁹² Ezért a közérdekű igényérvényesítés terén az új versenytörvény, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) fenntartotta a fogyasztók széles körét érintő törvénysértés miatt indítható közérdekű kereset szabályait. Az új jogszabály megalkotására a gazdaság igen gyors változásai miatt került sor, amely a közérdekű jogvédelmi mechanizmust nem érintette.

1.4. Az Európai Unió jogharmonizáció hatása – a kollektív fogyasztói jogvédelem reformja

Az Európai Unióban mind a jogtudomány, mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás törekedett egy koherens (maximum harmonizált) fogyasztóvédelmi jog megalkotására.⁶⁹³ A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, 1991. december 16-án Brüsszelben aláírt és az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett Európai Megállapodás 68. cikke meghatározta a jogszabályok közelítésének kötelezettségét, ezek között szerepelt a fogyasztói érdekvédelem területe is. Az Európai Megállapodás alapján a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos magyar jogszabályoknak a közösségi normákhoz való közelítésére, illetve a közösségi színvonalú fogyasztóvédelem elérésére 10 év állt rendelkezésére. A fogyasztóvédelmi jogharmonizáció egyik fő eleme a fogyasztók minél magasabb szintű védelmének megvalósítása volt. Ezért az Európai Megállapodásban meghatározott első ötéves szakaszra vonatkozó, átfogó jogharmonizációs programról szóló 2174/1995. (VI. 15.) Korm. határozat az ötéves periódus első felére ütemezte a fogyasztóvédelmi tárgyú közösségi jogszabályokkal összhangban álló magyar szabályozás kialakítását.

Az Európai Parlament 1996. november 14-i állásfoglalásában kifejezésre juttatta, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés egyrészt emberi alapjog, másrészt a jogbiztonság úgy nemzeti, mint közösségi szinten történő biztosításának elengedhetlen

⁶⁹² Az 1996. évi LVII. törvény indoklásából.

⁶⁹³ PAPP Tekla: *Az atipikus szerződések és a magyar Polgári Törvénykönyv rekodifikációja*, Jog, állam, politika, jog- és politikatudományi folyóirat, 2011. 3. évf., 100.

feltétele.⁶⁹⁴ Ezt követően az Európai Unió Bizottsága adott ki egy ún. Fehér Könyvet,⁶⁹⁵ melyben kinyilvánította, hogy a kollektív jogorvoslat két mechanizmusának párhuzamosan kell érvényesülni. Lehetőséget kell biztosítani bizonyos feljogosított szervezetek (ideértve állami és magánjogi szervezeteket is) számára, hogy az azonosított vagy – ritkább esetben – azonosítható károsultak nevében felléphessenek. Emellett a szabad részvételen alapuló (*opt-in*) közös kereseteknek is teret kell adni. A jogharmonizációs folyamatokban a kollektív fogyasztói érdekvédelmet a közösségi jogban a 98/27/EK irányelv⁶⁹⁶ tartalmazta, mely 3. cikke a tagállamok feladatává tette a fogyasztók védelme érdekében keresetindításra jogosult nemzeti intézmények kijelölését.

A közösségi jogi követelmények keretei között 1997-ben a fogyasztóvédelmi joganyag átfogó reformja történt meg. Ennek egyik elemeként Magyarországon egy átfogó, az alapvető fogyasztói jogokat szabályozó fogyasztóvédelmi törvény jött létre,⁶⁹⁷ mely lehetővé tette a kollektív fogyasztói érdekek védelmében a bíróság előtt történő fellépést. A közérdekű perindítás a fogyasztóvédelmi törvény preambulumban felsorolt ún. fogyasztói alapjogok közül a jogorvoslat jogából eredt. Ezen alapjog lényege, hogy a fogyasztók hatékony védelmének nélkülözhetetlen eleme a jogaik érvényesíthetősége, kikényszeríthetősége. Ezáltal a fogyasztóvédelmi törvény a jogsérelmek orvoslása érdekében történő keresetindítást a fogyasztók alapvető jogaként nevesítette, és ennek anyagi- és eljárásjogi garanciáit is megteremtette.

A fogyasztóvédelmi szabályozás és a fogyasztóvédelmi intézményrendszer fejlesztése és megújítása - a jogharmonizációs kötelezettségeken túlmenően is - időszerűvé vált. Ennek egyik oka az volt, hogy a közjogi intézményrendszer elavult. A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség hatásköre az Országos Kereskedelmi és Piaci Főfelügyelőség jogutódjaként csak a kereskedelmi tevékenységek és egyes szolgáltatások ellenőrzésére korlátozódott, ezért nem felelt meg a korszerű fogyasztóvédelmi feladatok ellátásával kapcsolatos követelményeknek. Ezt felismerve a Kormány a 2145/1996. (VI. 13.) Korm. határozata 1.1. cb) pontjában úgy döntött, hogy a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség feladat- és hatáskörét bővíteni szükséges, valamint, hogy a Fogyasztóvédelmi

694 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye a kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01) Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2008. 06. 25., C162/4.

695 Fehér könyv az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről (2008. 04. 02.) COM(2008)165 végleges.

696 Az Európai Parlament és Tanácsnak a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 1998. május 19-i 98/27/EK irányelve.

697 A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény indokolása, Általános indokolás 1. pont.

Főfelügyelőséget is fel kell jogosítani arra, hogy közérdekű keresetet nyújthasson be a fogyasztók érdekeinek védelmében.⁶⁹⁸

A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Fgytv.) lehetővé tette, hogy az ellen, aki jogszabályba ütköző magatartásával a fogyasztók széles körét érintő vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, akkor is, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye nem állapítható meg, a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet vagy az ügyész pert indíthasson a fogyasztói igények érvényesítése iránt. A kereset a jogsértés bekövetkezését követő egy éven belül volt benyújtható. A bíróság az ítéletben feljogosíthatta az igény érvényesítőjét, hogy a jogsértő költségére az ítéletet országos napilapban közzétegye. A jogsértő köteles a sérelmet szenvedett fogyasztó igényét az ítéletnek megfelelően kielégíteni. Ez nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét érvényesítse.

Tehát látható, hogy az új önálló fogyasztóvédelmi törvény közérdekű igényérvényesítésre vonatkozó szabályozása a versenyjogban megvalósult jogintézmény mintájára alkották meg. A koherencia abban az értelemben természetes, hogy a fogyasztói jogok érvényesítése a versenyjogból vált ki, immáron *önálló jogvédelmi mechanizmusként, ezzel elismerve a kollektív fogyasztói igények védelmének létjogosultságát a magyar magánjogban.*

Az önálló fogyasztóvédelmi törvény létrehozása mellett a jogharmonizációs folyamatok hatására az általános szerződési feltételek miatti perindítás is átalakításra került. Az Európai Közösségben a belső piaci, azon belül a fogyasztóvédelmi jogharmonizáció körében fogadta el a Tanács a 93/13/EGK irányelvet a fogyasztóval kötött szerződések tisztességtelen szerződési feltételeiről. Az irányelv olyan jogvédelmi rendszer kialakítását követelte meg, amely alapján a fogyasztót nem kötik a tisztességtelen szerződési feltételek, és a szerződés ezen feltételek nélkül érvényes, ha a szerződés a részbeni érvénytelenség miatt egyébként nem dől meg. A tagállamoknak megfelelő és hatékony eszközöket kellett biztosítaniuk a tisztességtelen feltételekkel szemben, így az általános szerződési feltételek szerint kötött szerződésekre vonatkozó szabályozás felülvizsgálata is időszerű volt.

Az irányelvet a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény, valamint az ebben foglalt

698 A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény indokolásából.

felhatalmazás alapján a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet ültette át. Mivel az irányelv hatálya kizárólag a fogyasztóval kötött szerződésekre terjed ki [1. Cikk (1) bekezdés], a keresetindítás hatályát konketizálta a törvény a korábbi szabályozáshoz képest, mely a tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása esetén a védelmet nemcsak a fogyasztók számára biztosította, hanem általában a „gyengébb fél” részére.⁶⁹⁹

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően szükségessé vált a korábban átültetett szabályozás felülvizsgálata. Ez alapvetően nem a csatlakozás tényéből fakadt, hiszen az uniós aktusok átültetése még ideje korán, a '90-es évek második felében megtörtént, hanem az egyes tagállamok jogharmonizációs megoldásait az Európai Unió Bírósága több ügyben is megvizsgálata, és kifogásokat talált a megvalósított megoldások körül.⁷⁰⁰

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény által 2006. március 1. napjától bevezetett módosítások alapvetően korrekciós jellegűek voltak, a közérdekű perindítás jogintézményének lényegén nem változtattak. Így például pontosították az általános szerződési feltétel fogalmát és a tisztességtelen kikötés meghatározását, a nyilvánosan közzétett, de még nem alkalmazott szerződési feltételek is peresíthetőek lettek, a tisztességtelen kikötést nem megtámadható, hanem (relatív) semmis lett. A közérdekű igényérvényesítést érintő változás az volt, hogy a közérdekű keresetindítás lehetőségét a módosítás a fogyasztói szerződésekre korlátozta. A keresetindításra jogosultak köre alapvetően nem változott.

A 2014. március 14. napján hatályba lépett, az új Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény a közérdekű keresetindítás tekintetében változást nem hozott. Néhány pontosítás történt, a tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset szabályozásánál a törvény a kódexbe beemelte a közérdekű keresetindításra jogosult szervek, szervezetek korábban az 1978. évi 2. törvényerejű rendeletben található felsorolását, egyben pontosította és kiegészítette a jogosultak listáját.

699 A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény indokolásából.

700 Pl. *Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság* C-372/99. sz. ügy, *Cofidis SA kontra Jean-Louis Fredout* C-473/00. sz. ügy, *Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság* C-70/03. sz. ügy.

A 2000-es években a fogyasztói jogok kollektív védelme a pénzügyi ágazat területén is megjelent, nem önálló területként, hanem a piacfelügyeleti hatáskörökből adódóan az erre speciális szakértelemmel rendelkező szervezethez telepítve a jogosultságot. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.) megalkotása a fogyasztóvédelem egyes területeinek megreformálásával is járt, a fogyasztóvédelmi szervek hatásköreinek letisztultabb elhatárolása érdekében. Ennek keretében cél volt a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének a fogyasztóvédelmi jellegű ügyekben való intenzívebb bevonása, ezért az Fttv. módosította a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvényt, és a PSZÁF-t közérdekű igényérvényesítési hatáskörrel ruházta fel. A jogintézmény célja az volt, hogy eszközt teremtsen a hatóság számára a nagy tömegű egyedi igényérvényesítésekhez. A pénzügyi kollektív fogyasztóvédelmi mechanizmus a versenyjogi közérdekű igényérvényesítés szabályozását vette át. A törvénnyel párhuzamos Fgytv.-módosítás keretében elhagyásra kerül az Fgytv. 39. §-ában a PSZÁF nevesítése.

2010-ben a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletére vonatkozóan új törvény született. A 2010. évi CLVIII. törvény (a továbbiakban: Psztv.) megalkotása során a felmerülő igények figyelembe vétele némi változást hozott a közérdekű perindításban is. Mivel a korábbi szabályozás nem adott lehetőséget a Polgári Törvénykönyvből fakadó igények érvényesítésére, ezért a törvény kibővítette a perindítás lehetőségét azzal, hogy a PSZÁF akkor is közérdekű keresetet nyújthat be a bírósághoz, ha az adott pénzügyi szervezet általános szerződési feltételeivel kapcsolatban felmerül annak - a Polgári Törvénykönyvről szóló törvényben szabályozottak szerinti - tisztességtelen volta. Ennek érdekében a törvény úgy rendelkezett, hogy ha a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, illetve egyéb követelés esetén a követelés tartalma - a jogsértéssel érintett egyes fogyasztók egyedi körülményeire tekintet nélkül - egyértelműen megállapítható, a felügyelet kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a perrel érintett szervezetet vagy személyt az ilyen követelés teljesítésére, ellenkező esetben kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. Ezen felül a Psztv.-ben már megszűnt az a korlát, hogy csak akkor

van helye bírósági eljárás kezdeményezésének, ha a perindítás előtt az adott jogsértés miatt eljárást indított.

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 2013. október 1. napján a Magyar Nemzeti Bankba történő integrálásával a Psztv. hatályon kívül helyezésre került, azonban ez a közérdekű keresetindítási jogot nem változtatta meg. A Psztv.-vel egyező feltételrendszert határozott meg a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (MNBtv.) 164. §-a. A jogszabály szerint a Magyar Nemzeti Bank pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt az ellen, akinek tevékenységével kapcsolatosan felmerül többek között a Ptk. szerinti tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazása, ha a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti. A perben a Magyar Nemzeti Bank azt kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Amennyiben a bíróság a keresetnek helyt ad, a jogsértéssel érintett fogyasztó a pénzügyi szolgáltató ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. A jogsértés tényét (azaz az adott tényállás mellett a tisztességtelen szerződési feltétel alkalmazását) megállapító ítélet azonban nem eredményezi az adott szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását.⁷⁰¹

1.5. Összegzés

A fogyasztók kollektív érdekei védelmének hazai jogintézményei fejlődés történetének áttekintéséből levonható az a következtetés, hogy az egyes jogintézmények nagymértékű hasonlóságot mutatnak. Az ágazat specifikus (a versenyjog és a pénzügyi fogyasztóvédelem), valamint az általános fogyasztóvédelmi törvény szerinti mechanizmusok törvényi fogalmainak értelmezése között sem a jogelmélet, sem a joggyakorlat nem tesz érdemi különbséget. A fogyasztók széles köre, a jelentős nagyágú hátrány, az alkalmazható jogkövetkezmények értelmezése a bírói gyakorlatban azonosak. Természetesen az eljárás alá vont vállalkozás jogellenes magatartásában különbség van, hiszen az egyes ágazati szabályok által előírt anyagi jogi normák megsértése adhat

701 BH2014. 153.

alapot perindításra. Ebből következően az értekezés további részében a jogintézmények mélyebb elemzése során a fogyasztóvédelmi törvény szerinti általános perindítási joggal szeretnénk csak foglalkozni, hiszen az ugyanarra az alapokra épített ágazatspecifikus szabályozások azonos törvényi foglamainak elemzése szükségszerű unos-untalan ismételtetéshez vezetne, miközben a hazai mechanizmus jobb megértését nem eredményezné.

Az általános szerződési feltételek érvénytelenégének megállapítása iránti közérdekű perlés tekintetében ez az azonosság már nem mondható el, hiszen az általános szerződési feltételek tekintetében a polgári anyagi jog szerződés érvénytelenségére vonatkozó specializált szabályait kell alkalmazni. E területnek a disszertáció további részében szintén nem fogunk több figyelmet szentelni, tekintettel arra, hogy a téma elméleti és joggyakorlati feldolgozása egy külön értekezés témáját bőven kitöltené, továbbá e területen már születtek doktori értekezések.

2. A vállalkozások jogszabálysértő tevékenysége miatti közérdekű igényérvényesítés a fogyasztóvédelemről szóló törvényben

2.1. A szabályozás jellemzői

Hazánkban az önálló fogyasztóvédelmi törvény megteremtette az alapjait a kollektív fogyasztói jogvédelmnek. Láthattuk, hogy a hazai fogyasztóvédelmi joganyag közelítése az Európai Unió jogához már jóval csatlakozásunk előtt megkezdődött, ezzel a közérdekű igényérvényesítés együtt fejlődött az európai gondolkodással. A fogyasztóvédelmi törvény egyértelmű szabályokat kívánt bevezetni azért, hogy biztosítsa a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokat akkor is, ha a fogyasztók maguk nem lépnének fel, ezzel kellő hatékonyságot biztosítva a fogyasztók kollektív érdekeit sértő jogellenes cselekményekkel szemben.

A közérdekű per kezdeti célja szerint inkább piaci szabályozási eszközként jelent meg a jogrendszerben, elrettentő jelleggel, mivel ha a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás eredményeként a bíróság megállapítja, hogy az adott vállalkozás törvényt sértő tevékenységet végzett, feltehetően a többi vállalkozás is tartózkodik a hasonló gyakorlatok alkalmazásától még akkor is, ha rájuk nem terjed ki a döntés hatálya. Emellett kétségtelen, hogy a közérdekű eljárásban hozott, a tevékenység jogellenességére vonatkozó ítélet kiindulópontként szolgálhat egy későbbi egyéni perben.

Az Alkotmánybíróság a 96/2008. (VII. 3.) AB határozatában az Fgytv. 39. §-án alapuló közérdekű perindítási joggal kapcsolatosan arra a megállapításra jutott, hogy a kollektív jogvédelmet, és nem a fogyasztók alanyi jogainak védelmét szolgálja a fogyasztóvédelmi közérdekű kereset: „a fogyasztók széles körét érintő, vagy jelentős nagyságú hátrányt okozó tevékenység esetén a jogsértővel szembeni fellépés jogát, tehát eljárási jogot biztosít a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet (vagy a fogyasztóvédelmi hatóság, az ügyész, valamint konkrétan meghatározott szolgáltatással kapcsolatban a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete) részére. A peres eljárás megindításának joga akkor is fennáll, ha a károsult fogyasztók személye nem állapítható meg, illetve független a kárt szenvedett fogyasztók alanyi jogérvényesítésétől. A

társadalmi szervezet tehát nem a fogyasztó alanyi jogait védi, hanem közérdekből, jellegétől függő alkotmányos cél vagy érték érvényre juttatásáért lép fel.”

Tehát a fogyasztóvédelmi pernek az alapvető célja nem a polgári jogi igényérvényesítés volt, hanem a prevenció, vagyis annak biztosítása, hogy a jogsértő vállalkozás, illetve a hasonló jogsértő tevékenységet folytató vállalkozások a jövőben jogkövető magatartást tanúsítsanak. Ezt az elvet több akkori bírósági döntésben is megtalálhatjuk, például a Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.21.007/2008/6. számon hozott ítélete szerint az Fgytv. által lehetővé tett keresetindításnak, az indítványozott szankciók alkalmazásának az általános és egyéni megelőzést kell szolgálnia. (Hasonló LB döntések Pfv.VII.20.192/2011/4., Pfv.VIII.21.007/2008/6.)

A fentieknek megfelelően az ilyen perekben a jogkövetkezény, a megállapítás, eltiltás, közzététel nem a polgári jogi igényérvényesítés egyik eszköze, hanem az Fgytv. törvényi célját, vagyis a további jogsértés megakadályozását biztosítja. Ugyanis a jövőbeni jogsértések kiküszöbölése csupán megállapítással nem érhető el, ahhoz szükséges a jogsértő tevékenységtől való eltiltás, esetleg valamely magatartásra való kötelezés is. Ezt a Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.832/2011/4. számú ítéletének indokolásában ki is mondta, miszerint a fogyasztók jogainak az alperessel szembeni megóvását a megállapítás nem szolgálja, a jogvédelemhez általában az alperes kötelezése vagy magatartástól való eltiltása is szükséges.

Az Fgytv. 2012-es módosítását követően a jogintézmény már az egyéni károk orvoslására is alkalmas lett, sőt ez hangsúlyt is kapott. A módosítása után már a jogalkotó a prevención túlmutató – a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítését is lehetővé tevő – eszközöket kívánt biztosítani, és előírta a bíróság számára, hogy ítéletében határozza meg azt a fogyasztói kört, akik anyagi jogi követelést származtathatnak az ítéletből, és ezen személyek azonosíthatóságához szükséges adatokat. Továbbá a perben a bíróság kötelezheti a vállalkozást a kártérítés vagy egyéb követelés teljesítésére, és a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a vállalkozás ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani.

A magyar szabályozást tekintve meg kell jegyezni, hogy az akkor hatályos 22/2009/EK irányelv⁷⁰² melléklete felsorolja, így a jogsértések megszüntetésére irányuló

702 A jelenleg hatályos irányelv az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 409., 2020.12.4., 1–27. o.).

eljárások hatálya alá vonja a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv megsértését is. Hazánkban ez utóbbi eljárást – ahogyan erről már volt szó – a Polgári Törvénykönyv tartalmazza. Ennek oka az, hogy még jóval az irányelv és az önálló fogyasztóvédelmi törvény előtt a Ptk. 1977-es módosítása vezette be a tisztességtelen általános szerződési feltételek megtámadásának közérdekből történő lehetőségét a magánjogunkba. Az irányelv által előírt kritériumokat tekintve tehát a későbbiekben egy egységes közérdekű pertípusban is szabályozható lett volna a két jogintézmény. Azonban a magyar magánjogban a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás önálló formája jött létre. Ez a gyakorlatban – mint majd látni fogjuk - okoz nehézségeket, de a szabályozási disszonanciák feloldása érdekében a joggyakorlat a két igényérvényesítési eljárás kombinálását is kimunkálta. Erről még bővebben is lesz szó a továbbiakban.

2.2. A fogyasztóvédelmi törvény alapján indítható közérdekű per

A közérdekű perindítás hatályos szabályait az Fgytv. 38. § és 39. §-aiban találhatjuk meg. Az eredeti 1997-es szöveg egészen az Fgytv. 2012-es módosításáig egységesen szabályozta a keresetindítás szabályait, azonban a módosítás során a törvényalkotó kettébontotta a jogintézményt, és a 38. §-nak a „közérdekű igényérvényesítés”, míg a 39. §-nak a „közérdekű keresetindítás” címet adta. Ez a címadás félrevezető lehet, mert azt sugallhatja, hogy két különböző jogintézményről van szó. Az egyik valamiféle igényérvényesítési eljárást, míg a másik keresetindítást, tehát bírósági pert takar. Alapvetően mind a kettő szinte azonos közérdekű perlési lehetőség. A jogalkotó igényérvényesítésként jelöli meg a keresetindítást, ha a kereset benyújtásának feltétele annak igazolása, hogy a fogyasztóvédelmi hatóság a vállalkozás Fgytv. 45/A. § (1)-(3) bekezdésében meghatározott fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenységét véglegesen megállapította. Vagyis a perben érvényesíthető polgári jogi igény az Fgytv. hatálya alá tartozó, illetve a fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörébe tartozó jogszabályi rendelkezés megsértéséhez tapad. A közérdekű keresetindításnál ez a feltétel nem található meg. Ebben az esetben a perindítás a polgári anyagi jog szabályainak megsértése miatt történhet, sui generis tényállásként. Egyébiránt mind a két jogintézmény a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítésére szolgál, és maga a jogalkotó is a címet

követően a 39. §-ban az igényérvényesítés kifejezést használja a továbbiakban, ezért a címek elnevezésében a különbségtétel inkább jogtechnikai jellegű, mint tartalmi.

2.3.1. A fogyasztó meghatározása a tételes jogban

A közérdekű fogyasztóvédelmi per középpontjában természetesen a fogyasztó áll. Ahhoz, hogy meghatározzuk, ki is a jogvédelem alanya, meg kell határoznunk a fogyasztó fogalmát.

A fogyasztást jogi értelemben a vállalkozás és a fogyasztó közötti jogügyletként foghatjuk fel, amely jelen téma szempontjából a fogyasztó fogalmának kibontásához szükséges. A magánjogi jogviszonyokra irányadó jogszabályok közül általános jelleggel az Fgytv., illetve a Ptk. határozza meg a fogyasztó fogalmát. Emellett más speciális jogszabályokban is megjelenik a fogyasztó meghatározása (pl.: a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény 3. § 3. pont; fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény 2. § a) pont). Ez utóbbiakban közös, hogy a természetes személyekre korlátozzák a fogyasztó fogalmát. Ennek oka, hogy a fogyasztóvédelmi magánjog kollektív érdekvédelmi jellegéből adódóan – túlnyomóan kógens szabályai miatt is – a magánjogtól idegen szabályozási módszert alkalmaz, és ezért kiemelt, közjogilag támogatott védelmet csak kivételesen, különösen indokolt esetben adja meg. A jogalkotó azt vélelmezi, hogy a gazdasági élet professzionális szereplői rendelkeznek az érdekeik védelméhez szükséges lehetőségekkel még akkor is, ha nem üzleti tevékenységük körében kötnek szerződést. Ez a szemlélet található meg az Fgytv.-ben és a Ptk.-ban is, amely egyértelműen szűkíti a fogyasztók körét.⁷⁰³ Ez a vélelem egyébként kétségtelenül vitatható. Papp Tekla több esetben⁷⁰⁴ fogalkozott már a szabályozási anomáliákkal, és részletesen kifejtette, hogy a

703 HAJNAL Zsolt: *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó* In: SZIKORA Veronika (szerk.) Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel Debrecen, Magyarország: Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete (FOME) (2010) 39-53.

704 PAPP Tekla: *Az elhatározás csak a kezdet* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter, GRAD-GYENGE Anikó (szerk.) "Megújulás a jogi személyek szabályozásában": tanulmányok az új PTK köréből. 258 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014. pp. 72-81. (Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum; 9.) (ISBN:978-963-9808-55-3); PAPP Tekla: *A fogyasztó fogalmával kapcsolatos anomáliák a magyar magánjogban* Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies Sapientia Hungarian University of Transylvania, Romania, 2012, 1,2, 249-257.; PAPP Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*, Budapest, 2015, Opten Informatikai Kft.

fogyasztóvédelmi törvény fogyasztói kategóriája nem volt összhangban a Ptk-beli fogalommal, mely a fogyasztó alatt a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személyt értett. Elemzésében rávilágít, hogy a fogyasztóvédelmi törvény szűkebb kategóriát határoz meg: egyrészt, szűkíti az alkalmazható szerződési kört (adásvételi, használati és szolgáltatási kötelekre), másrészt csak a természetes személyt tekinti fogyasztónak; azonban tágabb értelmű abban, hogy nemcsak a szerződéskötésre fókuszál, hanem bármely szerződési jognyilatkozattétel vonatkozásában értelmezi a kifejezést. A fogyasztóvédelmi törvény későbbi módosításaival sem egyértelműsödött a helyzet: egyrészt megmaradtak a diszkrpanciák, másrészt jogi és gazdasági kategóriák keveredése figyelhető meg (lásd: civil szervezet, mikro-, kis- és középvállalkozás), harmadrészt magánjogi és közjogi szervezetek kerültek be a fogyasztó fogalmába (lásd: társasház, egyház), negyedrészt abszolút és relatív jogképességű jogalanyok tűntek fel a felsorolásban (lásd: lakásszövetkezet, társasházközösség), ötödészt for profit (pl.: mikro, kis- és középvállalkozás) és non profit (pl.: civil szervezet, egyház) célú jogi képződmények is lehetnek eszerint fogyasztók, hatodrészt az említett jogalanyok nyomára más és más nyilvántartásokban bukkanhatunk (pl.: a civil szervezeteket a törvénytörvények által vezetett nyilvántartásba, a szövetkezetet a cégbíróság által vezetett cégjegyzékbe jegyzik be, az egyházakat az Országgyűlés ismeri el és a rájuk vonatkozó törvény sorolja fel), hetedrészt az említett szervezetek csak a békéltető testületek szabályainak tekintetében fogyasztók (azaz bírósági eljárásban nem?), nyolcadrészt a „továbbá”, „vonatkozó szabályok alkalmazásában” kifejezések használata nem teszi egyértelművé, hogy a fogyasztói fogalom vagy a fogyasztókra vonatkozó szabályok alkalmazási körének kiterjesztéséről van-e szó. Papp Tekla részletesen elemzi és levezeti azt is, hogy fogyasztóvédelmi törvény legújabb fogalmi meghatározása ⁷⁰⁵ tovább bonyolította és még

705 2. § törvény alkalmazásában:

a) *fogyasztó*: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában - a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2013. május 21-i 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásának kivételével - fogyasztónak minősül a fentiekben túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2018. február 28-i (EU)

értelmezhetlenebbé tette a fogyasztói kategóriát.⁷⁰⁶ Véleménye szerint a fogalom szűkítése helyett helytállóbb lenne a tágabb fogalomértelmezés, hiszen a fogyasztás aspektusából a lényegi kérdés az, hogy ki a végső felhasználó, nem az, hogy milyen jogalanyisággal rendelkezik.⁷⁰⁷ Hámori Antal is megjegyzi, hogy amit a hazai jogi szabályozásban, a jogszabályok módosításában érzékeltetni lehet: a „fogyasztói” státusz természetes személyre történő szűkítése (és egységesítése), amely nemcsak a fogyasztóvédelmi jogalkotás régi dilemmája, hanem a fogyasztóvédelmi hatósági gyakorlatnak is kitartó „vágya.”⁷⁰⁸ Hajnal Zsoltól olvashatjuk a kérdés kapcsán, hogy a kezdeti tagállami joggyakorlat több esetben követte azt a célt, hogy a kisvállalkozásoknak is biztosítani kell a fogyasztókat megillető védelmet egyedi esetekben, amikor nem a szakmai vagy üzleti tevékenységük körébe eső célból járnak el. A joggyakorlat alapját képezte az a felfogás, mely szerint a gazdálkodók ilyen esetekben nem tudnak magas fokú szakmai tudást felmutatni, valamint nem üzleti tevékenységi körükben végzik a szolgáltatást, így a laikus félhez hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek a szerződéses viszonyban.⁷⁰⁹

A Ptk. fogyasztó fogalmának kialakításakor, valamint a speciális fogyasztói jogviszonyokat érintő szabályok alkalmazási körének meghatározása során – túlnyomórészt⁷¹⁰ - a fogyasztói szerződés relációs („B to C”, vagyis vállalkozás-fogyasztó) fogalmát vette alapul. Ezek alapvetően a szerződési jog általános szabályai, továbbá a zálogjogi szabályok körében helyezkednek el, és a vállalkozással fennálló jogviszonyra modellezettek.⁷¹¹ Hasonlóan az Fgytv. fogalomrendszere is a fogyasztót a szerződés alanyaként (vagy jövőbeni alanyaként) határozza meg, olyan természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.⁷¹² A magánjog fogyasztóvédelmi

2018/302 európai parlamenti és tanácsi rendelet [a továbbiakban: (EU) 2018/302 rendelet] alkalmazásában fogyasztónak minősül a fentiekben túlmenően az (EU) 2018/302 rendelet szerint vevőnek minősülő vállalkozás is.

706 PAPP Tekla (2014): *i.m.* 72-81.; PAPP Tekla (2012): *i.m.* 249-257.

707 FAZEKAS Judit: *Fogyasztóvédelmi jog* Budapest, Complex Lapkiadó Kft., 2017, 76.

708 HÁMORI Antal: *A fogyasztóvédelem közigazgatási „útvesszői” (a „fogyasztó” fogalom „dilemmái”)* Budapesti Gazdasági Főiskola, 2008, 153.

709 HAJNAL (2010) *i.m.* 45.

710 „A fogyasztó által vállalt kezességre vonatkozó rendelkezések, továbbá a Ptk. tervezett módosítása a fiduciárius hitelbiztosítékok tilalmának szűkítése kapcsán a fogyasztó fogalmát nem a fogyasztónak minősülő személlyel szerződő fél viszonyában, hanem önmagában, azaz „B to C” és „C to C” relációban egyaránt értelmezzük.” MENYHÁRD Attila: *Az új Polgári Törvénykönyv* In: JAKAB András - GAJDUSCHEK György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 2016. 330.

711 MENYHÁRD *i.m.* 330.

712 Fgytv. 2. §-ának a) pontja.

rendszere így a fogyasztót nem autonóm alanyi alapon, és nem abszolút szerkezetbe helyezve védi, hanem a jogalkotó azt a fogyasztót állítja a szabályozás középpontjába, aki a vállalkozás kereskedelmi partnere.

A fogyasztóvédelmi jog – folyamatosan változó és egyre bonyolódó - fogyasztó fogalmában tehát nem könnyű eligazodni, és kétségtelenül megalapozottak azok a fent hivatkozott művekben kifejtett aggályok, amelyek a fogyasztó fogalmának természetes személyekre szűkítésével kapcsolatosak. A közérdekű perindítás nézőpontjából szerencsére jóval kedvezőbb a helyzet, mert nem tartozik a közérdekű per védelme alá mindegyik fogyasztó típus. A civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás csak a békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában minősül fogyasztónak, a vállalkozás pedig csak a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépés esetén.

Az Fgytv. szerint a fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy,⁷¹³ aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A Ptk. 8:1. §-a (1) bekezdésének 3. pontja értelmében a fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. A Ptk. nem határozza meg – és következetesen nem is használja – a fogyasztói szerződés kifejezést, helyette a fogyasztó és vállalkozás közti szerződés megnevezés található. Vállalkozásnak [8:1. § (1) bekezdés 4. pont] a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy minősül.⁷¹⁴

A fogyasztó tehát speciális jogalannak tekinthető, melyet sajátos helyzete folytán sajátos jogvédelemben kell részesíteni. Az európai és a hazai fogyasztóvédelmi jogban lassacskán közhelyszerű, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy a szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek

713 Amennyiben a fogyasztói szerződés célja és tartalmi kritériumai adnák meg a védelem határait, mely jelenthetné az alanyi kör kiterjesztését a természetes személyeken túlra is, valamint érvényesítve a jogharmonizációs kötelezettséget, mely az uniós irányelv természetes személyeknek nyújtandó védelméből fakad. Lásd bővebben: PAPP Tekla (2015).

714 OSZTOVITS András: *A fogyasztó fogalma az új Ptk.-ban* Forrás: <http://ptk2013.hu/szakcikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267> (letöltés napja: 2021. október 5.)

tartalmát, vagy fel tudná mérni döntésének kockázatát, és e felismerésnek megfelelő magatartást tudna tanúsítani.

A versenyjogi kollektív fogyasztói jogvédelem abban különbözik ettől, hogy ha a jogsértés a verseny tisztaságát sérti, vagyis a fogyasztó döntésének tisztességtelen befolyásán alapul, vagy csupán azon, hogy nem képes felmérni az általa megkötött jogügylet következményeit, jelentőséget kap a befogadó közeg, vagyis a fogyasztó befolyásolhatósága. Ekkor viszont van jelentősége annak, hogy a kereskedelmi kommunikáció objektíven megtévesztő-e, vagy a fogyasztó saját szubjektív adottságai miatt nem volt képes a tartalmat megfelelően dekódolni. A jogvédelem eszközeit a jogvédelmi szükséglet volumenéhez kell igazítani. A fogyasztó fogalma törvényi meghatározása során leírtaknál látható volt, hogy a fogalomhasználat nem tesz különbséget a fogyasztó kiszolgáltatottsági szintjei között. A törvényalkotó a fogyasztót a jogi státusza felől határozza meg. Vannak olyan igényérvényesítési helyzetek, amelyeknél lényegtelen, hogy milyen fogyasztói kör jogai megsértéséről van szó. Például, ha egy üzletszabályzatban egy vállalkozás tisztességtelen feltételeket alkalmaz, nem releváns, hogy fiatal, öreg vagy épp betegségben szenvedő személy-e a „sértett”, mivel a jogsértés megállapíthatósága nem függ a fogyasztói döntéstől. Minden fogyasztó számára egyaránt jogsértő, ha mondjuk a felmondás feltételeinek meghatározására egyoldalúan és indokolatlanul a fogyasztóra hátrányosan kerül sor. Azonban például a házaló kereskedelemben⁷¹⁵ figyelembe kell venni a pszichológiai vásárlási nyomást, az információhiányt, továbbá azt, hogy a termék tulajdonságainak és árának összevetése hasonló termékekkel lehetetlen, és a termék valódiságának bizonytalanságát; tehát a fogyasztó megtévesztésének veszélye ezen értékesítési formánál nagyobb.⁷¹⁶ Hasonló példa a fogyasztók speciális szempontokon alapuló védelmére a timesharing-szerződések. Az információhoz való jog, elállási jog megfelelő biztosításával, az írásbeli tájékoztató megkövetelésével, az előleg fizetésének tilalmazásával kell védelmet nyújtani, és minimális kötelezettségeket kell előírni a vállalkozásnak, és azok teljesítését biztosítani kell. A timesharing-szerződések minimum-elemeit meg kell

715 A fogyasztó rászorultságáról lásd még a következő műveket: PAPP Tekla: *Fejlődési tendenciák az atipikus szerződések területén* Gazdaság és Jog 2009/9. (17. évf.) 3-10.; PAPP Tekla: *Új jelenségek az atipikus szerződések körében III. Céghírnők* 2009/9., 3-4. PAPP Tekla: *Fogyasztó-e az utas?* Magyar Jog (2011/10) pp. 618-619.

716 Az Európai Bíróság a C-441/04. számú Schmidt ügyben kifejtette azokat a sajátosságokat is, amelyek a házaló kereskedelem kapcsán a fogyasztó szempontjából lényegesek.

határozni, valamint szükséges a timesharing-szerződések nyelvére vonatkozó közös rendelkezés.⁷¹⁷

Tehát a fogyasztók általános közérdekű védelme és a fogyasztók versenyjogi védelme tekintetében a fogyasztó fogalmától meg kell különböztetni a „minta fogyasztó” meghatározását. Az előbbi fogalom jogszabályon alapul, ez utóbbi pedig egyfajta elvárható fogyasztói magatartásmintát rögzít.⁷¹⁸ Az Európai Unió Bírósága több ügyben is foglalkozott a „minta fogyasztó” európai fogalmával, mely ítéletek alapján ez az „átlagosan informált, figyelmes és értelmes átlagfogyasztó” szintjéhez igazodik (C-210/96. számú *Gut Springenheide* ügy, C-220/98. számú *Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co.* ügy), azaz az ésszerű és tudatos fogyasztótól elvárható magatartást kell alapul venni a fogyasztóvédelmi szabályok alkalmazásakor.⁷¹⁹ Ez a szempont törvényi szinten az Fttv. szabályozási rendszerében kategorikusan definiálásra került. Az Fttv. 4. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „Ha a kereskedelmi gyakorlat csak a fogyasztóknak egy, az adott gyakorlat vagy az annak alapjául szolgáló áru vonatkozásában koruk, hiszékenységük, szellemi vagy fizikai fogyatkozásuk miatt különösen kiszolgáltatott, egyértelműen azonosítható csoportja magatartásának torzítására alkalmas, és ez a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója által ésszerűen előre látható, a gyakorlatot az érintett csoport tagjaira általánosan jellemző magatartás szempontjából kell értékelni.” A törvény megfogalmazza tehát azt a követelményt, hogy a kereskedelmi gyakorlat megítélése, az ügyleti döntés befolyásolásának vizsgálata során az olyan fogyasztó magatartását kell alapul venni, aki ésszerűen tájékozottan, az adott helyzetben általában elvárható figyelmességgel és körültekintéssel jár el, figyelembe véve az adott kereskedelmi gyakorlat, illetve áru nyelvi, kulturális és szociális vonatkozásait is. Ha a kereskedelmi gyakorlat a fogyasztók egy meghatározott csoportjára irányul, az adott csoport tagjaira általánosan jellemző magatartást kell figyelembe venni. Előfordulhat ugyanakkor, hogy a kereskedelmi gyakorlatnak nincs ilyen speciális címzetti köre, azonban jellegénél fogva mégis egy ún. sérülékeny fogyasztói csoport esetében speciális

717 PAPP Tekla: *A timesharing-szerződés* In: SZIKORA Veronika (szerk.): Magyar fogyasztóvédelmi magánjog európai kitekintéssel Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Debrecen, 2010. ISBN 978-615-5025-00-6

718 A fogyasztói modellel kapcsolatban lásd bővebben: HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói szerződések szabályozásának aktuális kérdései* In: ŠTENPIEN, Erik - MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései* 313 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015. pp. 304-308, HAJNAL Zsolt: *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó* In: SZIKORA Veronika (szerk.): Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel 388 p. Debrecen: Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, 2010. pp. 48-49. (ISBN:978 615 5025 00 6)

719 OSZTOVITS (2013) *i.m.*

hatással rendelkezhet (magatartás torzítására alkalmas). Ha ez a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója által ésszerűen előre látható, a gyakorlatot az érintett csoport tagjaira általánosan jellemző magatartás szempontjából kell értékelni.⁷²⁰

2.3.2. A felek a perben

a) A vállalkozás

aa) A vállalkozás meghatározása

A fogyasztói jogviszony „sajátja,” hogy az alkalmazási köre kifejezett olyan jogviszonyokat, szituációkat ölel fel, amelyekben a laikus fogyasztóval szemben egy professzionális fél áll. A vállalkozás az eltérő jogszabályi megjelölések ellenére egy jogi vagy természetes személy, aki a szerződés megkötésekor szakmai vagy üzleti tevékenységi körében jár el.”⁷²¹ A vállalkozás olyan jogalany, amely a fogyasztókat érintő tevékenységét önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével összefüggő célok érdekében végzi.⁷²²

Az Fgytv. 1. §-ának (1) bekezdése szerint e törvény hatálya - a (2) bekezdésben meghatározott eltéréssel - a vállalkozások azon tevékenységére terjed ki, amely a fogyasztókat érinti vagy érintheti. Az Fgytv. 2. § b) pontja határozza meg a vállalkozás fogalmát, mely szerint a vállalkozás az „aki az 1. § szerinti tevékenységet önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével összefüggő célok érdekében végzi.” A fogyasztóvédelmi törvény széleskörű kategóriájába („aki”) természetes személy (pl.: egyéni vállalkozó), jogi személy és jogi személyiség nélküli jogalany is belefér.⁷²³

Tehát a vállalkozáskénti minősítés központi elemei a tevékenységgel összefüggő *önálló foglalkozás* vagy *gazdasági tevékenység*, vagyis a vállalkozás meghatározását nem

720 Az Fttv. miniszteri indokolásából.

721 HAJNAL Zsolt (2010): *i.m.* 45.

722 PAPP Tekla (2010): *i.m.* 142-143.

723 PAPP Tekla (2010): *i.m.* 152.

a tevékenység végzésének szervezetisége felől közelíti meg a jogalkotó. Az önálló foglalkozás kritériumait az Fgytv. nem határozza meg. Ez önmagában nem kifogásolható, hiszen épp oly kedvezőnek bizonyulhat a jogalkalmazás során, mint amennyire hátrányosnak tűnik. A törvényi nyitottságból adódóan bármilyen olyan tevékenység kimerítheti az önálló foglalkozás fogalmát, amely valamilyen szakmai ismerethez, szabályhoz (nem feltétlen jogszabályhoz) kötött fogyasztói jogokat érintő tevékenységet jelöl. Az önálló foglalkozás alapvetően a természetes személyek vonatkozásában értelmezhető. A kifejezés alatt elsősorban az ún. szabadfoglalkozási tevékenységet végzők körét értjük, és azt fejezi ki, hogy tevékenységüket a munkáltatójuk érdekkörében fejtik ki.⁷²⁴ Ez lehet hatósági engedélyhez kötött vagy szabadon végezhető, főfoglalkozásként vagy mellékfoglalkozásként folytatott tevékenység, annak sincs jelentősége, hogy rendszeresen vagy alkalmyszerűen, képesítéssel vagy anélkül végzik-e. Kizárólag az a feltétel, hogy olyan kereskedelmi, ipari, vagy szakmai célból végzett tevékenység legyen, amely a fogyasztók jog által védett érdekeit érinti.

A gazdasági tevékenységnek – ugyanúgy, mint az önálló foglalkozásnak – valamilyen fogyasztói jog által védett érdeket kell érintenie. Az Fgytv. a gazdasági tevékenység fogalmát sem definiálja. A Ptk. sem ad közelebbi eligazítást. A Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pontja meghatározza a vállalkozás fogalmát, amely új terminusként a régi Ptk. 685. § c) pontjában meghatározott fogalom helyébe lépett. „Vállalkozásnak minősül a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy.”⁷²⁵ Figyelembe vehető viszont az, hogy a gazdasági jog területén több, a vállalkozásokra vonatkozó alapvető törvény lényegében azonos módon szabályozza a gazdasági tevékenység körét. Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény 6. §-ának (1) bekezdése szerint a gazdasági tevékenység valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik. A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 1. §-ának (1) bekezdése alapján a vállalkozási tevékenység a jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy azt eredményező gazdasági tevékenység. Az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló

724 KASZAINÉ Mezey Katalin: *A fogyasztóvédelem* In: PÁZMÁNDI Kinga (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó kft., 2010, 33.

725 FAZEKAS Judit: *A magyar fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődése a rendszerváltástól napjainkig* In: HAMAR Farkas – HÁMORI Antal (szerk.): *A fogyasztók etikai és jogi védelme* Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete, Budapest, 2015, 41.

2009. évi CXV. törvény 2. §-ának (1) bekezdése értelmében a gazdasági tevékenység az üzletszerűen - ellenérték fejében, nyereség- és vagyonszerzés céljából, rendszeresen - folytatott tevékenység. A régi jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 1997. évi CIII. törvény 7. §-ának 9. pontja a gazdasági tevékenységet úgy határozta meg, hogy bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenység. A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiteiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény 2. §-ának d) pontja szerint a vállalkozási tevékenység önállóan, üzletszerűen - rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett - végzett gazdasági tevékenység. Hasonló fogalmat használ a társadalmi szervezetek tekintetében az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény is, mely 2. §-ának 11. pontja szerint a gazdasági-vállalkozási tevékenység a jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló vagy azt eredményező, üzletszerűen végzett gazdasági tevékenység, ide nem értve az adomány (ajándék) elfogadását, továbbá a bevétellel járó, létesítő okiratban meghatározott cél szerinti, valamint a közhasznú tevékenységet.

E meghatározások értelmében tehát a gazdasági tevékenység közös alapeleme a *nyereségszerzésre irányuló tevékenység*. Ezt a jogértelmezést támasztja alá a Legfelsőbb Bíróság 4/1999. Közigazgatási jogegységi határozata is, melyben foglaltak szerint „A gazdasági tevékenység fogalmát törvényeink eltérő módon határozzák meg. Az alapvető jogforrásokban mégis közös, hogy a lehető legszélesebb jelentéstartalommal, szinte köznyelvi általánossággal használják. (...) Azok a törvények, amelyek fogalommeghatározást is adnak, az üzletszerűség, rendszeresség motívumát, a nyereség- és vagyonszerzési célt emelik ki.” A gazdasági tevékenység meghatározása összhangban van az ellenpóluson elhelyezkedő fogyasztó fogalmával is, mely szerint a fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz, vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.

A gazdasági tevékenységtől meg kell különböztetni a *gazdálkodó tevékenységet*, amely az adott szervezet céljának megvalósítása érdekében a vagyonelemek használatát jelenti, önálló nyereség- illetve vagyonszerzési cél nélkül.

A jótékonyági vagy más célú nonprofit szervezetek attól függően minősülnek vállalkozásnak, hogy folytatnak-e vállalkozási tevékenységet. Amennyiben kereskedőként tevékenykednek, e tevékenységük tekintetében eleget kell tenniük a

fogyasztóvédelmi rendelkezéseknek (például a termék származási helyével információknak nem szabad megtevesztőnek lenniük). Egy szervezet nonprofit vagy közhasznú szerkezete lényegtelen annak értékelése szempontjából, hogy a szóban forgó szervezet vállalkozásnak minősül-e vagy sem.⁷²⁶

ab) A gyártó

A vállalkozás két típusát nevesíti az Fgytv., a gyártót és a forgalmazót. A törvényi fogalom szerint a gyártó meghatározása háromszintű, a terméknek az Európai Gazdasági Térségben letelepedett üzletszerű előállítója, termelője, helyreállítója vagy felújítója, illetve aki a terméken elhelyezett nevével, védjegyével vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel; vagy a gyártónak az Európai Gazdasági Térségben letelepedett meghatalmazott képviselője, ha maga a gyártó nem az Európai Gazdasági Térségben letelepedett; ilyen képviselő hiányában az importáló.⁷²⁷

A termékbiztonságra vonatkozó rendelkezések szerint a fenti meghatározáson túl a gyártó az értékesítési láncban részt vevő valamennyi egyéb olyan vállalkozás, amelynek a tevékenysége a termék biztonságosságát befolyásolhatja. A gyártó ilyen meghatározásának célja, hogy forgalomba csak biztonságos áru kerülhessen, és a fogyasztók életének, egészségének és biztonságának védelme érdekében a felelősség kiterjesztésre kerüljön.

ac) A forgalmazó

Az Fgytv.-ben található terminológia szerint forgalmazónak minősül az a vállalkozás, amely a terméket közvetlenül a fogyasztó részére forgalmazza. Az Fgytv. külön meghatározza a forgalmazás fogalmát is, ami valamely termék vállalkozás által - értékesítés, fogyasztás vagy használat céljára ellenérték fejében vagy ingyenesen - történő rendelkezésre bocsátása, ideértve a fogyasztó számára történő felkínálást is. A

726 Lásd bővebben: Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum Iránymutatás A Tisztességtelen Kereskedelmi Gyakorlatokról Szóló 2005/29/Ek Irányelv Végrehajtásáról/Alkalmazásáról, Európai Bizottság Brüsszel, 2009. December 3. Sec(2009) 1666, 17. o.

727 Fgytv. 2. § c) pont.

forgalmazási tevékenységet végző vállalkozás tekintetében akkor alkalmazható az Fgytv., ha az az árut a fogyasztói forgalomba hozó gazdálkodó szervezet. (BH2011.149.) Az árukészletek raktározása is része a fogyasztói forgalomnak, amely az Fgytv. 1. §-a értelmében a fogyasztókat érinti. (EBH2004. 1174.)

Az általános forgalmazói fogalomtól eltérően a termékbiztonsági rendelkezések alkalmazása tekintetében a forgalmazó az értékesítési láncban részt vevő valamennyi vállalkozás, feltéve, hogy tevékenysége a termék biztonsági jellemzőit nem befolyásolja.

ad) A gyártó és a forgalmazó elhatárolása

A gyártó köteles gondoskodni a termék biztonságosságáról. A forgalmazó nem forgalmazhat olyan terméket, amelyről tudja vagy a rendelkezésére álló tájékoztatás vagy szakmai ismeret alapján tudnia kellene, hogy nem biztonságos. A forgalmazó a külön jogszabályban meghatározottak szerint köteles elősegíteni az általa forgalmazott termék biztonságosságának ellenőrzését, és a veszélyek elkerülése érdekében a gyártókkal és a hatóságokkal együttműködni. Ennek során köteles különösen:

a) a termék által jelentett veszélyekre vonatkozó tájékoztatás továbbadására,

b) a termék származási helyének megállapításához és forgalmazásának nyomon követéséhez szükséges dokumentáció megőrzésére és rendelkezésre bocsátására, valamint

c) annak biztosítására, hogy a gyártó - a forgalmazott termékkel kapcsolatos kockázati tényezőket felmérésével, és a megelőzésükhöz szükséges intézkedések megtételével, illetve az elhárításhoz szükséges intézkedésekkel - a forgalmazott termék biztonságosságát ellenőrizhesse.

Az a gyártó vagy forgalmazó, akinek a rendelkezésére álló tájékoztatás vagy szakmai ismeret alapján tudnia kell, hogy az általa forgalmazott termék nem felel meg a biztonságossági követelménynek, a külön jogszabályban meghatározottak szerint köteles a hatáskörrel rendelkező hatóságot haladéktalanul tájékoztatni, egyidejűleg rendelkezésére bocsátani különösen a fogyasztókat érintő veszély elhárítására tett intézkedéseire vonatkozó adatokat.

ae) Külföldi vállalkozás, illetve annak magyarországi fióktelepe

A gazdasági versenyben a fogyasztók gyakran valamilyen külföldi vállalkozással kerülnek kapcsolatba. Ezek jelentős része hazai gazdasági társaságként bejegyezve működik Magyarországon. Számos cég viszont a külföldi vállalkozás szervezeti egységeként, fióktelepeként működik, önálló jogi személyiség nélkül. Az ilyen szervezeti egységek felelősségre vonása, perelhetősége az általános szabályoktól eltérő jogszabályi rendelkezéseken alapul. A Pp. 33. §-a szerint a perben fél az lehet (perbeli jogképesség), akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek. A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőitől szóló 1997. évi CXXXII. törvény (a továbbiakban: Fkt.) 2. §-ának *b*) pontja szerint a fióktelep a külföldi vállalkozás jogi személyiséggel nem rendelkező, gazdálkodási önállósággal felruházott olyan szervezeti egysége, amelyet önálló cégformaként a belföldi cégnyilvántartásban a külföldi vállalkozás fióktelepeként bejegyeztek. Az Fkt. 3. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a külföldi vállalkozás a Magyarországon nyilvántartásba vett fióktelepe, illetve fióktelepei útján belföldön e törvény rendelkezései szerint vállalkozási tevékenység végzésére jogosult; ennek során a fióktelep tevékenységével összefüggésben - ha törvény másképp nem rendelkezik - a fióktelep jár el a hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben fennálló jogviszonyokban. Az Fkt. 4. §-ának (1) bekezdése szerint a fióktelep a cégnyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre, a vállalkozási tevékenységet a cégbejegyzést követően kezdheti meg. Az Fkt. 9. §-ának (1) bekezdése értelmében a külföldi vállalkozás a fióktelepének létesítése és működtetése során a belföldi székhelyű gazdálkodó szervezetekkel azonos elbánásban részesül. A 15. §-ban foglaltak szerint a fióktelep vállalkozási tevékenységére, belföldi piaci magatartására a belföldi székhelyű vállalkozásokra vonatkozó szabályok irányadók.

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a külföldi székhelyű vállalkozás fióktelepe az Fkt. hatályos szabályozása alapján önálló cégforma a magyar cégnyilvántartásban. A fióktelep saját cégneve alatt működő jogalany, közvetlenül is közjogi és magánjogi jogviszonyok alanyává válhat, ügyleteket köthet, közigazgatási szervek előtt ügyfélként járhat el. Ennek megfelelően a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe perképességgel rendelkezik, így közvetlenül perelhető. (Lásd: BH2009.154., BDT.2004.1066., BH2003.420., a Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.441/2005/2. sz. határozata, a Győri Ítéltábla GYIT-H-GJ-2009-29. számon közzétett határozata.)

b) A keresetindításra jogosultak köre

A fogyasztói érdekeket védő közérdekű keresetindítási jog az Fgytv. hatályba lépése (1998. március 1.) óta szerepel a törvényben. A fogyasztói jogok megsértése iránt közérdekű kereset alapján peres eljárást csak az Fgytv. által erre kijelölt szervezetek indíthatnak, így a fogyasztóvédelmi hatóság, a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület, az ügyész, illetve az erre feljogosított külföldi szervezetek. Az Fgytv. 38. §-ában lévő „közérdekű igényérvényesítés” cím alatt lévő perindítási jogosultság a fogyasztóvédelmi hatóságot vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületeket illeti meg, míg a „közérdekű keresetindítás” cím alatt szabályozott perindítási jog az ügyészt vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületeket.

ba) Fogyasztóvédelmi hatóság

A fogyasztóvédelmi hatóság perindítási jogának szükségességét a fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének koncepciójáról, valamint az azzal kapcsolatos további feladatokról szóló 2145/1996. (VI. 13.) Korm. határozat 1.1. pontjának *cb)* alpontja vetette fel először, mely a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség feladat- és hatáskörének kibővítéséről rendelkezett. A perindításra jogosult fogyasztóvédelmi hatóság alatt az Fgytv. 55. §-ának (1) bekezdés *h)* pontjában lévő felhatalmazó rendelkezés alapján a fogyasztóvédelmi hatóság kijelöléséről szóló 387/2016. (XII. 2.) Korm. rendeletben meghatározottak szerint a fogyasztóvédelmi hatósági jogkört gyakorló szervek közül egyedül a Pest Megyei Kormányhivatalt kell érteni.

bb) Fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület

Az Fgytv. 2. §-ának *e)* pontjában lévő értelmező rendelkezés szerint a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület az egyesülési jogról szóló törvény alapján létrehozott egyesület, ha az alapszabályában meghatározott célja a fogyasztók érdekeinek védelme, e célnak megfelelően legalább két éve működik, és természetes személy tagjainak száma legalább ötven fő, továbbá az ilyen egyesületek szövetsége. Az

egyesülési jogról szóló törvény⁷²⁸ hatályon kívül helyezése folytán 2011. december 22. napja óta az egyesületek létrehozására és működésére vonatkozó szabályokat az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (a továbbiakban: Civil tv.) tartalmazza.

A jogalkotó konjunktív módon határozza meg a közérdekű kereset előterjesztésére jogosultság feltételeit. A társadalmi szervezetnek egyesületi formában kell működnie, a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyezve. Az egyesület alapszabályában meghatározott célként kell szerepelnie a fogyasztók érdekei védelmének, vagyis nem az egyes fogyasztók képviselőének. E feltétellel kapcsolatosan az Legfelsőbb Bíróság kifejtette a BH2010.70. számon közzétett döntésében, hogy az alapszabálynak az egyesület céljaként kell megjelölnie a fogyasztói érdekek védelmét, nem elégséges, ha az alapszabály ezt csak a feladatok között határozza meg. További feltétel, hogy az egyesületnek e célnak megfelelően legalább két éve kell működnie. Ennek bizonyítása a felperest terheli. Mivel a törvény nem határoz meg pontos kritériumot arra vonatkozóan, hogy hogyan kell igazolni azt, hogy „e célnak megfelelően legalább két éve működést”, és a Civil tv. sem ad eligazítást e körben, a bíróság feladata e feltétel fennállását mérlegelni a felperes működésére vonatkozó nyilvántartási és egyéb adatok alapján. Az egyesület természetes személy tagjainak száma legalább ötven főnek kell lennie, amelyet az egyesület tagnyilvántartása, illetve képviselőjének nyilatkozata igazol. Amennyiben a felperes ilyen egyesületek szövetsége, a Civil tv. 4. §-ának (3) bekezdése értelmében akkor minősül szövetségnek, ha tagjai között legalább két jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet van.

bc) Az ügyész

Az ügyész polgári eljárásban való közreműködése a közérdek érvényesítésére más európai országok jogrendszerében is ismert és az történetileg nem idegen a magyar jogrendszerből sem.⁷²⁹ Az ügyész közérdekű keresetindítási joga több évtizedes múltra tekint vissza. Kiemelkedő jelentőségű az ügyészség közérdekvédelmi feladatai között a fogyasztóvédelem (ideértve az általános szerződési feltételek tisztességtelensége miatt indított pereket, és a fogyasztóvédelmi hatóságok törvényességi ellenőrzését is), de nem

728 Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény.

729 1/1994. (I. 7.) AB határozat

fogyasztóvédelmi tárgyú törvények is feljogosítják az ügyészt a közérdekű perindításra. Az ügyészségről szóló sarkalatos törvény⁷³⁰ határozza meg az ügyészség közjogi hatáskörét, mely az igazságszolgáltatás közreműködőjeként a közérdek fokozott érvényesítését, s ennek részeként a jogvédelmet tekinti az ügyészség feladatának, meghatározó sajátosságának. Az ügyésznek biztosított keresetindítási jog alkotmányos alapja a közérdek, vagyis az, hogy ezekben az eljárásokban az ügyész olyan magánjogi érdekeket érvényesít, amely igényérvényesítés éppen az egyéb érdekvédelem akadálya vagy nehézsége folytán válik közérdekűvé.⁷³¹ A fogyasztói jogok széleskörű védelme érdekében a közös fogyasztói szempontok összefogása közérdekűvé teszi az igényérvényesítés szükségességét. A törvény szerint az ügyész törvényes hatásköreit a törvénysértés kiküszöbölése érdekében elsősorban bírósági peres és nemperes eljárások megindításával, valamint hatósági eljárások kezdeményezésével és jogorvoslat előterjesztésével gyakorolja. Tehát az ügyészség Alaptörvényből eredő státuszának alapvető sajátossága a közérdekű perindítás, mely a fogyasztói érdekvédelemre irányuló feladata ellátásának fontos eszköze.

Mára egyértelművé vált, hogy az ügyész szerepe a kollektív fogyasztói igények érvényesítése terén kiemelkedő.⁷³² Az elmúlt időszakban az ügyészi keresetek száma meghaladta éves szinten a több tizes nagyságrendet.⁷³³ A perindítások többsége az ország központi régióját (Budapest, Pest megye) érinti, amely indoka alapvetően a magyarországi tömeges fogyasztói körrel rendelkező vállalatok területi koncentrációjára vezethető vissza.

Az ügyészség a törvényből eredő speciális hatáskörei révén sajátos lehetőségekkel bír a fogyasztóvédelemben. Az ügyész feladat- és hatásköreinek ellátása során a bíróságok és más bíróságon kívüli jogalkalmazó szervek eljárásaiban keletkezett iratokba, az általuk vezetett nyilvántartásokba korlátozás nélkül betekinthez, az iratokból másolatot, a nyilvántartásokból adatszolgáltatást kérhet. Adatok és iratok szolgáltatása érdekében az ügyész más közhatalmat gyakorló szerveket, gazdálkodó és más szervezeteket

730 Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény.

731 1/1994. (I. 7.) AB határozat

732 2008-ban az Fgytv. módosításának első tervezete csak fogyasztóvédelmi hatóság és a fogyasztóvédelmi társadalmi szervezetek közérdekű keresetindítási jogát tartalmazta.

733 Az ügyészi fogyasztóvédelmi keresetek száma: 2007-ben 35, 2008-ban 32, 2009-ben 33, 2010-ben 14, 2011-ben 15, 2012-ben 18, 2013-ban 27, 2015-ben 11, 2016-ban 15, 2017-ben 41, 2018-ban 20, 2019-ben 20, 2020-ban 7 volt. Források: Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató, 2007-2013. évek. <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/ugyeszsegi-statisztikai-tajekoztato-kozerdekvedelmi-torvenyességi-felugyeleti-es-maganjogi-szakterulet/>; Bírósági Határozatok Gyűjteménye, <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>

megkereshet. Az ügyész törvényességi ellenőrzési jogkörében bármely fogyasztóvédelmi feladatot ellátó hatóság eljárását megvizsgálhatja, az iratokat bekérheti, perindítás alapjául felhasználhatja, illetve felléphet a törvénysértés megszüntetése érdekében. A szabálysértési- és büntetőeljárásokkal kapcsolatos jogkörei folytán információkkal rendelkezik a fogyasztóvédelmi jellegű szabálysértésekről, bűncselekményekről. Tehát a fogyasztóvédelmi feladatokat ellátó hatóságok, társadalmi szervezetek adatainak összegyűjtésével, az egymástól egyébként elszeparált eljárások összefogásával, a különböző szinteken felmerülő problémák megismerésével az ügyészség számára olyan széles körű információ áll rendelkezésre, amely alapján egyedi módon tud fellépni a fogyasztói érdekek védelme érdekében.

bd) Feljogosított szervezet

Az Fgytv. 39. §-a 2004. május 1. napjától egészült ki a 98/27/EK irányelv jogharmonizációs előírásai alapján⁷³⁴ az ún. feljogosított szervezetek keresetindítási jogát tartalmazó (5) bekezdéssel. Az irányelvből eredő kötelezettség szerint a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a területükön keletkező jogsértés esetén bármely olyan tagállamnak a feljogosított szervezete, amelynek területén a feljogosított szervezet által védett érdekeket veszélyezteti a jogsértés, bírósághoz vagy hatósághoz fordulhasson.⁷³⁵

A jogsértés megszüntetésére irányuló eljárások európai uniós használatának megfelelő értelmezéséhez tisztázni kell a határokon átnyúló ügyek fogalmát. Az irányelvet úgy alakították ki, hogy lehetővé tegye (A) tagállam feljogosított egységei számára, hogy eljárást indítsanak (B) tagállambeli üzleti szereplők ellen, ha az utóbbiak az (A) tagállambeli fogyasztókkal való kereskedés során megsértik a fogyasztóvédelmi jogszabályokat. Ahhoz, hogy ez lehetővé váljon, a feljogosított szervezeteket a külföldi bíróságok előtti perlési jogosultsággal ruházták fel. Ha (B) tagállambeli bírósághoz olyan kérelem érkezik, hogy a jogsértés megszüntetésére kötelező határozatot bocsásson ki egy olyan kereskedővel szemben, akinek az illetékességi területén van a székhelye, megtárgyalja az ügyet és határoz abban anélkül, hogy megkérdőjelezné (A) tagállam

734 Az irányelvet hatályon kívül helyezte a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, majd azt .

735 A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény indokolása, V. rész.

feljogosított egységének perlési jogosultságát. A „határokon átnyúló ügy” második, gyakoribb formája a (B) tagállamból (A) tagállamba irányuló kereskedelem esetén fordul elő. Az irányelv alkotóinak szándékával ellentétben azonban a pert egy (A) tagállambeli feljogosított egység indítja meg egy (A) tagállambeli bíróság előtt. A kereskedőt, bár a székhelye külföldön van, abban az országban perelik be, amely országra a kereskedelmi tevékenysége irányul. Ennek az eljárásnak megvan az az előnye, hogy a feljogosított egység a saját, ismerős jogrendszerében nyújthat be keresetet, ahol azt az eljárási jogot alkalmazzák, amelyet jól ismer. Emellett, ha az alkalmazandó jog (A) tagállam joga - a Róma II. rendelet 6. cikkében szereplő *lex loci damni* elv alapján -, és megoldható a jogi iratok külföldi kézbesítésének problémája, akkor a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás e második lehetséges formája a legkézenfekvőbb lehetőség. Ez lehetővé teszi a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás megindítását harmadik országbeli vállalkozásokkal szemben is,⁷³⁶ amennyiben nincs külön ettől eltérő nemzetközi megállapodás.⁷³⁷

Az irányelvnek eleget téve az Fgytv. 38. §-ának (8) bekezdése és a 39. §-ának (2) bekezdése is úgy rendelkezik, hogy a keresetindítási jog megilleti azokat az Európai Gazdasági Térség bármely államának joga alapján létrejött feljogosított egységeket az általuk védett fogyasztói érdekek védelme körében, amelyek a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv⁷³⁸ 4. cikk (3) bekezdése alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepelnek, feltéve, hogy a keresetben érvényesített igény a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv I. mellékletében felsorolt közösségi jogi rendelkezéseket átültető jogszabályi rendelkezések megsértésén alapul.

A 2009/22/EK irányelv szerinti feljogosított egységek - a 4. cikk (3) bekezdése alapján az Európai Bizottság által vezetett és az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett - jegyzékébe az Fgytv. 2. §-ának *e*) pontja szerinti fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet kérheti felvételét. A jegyzékbe történő felvételre irányuló kérelmet a fogyasztóvédelemért felelős miniszterhez kell benyújtani. A kérelemben az Fgytv. 2. §-ának *e*) pontjában foglaltaknak való megfelelést a fogyasztóvédelmi szervezet:

736 A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK A fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alkalmazásáról. /COM/2012/0635 final/

737 Lásd: Róma II. rendelet 28. cikke.

738 Az 2009/22/EK irányelvet 2020. november 25.-től hatályon kívül helyezte az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, azonban a jogalkotó az Fgytv. 38. és 39. §-aiban lévő irányelvre utaló szabályt még nem igazította hozzá az új irányelvhez.

- a társadalmi szervezetekről szóló külön jogszabály szerinti bírósági nyilvántartásban való szereplése tekintetében a megyei (fővárosi) törvényszék által kiállított, a társadalmi szervezet bírósági nyilvántartásba bejegyzett hatályos adatairól szóló harminc napnál nem régebbi kivonattal,
- tevékenységének legalább két éve a fogyasztói érdekek védelmére történő kiterjedését a bírósági nyilvántartásba vételről, vagy tevékenységének e tekintetben történő változása esetén a nyilvántartásba bejegyzett adat megváltozásának bejegyzéséről szóló bírósági határozat másolatával, továbbá
- a legalább ötven fő természetes személy taggal való rendelkezése tekintetében a fogyasztóvédelmi szervezet képviselőjének nyilatkozatával kell igazolni.

A kérelemben meg kell jelölni, hogy a fogyasztóvédelmi szervezet mely tevékenységi köre irányul a fogyasztói érdekek védelmére. Ha a kérelem megfelelő, illetve ha az adatokról nyilvántartást vezető bíróság a kérelmező tekintetében igazolja a feltételek fennállását, a miniszter kezdeményezi az Európai Bizottságnál a fogyasztóvédelmi szervezet jegyzékbe való felvételét.⁷³⁹ Megjegyezzük, hogy a 2009/22/EK irányelv szabályozási területének értelmezéséből az következik, hogy a feljogosított szervezeti státuszt elérni kívánó szervezetnek nem az egyéni fogyasztói jogvédelmet kell célul kitűznie, hanem a fogyasztók kollektív jogainak a védelme kell, hogy feladata legyen.

A feljogosított szervezetek esetében a per tárgyát képező jogsértő tevékenység szűkebb, mint az általános perindítási jogkör. A 2009/22/EK irányelv 1. cikkének (2) bekezdése szerint jogsértésnek csak az olyan magatartás minősül, amely a mellékletben felsorolt irányelveket átültető nemzeti szabályozásba ütközik, és a fogyasztók kollektív érdekeit hátrányosan befolyásolja. Az Fgytv. az irányelv rendelkezéséből kifolyólag a feljogosított szervezetek számára a perindítást a törvényben felsorolt közösségi irányelvekkel összeegyeztethető nemzeti szabályok megsértése esetén teszi lehetővé.⁷⁴⁰

739 Magyarországon nyolc fogyasztóvédelmi egyesület minősül az irányelv 4 cikk (3) bekezdése szerinti feljogosított szervezetnek. Forrás: HL C 158., 2011.05.27., 31-32. o.

740 1. Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv

2. A fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelv

3. A tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló, 1989. október 3-i 89/552/EGK tanácsi irányelv: 10-21. cikk

4. A szervezett utazási formákról szóló, 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv

5. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv

6. A távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

be) Párhuzamos keresetindítás az arra jogosultak által (perfüggőség, ítélt dolog)

A fogyasztói érdekek védelme iránt közérdekű keresetindításra jogosultak perindítása joga önálló. Bármelyik szervezet indíthat közérdekű keresetet adott jogsértő tevékenység miatt. A közérdekű perindítás célja a fogyasztói érdekek védelme, tehát az arra jogosultak nem saját jogaik érdekében járnak el. A bírósági eljárás jogkövetkezménye az érintett vállalkozásra és a fogyasztókra lesz hatással, konkrétan a vállalkozásra nézve fogalmaz meg kötelezettségeket az ítélet, amely eredményeként az érintett fogyasztók – teljesítésre kötelezés vagy kártértés esetén személyre is vonatkozóan - jogvédelemben részesülnek. Ebből következően ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt indított per tekintetében az egyes perindításra jogosultak azonosnak tekinthetők, mert azonos tevékenység és azonos jogsértés miatt, ugyanazon fogyasztói érdek védelmében indítanak pert. Tehát ha a perindításra feljogosított szervezetek párhuzamosan élnek keresetindítás lehetőségével, illetve ilyen ügyben már ítélet született, és egyébként a Pp. 176. §-ának *d*) pontjában írt feltételek fennállnak, álláspontunk szerint a perfüggőség, illetve a *res iudicata* jogkövetkezményei alapján a keresetlevél visszautasításának, vagy a per megszüntetésének van helye. Mindez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a közérdekű perindításra jogosult szervezet a Pp. 41 §-ának (1) bekezdése alapján beavatkozzon a már folyamatban lévő közérdekű perben a felperes pernyertességének előmozdítása végett. Az ehhez fűződő jogi érdekét az Fgytv. 38. és 39. §-ai alapján adottnak kell tekinteni.

7. A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló, 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

8. A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv („elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”)

9. Az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló, 2001. november 6-i, 2001/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv: 86-100. cikk

Az 2009/22/EK irányelvet 2020. november 25.-től hatályon kívül helyezte az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői keresetokról és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, azonban a jogalkotó az Fgytv. 38. és 39. §-aiban lévő irányelvre utaló szabályt még nem igazította hozzá az új irányelvhez. Az új 2020/1828 irányelv I. Melléklete már jóval több, összesen 66 uniós jogszabály megsértése esetén teszi lehetővé a perindítást.

10. A fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló, 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

11. A belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló, 2005. május 11-i 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

12. A belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

13. A szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről szóló, 2009. január 14-i 2008/122/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

2.3.3. A perindítás feltételei és a feltételek perjogi értelmezése

A fogyasztóvédelemről szóló törvény közérdekű keresetindításról szóló rendelkezéseinek megteremtése során az egyes törvényi fogalmak tartalommal való megtöltése tekintetében jelentős feladatot kaptak a jogalkalmazók. A törvény ugyanis alavető fogalmakat - mint a tevékenység, a fogyasztók széles köre, az érintettség, a jelentős nagyságú hátrány - nem definiált. A közérdekű perindítások során több olyan jogértelmezési kérdés is felmerült, amelyek megválaszolása nem csak az egy-egy ügyben megjelenő jogkérdések eldöntése, hanem a szabályozási keretek határvonalainak lefektetése szempontjából is lényegesek voltak. Ezeknek a fogalmaknak a tartalmát a bírói gyakorlat kimunkálta. Újabb kérdések 2018-ban keletkeztek, amikor is az új Pp. a közérdekből történő perindításra külön eljárási szabályokat vezetett be. A következőkben ezekre a sarokpontokra fókuszálva szeretnénk általános megközelítésből a perindítás törvényi feltételeit áttekinteni. A feltételek részelemeinek való megfelelés összetett szempontrendszerrel takar, ezért ezeket külön-külön érdemes tárgyalni.

A keresetindítás feltételeként az Fgytv. hármas alapkövetelményt ír elő. Ezek a következők:

1. jogszabályba ütköző tevékenység,
2. fogyasztók széles körének érintettsége, illetve jelentős nagyságú hátrány okozása,
3. polgári bíróság hatásköre az ügyre.

A törvény megfogalmazásából következően a feltételek közül a középső kettő vagylagosan és párhuzamosan is fennállhat. A jogellenesség és a bíróság hatásköre értelemszerűen minden esetben elengedhetetlen feltétel.

A joggyakorlatban kérdés volt az is, hogy a fogyasztók széles körének érintettsége, illetve a jelentős nagyságú hátrány okozása perbeli legitimációs feltétele-e, vagy az eljárás későbbi szakában bizonyítandó feltétel. A kérdés úgy fogalmazódott meg, hogy a bíróságnak érdemben vizsgálnia kell-e a peresített tevékenység jogellenességét, ha a fogyasztók széles körének érintettsége, illetve a jelentős nagyságú hátrány megvalósulása a kereset tartalma alapján nem eleve bizonyított.

A kérdés kapcsán kialakult álláspont szerint az Fgytv. csak meghatározott szervek részére engedi meg a perindítást, ezért a perbeli legitimáció a fogyasztóvédelmi

közérdekű perek vonatkozásában kivételesen eljárásjogi, és nem - mint általában - anyagi jogi vizsgálatot igényel. Ez következik a Pp. 1. §-ának (1) és (2) bekezdéseiből, melyek úgy rendelkeznek, hogy „E törvényt kell alkalmazni a bíróság eljárására, ha jogszabály biztosítja a bírói utat és törvény nem rendel el eltérő szabályok alkalmazását. A bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el.” A Pp. ezen általános rendelkezése érdekelttség hiányában törvényi felhatalmazás esetén biztosít keresetőségi jogot. A Legfelsőbb Bíróság BH1991.107. számon közzétett döntésének e rendelkezéshez fűzött értelmezése szerint keresetindítási joga az érdekeltnek van vagy annak, aki rendelkezik azzal a jogosítvánnyal, hogy más jogának érvényesítése céljából keresetet indíthasson. Hangsúlyozza, hogy ez utóbbi kivételes lehetőség, és ahol a jogalkotó perlési jogosultságot kívánt biztosítani, azt külön szabályozás tárgyává is tette. (Ilyen például az általános szerződési feltételek megtámadására jogosultak körének meghatározása.) Tehát az Fgytv. 38. § és 39. §-ainak rendelkezései *ex lege* megalapozzák a keresetőségi jogot. A Legfelsőbb Bíróság BH2004/3/108. számon közzétett eseti döntésében rámutatott, hogy a keresetindítási jogosultságnak nem perjogi előfeltétele a fogyasztók széles körének érintettsége, ez utóbbi kritérium a peres eljárás során bizonyítandó kérdés. Elegendő a keresetindításhoz az is, hogy megvan a lehetősége annak, hogy a tevékenység a fogyasztók széles körét érinti. A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint ilyen per akkor is indítható, ha a bíróság a bizonyítási eljárás alapján azt állapítja meg, hogy az alperes jogszabályba ütköző tevékenysége a fogyasztók széles körét nem érinti, vagy jelentős nagyságú hátrányt nem okoz. Tehát a fenti feltételek tényleges fennállása a perben eldöntendő érdemi - bizonyítási - kérdés, és nem a perindítás feltételei között vizsgálendő. Mindebből értelemszerűen következik, hogy erre alapozva nem lehet a keresetet visszautasítani, vagy a pert megszüntetni.⁷⁴¹

Megjegyzendő, hogy a jogellenesség tekintetében e kérdés nem merül fel, mivel a tevékenység jogszabályba ütközésének megítélése nyilvánvalóan alapvetően jogkérdés.

741 A kérdéssel kapcsolatosan lásd még: Legfelsőbb Bíróság Határozatainak Hivatalos Gyűjteménye 2005/1.

a) Jogszabályba ütköző tevékenység

aa) Jogellenesség

A fogyasztóvédelmi jog nem homogén joganyag, vannak ugyan kifejezett fogyasztóvédelmi tárgyú jogszabályok (pl. Fgytv., Fttv.), de számos törvényben, kormányrendeletben, alsóbb szintű jogszabályban is vannak fogyasztóvédelmi rendelkezések. A fogyasztóvédelmi normák közjogi és magánjogi szabályokat egyaránt tartalmaznak. Így például a tisztességtelen szerződési feltételekre, a szavatossági jogokra vonatkozó rendelkezések magánjogi jellegűek, míg a reklámtilalmak, vagy a szerződéskötést megelőző vállalkozói magatartást szabályozó normák inkább közjogi jellegűnek minősíthetők.⁷⁴² Tehát a közérdekű keresetindítás a közjog-magánjog normafelosztás határvonalát áttöri. Ezt az összefüggést az Alkotmánybíróság is megerősítette: „nem tekinthető alkotmányellenesnek az, hogy a közigazgatási szervek feladat- és hatáskörük gyakorlása során a jogrendszer különböző jogágainak anyagi jogi normáit is értelmezik és alkalmazzák, s azok esetleges megsértéséhez hátrányos jogkövetkezményeket fűznek. A közigazgatási szervek tevékenysége ugyanis nem szűkíthető le kizárólag a közigazgatási anyagi jog normáinak alkalmazására;” [29/1998. (VI. 17.) AB határozat].⁷⁴³ Ezt figyelembe véve, mivel a keresetindítási lehetőséget csak olyan jogsértések miatt biztosítja a törvény, amelyek azon túlmenően, hogy jogszabályba ütköznek, egyúttal a fogyasztók kollektív érdekeit is sértik, a keresetindítás alapjául a közjogi normákon túl magánjogi jogszabálysértések szolgálhatnak.

A fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 1. cikkében foglaltak szerint jogsértésnek minősül valamennyi olyan magatartás, amely a mellékletben felsorolt irányelveket átültető nemzeti szabályozásba ütközik, és a fogyasztók kollektív érdekeit hátrányosan befolyásolja. Ebből az elvi alapból kiindulva megállapíthatjuk, hogy a közérdekű perindításra nem csupán jogellenes magatartás esetén kerülhet sor, hanem fogyasztóvédelmi rendelkezést tartalmazó jogszabályba ütköző

⁷⁴² A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény indokolása, V. rész.

⁷⁴³ u.o.

tevékenység esetén - ha a jogsértés a fogyasztók széles körét érinti, illetve jelentős nagyságú hátrányt okoz. Az Fgytv. nem tartalmaz olyan felsorolás jellegű keretet, mint az irányelv, mivel nem határozza meg, mely jogszabályok megsértése alapozza meg az igényérvényesítést. Az Fgytv. annyi korlátot állít, hogy *a jogvitának a polgári bíróság hatáskörébe kell tartoznia* azzal, hogy a 38. § szerinti esetben a 45/A. §-a (1)-(3) bekezdésében meghatározott közjogi fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenység megsértése lehet a polgári jogi igény miatti igényérvényesítés alapja. Ebből az következik, hogy e kereteken belül van mód a fogyasztókat érintő polgári anyagi jogi jogszabályi rendelkezésekbe ütköző tevékenység miatti keresetindításra.⁷⁴⁴

Az Fgytv. 38. §-a szerinti közérdekű igényérvényesítés feltétele, – többek között - hogy az Fgytv. 45/A. § (1)-(3) bekezdésében meghatározott fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenységet a fogyasztóvédelmi hatóság véglegesen megállapította. A véglegesség az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 82. §-a szerinti végelegességet jelenti.

A fogyasztóvédelmi hatóság feladatairól az Fgytv. 45/A. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a fogyasztóvédelmi hatóság ellenőrzi - a szerződés létrejöttére, érvényességére, joghatásaira és megszűnésére vonatkozó rendelkezések kivételével -

- a) a forgalmazással, szolgáltatásnyújtással,
- b) a gyermek- és fiatalkorúak védelmével,
- c) a fogyasztói csoporttal,
- d) a panaszkezeléssel, ügyfélszolgálatával, fogyasztóvédelmi referens foglalkoztatásával, valamint
- e) a vállalkozásnak a békéltető testületre vonatkozó 17/A. § (1a) bekezdése szerinti tájékoztatási, valamint a békéltető testületi eljárásban fennálló, a 29. § (11) bekezdésében meghatározott együttműködési kötelezettségével összefüggő, e törvényben és a végrehajtására kiadott jogszabályokban foglalt rendelkezések betartását, és eljár azok megsértése esetén.

Az Fgytv. 45/A. §-ának (2) bekezdése alapján a fogyasztóvédelmi hatóság ellenőrzi a külön jogszabályban fogyasztóvédelmi rendelkezésként meghatározott rendelkezések betartását, és - ha a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló törvény eltérően nem rendelkezik - eljár azok megsértése esetén.

⁷⁴⁴ A Legfelsőbb Bíróság BH2009.246. számon közzétett döntése rámutatott, hogy közérdekű igényérvényesítés alapjául nem minden, csak a bizonyos tárgyi súlyt elért jogszabálysértés szolgálhat.

Az Fgytv. 45/A. §-ának (3) szerint az (1) és (2) bekezdésben meghatározott rendelkezéseken túl, ha külön törvény vagy kormányrendelet eltérően nem rendelkezik, a fogyasztóvédelmi hatóság ellenőrzi

- a) az áru fogyasztók számára való értékesítésére,
 - b) a fogyasztóknak forgalmazott termék minőségére, összetételére, csomagolására,
 - c) a fogyasztóknak értékesítésre szánt, illetve értékesített áru mérésére, hatósági árára vagy egyébként kötelezően megállapított árára,
 - d) a fogyasztói panaszok intézésére,
 - e) a fogyasztói szerződés keretében érvényesített szavatossági és jótállási igények intézésére,
 - f) a termék forgalmazása vagy szolgáltatás nyújtása során az egyenlő bánásmód követelményére, továbbá
 - g) a fogyasztók tájékoztatására
- vonatkozó rendelkezések betartását, és eljár azok megsértése esetén.

Tehát az Fgytv. 45/A. §-a nem pontos hatásköri katalógust tartalmaz, hanem olyan hatásköröket, amelyeket - jórészt - más, illetve alsóbb szintű jogszabályok töltenek meg tartalommal. Annak megállapításához, hogy mely jogszabály, illetve annak melyik rendelkezése tekinthető fogyasztókat érintő jogszabályi rendelkezésnek, elsődlegesen a norma tartalmát kell vizsgálni. Számos jogszabály tartalmazza az „E rendelkezések az Fgytv. alkalmazásában fogyasztóvédelmi rendelkezések” kitélt. A „fogyasztóvédelmi rendelkezések”-ként deklarált jogszabályhelyek kétségtelenül tárgyul szolgálhatnak közérdekű perindításnak. Megjegyezzük, hogy az ilyen kitélt igazából azért alkalmazza a jogalkotó, mert az Fgytv. 45/A. §-ának (2) bekezdése általános klauzulával élve a fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörét a külön törvényekben szabályozott jogsértés esetén akkor állapítja meg, ha a külön jogszabály kifejezetten „fogyasztóvédelmi rendelkezésként” nevesíti az adott jogszabályhelyet. Ebből következően, mivel a kitélt a fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörét jelöli ki, a nem „fogyasztóvédelmi rendelkezések”-ként deklarált jogszabályok is minősülhetnek a perindítás szempontjából fogyasztóvédelmi jogszabályi rendelkezésnek, hiszen a jogellenes tevékenység fogyasztói érdeket sértő jellegét alapvetően a norma tartalma dönti el. A fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörébe tartozó jogszabályi rendelkezéseket a fogyasztóvédelmi hatóság kijelöléséről szóló 387/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet tartalmazza. Ennek részletes felsorolását azonban nem tartjuk indokoltnak, hiszen a témérdek

jogszabályhely citálásán túl a közérdekű igényérvényesítés mélyebb elemzését szolgáló következtetések levonására nem lenne alkalmas.

Az Fgytv. 39. §-a szerinti közérdekű keresetindítás alapjául szolgált az Fgytv. 2012. évi LV. törvény 25. §-ával történt módosítását megelőzően bármilyen fogyasztói jogokat tartalmazó közjogi vagy magánjogi jogszabályi rendelkezés megsértése.⁷⁴⁵ 2012. július 29-től csak azok a jogsértések adhatnak alapot keresetindításra, amelyek miatt az eljárás a polgári bíróság hatáskörébe tartoznak. Ebből, és a Ptk. 1:6. §-ának jogérvényesítési szabályából következően a jogszabályba ütköző tevékenység jogellenességét a polgári anyagi jog – a Ptk. és alsóbb szintű kapcsolódó – normáit sértő magatartások alapozhatják meg. Azonban a polgári anyagi jog nem bármelyik rendelkezésének megsértése alkalmas erre, a szabályozás komplexitása ennél szűkebb értelmezést indokol a következők miatt.

745 A perindítás alapjául szolgáló jogszabályok a joggyakorlat oldaláról is csoportosíthatók. Az eddig folyamatban volt ügyekben a keresetindításra alapot adó jogszabálysértések különösen a következők voltak:

- a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény,
- a Ptk. 277. § (4) bekezdése, 305. § (1) bekezdése,
- az Fgytv. 3. § (1), (3) bekezdései, 4. § (2) bekezdése, 12. §, 15. § (1) bekezdése, 16. § (1) bekezdése,
- a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény,
- az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény,
- a kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvény,
- az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény,
- az üzletek működési rendjéről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 133/2007. (VI. 13.) Korm. rendelet,
- egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet,
- a gyermekjátékszerek biztonságossági követelményeiről, vizsgálatáról és tanúsításáról szóló 24/1998. (IV. 29.) IKIM-NM együttes rendelet,
- a termékek eladási ára és egységára, továbbá a szolgáltatások díja feltételeinek részletes szabályairól szóló 4/2009. (I. 30.) NFGM-SzMM együttes rendelet,
- egyes villamosági termékek biztonsági követelményéről és az azoknak való megfelelés értékeléséről szóló 79/1997. (XII. 31.) IKIM rendelet,
- a lábbelik fogyasztók részére történő forgalmazásának egyes követelményeiről szóló 24/2008. (XI. 18.) NFGM rendelet,
- a veszélyes anyagokkal és veszélyes készítményekkel kapcsolatos egyes eljárások, illetve tevékenységek részletes szabályairól szóló 44/2000. (XII. 27.) EüM rendelet,
- az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. törvény végrehajtásáról szóló 1/1996. (I. 9.) FM-NM-IKM együttes rendelet,
- az Állat-egészségügyi Szabályzat kiadásáról szóló 41/1997. (V. 28.) FM rendelet,
- a visszautasított beszállás és légi járatok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról, és a 295/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló Európai Parlament és a Tanács 2004. február 11-i 261/2004/EK rendelet,
- az élelmiszerekkel kapcsolatos, tápanyag-összetételre és egészségre vonatkozó állításokról szóló Európai Parlament és a Tanács 2006. december 20-i 1924/2006/EK rendelet.

Forrás: Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél 1. pontja.

ab) A „tevékenység” értelmezése

A tevékenység az alperes vállalkozás részéről kifejtett fogyasztói jogokat sértő, és a perbeli vizsgálat tárgyává tett magatartás. Az Fgytv. a tevékenységet nem definiálja, azonban iránymutatást ad az Fgytv. hatályát meghatározó 1. § (1) bekezdése, ahhoz, hogy a tevékenység fogalmát a lehető legtágabban értelmezzük. A törvény hatálya alá tartozik a vállalkozások bármely olyan tevékenysége, amely a fogyasztókat érinti vagy érintheti. Ez lehet termék forgalmazása, szolgáltatás nyújtása, közüzemi szolgáltatás, kereskedelmi kommunikáció, reklámozás, stb. A tevékenység lehet tevőleges magatartás (pl. nem biztonságos áru értékesítése, jogsértő reklám közzététele, stb.), vagy mulasztás is (pl. a fogyasztói döntés szempontjából lényeges tájékoztatási elemek feltüntetésének elmulasztása). A tevékenységet mindig a fogyasztóvédelmi tárgyú norma tartalma határozza meg attól függően, hogy az közjogi vagy magánjogi, tiltó vagy előíró típusú.

A tevékenység köznapis jelentéséből kiindulva azon általában rendszeresen kifejtett – jogilag releváns - magatartást értünk. Azonban a vállalkozások rendszerint nem természetes személyek, hanem valamilyen gazdálkodó szervezetként jelennek meg. A vállalkozások gyakorta több szervezeti egységből állnak, rendelkeznek fióktelepekkel, telephelyekkel, képviseletekkel, stb. Ezek közül bármelyik kapcsolatba kerülhet a fogyasztókkal. Ezért a tevékenység ilyen értelmű meghatározása a gazdálkodó szervezeteknél nem egyértelmű, mivel jogi konstrukció révén tekinthetők „személynek.” Sőt, ha a jogi személy vállalkozás több önálló egységgel (pl. üzlethelyiséggel, áruházzal) rendelkezik, a tevékenység egysége felbomlik, a jogsértő magatartások egymástól időben és térben nagyobb távolságra is bekövetkezhetnek. Ez pedig felveti a kérdést, hogy az egyenként megvalósuló, kisebb jelentőségű jogsértések értékelhetőek-e egymásra tekintettel a keresetindításhoz kellő súlyú jogsértésnek.

A jogi személyek esetében a Ptk. 3:1. §-ának (1) és (2) bekezdéséből következően *jogképességgel* nem az egységek, hanem a vállalkozás mint jogi személy rendelkezik. Így a fogyasztóvédelmi szabályok betartása a vállalkozást terheli, ezért a fogyasztóvédelmi jogsértések elkövetése is csak a vállalkozás mint jogi személy, és nem az egyes szervezeti egységek részéről történhet. Azonban a jogi személyiség hiánya sem befolyásolja a magatartás vizsgálhatóságát, ha törvényi rendelkezés alapján saját neve alatt jogokat

szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető.⁷⁴⁶

E megállapításokból arra juthatunk, hogy a külön-külön megvalósult, de összességében a vállalkozásnak felróható jogsértések egymásra tekintettel kell figyelembe venni, mind a jogsértés tárgyi súlya, mind az érintett fogyasztói kör vizsgálatakor. Tehát a jogszabályba ütköző tevékenység alapját nem az egyes jogsértések jelentik, hanem az, hogy a jogsértések gyakorisága, folyamatossága, kiterjedtsége, fennállásuk huzamosabb ideje alapján a vállalkozás fogyasztói érdeket sértő tevékenysége, gyakorlata megállapítható-e.

A 2012 előtti szabályozás a tevékenység lehető legtágabb értelmezésre adott alapot, azonban a 2012-es módosítás rendszerében már nem érthető e fogalmi körbe a vállalkozások szinte bármely – akár közjogi normába is ütköztethető – olyan tevékenysége, amely a fogyasztókat érinti vagy érintheti, hanem a 39. § alkalmazása tekintetében a tevékenységet szűkebb, kontraktuális alapú megközelítése tűnik indokoltnak. A szabályozás azon jellegzetességéből kiindulva, hogy a szerződés alanyává váló – de legalábbis a szerződéskötési ajánlattal találkozó – fogyasztót helyezi védelem alá,⁷⁴⁷ arra következtetésre lehet jutni, hogy főleg a kötelmi jog és a szerződések joga körébe vonható magatartások jelentik a vállalkozás fogyasztók felé irányuló peresíthető „tevékenységét.” Így a fogyasztói szerződés egyes feltételeinek tartalmi értékelése (érvénytelen, hatálytalan kikötések), valamint a fogyasztó és vállalkozás közötti kontraktuális jogviszony megszegése (szerződésszegés)⁷⁴⁸ tartozik jellemzően e fogalmi körbe. Mindebből az olvasható ki, hogy a szerződésekre, illetve a szerződés létrejöttét megelőző időszakban a felek közötti szerződéses kapcsolatra vonatkozó, valamint a

746 Például az egyéni vállalkozó vagy az egyéni cég.

747 Fgytv. 2. § a) *fogyasztó*: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában - a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2013. május 21-i 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásának kivételével - fogyasztónak minősül a fentiekben túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje. A belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2018. február 28-i (EU) 2018/302 európai parlamenti és tanácsi rendelet [a továbbiakban: (EU) 2018/302 rendelet] alkalmazásában fogyasztónak minősül a fentiekben túlmenően az (EU) 2018/302 rendelet szerint vevőnek minősülő vállalkozás is.

748 KEMENES István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. Magyar Jog, 2017/1., 1.

szerződés megszűnését követően is fennálló igényekkel kapcsolatos rendelkezések alkotják azt a területet, amelyek megsértése a vállalkozás tevékenységének a jogellenességét megalapozhatják.

A peresíthető tevékenységi kör ennél részletesebb tételes jogi felsorolása, vagy taglalása jelen terjedelmi keretek között lehetetlen, és egyébként is szükségtelen lenne, hiszen ezek a közérdekű igényérvényesítés szempontjából nem tartalmazzak specifikumot, az egyes konkrét esetekben a polgári jog rendelkezései adnak választ a felmerülő kérdésekre. Viszont a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltételek és a fogyasztóvédelmi törvény érintkezési pontjai speciálisak, és közérdekű per esetén dilemmákat vethetnek fel. Tekintettel erre, e körben szeretnék néhány gondolatot felvetni.

A tisztességtelennek minősülhető általános szerződési feltétel pusztán nyilvánosságra hozatala vagy alkalmazásra ajánlása önmagában erre vonatkozó jogszabályi tilalom hiányában semmiképpen nem meríti ki a „jogszabályba ütköző tevékenység” fogalmát. A tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása iránt speciálisan a Ptk. 6:105. §-ának (1) bekezdése teszi lehetővé a közérdekű perindítást. Ettől eltérő feltételrendszert tartalmaznak az Fgytv. közérdekű keresetre vonatkozó rendelkezései. Mivel azonban az Fgytv. 39. §-ának (1) bekezdése a fogyasztó és vállalkozás közötti jogviszony megsértése esetén a polgári bíróság hatáskörébe tartozó bármely esetben lehetővé teszi közérdekű per megindítását – és a jogszabályhely e tekintetben a keresetindítási jogosultságot más feltételhez nem köti –, a vállalkozás által alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltételek egyes kikötéseinek *érvénytelenségéből eredő igények érvényesítése* megfelel az Fgytv. feltételeinek. Ezt az értelmezést támasztja alá a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény pénzügyi közérdekű igényérvényesítésről rendelkező 164. §-ának (1) bekezdése is, mely úgy rendelkezik, hogy a Magyar Nemzeti Bank pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt az ellen, akinek tevékenységével kapcsolatban felmerül a Ptk. szerinti tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazása, ha a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti.

Azonban kérdéses, hogy milyen módon értékelhető e perindítási körben a tisztességtelenség, és milyen jogkövetkezmények levonására lehet alkalmas? Hiszen az érvénytelenség megállapítására a Ptk. alapján kerül sor. Milyen ettől eltérő igények érvényesítésére lehet alkalmas a fogyasztóvédelmi törvény szerinti perindítás?

Véleményem szerint a két jogintézmény célja közötti lényegi különbségek lehetővé teszik az elhatárolást.

A fogyasztóvédelmi törvény alapján történő perindítás esetén a tisztességtelen általános szerződés feltételek alkalmazásával okozott kár vagy hátrány az Fgytv. 39. §-ának fogalomrendszerében a „jogszabálysértő tevékenységet” megalapozó tényállási elem.⁷⁴⁹ Ebből következően a kereseti kérelem tárgya a feltétel alkalmazásából eredő vagyoni igény vagy valamilyen kötelezés érvényesítése lehet. Ez nem egyenlő a tisztességtelen szerződési feltétel érvénytelenségének megállapításával, és nem is ugyanazt a célt szolgálja. A Kúria hasonló jogkérdés kapcsán rögzítette, hogy „A jogsértés tényét, azaz [...] a tisztességtelen szerződési feltétel alkalmazását megállapító ítélet azonban nem eredményezi az adott szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását.”⁷⁵⁰ A Fővárosi Ítéltábla szintén hasonló jogértelmezési kérdés kapcsán kifejtette, hogy ha a perindító az fogyasztóvédelmi törvényre alapított keresetében az általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását kéri, akkor kereseti kérelme „nem általánosságban az Ftv. 39. § (1) bekezdésén alapuló a fogyasztók széles körének védelme, illetve a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indított fogyasztóvédelmi kereset, hanem konkrétan a Ptk.[-án] alapuló, fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránti közérdekű kereset.”⁷⁵¹ A Fővárosi Ítéltábla egy másik olyan ügyben, amelyben a perindító civil szervezet a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítását az Fgytv. és a Ptk. alapján is kérte, kimondta, hogy a „Ptk. 209. § és 209/B. §-ain alapuló kérelemmel keresethalmazatban előterjesztett olyan kérelem esetén azonban, amely az arra feljogosító általános szerződési feltételen alapuló sérelmezett magatartás, tevékenység jogellenességének megállapítására is irányul, a megállapítási kereset mindkét konjunktív feltétele: a fogyasztói jogok megóvásának szükségessége, valamint a marasztalás kizártsága egyaránt hiányzik. Egyfelől a fogyasztói jogok megóvását kellően szolgálja a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása, szükségtelen az ezen alapuló tevékenység jogellenességének megállapítása is.”⁷⁵²

749 A bírói gyakorlat az általános szerződési feltétel tisztességtelenségének, illetve érvénytelenségének megállapítása iránti perek esetében [209/B. § (1)-(2)] is a keresetösségi jogot megalapozó jogszabályhelynek fogadja el az Fgytv. 39. §-ának (1) bekezdését. Pl.: BH2004.108., BH2010.70.

750 BH2014. 153.

751 Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.005/2009/6.

752 Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.832/2011/4.

Tehát a keresettel érvényesíteni kívánt jog tekintetében a két perindítási feljogosítás lényegileg különböző. A Ptk. szerinti per a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenné nyilvánítása érdekében indul, az érvénytelenség valamennyi, az alperessel szerződő félre kiterjedő hatállyal történő megállapítása, továbbá az alperesnek a kikötés érvénytelenségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételére kötelezése érdekében. Az Fgytv. szerinti közérdekű per célja ezzel szemben nem az egyes szerződési kikötések érvénytelenné nyilvánítása – habár a per ténybeli alapját ugyanúgy valamilyen általános szerződési feltétel fogatékossága képezi –, hanem a felperes azt kérheti, hogy – amennyiben a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében megállapítható az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, míg egyéb követelés esetén egyértelműen megállapítható a követelés tartalma – a bíróság kötelezze az alperest az ilyen követelés teljesítésére. Amennyiben pedig a követelés meghatározása nem lehetséges, a jogsértés tényének valamennyi érintett fogyasztóra kiterjedő hatályú megállapítása kérhető. Ebből okszerűen következik, hogy az Fgytv. szerinti jogkövetkezmények iránt előterjesztett keresetnek szükségképpen tartalmi eleme a Ptk. szerinti tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazásával összefüggő jogellenes tevékenység megjelölése, vagyis az érvénytelen szerződési feltétel alkalmazásával okozott kár vagy hátrány, amelyen a közérdekű keresetben érvényesítendő fogyasztói igények alapulnak.

A két pertípus közötti különbségtétel a kereseti kérelemben fejezhető ki, hiszen más-más jogkövetkezmények alkalmazását kérheti a két per megindítója. Emellett a keresetindítási jogosultságot megalapozó jogszabályhelyek körében is egyértelműen tisztázható, hogy a perindító a Ptk. 6:105. §-a (1) bekezdésének *a*) pontja alapján kéri-e a keresetben megjelölt általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítását, vagy az Fgytv. 39. §-ának (1) bekezdése alapján indít pert, hivatkozva arra, hogy a vállalkozás tisztességtelen általános szerződési feltételeinek alkalmazásából – e jogsértő tevékenység következményeként – a fogyasztók széles körét érintő, a perben érvényesíthető igények miatt lépett fel.⁷⁵³

753 A két pertípus fúzióját a következő jogeset is példázza: A Pest Megyei Főügyészség pert indított az egyik legnagyobb hazai mobilszolgáltatóval szemben, azért mert a cég jogellenesen számítja fel az SMS-ben küldött fizetési felszólítások díját lakossági ügyfeleinek. Az egyik hazai mobilszolgáltató abban az esetben, amikor az előfizető a díj befizetésével késlekedik, SMS-ben küld felszólítást. Azt követően a fizetési felszólítás díjaként 750 forinttal terheli meg az ügyfél következő havi számláját. A főügyészség álláspontja szerint a fizetési felszólítási eljárás díjának megfizetése jogellenes. A felszólító SMS-ekért a szolgáltató csak akkor számíthatna fel díjat az ügyfeleknek, ha azzal költségei keletkeznének. A mobilszolgáltató azonban a saját távközlési rendszerén keresztül küldi az SMS-eket a fogyasztóknak. Az ily módon megküldött figyelmeztető SMS-ek pedig nem okoznak számára külön

A fentiek túl felmerülhet a nem általános szerződési feltételként (nem azonos megszövegezéssel előre elkészített), de széles körben fogyasztói szerződések részévé váló szerződési rendelkezések érvénytelenségéből eredő igények érvényesítése is az Fgytv. 39. §-ának (1) bekezdése alapján. Az érvénytelenség a nem kívánatos szerződéses joghatások elfojtását vonja maga után, amely ilyen esetekben is indokolhatja a fogyasztók széles körének jogvédelmét.⁷⁵⁴ Az érvénytelenség kapcsán úgy gondolom, hogy közérdekű perben lényeges különbséget tenni a semmisség és a megtámadás között. A megtámadási jog gyakorlása szubjektív elemeket tartalmaz a megtévesztett személy oldaláról, ezért nem lehet eltekintetni valamennyi szerződés egyedi körülményeinek vizsgálatától. Ehhez valamennyi szerződő fél perben állása is szükséges lenne, amely nyilvánvalóan nem lehetséges közérdekű perben, hiszen a perindításra feljogosított szervezet „nem a fogyasztók jogait gyakorolja, nem a fogyasztók helyébe lépve indít helyettük keresetet, hanem saját nevében, a fogyasztók érdekében, és kizárólag olyan igényt érvényesíthet, amit az erre feljogosító külön jogszabály [...] számára lehetővé tesz.”⁷⁵⁵ Véleményem szerint ez nem azt jelenti, hogy a megtámadás joga elvi alapon kizárható a közérdekű perben, de a szubjektív elemek miatt igen komoly megszorításokkal kell értelmezni, és gyakorlati előfordulása is igencsak eshetőleges lehet.

költséget. A díjszabás azért is jogellenes, mert egy milliós ügyfélkörrel rendelkező vállalat esetén ésszerűen kell számítani arra, hogy mindig lesznek olyanok, akik elfelejtik befizetni a számlájukat, még akkor is, ha egyébként ezt általában határidőben megteszik. Ez a szolgáltatás nyújtásának szükséges velejárója. A vonatkozó jogszabály szerint viszont ebben az esetben a szolgáltató egyáltalán nem számolhat fel külön díjat. A Pest Megyei Főügyészség a bíróságra benyújtott keresetében azt indítványozta, hogy a bíróság a szolgáltatót tiltsa el a fizetési felszólítás díjának további felszámításától, valamint az ezen a címen beszedett díjakat egy évre visszamenőleg térítse vissza az érintett fogyasztóknak. Forrás: <http://ugyeszseg.hu/a-fogyasztok-jogainak-vedelme-erdekeben-indított-ugyeszi-perek/> (2020. november 19-i letöltés.)

754 Például a hatályos Ptk. 6:113. § rendelkezései szerint ha a szerződés nem nyilvánítható érvényessé, és a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani, szubszidiárius jogkövetkezményként a bíróság az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését rendeli el. Az ellenérték pénzbeli megtérítése pedig tartalmilag a jogalap nélküli gazdagodás megtérítésének külön nevesített, adaptált esetét szabályozza (KEMENES István: *Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben* I. rész, Gazdaság és Jog, 2006/1, 7.), a jogalap nélküli gazdagodás elvére támaszkodva, de önálló, sui generis szabály alkotásával (VÉKÁS Lajos: *Hatodik Könyv Második Rész IV–VIII. Cím, In: VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014., a Ptk. 6:113 §-ához fűzött kommentár, e-book szövegváltozatban 1441.).

755 Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.232/2016/9.

ac) A tevékenység időbeli kiterjedése

A peresíthető tevékenység időtartama a keresetindítási határidő kezdő időpontjától vehető figyelembe. Folyamatos jogsértéseknél a perindításra vonatkozó határidő a jogsértés megszűnésekor kezdődik, ezért az így meghosszabbodott tevékenység időtartamát is vizsgálat alá lehet vonni. A tevékenység időtartama a három éves jogvesztő határidőn belül a kereset benyújtásáig tart. Az ezt meghaladó tevékenységre akkor terjedhet ki, ha a folyamatban lévő perben a felperes kereseti kérelmét megváltoztatja úgy, hogy az időközbeni tevékenységére is kiterjeszti, vagy az utóbb bekövetkező jogsértésekre, mint bizonyítékokra hivatkozik. Az előbbi megoldás alkalmazása különösen akkor lehet indokolt, ha az alperes jogsértő magatartása a folyamatosan alkalmazott gyakorlatán alapul. A keresetváltogatás előterjesztésére az első fokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig kerülhet sor (BH1997.425.). A per tárgyát képező tevékenység lehet már befejezett magatartás is. A Legfelsőbb Bíróság a Pfv.IV.20.587/2011/6. számú eseti döntésében rögzítette, hogy az Fgytv. 39. §-ának (1) bekezdése nem kizárólag a kereset indításakor is fennálló jogsértés esetén teszi lehetővé a perindítást.

b) Fogyasztók széles körének érintettsége

ba) A „kollektív fogyasztó” értelmezése perjogi szempontból

Mind az Fgytv. 38. §-ában, mind a 39. §-ában foglaltak szerint a közérdekű perindítás a fogyasztók széles körének védelme, illetőleg a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében lehetséges. Fogyasztói érdeksérelem hiányában a közérdekű perindítás nyilvánvalóan jogalap nélküli, ezért a fogyasztóvédelmi per megindításának előfeltétele annak tisztázása, hogy az, akiket a peresíteni kívánt magatartás érint, fogyasztónak minősülnek-e, és erre tekintettel lehet-e megállapítani azt, hogy a jogvédelem szükségessége fennáll. Tehát a fogyasztók széles köre érintettségének, illetve a jelentős nagyságú hátránynak az értelmezéséhez nem a fogyasztói jogviszonyból kell kiindulni, hanem mint perjogi előfeltételt kell a fogyasztót vizsgálni. Definíció szintjén a fogyasztó fogalma nyilvánvalóan nem tér el a fogyasztó anyagi jogi meghatározásától. A különbség abban a megközelítésben áll, hogy a fogyasztó nem résztvevője a jogvita alapját képező jogviszonynak, nem a jogvédelem egyéni szintjét érinti a per, mivel a jogmegóvás szükségletének nem a fogyasztói jogviszonyban résztvevő konkrét fogyasztó, vagy fogyasztók, hanem a keresetindítással védendő kollektív fogyasztói érdek tekintetében kell fennállnia. Erre utal az Fgytv. azon rendelkezése is, hogy közérdekű keresetindításra akkor is lehetőség van, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye nem állapítható meg. Mivel a fogyasztó fogalmával kapcsolatos elméleti kérdések korábban részletes kifejtésre kerültek, e helyt csak a perindítás szempontjából felmerülő szempontokat kívánjuk összefoglalni.

A kereset tárgyát képező magatartásnak a fogyasztók kollektív érdekeit kell érintenie, ezért minden esetben vizsgálni kell, hogy a jogsértés egyben fogyasztói kollektív érdeksérelemmel járt-e, továbbá azt is, hogy az adott anyagi jogi jogszabály eltér-e a fogyasztó általános meghatározásától. A különböző fogyasztói jogokat tartalmazó jogszabályok abban eltérnek, hogy nevesítik-e, és ha igen, hogyan azt, hogy milyen magatartás tekintetében tekintik fogyasztónak a természetes személyt.⁷⁵⁶ Az egyes

⁷⁵⁶ MISKOLCZI Bodnár Péter – SÁNDOR István: *A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása* Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány, Budapest, 2009, 20.

gazdasági ágazatok, szolgáltatási formák egyedi sajátosságai speciális helyzeteket hoznak létre, amely az érintett fogyasztó kör sajátos meghatározását igényli. Ilyen eltérést a maga az Fgytv. is tartalmaz. A termékbiztonsági szabályok tekintetében a fogyasztó az általánostól eltérő, és a jogszabály azokat tekinti fogyasztónak, akiknek a fogyasztás vagy használat céljából a terméket forgalmazzák. Ennek indoka, hogy minden forgalomba hozott, illetve más módon a fogyasztók részére elérhetővé tett, a fogyasztóknak szánt, vagy nem a fogyasztóknak szánt, de a fogyasztók által ésszerűen előrelátható feltételek mellett valószínűsíthetően használt termékre vonatkozzon a védelem, mivel az érintett termékek valamennyi ilyen esetben veszélyeztethetik a fogyasztók egészségét és biztonságát. De szűkítő szabályozást tartalmaz például a reklámtörvény,⁷⁵⁷ mely alkalmazásában csak olyan körben védett a fogyasztó, amennyiben az a jogellenes reklám címzettje.

Az Fgytv. szerint a fogyasztó – a már említett kivételekkel - természetes személy. Egyes ágazati törvények azonban a fogyasztóvédelmi rendelkezések hatályát kiterjesztik az Fgytv. fogalom meghatározása alapján fogyasztónak nem minősülő esetekre is. Főleg a közüzemi szolgáltatások területén a fogyasztás olyan speciális formáival találkozhatunk, ahol nem az egyes fogyasztók jelennek meg a szolgáltatás igénybevevőjeként (pl. lakossági fogyasztó társasház). Az ágazati jogszabályok ezeknek fogyasztói szerveződéseknek a sajátos jellegére tekintettel azt írják elő, hogy a fogyasztóvédelmi hatóság eljárására a fogyasztóvédelemről szóló törvényt kell alkalmazni azzal, hogy a szervezet a fogyasztóvédelemről szóló törvény alkalmazásában fogyasztónak minősül akkor is, ha nem természetes személy.⁷⁵⁸ Például a földgázellátási szolgáltatásnál azon központi fűtéssel ellátott társasházak esetében, ahol az igénybe vevő a társasház, és amelyekben például még üzlethelyiség is található, a fogyasztó fogalma nehezen lenne értelmezhető.⁷⁵⁹ Ezért ezek a szerveződések törvényi felhatalmazás alapján a fogyasztó jogait gyakorolják. Így az Fgytv. 38. §-a szeinti perindítás

757 A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény.

758 Például a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény 64. § (1) bek., a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény 57. § (1) bek., a távhőszolgáltatásról szóló 2005. évi XVIII. törvény 8. § (1) bek.

759 E a sajátos helyzetek kezelésének szükségességét már a fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének koncepciójáról, valamint az azzal kapcsolatos további feladatokról szóló 2145/1996. (VI. 13.) Korm. határozat 1.1 pontja is előírta, mely szerint a jogalkotás során meg kell vizsgálni, hogy a fogyasztóvédelmi rendelkezések hatályát mely esetekben kell kiterjeszteni a fogyasztókon kívüli személyekre is.

tekintetében – mely a fogyasztóvédelmi hatóság eljárása utáni polgári jogi igények érvényesítésére szolgál - fogyasztónak minősülnek.

bb) A „széles kör” értelmezése

Az Fgytv. nem határozza meg, hogy mikor éri el a fogyasztók szélesnek tekinthető rétegét a jogsértés kiterjedése, vagyis mekkora fogyasztói szám felett tekinthető egy jogsértés a fogyasztók széles körét érintőnek. Például ennek megállapításához egy adott üzlet tekintetében mekkora átlagos látogatottság lenne szükséges. Az Fgytv. erre vonatkozóan jogalkalmazási szempontot sem ad, ezért a széles körű érintettség megállapítása bírói mérlegelés feladata. A joggyakorlati tapasztalatokat⁷⁶⁰ összegezve a széles kör megállapíthatóságánál eddig figyelembe vett szempontok voltak különösen:

- az üzletben lévő árukészlet jelentős mennyisége és értéke,
- a kereskedelmi egységek száma,
- az üzlet nagy vonzáskörzete,
- rövid időn belül több alkalommal elkövetett jogsértés,
- a vállalkozás széles körű és intenzív reklámtevékenységet folytat,
- a vállalkozás üzlete a település kereskedésre szolgáló központjában helyezkedik el,
- ha a hasonló üzletek száma a település jellegéből adódóan számottevő (pl. üdülőkörzet), abból arra lehet következtetni, hogy ezen üzletek látogatottak,
- jelentős a vállalkozás által üzemeltetett internetes webáruház látogatottsága,
- internetes böngészőbe beírt keresőszóra a program első helyre emeli ki az internetes hirdetést,
- jelentős az utasforgalom száma.

A Legfelsőbb Bíróság BH2009. 246. számon közzétett döntése is szempontokat ad a mérlegeléshez. E szerint a fogyasztók körének érintettségét jellemző adatok: a település nagysága, lélekszáma, a hasonló profilú üzletek száma, és az árbevétel. Viszont nem

⁷⁶⁰ Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél 1. pontja.

jelenthet szempontot a vállalkozásnak a versenytársakkal összehasonlítva fennálló piaci részesedése, a vásárlói panaszok száma, vagy az értékesített áru mennyisége, mivel a vállalkozás jogellenes tevékenységének széles körű kiterjedtségét az érintett fogyasztói kör alapján kell megítélni.

Az előzőekben felsorolt körülményekből látható, hogy azok gyakran köztudomású tényeken alapulnak. Ilyen hiányában bármely a széleskörű érintettséget alátámasztó adat bizonyítása a felperest terheli.

A Legfelsőbb Bíróság a BH2004. 108. számon közzétett ügyben elvi élel állapította meg, hogy a fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti. Az ítélet indokolása szerint a jogerős ítélet a felperes keresetét azért utasította el, mert nem találta megvalósultnak azt a törvényi feltételt, mely szerint az alperes kifogásolt tevékenysége révén a fogyasztók széles köre érintett lenne, mert csak mintegy 60 000 fogyasztó kifogásolta az alperes új számlázási rendszerét, ugyanakkor az alperes szolgáltatását ennél lényegesen többen veszik igénybe. Ezért a jogerős ítélet mellőzte azon törvényi feltétel vizsgálatát, hogy az alperes tevékenysége jogszabályba ütközött-e vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság véleménye szerint a jogerős ítélet téves jogi álláspontot foglalt el, amikor kizárólag az intézkedés ellen kifogással élő fogyasztók számából vont le olyan következtetést, hogy a fogyasztók széles köre nem érintett. A törvény szövegéből ugyanis nem következik annak kizárólagos vizsgálata, hogy hányan éltek kifogással, hanem annak van jelentősége, hogy a kérdéses tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti.

Másik ügyben a megyei bíróság jogerős ítélete megállapította, hogy a fogyasztóvédelmi törvény nem tartalmaz olyan rendelkezést, hogy a fogyasztók széles körének érintettségét a forgalmi adatok és az előfordult jogszabálysértések számának összevetésével kellene meghatározni. Így nem tévedett az elsőfokú bíróság, amikor nem vizsgálta az áruház eladási adatait és a vevők számát. A termékek árának feltüntetése olyan szabálytalanság, amely hipermarket áruház esetében a fogyasztók széles körét érinti, függetlenül attól, hogy az adott termékből hány darab van kitéve a polcon.⁷⁶¹

Az előbb ismertetett esetekben a bíróságok a potenciális fogyasztói kör védelmét szem előtt tartva állapították meg a „széles kör” mérlegelési szempontjait. A hatályos polgári

761 Pest Megyei Bíróság 5.Pf. 22519/2010/4.

perrendtartás viszont az Fgytv. szabályozásához képest többletfeltételeket tartalmaz, amely szűkíti a fogyasztók széles körének meghatározása során figyelembe vehető körülményeket. A Pp. 574. §-ának (1) bekezdése alapján a keresetben kötelezően meg kell határozni azt, hogy milyen módon kell igazolniuk az egyedi jogosultaknak az érintett jogosulti csoporthoz való tartozásukat ahhoz, hogy az ítélet alapján javukra teljesítés történhessen, illetve az ítélet rájuk alkalmazható legyen. *Mivel a kereset kötelező alaki kelléke lett az érintett jogosulti kör pontos behatárolása, a fogyasztók széles körét megalapozó tényezők köre is megváltozik.* A korábbiakkal ellentétben aligha lehet a fogyasztók széles körét a jövőben olyan adatokkal igazolni, mint egy webáruház honlapjának a látogatottsága, vagy az érintett vállalkozás forgalmi adatai. Ezek az adatok csak *a potenciális fogyasztók körére* vonatkozóan adnak támpontot, vagyis azokra akik találkoznak a vállalkozás kereskedelmi tevékenységével (pl. megnézik a honlapján az ajánlatait, termékeit, szerződési feltételeit), de még szerződéses kapcsolatba nem kerültek vele, így a perben érvényesíthető igényük sem merülhet még fel. Látható, hogy a Pp. védelmi rendszere a kollektív fogyasztói jogok absztrakt védelméhez képest a sérelmet szenvedett fogyasztók igényérvényesítésének elősegítését helyezi előtérbe, és ezáltal lehatárolja a fogyasztók széles körét meghatározó feltételek széleit.

c) A jelentős nagyságú hátrány

Az Fgytv.-ben a „jelentős nagyságú hátrány” vonatkozásában sem találunk definíciót, vagy jogalkalmazást segítő szempontokat, ugyanúgy, mint a széles körű érintettség esetében. E feltételnek a megvalósulása is teljes egészében jogalkalmazói mérlegelés tárgyát képezi. Az eddigi bírói gyakorlatot alapul véve az adott alperes vállalkozás tevékenysége jelentős nagyságú hátrányt okozott:

- tűz- vagy áramütés-veszélyes termékforgalmazásával,
- egészségkárosító áruk értékesítésével,
- fulladásos kockázatot okozó, balesetveszélyes gyermekjátékok árusításával.⁷⁶²

A „hátrány” nem azonosítható a kár fogalmával, nem feltétele, hogy az anyagi következménnyel bírjon. Hátránynak tekinthető bármely olyan a fogyasztókat érintő

⁷⁶² Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél I.1. pontja.

tevékenység, amely ténylegesen alkalmas lehet arra, hogy kedvezőtlen hatással legyen valamely fogyasztói érdekre, akár erkölcsi, anyagi, testi épséggel kapcsolatos, stb. természetű legyen. A jelentős nagyság bekövetkezését nem feltétlen az érintett fogyasztók száma határozza meg, hanem az adott tevékenységgel összefüggésben fokozottan védendő fogyasztói érdek (pl. egészség, fiatalkorúak fejlődése, befolyásolhatóság, stb.). Kiemelt védelemben részesülő fogyasztók esetében a személyek kis száma ellenére is megállapítható. A törvény szövegéből következően a fogyasztók széles körének érintettségénél kifejtettekhez hasonlóan a jelentős hátrány megállapításának nem feltétele a hátrány tényleges bekövetkezése, elég ha annak reális esélye fennáll, az persze kérdés, hogy ilyen esetben milyen tartalmú kötelezést hozhatna a bíróság.

A Legfelsőbb Bíróság a jelentős nagyságú hátrány feltételét értelmezte a Pfv.IV.20.587/2011/6. számú ügyben: „Az elsőfokú bíróság az Fgytv. 39. § (1) bekezdése alapján megállapította, hogy az alperes tevékenységével a fogyasztóknak jelentős nagyságú hátrányt okozott. Döntése meghozatalánál jelentőséget tulajdonított annak, hogy a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény (Grtv.) 18. § (2) bekezdés *d)* pontjában meghatározott, fokozott védelem alatt álló intézmények 200 méteres légvonalban mért körzetében történt az alkoholtartalmú termékek reklámozása, ami a Grtv. 8. §-át megsértette. A (...) Gimnázium esetében külön értékelte, hogy az intézmény két vendéglátóipari egységgel, illetve az ott elhelyezett szabadtéri reklámokkal érintett volt, ezért a felperes által hivatkozott jelentős hátrány még nagyobb mértékben valószínűsíthető. Értékelte azt is, hogy egyes közoktatási intézmények nemcsak általános iskola, hanem középiskola, gimnázium, szakközépiskola, diákotthon, gyermekotthon nevet viselnek, ami feltételezi, hogy több korosztály nagy számban tartózkodik az intézményben. Olyan rendezvényekre is sor kerül a közoktatási intézmények jellegéből adódóan, ami az általános életpasztorátok szerint növeli az érintett korosztály létszámát. Az egészségügyi intézmények esetében nyilvánvalóan a védendő korosztály, a 18. életévét még be nem töltött személyek, továbbá az állapotuknál, betegségüknel fogva kiszolgáltatottabb személyek védelmét szolgálja a jogszabályi rendelkezés. A Grtv. többször is utal arra, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonít a jogalkotó a fiatalkorúak egészsége védelmének.”

2.3.4. A keresetindítási határidő számítása

Az Fgytv. 38. §-ának (2) bekezdése szerint a kereset - vagy ha külön törvény a fogyasztók polgári jogi igényeinek elévülésére rövidebb időtartamot állapít meg, akkor az alatt az időtartam alatt - a törvény szóhasználata értelmében a „jogsértés bekövetkezését” követő három éven belül nyújtható be. A jogsértés bekövetkezésének napját azonban nem határozza meg a törvény, így nem teszi egyértelművé, hogy az eljárási határidő számításakor a kezdőnap meghatározásánál milyen szempontot kell alapul venni. Így például szóba jöhet a határidő első napjaként a jogsértéssel érintett termék forgalomba hozatalának napja, a jogsértés fogyasztó általi észlelése, panasz esetén a felvételének időpontja, a hatósági ellenőrzés napja, a hatósági határozat meghozatalának a napja, illetőleg a határozat jogerőre emelkedésének napja, a szerződéskötés napja, a szerződési feltételek közzétételének napja stb. A Legfelsőbb Bíróság a Kfv.IV.37.591/2009/5. számú döntésében világosság tette, hogy a jogsértés a fogyasztóvédelmi rendelkezések megsértésével bekövetkezik.

Folyamatos jogsértéseknél az abból eredő követelés - a perindításra vonatkozó határidő - a jogsértés megszűnésekor kezdődik, vagyis nem a próbavásárlás időpontjában, hanem például akkor, amikor az árut a forgalomból kivonták.⁷⁶³

Az Fgytv.-ben megállapított határidő jogvesztő határidő, vagyis a jogszabályban megjelölt napon feltétlenül lejár. A Legfelsőbb Bíróságnak a bírósági eljárást megindító keresetlevél vagy kérelem késedelmes benyújtásáról szóló 4/2003. polgári jogegységi határozatában foglaltak szerint a keresetindítási határidő nem a bírósági eljárás része, mert az alanyi (anyagi) joghoz, jogviszonyhoz kötődik, és mint ilyen, szükségképpen anyagi jogi természetű. A keresetindítási határidő számításánál - amennyiben jogszabály másként nem rendelkezik - a határidő elmulasztása alóli kimentés szabályait nem lehet alkalmazni, vagyis a fél a keresetindítás határidejét akkor is elmulasztja, és a bíróság a keresetet visszautasítja, ha megállapítható, hogy külön jogszabály a keresetindításra határidőt állapít meg, ezt a felperes elmulasztja, akkor is ha igazolási kérelmet terjeszt elő. Lényeges tehát, hogy a keresetlevelet nem elég a határidő utolsó napján postára adni. Mivel a 4/2003. Polgári jogegységi határozat a keresetindításra nyitva álló határidő tekintetében általánosságban megállapítja, hogy az anyagi jogi természetű, ez azt

⁷⁶³ Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél I.1. pontja.

eredményezi, hogy a keresetlevélnek legkésőbb a határidő utolsó napján meg kell érkeznie a bíróságra.

Viszont kérdésként merül fel, hogy az elektronikus ügyintézés mellett mi minősül a kereset benyújtására rendelkezésre álló utolsó napnak. Ugyanis a Pp. 146. §-ának (6) bekezdése szerint a napokban, munkanapokban, hónapokban vagy években megállapított határidő az utolsó nap végével jár le, a bírósághoz intézett beadvány előterjesztésére és a bíróság előtt teljesítendő cselekményekre megállapított határidő azonban *már a hivatali idő végével lejár*. Tehát kérdés, hogy a keresetnek a határidő utolsó napján a munkaidő végéig meg kell-e érkeznie, mert ebben az esetben a bíróságnak már a Pp.176. §-a (1) bekezdésének *i*) pontja alapján vissza kell utasítania.

Az e körben kialakult többségi felsőbb bírósági álláspont szerint⁷⁶⁴ a Pp. 612. §-a elektronikus kapcsolattartás esetén a beadványokra vonatkozóan – a Pp. 146. § (6) bekezdésétől eltérően – úgy rendelkezik, hogy ha a perben a kapcsolattartás elektronikus úton történik, a napokban, munkanapokban, hónapokban vagy években megállapított határidő esetén nem lehet alkalmazni a határidő elmulasztásának következményeit, ha a bírósághoz intézett beadványt legkésőbb a határidő utolsó napján elektronikus úton az informatikai követelményeknek megfelelően előterjesztették. A Pp. 604. §-a szerint a Pp. XLVI. fejezetében az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szabályok a határidők számítására speciális, az általános papír alapú eljárástól különböző szabályozást adnak. A Pp. 612. §-ában írtak lényege, hogy a kérelem benyújtására vonatkozó határidők számítása szempontjából nem a kötött munkaidejű papír alapú ügykezelés szerinti iktatása, hanem az informatikai rendszerbe való érkezés az irányadó. A kettő közötti érdemi különbség, hogy a papír alapú beadvány csak munkaidőben érkeztethető ügy, hogy az később is igazolható legyen, míg elektronikus ügyintézésnél ez a korlát nem áll fenn. Ezért az elektronikus ügyintézésre irányadó szabályozás a modern informatikai környezethez igazodva már nem tesz különbséget az érkezés szempontjából a munkaidő vége és a nap vége között. A Pp. 604. §-a és a 612. §-a a beadvány benyújtására pedig az általános rendelkezésekhez képest speciális elektronikus ügyintézési szabályokat rendel alkalmazni, amely – összhangban a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII.

764 Debreceni Ítéltábla Gf.III.30.155/2019/7. számú ítélete, BH2017. 231., Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.133/2017/5., Fővárosi Ítéltábla 14.Cgf.44.184/2009/2. számú határozata (BDT2009. 2117.), Debreceni Törvényszék Pf.20.556/2017/8. határozata (megjelent: Bírósági Döntések Tára 2019/7-8.), Győri Ítéltábla Pf. 20.220/2018/4. számú ítélete.

1.) IM rendelet 75/C. §-ának (5b)⁷⁶⁵ bekezdésében írtakkal – a nap végéig teljesítettnek tekinti az elektronikus úton benyújtott beadványt. A keresetlevél, mint bírósághoz intézett beadvány előterjesztése az Országos Bírósági Hivatal által működtetett informatikai rendszeren keresztül történik, mely folyamatosan rendelkezésre áll és a benyújtott beadványokról visszaigazolást küld, erre tekintettel elektronikus ügyintézés esetén nem értelmezhető a hivatali munkaidő vége.

2.3.5. A közérdekű per jogkövetkezményei

A fogyasztóvédelmi per sarkaltos kérdése a jogkövetkezmény. Az Fgytv. preambulumban felsorolt fogyasztói alapjogok közül a jogorvoslat jogából fakad, hogy a fogyasztók hatékony védelme érdekében biztosítani kell jogaik érvényesíthetőségét, kikényszeríthetőségét, melyre csak szükséges és arányos jogkövetkezmény alkalmazását biztosító eljárás mellett van lehetőség. A Legfelsőbb Bíróság a Pfv.VIII.21.007/2008/6. számon hozott ítéletében rögzítette, hogy a fogyasztóvédelem differenciált szankciórendszerében az Fgytv. által lehetővé tett keresetindításnak, az indítványozott szankciók alkalmazásának az általános és egyéni megelőzést egyaránt szolgálnia kell.

a) Jogsértés megállapítása, kártérítésre vagy követelés teljesítésére kötelezés

A jogszabályok (versenyjogi, fogyasztóvédelmi, pénzügyi) megsértéséből eredő polgári jogi igény érvényesítése iránt indított pernek csak az a per minősül, amelyben a fél a Ptk.-ban szabályozott valamely anyagi jogi igényt (jellemzően kártérítési igényt) érvényesíthet. A fogyasztóvédelmi közérdekű kereset perjogi szempontból a törvény 2012-es módosításáig ún. pozitív megállapítási keresetként volt minősíthető, amely a fogyasztók jogai megsértésének megállapítására irányult. A megállapítási kereset feltétele a jogvédelem szükségessége volt. A megállapítás az érintett fogyasztók a

⁷⁶⁵ A beadványt akkor kell benyújtottnak tekinteni, ha az informatikai rendszer befogadás-visszaigazolást küldött, és adathordozón történő benyújtás esetén az adathordozót törvény által meghatározott határidőben nyújtották be.

kollektív jogait sértő tevékenységgel, illetőleg a jelentős nagyságú hátrány okozásával szemben való jogvédelem végett volt szükséges, és ez alapozta meg a megállapítási kereset további feltételét is, miszerint a felperes a jogviszony természeténél fogva teljesítést nem követelhet. A Fővárosi Ítélőtábla 4.Pf.21.832/2011/4. számú ítéletében a fogyasztóvédelmi megállapítási keresettel kapcsolatosan kifejtette, hogy a kereset előterjesztésének feltételeit speciálisan, a perindítás sajátos céljának megfelelően kell vizsgálni. Ilyen perekben a jogmegóvás szükségletének nem a felperes, hanem a keresetindítással védendő fogyasztók tekintetében kell fennállnia. Egyebekben azonban a megállapítási kereset feltételei nem térnek el az általános követelményektől.

A közérdekű perben tehát nem volt lehetőség a jogsértést szenvedett fogyasztók egyéni kárigényének érvényesítésére. Az Fgytv. 2012-es módosításig hatályban lévő rendelkezési ilyen felhatalmazást nem tartalmaztak. A perindító sem kártérítési, sem más a Ptk.-ban szereplő reparatív egyedi anyagi jogi igény érvényesítése miatt kereseti kérelemmel nem élhetett.

Az Fgytv. 2012-es módosítását követő perindításra felhatalmazást adó 38. § és 39. §-ai már lehetővé teszik a polgári jogi igényérvényesítést. A módosítás után a perben kérhető jogkövetkezmény tekintetében kiegészült a marasztalás lehetőségével is, miközben a megállapítási kereset feltételei is megváltoztak, részben az új Pp. erre vonatkozó rendelkezéseinek hatályba lépésével. A marasztalás tekintetében az Fgytv. 38. §-ának (3) bekezdése vezette be azt a lehetőséget, hogy ha a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, illetve egyéb követelés esetén a követelés tartalma - a jogsértéssel érintett egyes fogyasztók egyedi körülményeire tekintet nélkül - egyértelműen megállapítható, a fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást a követelés teljesítésére.

A megállapítási kereset feltételei is változtak a 2012-es módosítással. Az Fgytv. 38. §-ának (3) bekezdése szerint abban az esetben, ha a marasztalásnak nincs helye, a perindító kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a jogsértő ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. A szabály alkalmazásánál figyelembe kell venni a Pp. közérdekű perekre vonatkozó 574. §-ának (3) bekezdését is, mely szerint a perben megállapítás iránti kereset akkor terjeszthető elő, ha

az egységes marasztalás nem lehetséges, mert az érintett jogosultak vonatkozásában a marasztalás összege, illetve az ezt megalapozó tények nem azonosak, azonban a megállapítani kért jog tekintetében fennáll az azonosság.

b) A jogsértés abbahagyása és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől, és a sérelmes helyzet megszüntetése és a jogsértést megelőző állapot helyreállítása

A fogyasztóvédelmi per célja a prevenció, vagyis annak biztosítása, hogy a jogsértő vállalkozás, illetve a hasonló jogsértő tevékenységet folytató vállalkozások a jövőben jogkövető magatartást tanúsítsanak. Ebből következik, hogy a jogellenes magatartással szemben a fogyasztók széles körének védelme, illetve a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése csupán megállapítással nem érhető el, ahhoz szükséges a jogsértő tevékenységtől való eltiltás, esetleg valamely magatartásra való kötelezés. A Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.832/2011/4. számú ítéletének indokolásában olvashatjuk, hogy a fogyasztók jogainak az alperessel szembeni megóvását a megállapítás nem szolgálja, a jogvédelemhez általában az alperes kötelezése vagy magatartástól való eltiltása szükséges.

E felismerés mentén a bíróságok azt a gyakorlatot alakították ki – a fogyasztóvédelmi törvény tételes jogi rendelkezése hiányában –, hogy ha a közérdekű kereset alapján induló fogyasztóvédelmi perben a jogsértés megállapítása mellett helye van a szükséges intézkedések megtételére való kötelezésnek, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régi Ptk.) 341. §-ának (1) bekezdése alapján döntenek az eltiltásról. A Ptk. e rendelkezése szerint károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, illetőleg kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére és - szükség szerint - biztosíték adására.

A hivatkozott rendelkezés alapján az alperes nem csak általában a jövőre nézve volt eltiltható valamilyen jogsértő magatartástól, hanem kötelezhető volt arra is, hogy a jogsértés abbahagyása érdekében valamilyen magatartást tanúsítson. Például jogsértő reklámok megjelenése tárgyában kötött szerződések további teljesülését akadályozza meg, honlapjáról távolítsa el a jogsértő tartalmakat, tegyen közzé a jogszabálynak megfelelő tájékoztatást stb. A tényállás által megkövetelt „károsodás veszélye” a

jogsértés újabb bekövetkezése, amely törvény által védett fogyasztói érdekek sérelmével járna.

A Ptk. 341. §-ának (2) bekezdése szerint az (1) bekezdésben írt szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a károsodás veszélyét tisztességtelen gazdasági tevékenységgel idézték elő. A tisztességtelen gazdasági tevékenységek körét a Tpv. jelölte ki az Fttv. 2008. június 28. napján történt hatályba lépéséig. Azóta a Tpv. fogyasztók megtévesztésének tilalmáról szóló rendelkezései csak a vállalkozások egymás közötti magatartásaira terjednek ki, ugyanis a fogyasztó-vállalkozás viszony keretében megvalósuló megtévesztő magatartásokat a hatályba lépése óta az Fttv. rendelkezési tartalmazzák. Ebből következően a Ptk. 341. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés az Fttv.-ben lévő tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok esetében is alkalmazható volt, egészen a 2012-es Fgytv. módosításig.

Egy üzletlánccal szemben indult ügyben a megyei bíróság ítéletében a Ptk. 341. §-ának (1) és (2) bekezdéseire figyelemmel kifejtette, hogy az ellenőrzések eredményeinek ismeretében az alperes nem, vagy nem kielégítően tette meg a jogsértések megelőzéséhez szükséges intézkedéseket, és a többszöri bírságolás ellenére is fennáll a jövőbeli jogsértés, károsodás veszélye. Az alperes a jogerős ítélet ellen felülvizsgálati kérelemmel élt, a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését, a kereset elutasítását kérte. Arra hivatkozott, hogy a jogerős ítélet sérti a Fgytv. 39. §-ának (1) és (3) bekezdését, a Ptk. 341. §-át és a Pp. 221. §-át. A Legfelsőbb Bíróságnak a felülvizsgálati eljárásban hozott Pfv.VII.20.192/2011/4. számú ítéletében foglaltak szerint a fogyasztóvédelmi hatóság által feltárt és szankcionált konkrét jogszabálysértéseket lehet, hogy megszüntette az alperes, de az adott típusú jogszabálysértés rövid időn belül többször több terméknel ugyanúgy megvalósult, ezért megalapozottan állapította meg a bíróság, hogy a fogyasztói érdekek védelme a fogyasztói bírsággal nem volt eredményesen biztosítható, ezért a bíróság jogszabálysértés nélkül tiltotta el az alperest a további jogsértéstől, az Fgytv. preambulumban meghatározott célok elérése érdekében.⁷⁶⁶

Az ismertetett döntéssel ellentétben a Legfelsőbb Bíróság a Pfv.VIII.21.007/2008/6. számú ügyben nem látta megállapíthatónak a veszélyeztető magatartástól való eltiltást, illetőleg a megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére kötelezést megalapozó feltételek fennállását. Az ítélet indokolásában foglaltak szerint a megállapított jogsértésektől történő eltiltásra irányuló indítványnak gyakorlati jelentősége nem lehetne,

766 Pest Megyei Bíróság 5.Pf. 22519/2010/4.

mivel az alperes a próbavásárlást követő legrövidebb időn belül a megállapított jogszabálysértéseket kiküszöbölte és a megelőzésükhöz szükséges intézkedéseket megtette. Ezen felül az ítéletben foglaltakból az is lényeges, hogy Legfelsőbb Bíróság álláspontjából következően a Ptk. 341. §-ának (1) bekezdésében foglalt alkalmazásának lehetőségét érdemben vizsgálni kellett.

Az Fgytv. 2012-es módosítása óta, így az „új” Ptk. tekintetében sincs már szükség a károsodás veszélye miatti Ptk. rendelkezés felhívására.⁷⁶⁷ Ugyanis az Fgytv. 2012-es módosítása óta – az Fgytv. speciális rendelkezése alapján - a 39. §-ban feljogosítottak kérhetik a kereseti kérelemben a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, illetve a sérelmes helyzet megszüntetését és a jogsértést megelőző állapot helyreállítására való kötelezést. A különbségtétel egyszerű indoka, hogy a 38. §-ban foglalt esetben a fogyasztóvédelmi közigazgatási hatósági eljárásban e jogkövetkezmények önállóan alkalmazhatók a per megindítása előtt.

c) Az ítélet közzététele

A fogyasztóvédelmi szankciórendszer sarkalatos eleme az ítélet közzététele. Az Fgytv. módosítás előtti 39. §-ának (3) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a bíróság az ítéletben feljogosíthatja az igény érvényesítőjét, hogy a jogsértő költségére az ítéletet országos napilapban közzétegye. A Legfelsőbb Bíróság EBH2011.2312. számon közzétett döntésében világossá tette, hogy a közzétételre való kötelezés azt a célt szolgálja, hogy a fogyasztók részvétele nélkül zajló közérdekű perben született döntés tartalmáról a fogyasztók legszélesebb köre tudomást szerezzen. A közzétételnek a fogyasztók pusztán informálásán nyilvánvalóan túlmutató hatása van. A szankció alkalmazása alapján feltételezhető, hogy annak visszatartó ereje lesz olyan más vállalkozások vonatkozásában is, akik az üzleti forgalomban hasonló magatartást tanúsítanak. Emellett a jogsértő magatartás lényegének közlése révén hozzájárul a fogyasztói tudatosság növeléséhez, a fogyasztókat megtévesztő információk leleplezéséhez. Mindezzért a közzététel jogintézménye alkalmas eszköz arra, hogy hosszú távon is elősegítse a fogyasztók védelmét. Számos hazai példa megmutatta már, hogy a közzététel nem csupán a sajtóban

⁷⁶⁷ Ptk. 6:523. §

való megjelenítéssel jár, hanem hatása, különösen az internet közvéleményt informáló ereje révén jóval szélesebb körben érvényesül (*e-justice* hatás).

A közzétételre való feljogosítás célja az Fgytv. preambulumban meghatározott fogyasztói érdekek védelme, ennek biztosítása végett az újabb jogsértés egyéni és általános megelőzése. A jogvédelem szükséges és arányos szankció alkalmazásával biztosítható. A bírói gyakorlatban kialakult elvek szerint a közzététel alkalmazásának mérlegelésénél két szempontot kell vizsgálni. Egyrészt a jogsértő tevékenység tárgyi súlyát, másrészt azt, hogy a szankciónak biztosítania kell az általános prevenció érvényesülését. A jogsértés tárgyi súlyának megítélése bírói mérlegelés feladata. Az eddigi eseti döntéseket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy az ítélet közzétételére való feljogosítást megalapozza, ha:

- a jogsértő tevékenység alkalmazására a fogyasztók jelentős rétegével szemben került sor,
- a jogsértés ismétlődő jellegű,
- a jogsértő tevékenység a vállalkozás folyamatos gyakorlatán alapul,
- a vállalkozás elmulasztotta megtenni a további jogsértés megakadályozásához szükséges intézkedéseket,
- a vállalkozásnak a közigazgatási hatósági eljárásban történő elmarasztalása nem vezetett eredményre,
- a fogyasztók széles körben terjesztett megtévesztő tájékoztatásban részesültek,
- a jogsértő tevékenység a kereset alperessel való közlése után is folytatódik,
- a megsértett jogszabályi rendelkezések széles körűek.

A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint az országos napilapban történő közzététel igénylésének elbírálása során támpontot jelentenek az Fgytv. 51. §-ának a rendelkezései, amelyek differenciálnak a közzététel alkalmazása szempontjából a fogyasztóvédelmi jogszabálysértések tárgyi súlya alapján. Ez alapján különösen indokolt a közzététel:

- nem biztonságos termék forgalmazása esetén,
- környezetvédelmi okból,
- a fogyasztók testi épségének, egészségének védelme érdekében,
- a fogyasztók széles körét érintő kárral fenyegető veszély elhárítása érdekében,
- fiatalok számára alkoholtartalmú ital, dohánytermék, illetve a szexuális termék forgalmazása esetén.

Az ítélet közzétételét megalapozó súlyú jogsértést állapított meg a Legfelsőbb Bíróság a Pfv.VII.20.192/2011/4. számú ügyben. Az ítélet indokolása szerint a fogyasztóvédelmi hatóság által feltárt és szankcionált konkrét jogszabálysértéseket lehet, hogy megszüntette az alperes, de az adott típusú jogszabálysértés rövid időn belül többször több terméknel ugyanúgy megvalósult, ezért megalapozottan állapította meg a bíróság, hogy a fogyasztói érdekek védelme a fogyasztói bírsággal nem volt eredményesen biztosítható, ezért a bíróság jogszabálysértés nélkül tiltotta el az alperest a további jogsértéstől.

A Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.587/2011/6. számú ítéletében azt fejtette ki, hogy a közigazgatási eljárás lefolytatása a közigazgatási eljárásban kiszabott szankció, a speciális megelőzés körébe tartozik. Emellett azonban érvényesülnie kell az általános generális prevenciónak is, ezért az elsőfokú bíróság helyesen elfoglalt jogi álláspontja szerint ez azzal érvényesül, hogy a felperes a bírósági határozat rendelkező részét közzéteszi az országos napilapban.

A Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.21.007/2008/6. számon hozott ítéletében foglaltak szerint a mérlegelés lehetősége azt biztosítja, hogy a közzététel intézménye betölthesse a nyilvánosság megfelelő tájékoztatásának a funkcióját, a jelentéktelen jogsértések tömegének közzététele azonban ne rontsa le a jogintézmény súlyát.

Az Fgytv. egyértelműen meghatározza, hogy maga az ítélet, és nem a bíróság, vagy a felek által meghatározott szövegű közlemény teendő közzé. Ezért a közlemény szövegére vonatkozóan az igény érvényesítőjének nem kell kereseti kérelmet előterjesztenie. Az eddigi gyakorlatban úgy került alkalmazásra az Fgytv. 39. §-ának (3) bekezdése, hogy észszerűségi és költségtakarékossági okokból „csak” az ítélet rendelkező részét tették közzé a felperesek.

A 2012-es módosítást követően már nem a közérdekű igényérvényesítő jogosult, és nem az ítélet közzétételére, hanem a bíróság az igény érvényesítőjének kérelmére ítéletében elrendelheti, hogy a vállalkozás saját költségére közlemény közzétételéről gondoskodjon. Ez annyiban ésszerű megoldás, hogy a módosítás előtt a felperes előlegezte meg a közzététel költségét, amelyet utána a pervesztes vállalkozáson kellett behajtania. A módosítás alapján a közzététel költségeit eleve az alperes vállalkozás fizeti meg.

2.3.6. A közérdekű per hatása az egyéni fogyasztók igényeire

A közérdekű igényérvényesítés az Fgytv. 2012-es módosítása óta törvényi szinten deklaráltan elősegíti az egyedi igények bíróság előtti érvényesítését. Ez időszakot megelőzően is nyilván hatással volt a közérdekű perben hozott jogerős ítélet a fogyasztói igényekre, hiszen mint a jogsértést megállapító bírói döntés felhasználható volt a fogyasztó egyedi ügyében is, de a 2009/22EK irányelv alapján nem volt kötezettségünk az egyedi igények érvényesítését biztosító mechanizmus bevezetésére.

Az Fgytv. módosítását követően viszont az egyedi igény elősegítése előtérbe került: ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a jogsértő ellen indított perben már csak kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. Ha a bíróság nem csak a jogsértést állapította meg, hanem a vállalkozást kifejezetten követelés teljesítésére is kötelezte, a vállalkozás köteles a fogyasztók igényét az ítéletnek megfelelően kielégíteni. Önkéntes teljesítés hiányában a jogosult fogyasztó kérheti az ítélet bírósági végrehajtását. A fogyasztó jogosultságát a bíróság az ítéletben meghatározott feltételek alapján a végrehajtási lap kiállítására irányuló eljárásában vizsgálja. A Kúria közérdekű fogyasztóvédelmi perben hozott, BH2021. 106. számon közzétett döntésében világosan rögzítette, hogy a közérdekű keresetindítással érintett, marasztalásra irányuló perben a bíróságnak olyan határozatot kell hoznia és olyan szövegű közlemény közzétételét kell elrendelnie, amely alapján a jogosult fogyasztók felismerik a teljesítés követelésére való jogosultságukat, valamint önkéntes teljesítés hiányában a bírósági végrehajtás érdekében lehetséges számukra a jogosultság igazolása, a bíróság számára pedig annak elbírálása. A teljesítésre kötelező bírósági ítéletnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az alapján a bíróság elrendelhesse a végrehajtást.

Emellett a fogyasztó párhuzamosan maga is pert indíthat, és a módosítás előtt is indíthatott. Ugyanis az Fgytv. 38. §-ának (7) bekezdése, valamint a 39. §-ának (4) bekezdése is úgy szól, hogy a közérdekű igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. E körben a 2012-es módosítás nem hozott változást.

Viszont a *perindítás határideje* kapcsán az igényt érvényesíteni kívánó fogyasztóknak 2018-tól, az új Pp. hatályba lépésével egy új szempontot is figyelembe kell venni. A Pp.

579. §-a értelmében a közérdekű per megindítása az érintett jogosultak vonatkozásban igényérvényesítésnek minősül, vagyis a követelés bíróság előtti érvényesítésének joghatása beáll annak ellenére, hogy nem vesznek részt a perben. A Pp. szövege e tekintetben visszahivatkozik a Ptk.-ra, és kimondja, hogy közérdekű kereset a követelés érvényesítésének minősül a Ptk. 6:25. §-a (1) bekezdésének c) pontja alkalmazásában.⁷⁶⁸ Ez utóbbi rendelkezés ilyen kiemelt ismertetésének azért van jelentősége, mert a Pp. csak a hatályos Ptk.-ra utal, viszont nem rendelkezik arról, hogy kell-e alkalmazni a jogszabályhelyet az 1959-es Ptk. hatálya alatt létrejött szerződésekből eredő igények tekintetében. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvénynek (Ptké.) a Ptk. Hatodik Könyvéhez kapcsolódó átmeneti rendelkezései szerint a Ptk. hatálybalépésekor fennálló kötelekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb köteleket is – a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni (Ptké. 50. §). Tehát ha szigorúan értelmezzük e szabályokat az 1959-es Ptk. idején született szerződések vonatkozásában nem lehetne alkalmazni a Pp. által felhívott „új” Ptk. szabályát. Így egy olyan közérdekű keresetindítás esetén, amely – például a jogsértés folyamatossága révén – visszanyúlik a korábbi időszakra is, az 1959-es Ptk. hatálya alatt született szerződések nem kerülnének jogvédelem alá. Feltehetően nem ez volt a jogalkotó szándéka, és nem is feltétlenül kell ezt a jogértelmezést elfogadni. Az 1959-es Ptk. 327. §-ának (1) bekezdése a Ptk. 6:25. §-a (1) bekezdésének c) pontjának egyező szabályt tartalmazott az elévülés megszakító tények tekintetében, ezért úgy gondoljuk, hogy ezen összefüggés alapján a közérdekű kereset időbeli hatálya visszanyúlik a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésekre is.

Még egy lényeges új rendelkezés, amelyet az igényt érvényesíteni kívánó fogyasztónak figyelembe kell vennie. A Pp. 579. §-a szerint a kereset elutasítása esetén az elévülés a kereset megindításától az elutasítás időpontjáig nyugszik annak a jogosultnak a vonatkozásában, aki az egyéni keresetindításhoz való jogát az 578. §-ban meghatározott módon fenntartotta. E fenntartás hiányában a közérdekű perben hozott

⁷⁶⁸ Ptk. 6:25. § (1) bekezdés c) pontja: „Az elévülést megszakítja a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott.”

ítélet a fogyasztó esetleges folyamatban lévő vagy később megindítandó egyedi pere tekintetében *anyagijogerőhatással* rendelkezik. Az anyagi jogerőhatásnak az a lényege, hogy egy adott per elbírálása milyen jellemzőkkel bíró másik per megindítását zárja ki. Vagyis ha anyagi jogerőhatás nem keletkezik, az csak annyit jelent, hogy az érintett jogosult egyedi pert is indíthat, viszont az anyagi jogerőhatás hiánya nem akadályozza annak, hogy a közérdekű perben hozott ítélet kedvezményeiből részesüljön, ha az ítélet hatálya rá kiterjed.⁷⁶⁹ Az anyagi jogerőhatás kiterjed az alperes vállalkozás esetleges új keresetindítására, továbbá az érintett jogosultak közül azoknak az új keresetindítása vonatkozásában, akik esetében a következő feltételek teljesülnek:

- a) az alperes az érintett jogosultat az ítélet közlésétől számított harminc napon belül egyedileg, írásban értesíti a perben hozott jogerős ítéletről,
- b) az alperes az értesítésben tájékoztatást ad arról is, hogy az ítélet anyagi jogerőhatása az érintett jogosultra is kiterjed, kivéve, ha a jogosult az értesítés kézhezvételétől számított hatvan napon belül írásban bejelenti az alperes számára, hogy az egyéni keresetindítás jogát fenn kívánja tartani, és
- c) az érintett jogosult nem tette meg a b) pont szerinti bejelentést.

Az érintett jogosultak közül azokat a jogosultakat, akiket az alperes személyesen nem értesített, úgy kell tekinteni, mint aki az egyéni keresetindításhoz való jogát fenntartotta.

2.3.7. Az ítélet hatálya

Az Fgytv. 1. §-a szerint „E törvény hatálya - külön törvény eltérő rendelkezése hiányában - a vállalkozások azon tevékenységére terjed ki, amely a fogyasztókat érinti vagy érintheti.” Az e szakaszhoz fűzött miniszteri indokolás szerint az Fgytv. hatálya a Magyar Köztársaság területén végzett azon tevékenységekre terjed ki, amely a fogyasztókat érintik vagy érinthetik. A törvény területi hatály-meghatározásán keresztül egyértelműen kijelölhető az ítélet *területi* hatálya is. Figyelembe véve a határon átnyúló jogsértésekkel kapcsolatos a joghatóság és az alkalmazandó jog kapcsán kifejtetteket, a közérdekű igényérvényesítés a Magyarország területén megvalósuló jogsértésekre,

⁷⁶⁹ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény indoklásából.

valamint a más tagállamból eredő, de hatását Magyarországon kiváltó jogellenes tevékenységekre tartalmazhat jogkövetkezmenyt a bíróság ítélete.

Az ítélet *személyi* hatálya nem következik ilyen egyenesen a törvény szövegéből, ennek meghatározásához az eljárás céljából kell kiindulni. Az Fgytv.-re alapított közérdekű perben hozott bírósági ítélet csak a bírósági eljárásban részt vevő felek vonatkozásában, továbbá azon fogyasztók tekintetében keletkeztet joghatást, akiknek igénye merülhet fel. A megállapított jogsértést kimondó ítélet csak azt az eladót vagy szolgáltatót érinti, amely ellen a kereset konkrétan irányul, de nem hat ki a hasonló jogsértéseket megvalósító vállalkozásokra. Azonban az *erga omnes* hatály kizártsága nem tekinthető a fogyasztóvédelmi szabályozás hatékonysága „fogyatéknak.” Ugyanis az Fgytv. alapján induló közérdekű perekben az ítélet *erga omnes* hatálya súlyos eljárásjogi és alapjogi kérdéseket vetne fel. A tisztességes eljárás alapelveivel ellentétes lenne az eljárásban részt nem vevő vállalkozások megfosztása attól, hogy az őket is érintő ítélet kihirdetése előtt nyilatkozzanak arra vonatkozólag, hogy a terhükre rótt jogsértéssel szemben milyen kifogásokat támasztanak. A meghallgatáshoz való jog a jogállami cselekvés következményének minősül, és az uniós jog ítélkezési gyakorlata által elismert alapvető elvek közé tartozik.⁷⁷⁰

2.3.8. A perindítást megelőző más eljárások

a) Az ügyészi perelhárító felhívás

Az ügyész által indított ügyekben az ügyészre vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján, a peres eljárás elkerülése végett lehetőség van az önkéntes teljesítés biztosítására.⁷⁷¹ Amennyiben az ügy jellege indokolja, az ügyész a vállalkozást a

⁷⁷⁰ Lásd a 32/62. sz. Alves-ügyben 1963. július 6-án hozott ítéletet (EBHT 1963., 109. o.), a 136/79. sz., National Panasonic kontra Bizottság ügyben 1980. június 26-án hozott ítélet (EBHT 1980., 2033. o.) 21. pontját és a C-48/96. P. sz., Windpark Groothusen kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-2873. o.) 47. pontját.

⁷⁷¹ Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 36. §-ának (2) bekezdése szerint: „Ha a fél önkéntes teljesítésével a törvényes működés helyreállítható vagy a jogszabálysértés kiküszöbölhető, feltéve, hogy a per célját nem veszélyezteti, és nem jár a perindítási határidő elmulasztásával, nincs akadálya annak, hogy az ügyész a kereset benyújtását megelőzően az Ütv. 26. §

keresetindítást megelőzően felhívhatja az önkéntes teljesítésre, vagyis a jogszabálysértés önkéntes megszüntetésére. Az ügyész a per előtti felhívásában röviden összefoglalja azokat a tényeket, amelyek az ügyészi keresetnek az alapját képezhetik. A perelhárító intézkedésben foglaltak teljesítésére szabott határidő eredménytelen eltelte estén az ügyészt pert indíthat a bíróság előtt. Nem indokolt a perelhárító felhívás kibocsátása, ha a vállalkozás maga nem tudja megszüntetni a jogszabálysértést, vagy nem tudja reparálni annak káros jogkövetkezményeit. Megjegyezzük, hogy ez csak mérlegelhető lehetőség az ügyész részéről, így perindításra lehetősége van ennek hiányában is.

b) A közérdekű igényérvényesítés és az azt megelőző közigazgatási hatósági eljárás viszonya

Az alperes vállalkozások részéről számtalanszor merült fel a gyakorlatban a peres eljárásokban kifogásként, hogy kizárja-e a perindítás indokoltságát az ugyanazon jogsértés miatt a pert megelőzően lefolytatott közigazgatási hatósági eljárásban, vagy még inkább a különböző hatóságok előtt folyt eljárásokban alkalmazott szankciók. A Legfelsőbb Bíróság ezzel kapcsolatosan világosan rögzítette a Pfv.IV.20.587/2011/6. számú ítéletében, hogy a közigazgatási eljárás lefolytatása, a közigazgatási eljárásban kiszabott szankció, a speciális megelőzés körébe tartozik. Emellett azonban érvényesülnie kell az általános generális prevenciónak is.

A közigazgatási hatósági eljárásokat követő polgári peres eljárást az esetek döntő többségében az teszi indokolttá, hogy a jogsértések helyi szinten történő megvalósulásának értékelése a fogyasztóvédelmi hatósági eljárás eredménye. Ehhez igazodva a szankció kiszabás az elkülönülő jogsértésekkel áll arányban, amely nem szolgálja az általános prevenció követelményét, a jogsértő gyakorlat megállítását, és az egyedi fogyasztói igények rendezését. Ha a vállalkozás fogyasztói jogokat sértő tevékenysége az egyedi esetekre vonatkozó bírságolások ellenére is folyamatos, illetve a fogyasztók kára nem térül meg, abból az a következtetés vonható le, hogy a vállalkozás nem tett intézkedéseket a jogsértések jövőbeni előfordulásának kiküszöbölése érdekében,

(3) bekezdésének megfelelő alkalmazásával az ellenérdekű felet perindítási szándékáról felhívásban tájékoztassa.”

vagy a megtett intézkedések alkalmatlanok a kívánt jogkövető magatartás elérésére. Ilyen esetekben az Fgytv.-ben meghatározott közérdekű keresetindítás a fogyasztóvédelem „ultima ratioja”, mely a korábbi eljárási formák sikertelensége miatt indokolt. Ilyenkor a közigazgatási hatósági eljárás és a közérdekű perindítás közötti különbség az eljárások céljában van: a bírság intézményének alapvető célja a megtörtént konkrét jogsértés szankcionálása, míg a kereset célja az arra jogosult az egyes eseteken túlmutató jogsértő folyamatok megállítása, a jövőbeni jogsértés előfordulásának kizására, és a fogyasztók kártalanítása.

A polgári jogi igényérvényesítés nem jelenti ugyanazon jogsértés kétszeres szankcionálását. A fogyasztóvédelmi feladatokat ellátó hatóságok az Fgytv. 46-51. §-a, illetve a rájuk vonatkozó ágazati jogszabályok alapján járnak el és szabnak ki bírságot közigazgatási hatósági eljárás keretében, az arra feljogosítottak keresetindítási joga pedig az Fgytv.-ben szabályozott önálló jogintézmény, melynek célja a jogszabálysértés polgári jogi szankcionálása.⁷⁷²

2.3.9. Egyezség a felek között

Sem az Fgytv. sem a Pp. nem tiltja meg az Fgytv. szerinti közérdekű perben az egyezségkötést. Ennek oka az, hogy az egyezségkötés sem érinti jobban a jogosultak rendelkezési jogát, mint maga a közérdekű perindítás (s esetlegesen ennek a közérdekű pernek az elvesztése). Mindegyik esetre az adja a kellő védelmet a jogosultak számára, hogy utólag, az eredmény ismeretében egy egyszerű nyilatkozattal kivonhatják magukat a közérdekű perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása alól. Ebből következik az is, hogy az egyezséget jóváhagyó végzés ítéleti hatályú.⁷⁷³

⁷⁷² Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél 1. pontja.

⁷⁷³ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény indokolásából.

ZÁRÓ RÉSZ

1. Javaslatok

A közérdekű per hazai szabályozása a korai szakaszban is igen korszerűnek volt tekinthető, és ma is megfelel az európai normáknak. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az összegyűlt tapasztalatok alapján ne lenne érdemes javaslatot tenni egyes elemeinek korrekciójára, jobbító szándékkal. A fogyasztókat védő közérdekű perek szabályozásának bevezetésére időben egymástól eltérően, külön törvényekben került sor, így egyes elemek tekintetében inkoherencia fedezhető fel. Ez alapvetően két területen fogható meg.

1. Az Fgytv. szerinti perindítás feltétele a fogyasztók széles körének érintettsége, illetve a jelentős nagyságú hátrány okozása. Ez a per a vállalkozások jogsértő tevékenysége miatt indítható, tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt nem, hanem ez utóbbira a Ptk. alapján kerülhet sor. Azonban a Ptk. szerinti közérdekű per feltételrendszere már nem tartalmazza az előbbi szűkítő feltételt, tehát a fogyasztók széles körének érintettsége, illetve a jelentős nagyságú hátrányokozása hiányában is megindítható. A versenyjog területén a közérdekből indítható perben (Tpvt.) szintén feltétel, hogy a jogsértés a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érintse. A kollektív pénzügyi fogyasztóvédelemnél (MNBtv.) mind a jogszabálysértő tevékenység, mind a Ptk. szerinti tisztességtelen általános szerződési feltétel miatti perindítás feltétele a fogyasztók széles körének érintettsége. E feltételek egymás mellé állításával egyértelműen látható, hogy nem következetes a jogalkotó abban, hogy mikor alkalmazza és mikor nem a szűkítő feltételt: a fogyasztók széles körét. Egyébként megjegyzendő, hogy nincs irányelvi kötelezettség a fogyasztók széles körének érintettsége, illetve a jelentős nagyságú hátrányokozás bevezetésére, ezért akár el is hagyható lenne, hiszen ezen perek közérdekű jellegét nem jogsértés volumene adja, hanem *a kollektív védelmi és a közjogi reflexjogi jellege*.

A másik javaslat az új Pp. és az Fgytv. nem teljesen megfelelő összeillesztéséből ered. A Pp. közérdekű perekre vonatkozó egységes szabályozása bevezetésének jogalkotói

célja az volt, hogy elősegítse ezen perek alkalmazását.⁷⁷⁴ A gyakorlati tapasztalatok szerint ez nem teljesen valósult meg, a következő okból. A probléma az ún. *potenciális fogyasztók* körében keresendő. Ez nem más, mint a kollektív fogyasztói érdekek kifejezése, elválasztva a vállalkozással ténylegesen jogviszonyba kerülő fogyasztóktól. Ugyanis a jogsértő tevékenység nem csak azokra a fogyasztókra van hatással (azokat érinti), akik fogyasztói szerződést kötnek (vásárlók, szolgáltatást igénybe vevők), hanem mindazokra kihathat, akik a vállalkozásnak, illetve a vállalkozás érdekében vagy javára eljáró személynek az áru értékesítésével kapcsolatosan kifejtett magatartásával, tevékenységével, mulasztásával vagy egyéb információ közlésével kapcsolatba kerülhetnek (*potenciális fogyasztó*). A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a fogyasztók köre nem azonosítható az árut megvásárló fogyasztókkal, hiszen a jogsértés jóval több fogyasztó döntését érintheti (BH2009. 246.), mivel a fogyasztói döntést számos szempont befolyásolhatja, az ügyleti döntés meghozatalát széles körű mérlegelés előzi meg. Erre a megközelítésre reflektál a fogyasztó törvényi fogalma is, mely szerint a fogyasztó az árut megveszi, megrendeli, kapja, használja, igénybe veszi, vagy az áruval kapcsolatos *kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje*. Ezen ügyleti döntések olyan cselekvéseket eredményezhetnek, amelyek jogi következményekkel járnak, és azokat a fogyasztó bármikor meghozhatja: attól kezdve, hogy először találkozott a reklámmal, egészen a termék életének végéig vagy a szolgáltatás utolsó felhasználásáig.⁷⁷⁵ Tehát a döntési folyamat bármelyik eleme hatással lehet a fogyasztóra, ezért a magánjogi jogvédelmet nem lehet az ügyletkötésre szűkíteni.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a kollektív érdeksérelemnek nem feltétele az, hogy az adott jogsértő magatartás minden fogyasztóval szemben ténylegesen bekövetkezzék, vagyis hogy bizonyíthatóan észleljék a jogsértést, vagy szerződést kössenek. Az érintettség megállapításához elegendő, hogy a jogsértésre való alkalmasság fennálljék. Ez egyenesen következik az Fgytv. 1. §-ában foglaltakból is, mely szerint „E törvény hatálya - külön törvény eltérő rendelkezése hiányában - a vállalkozások azon tevékenységére terjed ki, amely a fogyasztókat érinti vagy *érintheti*.” A jogsértő magatartás megvalósulhat már a szerződéskötési előtti tájékoztatási kötelezettség elmulasztásával, vagy megtévesztő feltűntetéssel. Ezek a jogsértések nem a panaszosokat,

774 HARSÁGI Viktória: *A közérdekből indított per*. In: VARGA István (szerk.): *A polgári perendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. II/III. HVG-ORAC 2018, 2009

775 Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum Iránymutatás A Tisztességtelen Kereskedelmi Gyakorlatokról Szóló 2005/29/Ek Irányelv Végrehajtásáról/Alkalmazásáról, Európai Bizottság Brüsszel, 2009. December 3. Sec(2009) 1666, 24. o.

vagy a konkrét terméket megvásárlókat, hanem a potenciális fogyasztókat érintik. Mindezek alapján a potenciálisan érintett fogyasztói kör a kollektív védelemben részesítendő fogyasztói kört jelenti.

Tehát az Fgytv. szabályozásának logikai rendszerében a vállalkozással kötelmi viszonyba kerülő fogyasztókon túlmenően a védelmi ernyő alá tartoznak azok a potenciális fogyasztók is, akik még csak a vállalkozás ajánlatának címzettjei. Ehhez képest azonban a védendő fogyasztói kör spektruma az új Pp. egyedi jogosultakra vonatkozó – a kereset kötelező elemeként meghatározott - rendelkezésével ennél szűkebb körben konkretizálódott. Ugyanis a Pp. 574. §-ának (1) bekezdése szerint „A keresetlevélnek - a 170. §-ban meghatározottakon túl - tartalmaznia kell a közérdekű perrel érintett jogosultakat, és azt, hogy milyen módon kell igazolniuk az egyedi jogosultaknak az érintett jogosulti csoporthoz való tartozásukat ahhoz, hogy az ítélet alapján javukra teljesítés történhessen, illetve az ítélet rájuk alkalmazható legyen.” Ezzel azonban csak azokra a helyzetekre épít a jogalkotó, ahol az egyéni fogyasztónak is lehetnek konkrét polgári jogi igényei, és annak érvényesíthetőségét emeli a szabályozás középpontjába. A Pp. ugyan lehetővé teszi megállapítási kereset benyújtását is, erre azonban a Pp. 574. §-a (3) bekezdésének rendelkezése alapján csak abban az esetben kerülhet sor, ha a marasztalás *egységes* feltételei nem állnak fenn, így a Pp. e rendelkezésének középpontjában is az egyéni károsult áll.

Az új Pp. hatályba lépése előtt a bíróságok a potenciális fogyasztói kör védelmét szem előtt tartva állapították meg a „széles kör” mérlegelési szempontjait. Miután a Pp. 574. §-ának (1) bekezdése alapján *a kereset kötelező alaki kelléke lett az érintett jogosulti kör pontos behatárolása, a fogyasztók széles körét megalapozó tényezők köre is megváltozott.* Ezzel a megoldással érezhetően a Pp. a kárt szenvedett fogyasztók igényérvényesítésének elősegítését helyezte előtérbe, azonban egyben lehatárolta a fogyasztók széles körét meghatározó feltételek széleit, így a közérdekű perben védendő kollektív fogyasztói érdeket leszűkítette. Véleményem és gyakorlati tapasztalatom szerint ez a megoldás megnehezíti a fogyasztói érdekek védelmében történő keresetindítást, mivel a korábbi bírósági gyakorlattal ellentétben most már aligha lehet a fogyasztók széles körét olyan adatokkal igazolni, mint egy webáruház honlapjának a látogatottsága, vagy az érintett vállalkozás forgalmi adatai. Ezek az adatok mutatták meg a valós kollektív érdeket, vagyis *a potenciális fogyasztók körét, azokat, akik találkoznak a vállalkozás kereskedelmi tevékenységével (pl. megnézik a honlapján az ajánlatait, termékeit, szerződési feltételeit), de még szerződéses kapcsolatba nem kerültek vele, így a közérdekű perben*

érvényesíthető igényük sem merülhetett még fel. Az új Pp. a perben érvényesíthető igényekre öszpontosít, miközben kiengedi a jogvédelem alól azokat a fogyasztókat, akiknek tényleges igénye még nincs. Ezen felül megnehezíti a jogalkalmazó dolgát is, hiszen a szerződő fogyasztók száma jóval kisebb, mint a potenciális fogyasztóké. Így pedig a széles kör megállapítása problémás. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ez igen jelentős oka annak, hogy a feltárt jogsértések miatt keresetindításra sok esetben nem kerülhet sor, mivel a fogyasztók széles köréből a potenciális fogyasztók kizárásra kerültek.

2. A kutatás hipotéziseire és a feltett kérdésekre adható válaszok

a) A kérdésekre adott válaszok

Az értekezés elején három pontban fogalmaztam meg a kutatási kérdéseket, illetve hipotéziseket. A kutatás első fázisa tekintetében nem tartottam célszerűnek hipotézis felállítását, mivel a közérdek fogalmi tisztázására a közérdekű igényérvényesítéssel kapcsolatos vizsgálódásom kiindulópontjaként tekintettem. A közérdek immanens tartalmának feltérképezése során inkább kérdések merültek fel, amelyek megválaszolása nélkül még feltételezés sem lett volna megfogalmazható. Ehelyett célirányos kérdéseket tettem fel az igényérvényesítés közérdekűsége jellemzőinek meghatározása érdekében. Ennek keretében arra kerestem a választ, hogy van-e a közérdeknek a jogtudományban elfogadott fogalma, meghatározható-e, hogy a magánjogi igények érvényesítése érdekében létrejött jogintézmények közül melyek tekinthetők a közérdek védelmére szolgálónak, valamint ezzel összefüggésben meghatározható-e, hogy mitől közérdekű egy igényérvényesítési mechanizmus. A közérdek különböző tudományos aspektusainak körbejárását követően öt, a jogi közfelfogás szerint közérdekűnek tekintett jogintézmény elemzése alapján (közigazgatás, kisajátítás, környezetvédelem, fogyasztóvédelem, esélyegyenlőség) kíséreltem meg választ adni az általam relevánsnak tekintett kérdésekre. Következtetésem szerint a közérdek olyan fogalom, amely minden viszonyrendszerben mást és mást jelent, rendkívüli mértékben függ gazdasági, politikai, társadalmi, funkcionális kontextusától. Ennek ellenére felfedezhetők olyan közös nevezők, amelyek véleményem szerint alkalmasak egy közös szempontrendszer, egy „közérdekűségi teszt”

létrehozására. Ezeket a közös jellemzőket három pontban foglaltam össze. Az elméleti feldolgozás mellett feltártam a közjogi és a magánjogi judikatúrát is. Meglátásom szerint a hazai és a nemzetközi bírósági joggyakorlat elemzése alapján is arra a következtetésre kell jutni, hogy a jogalkalmazásban a közérdek ugyanolyan változó tartalmú, mint az alapjául szolgáló közérdek, hiszen annak a közérdeknek az érvényesítését szolgálja, amely társadalmi-politikai kontextusában változó jelentéstartalommal bír.

Nem találtam disszonanciát a felsorolt hármas szempontrendszer és a közérdekű igényérvényesítés történeti fejlődését generáló oksági tényezők és folyamatok tekintetében sem. Ki lehetett mutatni a jogfejlődés állomásain keresztül, hogy a jóléti államok ideje korán felismerték, hogy a magánjogi igények érvényesítése pusztán a jogosult erre történő feljogosításával maradéktalanul nem lehetséges. A társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek leküzdésére csak közjogi elemek beépítése útján van lehetőség, mivel a felek jogi egyenlősége nem eredményezi az igényérvényesítési lehetőségek tényleges egyenlőségét. A joghoz jutás eszméjén és történeti megvalósulásán keresztül kívántam bizonyítani, hogy a közérdekű igényérvényesítés történelmi gyökereit is ebben a gondolati körben, vagyis a jogérvényesítéshez való tényleges hozzáférést elérni kívánó joghoz jutás eszméje alatt kell keresnünk. A mai modern piacgazdaságban és informatikai alapú társadalomban ennek tovább élő lényege, hogy azok számára is lehetővé kell tenni alanyi jogaik bíróság előtti érvényesítését, akiknek arra valamilyen helyzetnél fogva arra nincs lehetősége. A tömegértékesítés és az internetes vásárlás világában a joghoz jutás központi eleme a közérdekű társadalmi intézmények (tisztességes gazdasági verseny, fenntartható fogyasztás, stb.) védelme.

A disszertáció további részeiben nagyító alá vettem a nemzetközi közérdeket védő magánjogi jogintézmények fejlődését, a hazai közérdekű igényérvényesítési típusait, továbbá nyolc európai uniós tagállam fogyasztóvédelmi közérdekű igényérvényesítési rendszerét, majd a hazai szabályozást is. Minezezből azt a következtetést vontam le, hogy a fent felállított szempontrendszer, vagy „teszt” igaznak bizonyult mindegyik jogrendszer tekintetében. Az egyes tagállamok jogrendszereinek vizsgálata után kimutatható volt, hogy a tagállamokban elfogadott szabályozási módok nagymértékben eltérnek a különféle keresettípusok tartalma és elnevezése tekintetében, azonban a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetése ugyanabból a társadalmi-gazdasági szükségletből ered. Az egyéni érdekektől elváló társadalmi érdekvédelmi mechanizmusok célja, hogy olyan az jogértésekkel szemben is megfelelő magánjogi válasz álljon rendelkezésre, amelyekkel szemben közvetlen egyéni érintettség hiányban,

vagy az érdekérvényesítés gyenge pozíciója miatt valószínűsíthetően nem kerülne sor fellépésre. Például Portugáliában, Litvániában, Franciaországban, Bulgáriában, Németországban - vagy hazánkban is – a keresetek nem egyéni kártérítésre, hanem a jogsértés megállapítására, megszüntetésére, a további jogsértéstől való eltiltásra irányulnak, természetesen nem kizárva azt sem, hogy ezek a kollektív perek egyben elősegítsék azt, hogy az okozott egyéni károk is orvoslásra kerüljenek. Az összehasonlító elemzésben kitértem azokra a vizsgált országok által megvalósított jó példákra is, amelyek átvétele megfontolandó lenne.

A fellépések gyakorlati tapasztalataiból is látszott, hogy az állami hivatalok rendszerint információ-előnnyel rendelkeznek a civil szférához képest, és hatékonyabban képesek orvosolni a társadalmi érdeksérelemeket. Továbbá az állami szervek feladata törvényben előírt, és a jogvédelmi célok érvényesülését jobban biztosítja az állam személyi és finanszírozási háttere. Alapvetően tehát nem az egyénre bízzák a jogrendszerek a kereset megindítását, hanem arra a közhatalom jogosít fel entitásokat (közjogi reflexjog), olyan társadalmi érdekek megvédése érdekében, amelyek a társadalom egészét, vagy annak egy személy szerint meg nem határozott csoportját érintik.

A hazai magánjog rendszerében különösen a közhiteles nyilvántartások védelme, a közvagyon védelme, a helyzetüknél fogva arra szorulóknak védelme, az érvénytelen szerződéssel szembeni fellépés, a fogyasztók védelme, valamint a környezet védelme azok a területek, ahol találunk közérdeket védő magánjogi fellépési feljogosításokat. Ezek tekintetében is véleményem szerint igaznak bizonyult az elméleti megközelítésből létrehozott hármas „teszt”, hiszen a közös jellemzők ezek tekintetében is kimutathatók voltak.

b) A első hipotézis

A közérdek fogalmával kapcsolatos kérdéseket követően, az értekezés bevezető gondolatainak második feltevéseként az első hipotézisem az volt, hogy a társadalmi érdekeknek közjogi elemeken keresztül történő megjelenése a magánjogban a társadalmi és gazdasági fejlődésből eredő szükségszerű folyamat eredménye. A közérdekű igényérvényesítés fejlődését a joghoz jutás biztosításának jóléti államokban megfogalmazott igényéből vezetem le. A joghoz jutás eszméjének érvényesítése érdekében eszközölt áttörések a magánautonómia alapuló struktúrán olyan változásokat

hozott a magánjogban, amelyek alapján láthatóvá vált, hogy a hagyományos egyenlőség-felfogás alapvető lényege nem tartható tovább. A különféle csoportok, így a szociális helyzetük, koruk, nemük vagy más tulajdonságaik alapján a többségtől különböző személyek jellemzői a vonatkozó szabályozásban szerepet kaptak a formális egyenlőség felfogásból eredő visszasságok kompenzálására. Ez olyankor válik jelentőssé, amikor a jogviszony résztvevőinek formai szempontból azonos módon történő kezelése ellenére sem beszélhetünk ténylegesen egyenlő esélyekről, illetve helyzetekről. Az egyenlőség felfogásba annak is bele kellett immáron tartoznia, hogy az állam olyan intézmények működését biztosítja, amely megvédi a társadalmat diffúz jogsértésektől.

A 21. században ismét új kihívásokkal kell szembenézni a joghoz jutás eszméjének tényleges megvalósításához. A '70-es évek közérdekű törekvései megmutatták, hogy az egyének előtt emelkedő perindítási akadályok lebontása nem elegendő, mivel a társadalom működését biztosító intézményeket kikezdő jogsértések túlmutatnak az egyéni érdeksérelmeken. A jelen korban a modern piacgazdaságban – különösen az információs alapú – szolgáltatások egyre bonyolultabbá válása olyan jogi felkészültséget és informáltságot várna az emberektől, amely megszerzése gyakorlatilag lehetetlen. Ezen összefüggések európai szintű felismerése a disszertációban hivatkozott Európai Unió Bírósága által hozott döntésekben, valamint a szintén hivatkozott Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleményében kifejtettekben is egyértelműen megfigyelhető volt.

A fogyasztóvédelmi közérdekű keresetindítás sajátosságai a versenyerorientált gazdaság specifikumain alapulnak. Az egyre inkább fogyasztás centrikus és globalizált gazdaság esetében a fogyasztói igényeknek hatékonyan megfelelő piac segít az innovatív és versenyképes gazdaság megteremtésében. A polgárok aktív részvételének ösztönzése a piacok jó működésében elősegíti az egészséges versenyfeltételek védelmét. Főleg a fogyasztók jogorvoslathoz való jutása, olyankor, amikor a kereskedők megsértik a fogyasztói jogokat, növeli a fogyasztók piacokba vetett bizalmát és javítja a piacok teljesítményét.⁷⁷⁶ A fogyasztóvédelmi szabályok betartása és betartatása teremti meg a vásárlás biztonságát. Ezt azonban csak akkor lehet elérni, ha a fogyasztók tudják, hogy azokban az esetekben is jogvédelmében részesülnek, amikor az igényérvényesítés érdekében nem maguk lépnek fel, sőt fel sem ismerik jogaik megsértését. E tekintetben alapvető garanciális jelentőségű, hogy a fogyasztói érdekek a bíróság előtt, jogszabályok

⁷⁷⁶Az Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 27.11.2008 COM(2008) 794 végleges Zöld Könyv a kollektív fogyasztói jogorvoslatról 1.1. pont. (a továbbiakban: Zöld Könyv)

alapján legyenek megvédhetőek, és az is, hogy a fogyasztók az érdekeik védelemre kijelölt szervezetekhez fordulhassanak panaszaiikkal.

E folyamatok véleményem szerint igazolják azt a feltevést, hogy a társadalmi érdekek közjogi elemeken keresztül történő megjelenése a magánjogban társadalmi és gazdasági fejlődésből eredő szükségszerű folyamat eredménye.

c) A második hipotézis

A második hipotézisem a magyar fogyasztóvédelmi törvény által szabályozott kollektív fogyasztói érdekeket védő közérdekű perindításra vonatkozott. Feltételezésem az volt, hogy a sajátos szocialista jogfejlődés berkein belül a hazai a fogyasztóvédelmi magánjogban is kialakult olyan közérdekű jogvédelmi mechanizmus, amely alkalmas a vállalkozások érdekei és a fogyasztók érdekei közötti egyensúly megteremtésére. A hipotézis másik fele e tekintetben arra vonatkozott, hogy ez az igényérvényesítési mechanizmus az európai minták szintjén alkalmas a kollektív fogyasztói érdekek reparációjára.⁷⁷⁷

A kollektív fogyasztói érdeket védő közérdekű kereseteknek a hazai jogtörténetben már a 20. század első harmadában kimutathatók voltak a versenyjogi gyökerei, azonban az első igazán fogyasztóvédelmi közérdekű keresetek a szocializmus időszakában kerültek be a magyar magánjogba. Annak ellenére, hogy a hazai termelési viszonyokat nem a piacgazdaság jellemezte, a vállalkozási lehetőségek korlátozott keretei között is – a gazdasági fejlődés rohamos növekedése és a tömegtermelés folytán – megjelentek a tömeges ügyletkötések és a fogyasztókkal való szerződéskötésekhez használt szabványszerződések. A gazdasági versenyt is sértő gyakorlat a '70-es években már nyilvánvaló volt, és a bírói gyakorlat próbálta kezelni az érvénytelenség kiterjesztő értelmezésével. Ez önmagában elégtelennek bizonyult, ezért a kialakult helyzetet a jogalkotó a Ptk. 1977-es reformja során a tisztességtelen általános szerződési feltételekkel szembeni közérdekű perindítás lehetőségének bevezetésével kívánta megoldani. Ezzel párhuzamosan a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló törvény⁷⁷⁸ továbbra is a versenyjog keretein belül biztosította a vállalkozások jogsértő

777 Vö.: HAJNAL Zsolt: *A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme* In: HAJNAL Zsolt, JAGUSZTIN Tamás, JOÓ Imre, OSZTOVITS András In: HAJNAL Zsolt - SZIKORA Veronika (szerk.) *Kollektív fogyasztói jogérvényesítés*. 206 p. Debrecen: Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, 2012. 13-27.

778 1984. évi IV. törvény.

tevékenységével szembeni fellépés lehetőségét, a korszerű versenyjog igényeit kielégítő módon, hiszen szabályozási körébe vonta a versenytársak védelme mellett a fogyasztók érdekeinek - versenyszempontú - védelmét is. A szabályozás már ekkor lehetővé tette a fogyasztók széles körét érintő és jelentős nagyságú hátrányt okozó magatartásokkal szemben való fellépés mellett a fogyasztókat ért vagyoni hátrányok miatti igényérvényesítést is.

A '90-es évek időszakára alkotmányos igénnyé vált a politikai és gazdasági változások hatására - a vállalkozás joga és a gazdasági verseny szabadsága elismert alapjogának biztosítása érdekében - a versenytársak védelme mellett a fogyasztók érdekeinek védelme is. A nemzetközi tapasztalatok is azt mutatták, hogy a nemzetgazdaság megfelelő működése piaci körülmények között igényli a verseny védelme mellett a fogyasztók önálló védelmét is.

Az önálló fogyasztóvédelmi törvény megalkotása irányába mutattak ezek a felismerések, azonban az 1997-es fogyasztóvédelmi törvény létrejötte már az Európai Unióhoz való közeledésünk által szükséges jogközelítési folyamat eredménye volt.⁷⁷⁹ A közösségi jogi követelmények keretei között 1997-ben a fogyasztóvédelmi joganyag átfogó reformja történt meg, mely immáron - a versenyjogtól ilyen értelemben elszakadva - lehetővé tette a kollektív fogyasztó érdekek védelmében a bíróság előtt történő közérdekű fellépést. A törvény preambuluma összhangban az uniós elvárásokkal és folyamatokkal a fogyasztói alapjogok között határozta meg a jogorvoslat jogát, miszerint a fogyasztók hatékony védelmének nélkülözhetetlen eleme a jogaik érvényesíthetősége, kikényszeríthetősége.

Véleményem szerint a közérdekű fogyasztóvédelmi per a versenyjogban megvalósult jogintézmény mintájára megalkotott, de attól elválló, önálló jogvédelmi mechanizmusként jött létre. A törvény szabályozási rendszerében a közérdekű fogyasztóvédelmi pernek az alapvető célja a polgári jogi igényérvényesítés elősegítése, továbbá a prevenció, vagyis annak biztosítása, hogy a jogsértő vállalkozás, illetve a hasonló jogsértő tevékenységet folytató vállalkozások a jövőben jogkövető magatartást tanúsítsanak. Ezzel a kollektív fogyasztói igények védelmének létjogosultsága egyértelművé vált a magyar magánjogban, egyben teljes mértékben megfelelően az Európai Unió irányelvnek.

779 A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, 1991. december 16-án Brüsszelben aláírt és az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett Európai Megállapodás 68. cikke által meghatározott jogszabály közelítési kötelezettség.

3. Záró gondolatok

Az értekezés összegzéseként és lezárásaként annak lényegi megállapítását úgy foglalnám össze, hogy *a közérdekű fogyasztóvédelmi per ugyan polgári eljárás keretében történik, azonban olyan sajátosságok jellemzik, amelyek túlmutatnak a hagyományos szemléleten, a társadalmi érdekérvényesítés kilép a polgári jogvita kereteiből. A magánjogi jellegű jogsértések miatt a sérelmet szenvedett személyek léphetnek fel. Az anyagi jogi jogviszonyban nem részes személyek abból származó igényt nem érvényesíthetnek. A közérdekű per áttöri ezt, és keresetindításra jogosítja fel a jogvédelmi feladattal felruházott szerveket, melyek keresetösségi joga nem anyagi jogi érintettség, hanem eljárásjogi rendelkezésen alapul. A kereset megindítható akkor is, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye ismeretlen, melyből szükségszerűen következik, hogy a perlési lehetőséget elszakítja a konkrét magánjogi igénytől, s ezáltal közjogiasítja azt.*⁷⁸⁰

A közérdekű perben lehetőség van a jogsértést szenvedett fogyasztók egyéni kárigényének érvényesítésére is, azonban igazi funkciója nem ez, szemben a társult perléssel, melyben a fogyasztók a közös fellépés erejét használhatják ki.

Mivel a fogyasztóvédelmi közérdekű kereset célja a kollektív fogyasztói igény érvényesítése, és figyelembe véve azt, hogy a közjogi és magánjogi normák vegyesen vannak jelen a fogyasztóvédelmi jogban, az eljárást nem lehet csak a közjogi vagy csak magánjogi jogsértésekre korlátozni. A kollektív fogyasztói jogvédelemhez elengedhetetlen a fogyasztókat érintő normák betartásának biztosítása mindkét területen.

A közérdekű perindítás gyakoriságával kapcsolatosan hazánkban sem állnak átfogó statisztikák, felmérések rendelkezésünkre, amelyből látszana, hogy mely szervek, szervezetek élnek hatékonyan e jogintézménnyel. A közzétett bírósági döntésekből és a korábban hivatkozott ügyészégi statisztikákból annyi tisztán látható, hogy alapvetően az ügyészség él ezzel a lehetőséggel. Az ügyészség alkotmányos jogállásából eredő kötelezettsége a közérdek érvényesítése. A perek előkészítésében törvényes lehetőségei folytán kiemelten hatékonynak tekinthető az arra jogosultak között, mivel a hatósági vagy ügyészégi vizsgálatok (adott esetben nyomozás) adatainak felhasználása jelentősen elősegítheti az eljárás sikerességét. A civil szervezetek aktivitása inkább a

780 A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény indokolása, V. rész

környezetvédelem és az esélyegyenlőség területein érzékelhető. A fogyasztóvédelmi hatóság, amely elsődlegesen közigazgatási hatósági jogkörben jár el a jogsértőkkel szemben, szintén nem él a közérdekű per lehetőségével. Szakmai tapasztalatom szerint azért, mert a közigazgatási eljárás eredménye biztosabb és kiszámíthatóbb számára, mint a perindítás kockázata.

Azokban az esetekben, amikor a közérdekű perre okot adó jogsértés esetén egyéni perlésre is lehetőség van (tipikusan ilyenek a károkozással járó helyzetek), az egyéni igényérvényesítés anyagi kockázatának mérlegelése szempontjából a közérdekű perindítás biztonságosabb választás lehet, mint az egyéni fellépés, mivel a peresztesség költsége a perindítót és nem az egyént terheli. A költségviselés kockázata az egyéni igényérvényesítés egyik legnagyobb visszatartó ereje.⁷⁸¹ Úgy gondolom, hogy ez még akkor is így van, ha a per kimenetele nem jár együtt az egyéni érdeksérelem rendezésével, mivel a bírói döntés majd alapul szolgálhat az egyéni eljárás kezdeményezéséhez. A közérdekű perben lehetőség van kártérítés megállapítására is, majd ezt követően a károsultaknak elég csak a végrehajtást kérnie. A közérdekű eljárás a költségkockázat mellett enyhítheti az olyan hátrányokat is, mint a kommunikációs nehézségek, a szaknyelvi gátlások, az információhiány, illetve a hiányos jogi ismeretek.⁷⁸² Ha pedig olyan jogsértésről van szó ahol nem lehet az egyéni károkat azonosítani, csak a közérdekű fellépés teheti „ficitessé” a jogrendszer.

Arra vonatkozóan sem áll statisztika rendelkezésre, hogy a jogintézmény több mint húsz éves létezése óta milyen eredményességgel zárultak a perindítások. Saját szakmai tapasztalataim, valamint a bemutatott bírósági döntések és ügyészégi statisztikák vizsgálata alapján azt tudtam megállapítani, hogy a feljogosított szervezetek által benyújtott kereseteknek a bíróságok szinte minden esetben helyt adtak. Azonban arra vonatkozóan semmilyen adat nem áll rendelkezésre – hiszen ennek vizsgálata is aligha kivitelezhető –, hogy azokban az ügyekben, amelyek célja a jogsértés megállapítása, illetve a jogsértő tevékenységtől való eltiltás, a későbbiekben mekkora volt a jogsértések ismétlődésének az aránya. Ezen eljárások célja a generális, illetve a speciális prevenció – adott esetben a rekompenzáció – viszont önmagában a jogsértés ítéleti megállapítása, vagy a jogsértéstől való eltiltás nem elégséges visszatartó erő a jogsértők számára. Nyilvánvaló az is, hogy az egyéni jogsérelem miatt alkalmazható joghátrány sem

781 Már a 80'-as években kutatás igazolta, hogy minél alacsonyabb a peres fél szociális státusa, annál kisebb az esélye a polgári perben a sikerre. Lásd: BENDER – SCHUMACHER *i.m.* 19-20.

782 KENGYEL (1988) *i.m.* 189.

alkalmas arra, hogy az adott vállalkozást visszatartsa a további jogsértéstől. Eredményeket akkor lehet igazán elérni, ha a bírói ítélet nyilvánosságot is kap. A piaci szereplők sikerességének legfontosabb szorzója a fogyasztók bizalma. Ha az ítélet alapján lehetőség van a sajtóban történő közzétételére, az valódi visszatartó erővel bír más vállalkozások számára is. Úgy gondolom, hogy a közérdekű pereknek ez a legnagyobb eredménye.

Tehát az egyéni keresettel szemben az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek a gyakorlatban számos előnye van. A közös fogyasztói szempontok egybefogása által képes a fogyasztók érdekeit bírósági úton érvényesíteni. Az arra feljogosított szervezet által indítható keresettel ugyanis biztosítható, hogy a fogyasztóknak súlyuk és beleszólásuk legyen, ami egyéni formában lehetetlen volna, tekintettel arra, hogy elszigetelt eljárás esetén a pozíciójuk általában gyengébb (*fumus boni iuris*, a kereset jogi komolysága). Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset hozzájárul a fogyasztó helyzetének eljárásjogi szinten történő felértékeléséhez, és mentesíti a polgári jogi perben a pervesztéssel járó költségkockázat alól, ami éppúgy visszatarthat egy fogyasztót az egyedi jogérvényesítéstől, mint az egyedi esetben túl alacsony perérték, amely nem érné meg az egyéni ráfordítást.⁷⁸³ Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset útján történő sikeres jogérvényesítés igazságos egyensúlyt teremt a fogyasztók és vállalkozások érdekei között, biztosítja a tisztességes versenyt, és megmutatja, hogy a fogyasztók védelme céljából az arra feljogosított szervezet által indítható kereset éppen olyan szükséges, mint az egyéni kereset.

Mindebből következően úgy gondolom, hogy a fogyasztók kollektív igényének érvényesítésére az arra feljogosított szervezetek által indítható közérdekű keresetek tűnnek a legalkalmasabb eszköznek, mivel e kereseteket az érintett fogyasztók perbeli részvétele nélkül, de az általuk elszenvedett jogsértés megszüntetése érdekében lehet megindítani.

783 C-472/10. sz., Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság kontra Invitel Távközlési Zrt. ügyben Verica Trstenjak főtanácsnok 2011. december 6-án ismertetett indítványának 41. pontjából.

I. MELLÉKLET

A fogyasztóvédelmi törvény közérdekű perindítást lehetővé tévő rendelkezései a következők:

„Közérdekű igényérvényesítés

38. § (1) A fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt az ellen, akinek a 45/A. § (1)-(3) bekezdésében meghatározott fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenységét a fogyasztóvédelmi hatóság véglegesen megállapította, ha a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti.

(2) A jogsértés bekövetkezésétől számított három év - vagy ha külön törvény a fogyasztók polgári jogi igényeinek elévülésére rövidebb időtartamot állapít meg, akkor annak - eltelte után perindításnak nincs helye. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár. Ha a jogsértő magatartás folyamatos, a határidő a magatartás abbahagyásakor kezdődik. Ha a jogsértő magatartás azzal valósul meg, hogy valamely helyzetet vagy állapotot nem szüntetnek meg, a határidő mindaddig nem kezdődik el, amíg ez a helyzet vagy állapot fennáll. Az igény érvényesítésére nyitva álló határidőbe nem számít bele a fogyasztóvédelmi hatóság eljárásának időtartama.

(3) Ha a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, illetve egyéb követelés esetén a követelés tartalma - a jogsértéssel érintett egyes fogyasztók egyedi körülményeire tekintet nélkül - egyértelműen megállapítható, a fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást a követelés teljesítésére, ellenkező esetben kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a jogsértő ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani.

(4) A bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére.

(5) Ha a bíróság ítéletében a jogsértés tényének megállapításán túl a vállalkozást meghatározott követelés teljesítésére is kötelezte, a vállalkozás köteles az (5) bekezdés szerint meghatározott jogosult fogyasztó igényét az ítéletnek megfelelően kielégíteni. Önkéntes teljesítés hiányában a jogosult fogyasztó kérheti az ítélet bírósági végrehajtását. A fogyasztó jogosultságát a bíróság az ítéletben meghatározott feltételek alapján a végrehajtási lap kiállítására irányuló eljárásában vizsgálja.

(6) A bíróság az igény érvényesítőjének kérelmére ítéletében elrendelheti, hogy a vállalkozás saját költségére közlemény közzétételéről gondoskodjon. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság dönt. Közzététel alatt érteni kell különösen az országos napilapban és az Internet útján történő nyilvánosságra hozatalt.

(7) A fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse.

(8) Az e § szerinti igényérvényesítési jog megilleti az Európai Gazdasági Térség bármely más tagállamának joga alapján létrejött azon feljogosított szervezeteket az általuk védett fogyasztói érdekek védelme körében, amelyek a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikkének (3) bekezdése alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepelnek, feltéve, hogy a keresetben érvényesíteni kívánt igény a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv I. mellékletében felsorolt európai uniós jogi rendelkezéseket átültető olyan jogszabályi rendelkezések megsértésén alapul, amelyek miatti eljárás a 45/A. § (1)-(3) bekezdése alapján a fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörébe tartozik.

(9) Az e § szerinti pert a Pp. közérdekből indított perre vonatkozó rendelkezései alapján kell lefolytatni.

38/A. §

38/B. §

38/C. §

Közérdekű keresetindítás

39. § (1) Ha a vállalkozás jogszabálysértő tevékenysége a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, és az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik, az ügyészt vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületet keresetindítási jog illeti meg.

(2) Ha a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv I. mellékletében felsorolt európai uniós jogi rendelkezéseket átültető jogszabályi rendelkezések megsértése miatti eljárás bíróság hatáskörébe tartozik, az (1) bekezdés szerint keresetindítási jog illeti meg az Európai Gazdasági Térség bármely más tagállamának joga alapján létrejött azon feljogosított szervezeteket az általuk védett fogyasztói érdekek védelme körében, amelyek a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikkének (3) bekezdése alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepelnek.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerinti szervezetek által indított keresetekre a 38. § (2)-(6) bekezdése megfelelően alkalmazandó. Az (1)-(2) bekezdés szerint keresetindításra jogosultak keresetükben a következőket is követelhetik:

- a) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltávolítását a további jogsértéstől,
- b) a sérelmes helyzet megszüntetését és a jogsértést megelőző állapot helyreállítását.

(4) Az e § szerinti igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse.

(5) Az e § szerinti pert a Pp. közérdekből indított perre vonatkozó rendelkezései alapján kell lefolytatni.”

II. MELLÉKLET

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény:

59. § *[Az ügyész általános perindítási, fellépési joga]*

(1) Az ügyész a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása mellett pert indíthat, ha a jogosult a jogainak védelmére bármely okból nem képes.

60. § *[Az ügyész külön jogszabályon alapuló, önálló perindítási, perbelépési joga]*

(1) Abban a perben, amelynek megindítására törvény önállóan jogosítja fel az ügyészt, vagy amelyet ellene lehet indítani, az ügyész a fél jogait gyakorolja.

(2) Az ügyész a más által indított perbe - ha a per megindítására önállóan is jogosult lett volna - a felperes oldalán a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig a perbe beléphet.

395. § *[A perújítási kérelem benyújtásának határideje]*

(2) Az ügyész - ha az eljárásban nem vett részt - az alatt a határidő alatt terjeszthet elő perújítási kérelmet, amely a kérelem előterjesztésére a felek részére is rendelkezésre áll.

421. § *[A legfőbb ügyész részvétele a felülvizsgálati eljárásban]*

(1) Az elnök jogkérdésben az iratok megküldése mellett, határidő tűzésével a legfőbb ügyészt álláspontjának kifejtésére hívhatja fel.

(2) A legfőbb ügyész álláspontját a felekkel közölni kell, akik arra az elnök által tűzött határidőn belül észrevételt tehetnek. Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a legfőbb ügyész nem az elnök kezdeményezésére fejt ki álláspontját.

(3) Abban az eljárásban, amelyben a legfőbb ügyész álláspontját kifejtette, részére a Kúria felülvizsgálati határozatát meg kell küldeni.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény:

2:5. § *[A holtak nyilvánítás]*

(1) Az eltűnt személyt a bíróság kérelemre holtak nyilvánítja, ha eltűnésétől öt év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismert volna.

(2) A holtak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.

(3) A holtak nyilvánítást az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és az kérheti, akinek az eltűnt holtak nyilvánítása jogi érdekét érinti.

2:28. § *[A gondnokság alá helyezés kezdeményezése]*

(1) A gondnokság alá helyezést a bíróságtól

d) az ügyész

2:54. § *[A személyiségi jogok érvényesítése]*

(4) Ha a személyiségi jog megsértése közérdekbe ütközik, a jogosult hozzájárulásával az ügyész keresetet indíthat, és érvényesítheti a jogsértés felróhatóságtól független szankcióit. Az ügyész keresete alapján a jogsértéssel elért vagyoni előnyt közérdekű célra kell átengedni. E bekezdést az (5) bekezdésben foglalt jogsértés esetén azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy az ügyész a jogosult hozzájárulása nélkül is - az elévülési időn belül - keresetet indíthat.

4:6. § *[Házasság létezésének vagy nem létezésének megállapítása]*

(1) Ha a házasság létezése vagy nemlétezése közigazgatási hatósági eljárásban nem tisztázható, a házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránt bármelyik házastárs, az ügyész vagy az jogosult pert indítani, akinek a megállapításhoz jogi érdeke fűződik.

4:15. § *[Érvénytelenítési per indításának jogosultsága]*

(1) Az érvénytelenítési per a házasság fennállása alatt és a házasság megszűnése után is meg lehet indítani.

(2) Érvénytelenítési per indítására - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - bármelyik házastárs, az ügyész vagy az jogosult, akinek a házasság érvénytelenségének megállapításához jogi érdeke fűződik.

4:109. § *[Az apasági vélelem megtámadására jogosultak]*

(5) Azon az alapon, hogy az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették, az ügyész és a gyámhatóság jogosult az apai elismerő nyilatkozat megtámadására.

4:193. § *[A szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per indítására jogosultak és a per alperesei]*

(1) A szülői felügyelet megszüntetése iránt a másik szülő, visszaállítása iránt bármelyik szülő indíthat pert. Mindkét esetben perindításra jogosult a gyermek, a gyámhatóság és az ügyész is.

6:105. § *[Tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset]*

(1) A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt közérdekű keresetet indíthat

a) az ügyész;

6:590. § [Szerv kijelölése]

(1) Ha a kötelezett nem jelölte ki azt a szervet, amely a szolgáltatást a meghatározott célra fordítja, annak kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz.

A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény:

19. § (4) Ha e törvény az ügyész eljárás indítványozásának jogához a közérdek sérelme fennállása valószínűsítését írja elő, a közérdek sérelme fennáll, ha az indítványában az ügyész a nyilvántartás adatának hibáját jelöli meg.

A pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény:

2. § (5) Az ügyész törvényességi ellenőrzési jogkörét a pártok működése felett az e törvényben meghatározottak szerint gyakorolja. A párt törvénysértése esetén az ügyész keresetet indít a párt ellen.

A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény:

65. § (1) A kérelemnek helyt adó cégbejegyzési (változásbejegyzési) végzés ellen fellebbezésnek nincs helye; a végzés a meghozatala napján emelkedik jogerőre és a bíróság a határozatához ugyanezen naptól van kötve. A végzés vagy az annak meghozatala alapjául szolgáló iratok jogszabályba ütközése miatt az ügyész, valamint az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz - a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan - pert indíthat a cég ellen a végzés hatályon kívül helyezése iránt a cég székhelye szerint illetékes törvényszék előtt. A cég kérelemre történő törlését elrendelő végzés ellen a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani.

69. § (1) A cég bejegyzését követően a cég alapítása érvénytelenségének megállapítása iránt a cég ellen a cég bejegyzését elrendelő végzés Céglépcsőben történő közzétételétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a cég székhelye szerint illetékes törvényszék előtt indítható per. A perindításra az ügyész, illetve az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti.

77. § (1) Kérelemre indul a törvényességi felügyeleti eljárás, ha annak lefolytatását
a) az ügyész...kéri...

A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény:

39. § (1) Ha a vállalkozás jogszabálysértő tevékenysége a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, és az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik, az ügyészt vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesületet keresetindítási jog illeti meg.

A termőföldről 1994. évi LV. törvény:

9. § (2) Termőföld tulajdonjogának vonatkozó szerződés, vagy szerződési kikötés semmisségének megállapítása iránt az ügyész pert indíthat.

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény:

109.§ (2) Környezeti veszélyeztetés esetén az ügyész is jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

(3) Az ügyészség az irányadó jogszabályok szerint közreműködik a környezetvédelmi hatóságok eljárásai és döntései törvényességének biztosításában.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény:

60. § (2) Természeti érték, terület, valamint védett természeti terület veszélyeztetése, károsítása esetén az ügyész kereset indíthat a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény:

44. § (2) Az állatok kíméletére és védelmére vonatkozó jogszabályok megsértése esetén az ügyész is jogosult keresetet indítani tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. CXLI. törvény:

62. § (1) Keresettel kérheti a bíróságtól
a bejegyzés törlését és az eredeti állapot visszaállítását érvénytelenség címén az, akinek nyilvántartott jogát a bejegyzés sérti, továbbá az ügyész.

BIBLIOGRÁFIA

Felhasznált szakirodalom

Magyar és külföldi szakirodalom

1. ALEKU Mónika: *A Pp. jogalkalmazói tapasztalatai – egy speciális perbeli résztvevő szemszögéből* Eljárásjogi Szemle, 2018. évfolyam, 2018/3.
2. ANDREWS, Neil: *English Civil Procedure. Fundamentals of the New Civil Justice System* Oxford–New York, 2003.
3. ARISZTOTELÉSZ: *Politika*, Gondolat, Budapest, 1994,
4. *Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga a 2013-as Polgári Törvénykönyv előkészítésével és hatálybaléptetésével kapcsolatban* I. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017
5. BADÓ Andrea: *A joggal való visszaélés tilalmának értelmezési „dilemmái” az új Ptk. és a joggyakorlat tükrében* Jogelméleti Szemle, 206/2., 11.
6. BALÁZS István: *A közigazgatás működése és egyes alafogalmak*, In: ÁRVA – BALÁZS – BARTA – VESZPRÉMI: *Közigazgatás-elmélet*, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012
7. BALÁZS István: *A közvetett közigazgatás és az autonóm struktúrák a polgári közigazgatásban.* (kandidátusi értekezés), Budapest, 1989
8. BALÁZS István: *Magyarország közigazgatása* In: SZAMEL Katalin – BALÁZS István – GAJDUSCHEK György – KOI Gyula (szerk.): *Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása*, Complex, 2011
9. BALÁZS Zoltán: *A közérdek az alkotmánybíráskodásban* (2012-2014) http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Balazs_Zoltan--A_koezerdek_az_alkotmanyozasban.pdf (2018. június 18-i letöltés)
10. BALÁZS Zoltán: *A közérdek mint a politika és a jog közötti váltófogalom az alkotmánybíráskodás példáján* Századvég, Új folyam 75. szám 2015.
11. BENCSIK András: *A fogyasztóvédelem gazdaságelméleti alapjairól* Polgári Szemle, 13. évf., 4–6. szám, 2017
12. BENDER, Rolf –SCHUMACHER, Rolf: *Erfolgsbarrieren vor Gericht. Eine empirische Untersuchung zur Chancengleichheit im Zivilprozess*. Tübingen. 1980

13. BENKE József: *Bevezetés a magánjog általános elveibe* HVG-ORAC, Budapest, 2019
14. BENÖHR, Iris: *Consumer Dispute Resolution after the Lisbon Treaty: Collective Actions and Alternative Procedures*. Journal of Consumer Policy, 2013
15. BERHG, Roger van den: *Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem*. Maastricht Journal of European Competition Law, 20. kötet, 1. kiadás, 2013. 12.
16. BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok*, Második kötet, Magvető Bibó István örökösei, Budapest, 1990 XIII. Fejezet.
17. BLANKENBURG, Erhard: *The Lawyers' Lobby and the Welfare State: The Political Economy of Legal Aid*. In Francis REGAN – Alan PATERSON – Tamara GORIELY – Don FLEMING (eds): *The Transformation of Legal Aid. Comparative and Historical Studies*. New York, Oxford University Press, First Edition, 1999, 131.
18. BÓDIG Mátyás: „*Jogelméleti és politikai filozófiai reflexiók a közérdek problematikájáról*” In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008
19. BOKELMANN, Erika: *Rechtswegsperre durch Prozeßkosten*. Zeitschrift für Rechtspolitik, 1973
20. BRANDEIS, Louis: *The Opportunity in the Law*, American Law Review. 1905
21. BROWN, Alison –DODDS-SMITH, In: *Class and Group Actions 2018 – England and Wales*. <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/england-and-wales> (Letölts ideje: 2018. január 11.)
22. BUBLIENE, Danguole – MIZARAS, Vytautas: *Empirical Reports, Lithuania*, In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation*, (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017
23. BURCKHART, Markus: *Auf dem Weg zu einer class action in Deutschland?* Berlin, 2005
24. CAPELLETTI, Mauro: *Access to Justice as a Theoretical Approach to Law and Practical Programme for Reform*, South African Law Journal, Vol. 1. 1992, 22.
25. CAPELLETTI, Mauro: *The Florence Access-to-justice Project. A Series Under the General Editorship of Mauro Cappelletti and Bryant Garth*. Vol. I. A World Survey. Milano, 1978.; Vol. II. Promising Institutionis. Milano, 1979.; Vol, III. Emering Iusses and Perspectives. Milano, 1979.; Vol. IV: The Antropological Perspective, Milano, 1979

26. CAVANI, Raffaele – FOSSATI, Bruna Alessandra: *Class and Group Actions 2018 – Italy*. <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/italy> (2018. január 15-i letöltés).
27. CHAYES, Abram: *The Role of the Judge in Public Law Litigation*, Harvard Law Review, 1976, 1293
28. CHEVALLIER, Jacques: *Les nouvelles frontières du service public*, Regards croisés sur l'économie, 2007/2.
29. CORAPI, Diego: *Class actions and collective actions*. In: FAIRGREIEVE, Duncan – LEIN, Eva (szerk.): *Extraterritoriality and Collective Redress*. Oxford University Press, 2012
30. CSÉCSY György: *A szellemi alkotások jogának fogyasztóvédelmi aspektusai* forrás: http://www.vmtt.org.rs/mtn2012/103_112_Csecsy_Gyorgy_A.pdf (2016. augusztus 31-i letöltés.)
31. DEVROE, Wouter: *Remedies of Infringements of the Competition Provision*. In: HARTKAMP, Arthur – SIEBURG, Carla – DEVROE, Wouter: *Cases, Material and Text on European Law and Private Law*. Hart Publishing, 2017
32. ELSTER, Jon: *Ulysses unbound—Studies in rationality, pre-commitment, and constraint*, Cambridge University Press, 2000
33. ENE, Corina: *Consumer Protection in Bulgaria: EU Challenges*. Economics of Agriculture 2/2012 UDC: 366.5(497.2):EU
34. EÖRSI Gyula: *A tulajdonjog fejlődése. A kapitalizmus tulajdonjoga*. Budapest, 1951. 01. 23.
35. EPP, Charles R.: *The Rights Revolution*. Chicago and London, Chicago, University Press 1998; SCHEINGOLD, Stuart: *The Struggle to Politicize Legal Practice: A Case Study of Left Activist Lawyering in Seattle*, In: SARAT, Austin –SCHEINGOLD, Stuart (ed.): *Cause Lawyering. Political Commitments and Professional Responsibilities*, New York. Oxford University Press. 1998
36. EREKY István: *Közigazgatás és önkormányzat* Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 1939
37. ERHG, Roger van den: *Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem*. Maastricht Journal of European Competition Law, 2013., 20. kötet, 1. kiadás
38. FAIRGREIEVE, Duncan – HOWELLS, Geraint: *Collective Redress Procedures: European Debates*. In: FAIRGREIEVE, Duncan – LEIN, Eva (szerk.): *Extraterritoriality and Collective Redress*. Oxford University Press, 2012

39. FAIRGRIEVE, Duncan – BONZE, Constance: *Empirical Reports, France*. In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation*. (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017
40. FARKAS József – KOVÁTS Anna – NAGY László – SZILBEREKY Jenő: *Az ügyész részvétele a polgári perben*, Jogtudományi Közlöny, 1952/4.
41. FARKAS József: *A polgári perrendtartás refomjáról*, Jogtudományi Közlöny, 1957/4-6.
42. FAZEKAS Judit: *Fogyasztóvédelmi jog* Budapest, Complex Lapkiadó Kft., 2017
43. FÖLDI András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig*, ELTE ÁJK, Budapest, 2001
44. FAZEKAS Judit: *A magyar fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődése a rendszerváltástól napjainkig* In.: HAMAR Farkas – HÁMORI Antal (szerk): *A fogyasztók etikai és jogi védelme* Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete, Budapest, 2015, 41.
45. FITOUSSI, Jean-Paul – LAURENT, Eloi – LE CACHEUX, Jacques: *L'Europe des biens publics*, France, E-book de campagne `a l'usage des citoyens, OFCE, 2012
46. FOWKES, James: *Civil procedure in public interest litigation: tradition, collaboration and the managerial judge*. Cambridge, Journal of International and Comparative Law. 2012
47. FRIVALDSZKY János: *A jogrendszerek versenye és a jogmegkerülés a természetjog, az igazságosság és a közjó mérlegén* Iustum Aequum Salutare XII., 2016. 3.
48. GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer: Egy filozófiai hermeneutika vázlata*, Fordította Bonyhai Gábor, Budapest: Gondolat, 1984
49. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – PAP András László: *Gondolatok a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának jogi és jogpolitikai környezetéről* In: *Állam- és Jogtudomány*, 2014/2.
50. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az actio popularis jelene és jövője az Alkotmánybíróság gyakorlatában*. Jogi Iránytű, 2011/1. 1.
51. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásáról*, In: *Fundamentum*, 2013/3.
52. GEDEON Péter: *Közjó és demokrácia Két közgazdaságtani elmélet a demokráciáról*, *Közgazdasági Szemle*, IX. évf., 2013. december
53. GEERTZ, Clifford: *Az ideológia mint kulturális rendszer*, Fordította Fejér Balázs. In: *Az értelmelés hatalma: Antropológiai írások*, Századvég, Budapest, 1994, 31.

54. GERENCSÉR Balázs Szabolcs: *Az amicus curiae fogalom fejlődése az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában*, Magyar Jog, 2012/2.
55. GIBBONS, S.M.C.: *Group Litigation, Class actions and Collective Redress: An Anniversary Reappraisal of Lord Woolf's Three Objectives*. In: DWYER, D. (szerk.): *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford–New York, 2009
56. GRAZIADEI, Michele: *Comparative Law as the Study of Legal Transplants*, In: Mathias Reimann and Reinhardt Zimmermann (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press, 2006; vagy WATSON, Alan: *Legal Transplants: An Approach to Comparative Law*, University Press of Virginia, 1974
57. GROENENDIJK, Kees: *Die Wahrnehmung gebündelter Interessen im Zivilprozeß*. Zeitschrift für Rechtssoziologie, 1982
58. GUINARD, Dorian: *Réflexions actuelles sur la notion de service public*, Regards croisés sur l'économie 2007/2.
59. HÄBERLE, Peter: *Öffentliches Interesse als juristische Problem. Eine Analyse von Gesetzgebung und Rechtsprechung*, Athenäum Verlag, Bad Homburg v. d. H. 1970
60. HABERMAS, Jürgen: *A demokratikus jogállam politika előtti alapjai*, In: Habermas J. – Ratzinger J.: *A szabadelvű állam morális alapjai*, BIA, Gondolat, 2007
61. HÄFELIN, Ulrich – HALLER, Walter – KELLER, Helen – THURNHERR, Daniella: *Schweizerisches Bundesstaatsrecht*, 7. kiadás, Schulthess Verlag, Zürich, 2016
62. HÄFELIN, Ulrich – MÜLLER, Georg: *Grundriss des Allgemeinen Verwaltungsrechts*, 4. kiadás, Zürich, 2002
63. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme* In: HAJNAL Zsolt , JAGUSZTIN Tamás, JOÓ Imre, OSZTOVITS András In: HAJNAL Zsolt - SZIKORA Veronika (szerk.) *Kollektív fogyasztói jogérvényesítés*. 206 p. Debrecen: Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, 2012
64. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói szerződések szabályozásának aktuális kérdései* In: ŠTENPIEN, Erik-MISKOLCZI Bodnár Péter (szerk.): *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései*, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015
65. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó*, In: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, In: SZIKORA Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010

66. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói szerződések szabályozásának aktuális kérdései* In: ŠTENPIEN, Erik - MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései*, Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015
67. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme* In: HAJNAL Zsolt - SZIKORA Veronika (szerk.): *Kollektív fogyasztói jogérvényesítés*, FOME, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2012
68. HAJNAL Zsolt: *A fogyasztói jogvédelem szabályai és kihívásai a határokon átvélő európai online piactéren* In: HORVÁTH M. Tamás; BARTHA Ildikó; VARGA Judit; BORDÁS Péter (szerk.): *Európai uniós erőforrások és tagállami államháztartás* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018
69. HAJNAL Zsolt: *Jogválasztó kikötés tisztességtelenségének megítélése határon átnyúló vagyonkezelési szerződésekben* In: VÉKÁS Lajos, OSZTOVITS András, NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában HVG-Orac*, Budapest, 2021
70. HÁMORI Antal: *A fogyasztóvédelem közigazgatási „útvesztői” (a „fogyasztó” fogalom „dilemmái”)* Budapesti Gazdsági Főiskola, 2008
71. HAMULÁKOVÁ, Klára: *Empirical Reports, Czech Republic*. In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation. (2013/396/EU)* British Institute of International and Comparative Law, 2017, 150
72. HARSÁGI Viktória: *A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei* Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies, 4, 2 2015
73. HARSÁGI Viktória: *A közérdekből indított per* In: Varga István (szerk.): *A polgári perendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. II/III. HVG-ORAC 2018*, 2009.
74. HENSLER, Deborah R.: *The Global landscape of collective litigation*, In: Deborah R. HENSLER, Christopher HODGES, Ianika TZANKOVA: *Class Actions in context - How Culture, Economics and Politics Shape Collective Litigation*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA, 2016
75. HODGES, Christopher: *Multi-party Actions*. Oxford–New York, 2001
76. HODGES, Christopher: *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems* Oxford, 2008
77. HODGES, Cristopher: *Collective Redress in Europe: The New Model*. Civil Justice Quarterly, 2010

78. HORVÁTH György, BARANOVSKY György, EITMANN Norbert: *Átvert gyermekek, kiszolgáltatott és becsapott fiatalok – fogyasztóvédelem és a diákok, az új köznevelési törvény koncepciója*, [http://www.feosz.hu/upload/koznevsajto\(2\).pdf](http://www.feosz.hu/upload/koznevsajto(2).pdf) (2016. augusztus 29-i letöltés.)
79. HORVÁTHY Balázs: *A közérdek koncepciója az Európai Unió jogában* In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2017
80. IMBODEN, Max – RHINOW, René A: *Schweizerische Verwaltungsrechtsprechung*, 5. kiadás, I. kötet, Helbing Lichtenhahn, Basel, 1976
81. IVÁNY Borbála – PAP András László: *„Rendőri etnikai profilalkotás az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt*, Fundamentum, 2012. 3. szám
82. JAGUSZTIN Tamás: *Az integritás vizsgálata a rendvédelmi szerveknél – módszerek, eszközök és a továbbfejlesztés lehetséges irányai*, Kiadó: Nemzeti Közszerológati Egyetem, ISBN 978-963-498-021-6, Budapest, 2018
83. JELLINEK, Walter: *Verwaltungschrect*, Offenburg: 3 Aufl. 1931
84. JÉZUS, Sanda – DIAS, Sandra Ferreira: *Class Actions – Austria*. <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/20/class-actions-portugal/> (Letöltés ideje: 2017. december 30.)
85. JÓJÁRT Eszter: *A közérdekből indított per* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog Kommentár a gyakorlat számára*, Harmadik kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2017, 1209.
86. JOÓ Imre – SZIKORA Veronika: *A fogyasztóvédelem intézményrendszere* In: SZIKORA Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010
87. JÓZAN Mónika: *A bírói jog szerepe a válságkezelésben* In: AUER Ádám PAPP Tekla (szerk.): *A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés*, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2016, ISBN 978-615-5527-93-7
88. JULESZ Máté: *Egy modern jogi eszköz a környezet védelmében*. *Magyar Tudomány*, 2006, 166. évf. 12. sz.
89. KAKASY Judit ford.: *A pozitív diszkrimináció változatai. Les politiques de discrimination positive. [Dossier.]=Problemes politiques et sociaux*. Kisebbségkutatás, 1999, 8. évf. 4. sz.
90. KÁNTÁS Péter: *A közérdek fogalma a közigazgatásban*, In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008

91. KÁRPÁTI József: *A közérdekű igényérvényesítés egyes kérdései*, http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmányok/hu/kozerdeku_igenyervenyesites.pdf (2017. március 25.-i letöltés.).
92. KARTSTEN, Jens: *Study on the application of Directive 2009/22/EC on injunctions for the protection of consumers' interests (former Directive 98/27/EC)*, Specific Contract N° 17.010403/11/596569, Final Report, 2011
93. KASZAINÉ Mezey Katalin: *A fogyasztóvédelem* PÁZMÁNDI Kinga (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó kft., 2010
94. KECSKÉS László – WALLACHER Lajos: *A csoportos jogérvényesítés lehetséges formái választottbíráskodás keretében a magyar jogban* In: KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG-Orac, 2012
95. KEMENES István: *A kontraktuális kártérítés egyes kérdései*, Magyar Jog, 2017/1.
96. KEMENES István: *Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben* I. rész, Gazdaság és Jog, 2006/1.
97. KENGYEL Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003
98. KENGYEL Miklós: *A jogérvényesítés akadályai és a „joghoz jutás” lehetőségei a polgári igazságszolgáltatásban*, Jogtudományi Közlöny, 1988/4.
99. KENGYEL Miklós: *Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés*, Jogtudományi Közlöny, XLVII. évf. (1992) 3-4. sz.
100. KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2001
101. KISS Barnabás: *Az alapjogok korlátozása és a közérdek* In: Besenyei Lajos emlékkönyv, Acta Jur. Et. Pol. Tom LXIX. Fasc. 25., Szeged, 2007
102. KISS Barnabás: *Van-e ideológia mentes közérdek?* (Közérdekviszonyok az 1945 utáni jog- és társadalomtudományokban. In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008
103. KLAUSER, Alexander: *Class Actions – Austria*. <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/25/class-actions-austria/> (2017. december 28-i letöltés)
104. KLEIN, Franz: *Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse*. Dresden, 1901. Utánnomás: Frankfurt, 1943
105. KLEMENCICS Andrea: *Az Emberi Jogok Európai Bírósága által előidézett változások a magyar jogrendszerben*. Pro Futuro, 2015/2.

- 106.KNAPP László: *A közérdekfogalom Európai Bíróság általi értelmezése a főbb szabályozási területeken* In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Köz/érdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2017
- 107.KNOPPKE-WETZEL, Volker: *Rechtshilfe in den USA*. In: Blankenburg/Kaupen(Hg.): *Rechtsbedürfnis und Rechtshilfe. Empirische Ansätze im internationalen Vergleich*. Opladen, Westdeutscher Verlag, 1978
- 108.KODEK, Georg: *Atomised Losses in Tort Law: Conceptual Difficulties and Modern Developments* Journal of European Tort Law, 2015.
- 109.KODEK, Georg: *Empirical Reports, Austria* In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation (2013/396/EU)* British Institute of International and Comparative Law, 2017
- 110.KOI Gyula: „*A közérdek, mint érték a közigazgatásban.*” In: *Az állam és jog alapvető értékei*, SZEÁJDI., Győr, 2010
- 111.KONDOROSI Ferenc: *A tisztességes eljáráshoz való jog garanciái az Emberi Jogok Európai Egyezményében*, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Rendészettudományi Gondolatok*, Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2014
- 112.KONDOROSI Ferenc: *Klímaváltozás és emberi jogok*, realzoldek.hu/dok/klimakondorosi.doc (2017. április 24-i letöltés)
- 113.KOVÁCS Mária Mónika: *Gondolatok a közérdekű keresetről*, [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kovacs_maria_monikagondolatok_a_kozerd_eku_keresetrol\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kovacs_maria_monikagondolatok_a_kozerd_eku_keresetrol[jogi_forum].pdf) (2017. mácius 25-i letöltés.)
- 114.KÖBLÖS Adél: *A joghatósági megállapodás* Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2008
- 115.KÖRTVÉLYESI Zsolt: *A kisajátítás mint a tulajdonhoz való jog korlátozása* In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008
- 116.KRANS, Bart: *The Dutch Class Action (Financial Settlement) Act in an international context. The Shell case and the Convernium case*, CJQ 2012
- 117.LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2017
- 118.LAKÓ Anita: *A gazdasági, társadalmi erők és fogyasztóvédelem fejlődése* In: *A vevőtől a fogyasztóig*, szerk.: ÁDÁM Ferencné: *Körlánc Országos Egyesület a Környezeti Nevelésért*, Kecskemét, 2010

- 119.LESZKOVEN László: *A polgári jogalapelvei*. In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): Civilisztika I. Dialóg Campus, Budapest, 2018
- 120.LÉGRÁDI István: *Mintaértékű kollektív igényérvényesítési eljárások Németországban – figyelemmel az uniós jogfejlődésre*. Themis, 2014
- 121.LÉVAYNÉ FAZEKAS Judit: *A magánjog kihívásai a XXI. században*, Jog – állam – politika Jog- és politikatudományi folyóirat, 2020
- 122.LEIN, Eva: *Focus on Collective Redress – Germany*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/germany/overview> (2018. január 11-i letöltés.)
- 123.LŐRINCZ Lajos: *A közigazgatás közérdekűsége*, In: LŐRINCZ Lajos-TAKÁCS Albert: *A közigazgatás-tudományalapja*, Második bővített és átdolgozott kiadás. Rejtjel, Budapest, 2001
- 124.LUSTIN-LE CORE, Céline: *Class Actions - France*. <https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/28/class-actions-france/> (2017. december 28-i letöltés.)
- 125.MAGYARY Zoltán: *Magyar Közigazgatás*, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942
- 126.MAJTÉNYI Balázs: *A jövő nemzedékek és a természeti tárgyak köztársasága?* Fundamentum, 2008/1.
- 127.MARITAIN, Jacques: *La persona e il bene comune*, Brescia, Morcelliana, 1998
- 128.MENYHÁRD Attila: *Az új Polgári Törvénykönyv* In: JAKAB András - GAJDUSCHEK György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 2016
- 129.MEZŐ Béla: *A Pp. harmadik novellája és az ügyész eljárásbeli jogosítványai*, In: *Polgári eljárásjogi füzetek*, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- é Jogtudományi Kar, Budapest, 1974
- 130.MISKOLCZI Bodnár Péter – SÁNDOR István: *A magyar fogyasztóvédelmi jog szabályozása*, Protestáns Jogi Oktatásért Alapítvány, Budapest, 2009
- 131.MIZARAS, Vytautas: *Focus on Collective Redress – Lithuania*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/lithuania/overview> (Letöltés ideje: 2018. január 14.)
- 132.MOLFESSIS, Nicolas: *L'exorbitance de l'action de groupe à la française*, Recueil Dalloz, 2014
- 133.MONTIALOUX, Claire: *Service public et intérêt général*, Regards croisés sur l'économie, 2007/2

134. MUHLERON, Rachael: *The Case for an Opt-Out Class Action for European Member States: A Legal and Empirical Analysis*. Columbia Journal of European Law, 2009.15
135. NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés gazdaságtana és lehetőségei a magyar jogban*. Jogtudományi Közlöny, 2011/3.
136. NAGY Csongor István: *A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – I. rész. Az amerikai class action*. Külgazdaság – Jogi Melléklet, 2010/9–10.
137. NAGY Csongor István: *Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján*, Magyar Jog, 2014/4.
138. NÁRAY-SZABÓ Gábor: *Fenntartható fejlődés – fenntartható fogyasztás*, Természet Világa, 1999/12.
139. NYAKAS Levente: *Elemzés a mediaszabályozó hatóságok munkájáról, valamint a nemzetközi audiovizuális szabályozás irányairól*.
www.akti.hu/periodika/dok/jog_kulo505.pdf (2016. június. 27-i letöltés.)
140. OFFE, Claus: *Whose good is the common good?* Philosophy & Social Criticism, 2012, Vol. 38. no. 7.
141. OLSON, Mancur: „*Dictatorship, Democracy, and Development*” American Political Science Review. Vol. 87. No. 3., 1993
142. OSZTOVITS András: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/2.
143. OSZTOVITS András: *Bíróságok a jövő büvöletében*
https://precedens.mandiner.hu/cikk/20201012_birosagok_a_jovo_buvoleteben (2021. május 6-i letöltés)
144. OSZTOVITS András: *A fogyasztó fogalma az új Ptk.-ban* Forrás:
<http://ptk2013.hu/szakcikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267>
 (2016. augusztus 5-i letöltés.)
145. PACZOLAY Péter előadása: *A közjog és a civiljog kapcsolata az Alaptörvényben – avagy a Ptk. alkotmányos alapjai*. Elhangzott a Magyar Jogász Egylet miskolci tagozata által szervezett konferencián 2013. február 1-jén Lillafüreden.
146. PÁNOVICS Attila: *Környezetvédelem az új Alkotmányban*, Kül-Világ, 2011/1-2.
147. PAP András László: *A Legfelsőbb Bíróság ítélete az Egyenlő Bánásmód Hatóság határozatának hatályon kívül helyezéséről. Zaklatásnak minősülhet-e egy polgármester rasszista megnyilatkozása?* Jogesetek Magyarázata , 2012/1.
148. PAP András László: *Intézményes diszkriminációs és zaklatás*, Belügyi Szemle, 2015/12.

- 149.PAP András László: *Sarkalatos átalakulások – a nemzetiségekre vonatkozó szabályozás*, MTA Law Working Papers, 2014/52.
- 150.PAPP Tekla: *A koncesszió jogi kapcsolatrendszer*e Jogelméleti Szemle, 2003/4.
- 151.PAPP Tekla: *A koncesszió magyar története* In.: TÓTH Károly (szerk.), Acta Jur. et Pol. ISSN 0324-6523 Acta Univ.ISSN 0563-0606 Acta Jur, Szeged, 2003
- 152.PAPP Tekla: *A koncesszió – nemzetközi kitekintés* Jogelméleti Szemle, 2003/10.
- 153.PAPP Tekla: *Fejlődési tendenciük az atipikus szerződések területén* Gazdaság és Jog 2009/9. (17. évf.)
- 154.PAPP Tekla: *Új jelenségek az atipikus szerződések körében III.* Céghírnök 2009/9.
- 155.PAPP Tekla: *A timesharing-szerződés* In: SZIKORA Veronika (szerk.): Magyar fogyasztóvédelmi magánjog európai kitekintéssel Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Debrecen, 2010. ISBN 978-615-5025-00-6
- 156.PAPP Tekla: *Az atipikus szerződések és a magyar Polgári Törvénykönyv rekodifikációja* Jog, állam, politika, jog- és politikatudományi folyóirat, 2011/3. évf.
- 157.PAPP Tekla: *Fogyasztó-e az utas?* Magyar Jog 2011/10.
- 158.PAPP Tekla: *A fogyasztó fogalmával kapcsolatos anomáliák a magyar magánjogban* Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies Sapientia Hungarian University of Transylvania, Romania, 2012
- 159.PAPP Tekla: *Az elhatározás csak a kezdet* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter, GRAD-GYENGE Anikó (szerk.) "Megújulás a jogi személyek szabályozásában": tanulmányok az új PTK köréből, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014 (Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum; 9.) (ISBN:978-963-9808-55-3)
- 160.PAPP Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések* Budapest, 2015, Opten Informatikai Kft.
- 161.PAPP Tekla: *Közjogi személy - jogi személy kategória?* In: Szikora Veronika, Török Éva (szerk.) Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére I.-II. kötet, Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017
- 162.PAPP Tekla: *A tulajdonjog korlátai* In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): Civilisztika II., Dialóg Campus, Budapest, 2019
- 163.PAPP Tekla: *A közbeszerzési szerződés tipizálása* Közbeszerzési Értesítő Plusz, 2020/IV.
- 164.POCAR, Fausto: *A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény Magyarázó Jelentése*; (2009/C 319/01)
- 165.POKOL Béla: *A joghoz jutás esélyei*, Jogelméleti Szemle, 2002/2.

166. POKOL Béla: *Politikai reform és modernizáció*, Magvető, Budapest, 1989
167. PONGRÁCZ Dávid: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozás jelene és jövője*, Diskurzus 2014/2.
168. PRIBULA László: *A sajtó-helyreigazítás bírósági gyakorlata*, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2012
169. PROHÁSZKA Szilvia: *A hitelbiztosítéki nyilvántartás* Eljárásjogi Szemle, 2016. évfolyam, 2016/4.
170. PRUGBERGER Tamás: *A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján*, Jogelméleti Szemle, 2001/1.
171. PRZEWORSKI, Adam: *Consensus, Conflict, and Compromise in Western thought on Representative Government*. Procedia Social and Behavioral Sciences 2010. Vol. 2. no. 5.
172. PUSZTAHELYI Réka: *Strict liability implications of autonomous vehicles with a special view to programming choices* In: Jozef, SUCHOZA; Ján, HUSÁR; Reginá, HUCKOVÁ (szerk.) Law, Commerce, Economy IX.: *Collection of Papers presented at an international scientific symposium LAW - COMMERCE - ECONOMY* held from 23rd-25th of October 2019 in Tatras. Košice, Szlovákia: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019
173. PUSZTAHELYI Réka: *A tulajdonjogviszony* In: BARZÓ Tímea - PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika II.* Dialóg Campus, Budapest, 2019
174. PUSZTAHELYI Réka: *Emberi döntéshozatalt segítő, illetve kiváltó mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség* Miskolci Jogi Szemle, 15. évfolyam, 2020, 3. különszám
175. PUSZTAHELYI Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai*, PhD értekezés, Miskolc, 2013
176. RAJNERI, Eleonora – PONCIBÒ, Cristina: *Focus on Collective Redress – Italy*. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/italy/overview> (2018. január 14-i letöltés.)
177. RAWLS, John: *Az igazságosság elmélete*, Budapest, Osiris 1997
178. RICOEUR, Paul: *Politikai nyelv és retorika*, Fordította Boda Zsolt, In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Szövegváltozatok a politikára: Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*, Budapest, Tankönyvkiadó–Universitas, 2000
179. RIVERO, Jean: *Droit administratif*, Dalloz, Paris, 1990

180. RODGER, Barry J.: *The Consumer Rights Act 2015 and collective redress for competition law infringements in the UK: a class act?* JAE, 2015
181. ROYCE, David – MACDUFF, Frances – FAWELL, Simon – PITT, Steven: *Class Actions – England and Wales*. Letöltés ideje: 2018. január 6.
<https://gettingthedealthrough.com/area/82/jurisdiction/65/class-actions-england-wales/>
 Consumer Rights Act, 2015
182. SZABADFALVI József: *Neoskolasztikus természetjog a két világháború közötti Magyarországon*, Vigilia, 2002, 67. évf. 8. sz.
183. SZABÓ Márton: *A diszkurzív politikatudomány alapjai*, L'Harmattan, Budapest, 2003
184. SCHNEIDER, Burkhard: *Class and Group Actions 2018 – Germany*.
<https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/germany>
 Letöltés ideje: 2018. január 11.
185. SCHOLLER, Heinrich: *Der gleiche Zugang zu den Gerichten*, Jura, 2004/2.
186. SCHUMPETER, J. A.: *Capitalism, Socialism and Democracy*, Routledge, London, 1994
187. SZAJBÉLY Katalin: *A pozitív intézkedések fogalma és alkalmazásuk lehetősége a faji diszkrimináció elleni küzdelemben az Európai Unió tagállamaiban*, Jogelméleti Szemle, 2004, 3. sz. Forrás: jesz.ajk.elte.hu/szajbely19.html (2017. április 10-i letöltés.)
188. SAJÓ András: *A közérdek-fogalom (értelemadási kísérlet)* In: *Van és legyen a jogban. Tanulmányok Peschka Vilmos 70. születésnapjára*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és jogtudományi Intézet, Budapest, 1999
189. SAJÓ András: *Az önkorlátozó hatalom*, KJK MTA AJI, Budapest 1995
190. STUMPF István: *A tulajdonhoz való jog állam általi korlátozásának határai: Az Alkotmánybíróság döntéseinek elemzése* In: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára* Gondolat Kiadó Budapest, 2017
191. SZALAI Ákos: *Kollektív keresetek joggazdaságtana*, Iustum Aequum Salutare X. 2014/1.
192. SZAMEL Katalin: *A közérdek érvényesíthetősége a környezetvédelemben*, In: SZAMEL (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008
193. SZAMEL Katalin: *A közigazgatás közérdekűségének elvi jelentőségéről és gyakorlati használhatóságáról*, In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008
194. SZEMENYEI Balázs: *Dilemmák a környezetvédelem polgári jogi eszközeinek alkalmazhatóságáról*, Studia iuvenum iurisperitorum, 2010/5.

- 195.SZIJÁRTÓ Tamara: *A közérdek és a közrend fogalmának megjelenése az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Bíróság gyakorlatában* In.: In.: LAPSÁNSZKY András - SMUK Péter - SZIGETI Péter (szerk.): *Közérdek Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára* Gondolat Kiadó, Budapest, 2017
- 196.SZIKORA Veronika: *A fogyasztóvédelmi jogtörténeti kialakulása Európában, különös tekintettel a magánjog-egységesítési folyamatokra*, In: SZIKORA Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010
- 197.SZIKORA Veronika: *A fogyasztóvédelem fejlődése Magyarországon*, In: SZIKORA Veronika (szerk.): *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010
- 198.SZIKORA Veronika - HAJNAL Zsolt: *Schutz der kollektiven Verbraucherinteressen in grenzenüberschreitenden Verbraucherverträgen* In: Terézia, HIŠEMOVÁ (szerk.): *Pôžička či úžera? Nútený výkon rozhodnutia-historickoprávne základy a problémy aplikácej praxe I. = The loan or usury? Compulsory enforcement of judgment - historical an law foundations and problems of application practice I. : Recenzovaný zborník vedeckých prác = Reviewed proceedings of scientific papers* Košice, Szlovákia : Univerzita Pavla Jozefa Safárika v Kosiciach, 2017
- 199.SZILBEREKY Jenő: *Társadalmi fejlődés és polgári eljárás*, Budapest, Kögazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973
- 200.SIMON Zoltán: *Érdekérvényesítés a bírói hatalmi ágban: az amicus curiae levelek*, Jogelméleti Szemle, 2003/3.
- 201.SMITH, Vincent –MOEIRI-FARSI, Mahdis: *Focus on Collective Redress – England and Wales*. British Institute of International and Comparative Law. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/ew/overview> (Letöltés ideje: 2018. január 5.)
- 202.SÓLYOM LÁSZLÓ: *A társadalom részvétele a környezetvédelmében*. Medvetánc, Társadalomelméleti folyóirat, 1986/1.
- 203.SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980
- 204.SOMSSICH Réka: *Újragondolt nemzetközi magánjog*, Jogászvilág, 2018. március 6, <https://jogaszvilag.hu/ujragondolt-nemzetkozi-maganjog/> (2020. április 23-i letöltés.)

- 205.SPORTES, Carole – RAVIT, Valérie: *Class and Group Actions Laws and Regulations 2018 – France.* <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/france> (2018. január 8-i letöltés.)
- 206.STRIHÓ Krisztina - JOÓ Imre: *Fogyasztóvédelem és elektronikus kereskedelem az AB gyakorlatának tükrében* Iurisprudentia et iure publico Jog- és politikatudományi folyóirat, V. évfolyam, 2011/2.
- 207.TAKÁCS Péter: *A közjó* In: BÁNRÉVY Gábor - JOBBÁGY Gábor - VARGA Csaba (szerk.): *Iustum, aequum, salutare: Emlékkönyv Zlinszky János tiszteletére*, PPKE, Budapest, 1998
- 208.TAKÁCS Péter: *Az emberi jogok jogelméleti kérdései*, jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/tansegdtetek/2011-12/2011-12-2/takcs_p_az_emberi_jogok_jogelmleti_krdsei__a_jogok.pdf 19. (2016. szeptember 30-i letöltés)
- 209.TARR György: *A környezetvédelmi igények érvényesítésénél bevezetésre javasolható popularis action*, Jogtudományi közlöny, 1988, 43. évf. 10. sz.
- 210.Telekommunikationsgesetz vom 22. Juni 2004 (BGBl. I S. 1190), das zuletzt durch Artikel 10 Absatz 12 des Gesetzes vom 30. Oktober 2017 (BGBl. I S. 3618)
- 211.TEMESI István: *Szemelvények a közérdek közigazgatási fogalma meghatározásának köréből* In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 2008
- 212.TÓTH Judit: *Közérdek az Európai Bíróság előtt* Európai Tükör, 2007, 12. évf. 1. sz.
- 213.TÓTH Judit: *Közérdek az Európai Bíróság előtt* In: SZAMEL Katalin (szerk.): *Közérdek és Közigazgatás* MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008
- 214.TÖRÖK Éva: *A fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogalkalmazás – különös tekintettel az egyértelmű megfogalmazás követelményére* In: ÁRVA Zsuzsanna, SZIKORA Veronika (szerk.): *A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században*, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2018
- 215.TÖRÖK Éva: *A szerződési szabadság gazdaságsszabályozó szerepe* Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi 1-2. szám
- 216.TRSTENJAK, Verica – WEINGERL, Petra: *Collective Actions in the European Union— American or European Model?* Beijing Law Review, 2014.5
- 217.TZAKAS, Dimitrios-Panagiotis: *Effective Collective Redress in Antitrust and Consumer Protection Matters: A Panacea or a Chimera?* Common Market Law Review, 2011

- 218.UDVARY Sándor: *Az önvezető gépjárművek egyes felelősségi kérdései Pro Publico Bono* – Magyar Közigazgatás, 2019/2.
- 219.UDVARY Sándor: *A gépi identitás látszatáról* Glossa Iuridica 2018/3-4.
- 220.UDVARY Sándor: „*Pro Actione Collectiva, A komplex perlekedés amerikai eszközei, különösen a class action összehasonlító vizsgálata az intézmény magyarországi recepciója céljából*”, Budapest, Patrocinium, 2015
- 221.UDVARY Sándor: *The Advantages and Disadvantages of Class Action Iustum Aequum Salutare IX.* 2013
- 222.UERPMANN, Robert: *Das öffentliche Interesse Seine Bedeutung als Tatbestandsmerkmal und als dogmatischer Begriff*, Mohr Siebeck, 1999
- 223.UITZ Renáta: Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/08_Uitz_Renata.pdf (Letöltés ideje: 2017. november 6.)
- 224.ÚJLAKI László: *A felek polgári eljárásjogi egyenlősége és az eljárási kedvezmények* Jogtudományi közlöny, 1994/49. évf. 11–12. sz.
- 225.VALE E REIS, Rafael – MESQUITA, Miguel: *Focus on Collective Redress – Poerugal.* British Institute of International and Comparative Law. <https://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/portugal/> (Letöltés ideje: 2017. december 29.)
- 226.VALE E REIS, Rafael: *Empirical Reports, Portugal.* In: *State of Collective Redress in the Eu in the Context of the Implementation of the Commission Recommendation.* (2013/396/EU) British Institute of International and Comparative Law, 2017.
- 227.VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal.* 2013, CompLex Kiadó, Budapest, I. könyvhöz fűzött kommentár, online változatban
- 228.VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Complex Jogtár, Budapest, 2020
- 229.VÉKÁS Lajos: *Hatodik Könyv Második Rész IV–VIII. Cím,* In: VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz,* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, a Ptk. 6:113 §-ához fűzött kommentár, e-book szövegváltozatban
- 230.VÉKÁS Lajos – MÁDL Ferenc: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi kapcsolatok joga* ELTE Eötvös Kiadó, 2014
- 231.VÖRÖS Imre: *Versenyjogi dilemmák (Egy monográfia margójára)* Jogtudományi Közlöny, 1998, 43. évf.
- 232.VÖRÖS Imre: *Az állami tulajdon az alkotmányjog szempontjából* Gazdaság és Jog, 1994. 1. sz.

233. WAELBROECK, Denis, SLATER, Donald, EVEN-SHOSHAN, Gil: *Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules*. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/comparative_report_clean_en.pdf (2018. március 20-i letöltés)
234. WELLMANN György: *Érvénytelenség* In: WELLMANN György (szerk.): *Polgári Jog. Kötelmi jog. Első és Második Rész*. HVG-Orac, Budapest, 2013
235. WIRTH Ádám: *Érdek és ideológia a szocializmus építésében* In: KOVÁCS Dóra (szerk.): *Érdekvizonyok a szocializmusban*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973
236. STALEV, Zhivko: *Access to Justice in Bulgaria* In: CAPPELLETTI, Mauro (ed.): *Access to Justice, Vol. I. Book I.*, 1978,
237. ZUCKERMAN, Adrian: *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*. London, 2013.

Egyéb internetes források:

1. <http://east-legal.com/consumer-protection-in-bulgaria/> (2017. december 14-i letöltés.)
2. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32004R2006>
3. <http://ugyeszseg.hu/a-fogyasztok-jogainak-vedelme-erdekeben-inditott-ugyeszi-perek/> (2020. november 19-i letöltés.)
4. <http://www.osservatorioantitrust.eu/it/azioni-di-classe-incardinate-nei-tribunali-italiani/> (2017. január 14-i letöltés.)
5. <https://www.gov.uk/guidance/group-litigation-orders> (2020. szeptember 08-i letöltés.)
6. https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/rendezvenyek/gvh25/jogtorteneti_kiallitas/kiallitasi_anyagok/gvh_tortenelmi_2000x2000_kygur_mukodesfelepites_vegleges.pdf&inline=true (2020. november 08-i letöltés.)
7. https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/rendezvenyek/gvh25/jogtorteneti_kiallitas/kiallitasi_anyagok/gvh_tortenelmi_2000x2000_kygur_mukodesfelepites_vegleges.pdf&inline=true (2020. november 08-i letöltés.)
8. <https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/aktuell/news/2013/2013-07-03/ber-br-d.pdf> .
Kollektiver Rechtsschutz in der Schweiz – Bestandesaufnahme und Handlungsmöglichkeiten Bericht des Bundesrates, 2013, (2018. március 20-i letöltés)

9. *Új jogintézmény megjelenése a Pp.-ben? – avagy az amicus curiae újjászületése*, <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/uj-jogintezmeny-megjelenese-a-pp-ben-avagy-az-amicus-curiae-ujjaszuletese> (2017. március 29.-i letöltés.)

Felhasznált jogszabályok és indokolások, bírósági határozatok jegyzéke

Magyar jogszabályok

1. A csomagokban árult cikkek mennyiség-tartalmának helyes megjelöléséről szóló 1893. évi XXXIV. törvénycikk
2. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény.
3. A fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény.
4. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény.
5. A földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény.
6. A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény.
7. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásról szóló 1931. évi XX. törvénycikk.
8. A jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 1997. évi CIII. törvény.
9. A kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvény.
10. A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény.
11. A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviseleteiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény.
12. A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, 1991. december 16-án Brüsszelben aláírt és az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett Európai Megállapodás.
13. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.
14. A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény.
15. A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény.

16. A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény.
17. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvény.
18. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2010. évi CLVIII. törvény.
19. A polgári perrendtartás módosítására kiadott 1954. évi VI. törvény
20. A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1976. évi 26. törvényerejű rendelet.
21. A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk.
22. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény.
23. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.
24. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény.
25. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.
26. A Ptk. módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet.
27. A távhőszolgáltatásról szóló 2005. évi XVIII. törvény.
28. A védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk
29. A villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény.
30. A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény
31. Az alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény.
32. Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény.
33. Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény.
34. Az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvény .
35. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény.
36. Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény.
37. Az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény.
38. Az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény .
39. Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény.

Magyar törvények, törvény javaslatok indokolása

1. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény miniszteri indokolása.
2. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény indokolása.
3. A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény indokolása.
4. A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény indokolása
5. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény indokolásából.
6. A tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény indokolása.
7. A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény indokolása.
8. A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény indokolása.
9. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség elmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény magyarázata.
10. T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, Általános indokolás 9. pont, <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> (2016. október 10-i letöltés.)

Egyéb magyar jogforrások

1. A 4071/1949. Korm. rendelet
2. A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet.
3. A fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet.
4. A fogyasztóvédelmi hatóság kijelöléséről szóló 387/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet.
5. A fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének koncepciójáról, valamint az azzal kapcsolatos további feladatokról szóló 2145/1996. (VI. 13.) Korm. határozat.
6. A gyermekjátékszerek biztonságossági követelményeiről, vizsgálatáról és tanúsításáról szóló 24/1998. (IV. 29.) IKIM-NM együttes rendelet.
7. A lábbelik fogyasztók részére történő forgalmazásának egyes követelményeiről szóló 24/2008. (XI. 18.) NFGM rendelet.

8. A termékek eladási ára és egységára, továbbá a szolgáltatások díja feltételeinek részletes szabályairól szóló 4/2009. (I. 30.) NFGM-SzMM együttes rendelet.
9. A veszélyes anyagokkal és veszélyes készítményekkel kapcsolatos egyes eljárások, illetve tevékenységek részletes szabályairól szóló 44/2000. (XII. 27.) EüM rendelet.
10. Az Állat-egészségügyi Szabályzat kiadásáról szóló 41/1997. (V. 28.) FM rendelet.
11. Az egyes villamossági termékek biztonsági követelményéről és az azoknak való megfelelés értékeléséről szóló 79/1997. (XII. 31.) IKIM rendelet.
12. Az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. törvény végrehajtásáról szóló 1/1996. (I. 9.) FM-NM-IKM együttes rendelet.
13. Az ügyészség fogyasztóvédelmi tevékenységéről szóló 3/2011. (IX. 30.) LÜ körlevél.
14. Az üzletek működési rendjéről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 133/2007. (VI. 13.) Korm. rendelet.
15. Egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet.

Alkotmánybírósági határozatok

1. 7/1991. (II.28.) AB határozat, ABH 1991, 22.
2. 13/1992.(III.25.) AB határozat, ABH 1992, 95.
3. 22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122.
4. 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167.
5. 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373.
6. 1/1994. (I. 7.) AB határozat, ABH 1994, 29.
7. 28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994, 138.
8. 15/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1998, 102.
9. 29/1998. (VI. 17.) AB határozat ABH 1998, 53.
10. 963/B/2000. AB határozat, ABH 2008, 2881.
11. 39/2002. (IX. 25.) AB határozat, ABH 2002, 273.
12. 6/2007. (II. 27.) AB határozat, ABH 2007, 135.
13. 50/2007. (VII.10.) AB határozat, ABH 2007, 984, 994.
14. 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 816.
15. 60/2009. (V. 28.) AB határozat, ABH 2009, 501.
16. 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290

17. 32/2012. (VII. 4.) AB határozat, ABH 2012, 71.
18. 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2012, 296.
19. 1/2013. (I. 7.) AB határozat, ABH 2013, 3.
20. 22/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 676.
21. 7/2014. (III. 7.) AB határozat, ABH 2014, 135.
22. 20/2014. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2014, 468.
23. 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, ABH 2014, 829.
24. 2/2015. (II. 2.) AB határozat, ABH 2015, 31.
25. 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, ABH 2015, 422.
26. 23/2017. (X. 10.) AB határozat, ABH 2017, 1482.
27. 24/2017. (X. 10.) AB határozat, ABH 2017, 1489.
28. 16/2018. (X. 8.) AB határozat, ABH 2018, 1820.
29. 25/2021. (VIII. 11.) AB határozat, ABH 2021, 2291.
30. 3111/2021. (IV. 14.) AB határozat, ABH 2021, 787.

Kúriai (Legfelsőbb Bíróság) és alsóbb bírósági döntések és állásfoglalások

1. Kúria BH2021. 106.
2. KúriaBH2020. 44.
3. Kúria BH2020. 91.
4. Kúria BH2020. 92.
5. Kúria BH2020. 147.
6. Kúria BH2017. 366.
7. Kúria BH.2012. 212.
8. Kúria Kfv.II.37.607/2012/6.
9. Legfelsőbb Bíróság 4/2003. Polgári jogegységi határozat
10. Legfelsőbb Bíróság PK 12. szám: A sajtóhelyreigazítás érvényesülési köre és az elbírálásnál irányadó szempontok.
11. Legfelsőbb Bíróság BH1985. 57. III.
12. Legfelsőbb Bíróság BH1992. 454.
13. Legfelsőbb Bíróság BH1999. 409.
14. Legfelsőbb Bíróság BH2000. 485.
15. Legfelsőbb Bíróság BH2004. 419.

16. Legfelsőbb Bíróság BH2004. 21.
17. Legfelsőbb Bíróság BH1991.107.
18. Legfelsőbb Bíróság BH1997.425.
19. Legfelsőbb Bíróság EBH2004. 1043.
20. Legfelsőbb Bíróság BH2004. 37.
21. Legfelsőbb Bíróság BH2004.108.
22. Legfelsőbb Bíróság BH2004/3/108.
23. Legfelsőbb Bíróság BH2009.246.
24. Legfelsőbb Bíróság BH2010.70.
25. Legfelsőbb Bíróság BH2010.91.
26. Legfelsőbb Bíróság BH2014.153.
27. Legfelsőbb Bíróság EBH2011.2312.
28. Legfelsőbb Bíróság KGD1998. 323.
29. Legfelsőbb Bíróság Kfv.IV.37.591/2009/5.
30. Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.587/2011/6.
31. Legfelsőbb Bíróság Pfv.VII.20.192/2011/4.
32. Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.21.007/2008/6.
33. Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.587/2011/6.
34. Fővárosi Ítéltábla 14.Cgf.44.184/2009/2.
35. Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.005/2009/6.
36. Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.832/2011/4.
37. Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.232/2016/9.
38. Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.133/2017/5.
39. Fővárosi Ítéltábla BDT2000. 113.
40. Fővárosi Ítéltábla BDT.2001. 519.
41. Szegedi Ítéltábla BDT2011. 2442.
42. Szegedi Ítéltábla BDT2014. 3076.
43. Győri Ítéltábla Pf. 20.220/2018/4.
44. Győri Ítéltábla BDT2014. 3101.
45. Debreceni Ítéltábla Gf.III.30.155/2019/7.
46. Debreceni Törvényszék Pf.20.556/2017/8.
47. Pest Megyei Bíróság 5.Pf. 22519/2010/4.
48. Pest Megyei Bíróság 5.Pf. 22519/2010/4.

Felhasznált nemzetközi jogforrások

Nemzetközi egyezmények

1. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv
2. A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, 1991. december 16-án Brüsszelben aláírt Európai Megállapodás (Európai Megállapodás)
3. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezmény (Brüsszeli Egyezmény)
4. Egyezmény a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben - Kelt Luganóban, 1988. szeptember 16-án. (első Luganói egyezmény)
5. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-i egyezmény (második Luganói Egyezmény)

Külföldi jogszabályok

1. Bundesnaturschutzgesetz vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2542)
2. Civil Procedure Rules UK
3. Civilinio Procesu Kodeksas
4. Codice del consumo Decreto legislativo, 06/09/2005 n° 206, G.U. 08/10/2005
5. Código de Processo nos Tribunais Administrativos Lei n° 15/2002, de 22 de fevereiro
6. Collective proceedings order under Schedule 8 of the Consumer Rights Act 2015 for Competition Claims. Competition Act 1998 (s 47B- 47E)
7. Constituição da República Portuguesa
8. Décret No. 2014-1081, 2014. szeptember 24.
9. Décret No. 2017-888.

10. Decreto Legislativo 20 dicembre 2009, n. 198 Attuazione dell'art. 4 della legge 4 marzo 2009, n. 15, in materia di ricorso per l'efficienza delle amministrazioni e dei concessionari di servizi pubblici
11. DL n.º 446/85, de 25 de Outubro Clausulas contratuais gerais
12. DL n.º 486/99, de 13 de Novembro Código dos valores mobiliários.
13. Enterprise Act, 2002.
14. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen in der Fassung der Bekanntmachung vom 26. Juni 2013 (BGBl. I S. 1750, 3245)
15. Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz vom 20. Dezember 2001 (BGBl. I S. 3822)
16. Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz - UKlaG) Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346)
17. Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz – UklaG) § 2 Ansprüche bei verbraucherschutzgesetzwidrigen Praktiken Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb in der Fassung der Bekanntmachung vom 3. März 2010 (BGBl. I S. 254)
18. Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz – UklaG) § 3 Anspruchsberechtigte Stellen
19. Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (Unterlassungsklagengesetz - UKlaG)
20. Behindertengleichstellungsgesetz vom 27. April 2002 (BGBl. I S. 1467, 1468)
21. Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz vom 19. Oktober 2012 (BGBl. I S. 2182)
22. Lei n.º 24/96, de 31 de Julho Lei de defesa do consumidor.
23. Lei n.º 25/2004, de 8 de Julho Transpõe para a ordem jurídica nacional a Directiva n.º 98/27/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 19 de Maio, relativa às acções inibitórias em matéria de protecção dos interesses dos consumidores
24. Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular.
25. Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular
26. Lei n.º 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular
27. Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743
28. Lietuvos Apeliacinis Teismas, 2009-06-02 order No 2-492/2009.
29. Loi n°2014-344 du 17 mars 2014 sur la consommation, L.623-1 – 623-32.

30. Ordonnance no 2001-741 du 23 août 2001 portant transposition de directives communautaires et adaptation au droit communautaire en matière de droit de la consommation. JORF n°196 du 25 août 2001 page 13645 texte n° 6
31. Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. August 2017 (BGBl. I S. 3290) 2-3. §
32. Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346)
33. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 11 Absatz 15 des Gesetzes vom 18. Juli 2017 (BGBl. I S. 2745) geändert worden ist.
34. Гражданския процесуален кодекс, Държавен вестник No. 59 (SG No. 59) 2007
35. Закон за защита на потребителите, Държавен вестник No. 99/ 9.12.2005

Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései

1. Airey kontra Írország, 1979. október 9., Series A No. 32.
2. Bulena kontra Cseh Köztársaság, 2004. április 20., No. 57567/00
3. Delcourt v. Belgium, 1970. január 17., Series A No. 11.
4. Golder kontra Egyesült Királyság 1975. február 21., Series A No. 18
5. Kreuz kontra Lengyelország ügyben hozott ítélet, 2001. június 19., No. 28249/95 1999. július 28., No. 22774/93
6. Handyside kontra Egyesült Királyság, 1976. december 7., No. 5493/72
7. Observer és Guardian kontra Egyesült Királyság, 1991. november 26., No. 13585/88
8. Lingens kontra Ausztria, 1986. július 8., No. 9815/82
9. Cholakov kontra Bulgária, 2013. október 1., No. 20147/06
10. Thorgeirson kontra Izland, 1992. június 25., No. 13778/88, 64
11. Bladet Tromsø és Stensaas kontra Norvégia, 1999. május 20., No. 21980/93
12. Konstantin Markin kontra Oroszország, 2012. március 15., No. 30078/06
13. Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France, 1999. október 28., No. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96
14. Hesz és mások kontra Magyarország, 2010. november 30. No. 17884/12.

Felhasznált európai uniós források

Az Európai Unió jogforrásai

1. A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
2. A belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
3. A belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló, 2005. május 11-i 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
4. A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló, 2013. június 11-i bizottsági (2013/396/EU) ajánlás végrehajtásáról, 2018.1.25. COM(2018) 40 final.
5. A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alkalmazásáról /COM/2012/0635 final/
6. A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról Brüsszel, 21.4.2009 COM(2009) 174 végleges 1. és 4.
7. A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló, 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
8. A fogyasztási cikkek adásvételéről és a kapcsolódó jótállásról szóló 1999/44/EK irányelv.
9. A fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelv.
10. A fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló, 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.

11. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv.
12. A jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396/EU (2013. június 11.) ajánlás.
13. A jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 2009/22/EK irányelv.
14. A szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről szóló, 2009. január 14-i 2008/122/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
15. A szervezett utazási formákról szóló, 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv.
16. A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 2007. július 11-i 864/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet.
17. A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet.
18. A tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló, 1989. október 3-i 89/552/EGK tanácsi irányelv.
19. A távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
20. A tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv.
21. A visszautasított beszállás és légi járatok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról, és a 295/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló Európai Parlament és a Tanács 2004. február 11-i 261/2004/EK rendelet.
22. Az árak feltüntetéséről szóló 98/6/EK irányelvre, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2005/29/EK irányelv.
23. Az élelmiszerekkel kapcsolatos, tápanyag-összetételre és egészségre vonatkozó állításokról szóló Európai Parlament és a Tanács 2006. december 20-i 1924/2006/EK rendelet.
24. Az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló, 2001. november 6-i, 2001/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
25. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye a kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01)

26. Az Európai Parlament és a Tanács a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről 2006/2004/EK rendelete.
27. az Európai Parlament és Tanács a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról és a 2009/22/EK hatályon kívül helyezéséről címmel irányelv javaslat.
28. Az Európai Parlament és Tanács polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló átdolgozott, 2012. december 12.-i 1215/2012/EU rendelet.
29. Az Európai Parlament és Tanácsnak a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 1998. május 19-i 98/27/EK irányelve.
30. Az Európai Unió Bíróságának tárgyalta döntései még a 2012. december 12. napjától átdolgozott Brüsszel Ia. rendelet előtt hatályban lévő 44/2001/EK tanácsi rendelet.
31. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzájárulásról szóló külön Eurobarométer jelentés, 2004. október, 29.
32. Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv.
33. Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum Iránymutatás a Tisztességtelen Kereskedelmi Gyakorlatokról Szóló 2005/29/EK Irányelv Végrehajtásáról/Alkalmazásáról, Európai Bizottság Brüsszel, 2009. December 3. Sec(2009) 1666.
34. EU Developments in Relation to Collective Redress Class and Group Actions 2017 <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions/class-and-group-actions-2017/eudevelopments-in-relation-to-collective-redress>, (2017. március 19-i letöltés)
35. Fehér könyv az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről (2008. 04. 02.) COM(2008)165 végleges.

Az Európai Unió Bíróságának ítéletei

1. 120/78. sz. Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügy
2. 136/79. sz. National Panasonic kontra Bizottság ügy
3. 32/62. sz. Alves ügy
4. 145/86. sz. Horst Ludwig Martin Hoffmann kontra Adelheid Krieg ügy
5. C-133/11. sz. Folien Fischer AG ügy
6. C-167/00. sz. Verein für Konsumenteninformation és Karl Heinz Henkel közötti ügy

7. C-180/06. sz. Islinger ügy
8. C-191/15. sz. Verein für Konsumenteninformation és az Amazon EU Sàrl közötti ügy
9. C-210/96. sz. Gut Springenheide-ügy
10. C-220/98.sz. Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co.-ügy
11. C-240/98. és C-244/98. számú, Océano Grupo Editorial SA kontra Rocío Murciano Quintero és a Salvat Editores egyesített ügy
12. C-295/04. sz. Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, C-296/04. sz. Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA és C-297/04. sz. Nicolò Tricarico és C-298/04. sz. Pasqualina Murgolo kontra Assitalia SpA. egyesített ügyek
13. C-359/14 és C-475/14. sz. ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ügy
14. C-372/99. sz. Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság ügy
15. C-413/12. sz. Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León és az Anuntis Segundamano España SL közötti ügy
16. C-467/16. sz. Brigitte Schlömp kontra Landratsamt Schwäbisch Hall ügy
17. C-472/10. sz., Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság kontra Invitel Távközlési Zrt. ügyben Verica Trstenjak főtanácsnok 2011. december 6-án ismertetett indítványa.
18. C-473/00. sz. Cofidis SA kontra Jean-Louis Fredout ügy
19. C-48/96. P. sz., Windpark Groothusen kontra Bizottság ügy
20. C-523/10. sz. Wintersteiger ügy
21. C-585/08. és C-144/09. sz. Pammer és Hotel Alpenhof egyesített ügyek.
22. C-603/17. sz. Peter Bosworth, Colin Hurley kontra Arcadia Petroleum Limited és társai ügy
23. C-694/17. sz. Pillar Securitisation Sàrl kontra Hildur Arnadottir ügy
24. C-70/03. sz. Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügy
25. C-89/91. sz. Shearson Lehmann Hutton ügy
26. C-96/00. sz. Gabriel ügy
27. C-297/88. és C-197/89. sz. egyesített ügyek Massam Dzodzi kontra Belga Állam ügy
28. C-168/05. sz. Elisa María Mostaza Claro kontra Centro Móvil Milenium SL. ügy
29. C-137/08 sz. VB Pénzügyi Lízing Zrt. kontra Ferenc Schneider ügy
30. C-40/08. Asturcom Telecomunicaciones SL kontra Cristina Rodríguez Nogueira ügy
31. C-319/06. sz. Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Luxemburgi Nagyhercegség ügy
32. C-397/11. sz. ügy Jörös Erika kontra Aegon Magyarország Hitel Zrt. ügy
33. C-472/11. sz. ügy Banif Plus Bank Zrt. kontra Csipai Csaba, Csipai Viktória ügy
34. C-567/13. sz. ügy Baczó Nóra, Vizsnyiczai János István kontra Raiffeisen Bank ügy

35. C-32/14. sz. ERSTE Bank Hungary Zrt. kontra Sugár Attila ügy
36. C-76/10. sz. Pohotovost' s. r. o. kontra Iveta Korčková ügy